

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Mustafa Yasin İŞGÜZAR

KARAKOYUNLU HÜKÜMDARI KARA YUSUF VE
DÖNEMİ (1389-1420)

Yüksek Lisans Tezi

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İbrahim Yıldırım

Temmuz 2019
YOZGAT

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Mustafa Yasin İŞGÜZAR

KARAKOYUNLU HÜKÜMDARI KARA YUSUF VE
DÖNEMİ (1389-1420)

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İbrahim Yıldırım

Temmuz 2019
YOZGAT

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı 80110316001 numaralı öğrencisi Mustafa Yasin İŞGÜZAR'ın hazırladığı **“Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf Ve Dönemi (1389-1420)”** başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 27/06/2019 Perşembe günü saat 13:00'da yapılmış, tezin onayına ~~OY ÇOKLUĞU~~ / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA



Üye : Dr. Öğr. Üyesi M.İbrahim YILDIRIM



Üye : Dr. Öğr. Üyesi Qiyas SHUKUROV



ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...23../07../2019. tarih ve 27-01 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

23/07/2019

Prof.Dr. Yunus ÖZGER

Enstitü Müdürü



YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf ve Dönemi (1389-1420)**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../ 06 /2019

Mustafa Yasin İŞGÜZAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ	1
1. Literatür Tahlili	2
2. Yöntem.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

ERKEN KARAKOYUNLU TEŞEKKÜLÜ VE KARA YUSUF'UN ATALARI

1.1. Türk Tarihinde Kara Unvanı ve Karakoyunlu Adlandırması.....	13
1.2. Karakoyunluların Menşei	16
1.3. Karakoyunlu Federasyonunu Oluşturan Aşiretler	19
1.4. Bayram Hoca ve Devletin Kuruluşu	24
1.5. Siyasal Güç Merkezine Dönüşüm ve Kara Mehmet Dönemi	27

İKİNCİ BÖLÜM

KARA YUSUF'UN BİRİNCİ DÖNEMİ VE TİMUR İSTİLASI

2.1. Kara Yusuf	32
2.2. Pir Hasan ve Pir Hüseyin ile Mücadeleleri ve Tebriz.....	33
2.3. Karakoyunlu-Akkoyunlu Mücadeleleri	35
2.4. Timurlu-Karakoyunlu Mücadeleleri	40
2.5. Kara Yusuf'un Osmanlı Devleti'ne Sığınması.....	45
2.6. Kara Yusuf'un Memluk Devleti'ne Sığınması.....	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARA YUSUF'UN İKİNCİ DÖNEMİ (1406-1420)

3.1. Kara Yusuf'un Yeniden İpleri Eline Alması.....	71
3.2. Kara Yusuf-Mirza Ebubekir Mücadelesi	74
3.3. Kara Yusuf-Kara Yülük Osman Mücadelesi.....	79
3.4. Kara Yusuf ve Son Artuklular	84
3.5. Kara Yusuf ve Celayirlerin Sonu.....	86
3.6. Kara Yusuf'un Gürcistan Seferleri ve Bölgede Yaşanan Diğer Olaylar	89
3.7. Kara Yusuf-Şahruh Mücadeleleri	92

3.8. Kara Yusuf'un Ardılları	104
------------------------------------	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARA YUSUF DÖNEMİNDE KÜLTÜREL HAYAT

4.1. Sanat ve Edebiyat.....	111
4.2. Mimari Yapılar	112
4.2.1. Van-Erciş Kara Yusuf Cami-Zaviyesi	112
4.2.2. Kara Yusuf (Erciş-Zortul) Kümbeti.....	114
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	120
EKLER	128
DİZİN	130
ÖZGEÇMİŞ	135

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf ve Dönemi (1389-1420)

Mustafa Yasin İŞGÜZAR

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İbrahim YILDIRIM

2019-Sayfa: XIV + 135

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İbrahim YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi Qiyas ŞÜKÜROV

Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA

Tezde Karakoyunlu Devleti'nin üçüncü hükümdarı ve aynı zamanda devletin kurucusu Kara Yusuf (1390-1420) dönemi değerlendirilmiştir. Karakoyunlular, Moğol saldırıları üzerine Orta Asya'dan göç ederek Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Irak-ı Arap coğrafyasına yerleşmişlerdir. Esasen bir Türkmen Devleti'dir. İlk kurucusu Bayram Hoca'dır. Bayram Hoca'dan sonra yeğeni Kara Mehmet, Karakoyunluların başına geçmiştir. Kara Mehmet'in ölümünden sonra Karakoyunluları bir devlet haline getiren Kara Yusuf başa geçmiştir. Yiğitliği ve cesareti sebebiyle Kara lakabı ile anılan Yusuf, Karakoyunlu hükümdarları arasında bahadırılığı ve mücadelecî yönü ile şöhret bulmuştur.

Kara Yusuf döneminde Karakoyunlular, savaşlarda gösterdikleri başarılarla dikkat çekmişlerdir. Özellikle Timurlulara karşı gösterdikleri başarılar dikkate değerdir. Kara Yusuf, Timur tehlikesi karşısında Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Bu sığınma olayı Timur ile Yıldırım Bayezid arasında meydana gelen Ankara Savaşı'nın da sebeplerinden birisi olarak gösterilmiştir. Kara Yusuf, bulunduğu bölgede Akkoyunlu Kara Yülük Osman ve Erzincan emiri Mutahharten ile mücadele etmiştir. Mardin Artuklu Devleti'ne ve Sultan Ahmet Celayir devletine son veren kişi olan Kara Yusuf, Timurlu hükümdarlarından Şahruh ile büyük bir savaşa hazırlanırken 1420 yılında Ucan'da vefat etmiştir.

Türk tarihi açısından önemli bir yere sahip olan Kara Yusuf dönemini inceleyen çalışmalar, eldeki mevcut kaynakların da yetersiz oluşundan dolayı

oldukça sınırlı kalmış ve gereği kadar aydınlatılamamıştır. Bu konuda dikkati çeken araştırma eserleri ve tez çalışmaları şunlardır: Aka, İsmail, *İran 'da Türkmen Hâkimiyeti: Kara Koyunlular Devri*, Arayancan, Ayşe Atıcı, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah ve Dönemi (Siyaset, Teşkilat, İktisat, Din, Kültür) 1438-1467*, Erzi, Adnan Sadık, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar”, Erdem, İlhan, Uyar, Mustafa, “Karakoyunlular: Tarih Sahnesine Çıkışları ve Kökenleri”, Sümer, Faruk, *Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)*.

Bu çalışmalarda her ne kadar Karakoyunlular anlatılsa da doğrudan Kara Yusuf dönemi ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir. Başka bir deyişle doğrudan Kara Yusuf dönemi aydınlatılmaya çalışılmamıştır. Bu nedenle tarihi geçmişi ve kişiliği itibarıyla önemli bir yeri olan Kara Yusuf dönemine ait bu tez ile özel olarak Kara Yusuf dönemi incelenmiş ve ayrıntılı olarak bu konuya değinilmiştir.

Tez çalışmasında Kara Yusuf ve Karakoyunluların, Timurluların tüm Asya'yı istila ettiği sıralarda, Türkmenlerin umudu olduğu, Kara Yusuf'un, kendisinin Türkmen olduğunu söylemesine rağmen siyasi gelenekler bakımından hemen hemen İlhanlı ve Celayirlilere bağlı kaldığı şeklinde bazı bulgulara da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karakoyunlular, Bayram Hoca, Kara Mehmet, Kara Yusuf, Ahmet Celayir, Timur, Bayezid, Şahruh.

ABSTRACT

Master Thesis

Karakoyunlu Ruler Dark Yusuf and His Era (1389-1420)

by
Mustafa Yasin İŞGÜZAR

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Muhammed İbrahim YILDIRIM

2019-Page: XIV + 135

Jury: Asst. Prof. Dr. Muhammed İbrahim YILDIRIM

Asst. Prof. Dr. Qiyas ŞÜKÜROV

Asst. Prof. Dr. Erhan YOSKA

Qaraqoyunlu Ruler Kara Yusuf and His Period (1389-1420)

In this thesis, the period of Kara Yusuf (1390-1420), the third ruler and the founder of Qarakoyunlu State, was evaluated. The Karakoyunlu people migrated from Central Asia upon the Mongol attacks and settled in Eastern Anatolia, Azerbaijan and Iraqi-Arab geography. Qaraqoyunlu state is a Turkmen State. The first founder is Bayram Hodja. After Bayram Hodja, his nephew Kara Mehmet became the leadership of the Qaraqoyunlu State. After Kara Mehmet's death, Kara Yusuf, who made Qaraqoyunlu State into a state, came to power. Because of his bravery and courage, he was known as Kara, and he gained fame among the Qaraqoyunlu rulers for his boldness and struggle.

During Kara Yusuf period, Karakoyunlu people have attracted attention with their success in wars. Especially their successes against the Timurids are remarkable. Kara Yusuf took refuge in the Ottoman Empire against the threat of Timur. This asylum incident was shown as one of the reasons of the Ankara War between Timur and Yıldırım Bayezid. Kara Yusuf battled with Kara Yülük Osman and Mutahharten in his period. Kara Yusuf, who put an end to Mardin Artuklu State and Sultan Ahmet Celayir State, died in Ucan in 1420 while preparing for a great war with Shahruh, one of the Timurid leaderships.

The studies examining the Kara Yusuf period, which has an important place in Turkish history, were quite limited due to insufficient resources and could not be enlightened as necessary. The outstanding research works and thesis studies on this

subject are as follows: Aka, İsmail, *The Turkmen Domination in Iran: The Period of Qaraqoyunlu*, Arayancan, Ayşe Atıcı, *Karakoyunlu rulers Cihanşah and his period (Politics, Governance, Economics, Religion, Culture) 1438-1467*, Erzi, Adnan Sadık, “Researches on the History of Aqqoyunlu and Qaraqoyunlu”, Erdem, İlhan, Uyar, Mustafa, “Qaraqoyunlu State: Their arise and origin”, Sümer, Faruk, *Qaraqoyunlu State (From The Beginning to Cihanşah)*.

Although Karakoyunlu State is described in these studies, the period of Kara Yusuf was not examined in detail. It was not tried to enlighten the period of Kara Yusuf directly. For this reason, the Kara Yusuf period has been examined in detail with this thesis which belongs to the period of Kara Yusuf, which has an important place in terms of history and personality.

In this thesis, some discoveries were found that Kara Yusuf and Qaraqoyunlu people, while Timurids invaded all Asia, were hopes of Turkmens, although Kara Yusuf said that he was a Turkmen, but he remained almost dependent on İlhanlı and Celayirli’s in terms of political traditions.

Keywords: Karakoyunlu State, Bayram Hodja, Kara Mehmet, Kara Yusuf, Ahmet Celayir, Timur, Bayezid, Şahruh.

KISALTMALAR

AÜDTCF: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DİA : TDV İslam Ansiklopedisi

ed. : Editör

haz. : Hazırlayan

İA : Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi

s. : sayfa

S. : Sayı

ss. : sayfa sayısı

TDV : TDV

TTK : Türk Tarih Kurumu

YL : Yüksek Lisans

ÖNSÖZ

Karakoyunlular Moğol hücumları üzerine Orta Asya'dan Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Irak-ı Arap coğrafyasına gelip yerleşen bir Türkmen aşiretidir. Bu aşiretin ilk beyleri Bayram Hoca ve Kara Mehmet'tir. Ancak Karakoyunlu Devleti'nin kurucusu Kara Yusuf'tur. Türk tarihinin de dikkate şayan simalarından birisi olan Kara Yusuf, devletin sınırlarını Kazvin'den Erzincan'a, Bağdat'tan Şirvan'a kadar genişletmiştir.

Yukarıda bahsedilen Karakoyunlu aşireti konusunda yapılan tezler, kitaplar ve makalelerde her ne kadar bu devlet ve hanedan ele alınmışsa da doğrudan Kara Yusuf dönemi ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir. Başka bir deyişle önemli bir şahıs olan Kara Yusuf dönemini inceleyen müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Bu amaçla tezimizde Karakoyunlu Devleti'nin üçüncü hükümdarı ve aynı zamanda devletin kurucusu olan Kara Yusuf (1390-1420) dönemini incelemeye çalıştık.

“Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf ve Dönemi (1389-1420)” konulu tez çalışmamız giriş ve 2 bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırma konusu, konunun bilimsel güncelliği, araştırmanın sınırları incelenmiş ve kısa bir literatür tahlili yapılmıştır. Birinci Bölümde “Erken Karakoyunlu Teşekkülü ve Kara Yusuf'un Ataları” başlığı altında Karakoyunlular adının nereden geldiği ve menşelerinin nereye dayandığı gibi konular açıklanmaya çalışılmıştır. Karakoyunluları meydana getiren aşiretler, boylar, topluluklar anlatıldıktan sonra Kara Yusuf'un başa geçmesinden önce bey ve emir olan Bayram Hoca ve Kara Mehmet'in yaptıkları mücadeleler belirtilmiştir. İkinci bölümde Kara Yusuf'un birinci dönemi değerlendirilmiştir. Bu bölümde Kara Yusuf'un Pir Hasan ve Pir Hüseyin ile iktidar mücadelelerine, Akkoyunlular ve Timurlular ile ilişkilerine, Kara Yusuf'un Osmanlı Devleti-Timurlular mücadelesindeki rolüne değinilmiş, Osmanlı Devleti'ne ve Memluk Devleti'ne sığınması olaylarından bahsedilmiştir. Üçüncü Bölümde Kara Yusuf'un yeniden ipleri eline alarak Mirza Ebubekir ile olan mücadelesi, Artuklu Devleti'ne ve Celayirlere son vermesi, Şahruh ile mücadelesi ve Kara Yusuf'un ardılları anlatılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise Kara Yusuf döneminde yapılan edebiyat, sanat, bilimsel faaliyetler ve mimari eserler belirtilmiştir.

Tarihi geçmişi ve kişiliği itibarıyla önemli bir şahsiyet olan Kara Yusuf dönemine ait bu çalışmanın yukarıda bahsettiğimiz araştırmalardan farkı özel olarak Kara Yusuf dönemini ele alması ve ayrıntılı olarak bu konuya değinmesi olacaktır.

Bizim tezimizin farkı yöntem olarak konu bütünlüğü sağlamaya çalışması ve ilişkileri kronolojik sıra ile değil devletlerle olan ilişkiler şeklinde ele almasıdır. Ayrıca tez çalışmamız ile mevcut kaynakların etraflı bir şekilde tetkik edilmesi neticesinde ilim dünyasına tarih araştırmaları ışığında yeni bir perspektif sunmayı, konu ile ilgili ilk elden kaynaklara ulaşarak müstakil yeni bir çalışma ortaya koymak amaçlanmıştır.

Tezimizi hazırlarken bazı zorluklarla da karşılaştık. En büyük problem Kara Yusuf döneminde doğrudan bir devlet teşkilatlanması olmadığı için askeri, edebi, mimari vs. konuları içeren başlıkları oluşturamamaktır.

Tezin yazımı sırasında bana yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İbrahim YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Bütün eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen, her zaman yanımda bana destek olan babam Murtaza İŞGÜZAR'a ve annem Mahiye İŞGÜZAR'a sonsuz teşekkür ederim.

Mustafa Yasin İŞGÜZAR

Yozgat 2019

GİRİŞ

Milletlerin ve insanların tarih sahnesine çıkışları, oynadıkları roller, ortaya koydukları eserler, kurdukları devletlerin yapıları ve meydana gelen savaşlar tarihçilerin şimdiye kadar uğraş verdikleri çalışma alanlarıdır. Her dönemde ön plana çıkan çeşitli tarih disiplinleri olmuştur. Bu doğrultuda yapılan bu tez çalışmasında Karakoyunlu Devleti'nin üçüncü hükümdarı ve aynı zamanda devletin kurucusu sayılan Kara Yusuf (1390-1420) dönemi incelenmiştir.

Bu cümleden olmak üzere kısaca şu bilgileri vermek yerinde olacaktır; Öncelikle belirtmek gerekir ki Kara Yusuf, Karakoyunlu devletinin hükümdarı, aynı zamanda devleti bir devlet şeklinde tebarüz ettiren bir komutanıdır. Savaş teknikleri konusunda farklı uygulamalar denemiştir. Kendisinin daima Türkmen olduğunu dile getirmişse de siyasî gelenekler bakımından İlhanlı ve Celayirlilere bağlı kalmıştır. 40 yıl hükümet süren Kara Yusuf, devlet sınırlarını Azerbaycan, Irak-ı Arap, Irak-ı Acem'den Kazvin'e kadar genişletmiştir.

Kara Yusuf, Kara Mehmet'in ölümünden sonra merkezi Erciş olan Karakoyunlu aşiretlerini etrafında toplamış ve daha da güçlendirmiştir. Aşiretleri birleştirme uğraşındayken Pir Hasan ile hâkimiyet mücadelesine girişmiş ve savaşlar yapmıştır. Pir Hasan'ın ölümünden sonra Tebriz'i ele geçirmiştir. Ancak 1388-1389 yılında Tebriz'den çekilmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra Tebriz üzerinde mücadele etmeye başlamıştır. Daha sonra Timur tehlikesi baş göstermiştir ki Timur, Anadolu, Azerbaycan ve İran'ı istila ettiği dönemde Karakoyunlu Devleti'nin kendisine itaat etmesini istemiştir. Bu süreçte Timur ve Kara Yusuf arasında mücadele başlamış ve Timur Avnik Kalesi'ni ele geçirmiştir. Mücadelesine devam eden Kara Yusuf, Avnik Kalesi'ni geri almıştır. Timur ile mücadelesi devam etmiştir. Mücadele devam ederken Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'in yanına gitmiştir. Yine Kara Yusuf, Halep naibi Demirtaş ile savaşmıştır. Timur, Bayezid'in Kara Yusuf'u kendisine vermesini istemişse de bu isteği geri çevrilmiştir. Kara Yusuf, bir süre sonra Yıldırım Bayezid'in yanından ayrılmıştır. Timur ile mücadelesi sürmüş, yapılan savaşlardan sonra Timurluları bozguna uğratmıştır. Akkoyunlu Beyi Kara Yülük Osman'ı da yenmiştir. Bundan sonra Artuklu hükümdarı Melik Salih ile ilişkileri başlamıştır. Hatta kızını onunla evlendirmiştir. Mardin'i ele geçirmiştir. Nihayet Kara Yusuf, Şahruh ile mücadelesi sırasında ölmüştür.

İşte Türk tarihi açısından Kara Yusuf Dönemi ile ilgili doğrudan çalışmalar, eldeki mevcut kaynakların da yetersiz oluşundan dolayı oldukça sınırlı kalmış ve gereği kadar aydınlatılamamıştır. Yapılan çalışmalarda her ne kadar Karakoyunlular anlatılsa da sadece Kara Yusuf dönemini ele alan bir makale, kitap veya tez yoktur. Başka bir deyişle doğrudan Kara Yusuf dönemi aydınlatılmaya çalışılmamıştır. Bu sebeple tez hazırlanırken bazı zorluklarla da karşılaşmıştır. En büyük problem Kara Yusuf döneminde doğrudan bir devlet teşkilatlanması olmadığı için askeri, edebi, mimari vs. konuları içeren başlıkların mufassal bir biçimde oluşturulamaması olmuştur.

Bu nedenle tarihi geçmişi ve kişiliği itibarıyla bir yere sahip olan Kara Yusuf dönemine ait tez çalışmamızın yapılan araştırmalardan farkı özel olarak Kara Yusuf dönemini ele alması ve ayrıntılı olarak bu konuya değinmesidir. Ayrıca tez çalışmamız ile mevcut kaynakların etraflı bir şekilde tetkik edilmesi neticesinde ilim dünyasına tarih araştırmaları ışığında yeni bir perspektif sunmaya, konu ile ilgili ilk elden kaynaklara ulaşarak müstakil yeni bir çalışma ortaya koymaya çalışılmıştır. Yine bizim tezimizin farkı, yöntem olarak konu bütünlüğü sağlamaya çalışması ve ilişkileri kronolojik sıra ile değil devletlerle olan ilişkiler şeklinde ele almasıdır.

1. Literatür Tahlili

1.1. Akkoyunlu Dönemine Ait Vakayinameler

1.1.1. Ebu Bekr-i Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Çağatay Dönemleri Tarihi

Ebû Bekr-i El-Tihranî el-İsfahanî, İsfahan'a bağlı yerleşim yerlerinden olan Tihran'da 1440'lı yıllarda doğmuştur. Ebu Bekr-i Tihranî, Şahruh'un ölümünden sonra Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'ın ve oğlu Muhammedi Mirza'nın maiyetinde bulunmuştur. Cihanşah ve oğlu Muhammedi Mirza ile birlikte savaflara katılmış, Horasan seferinde onların yanında olmuştur. Aynı zamanda devlet hayatına dair en önemli fermanların yazılması görevi ona havale edilmiştir. 1469'da Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın emrine girmiştir. Akkoyunlu Devlet'inde münşi olarak çeşitli mektupları ve antlaşmaları kaleme almıştır. Uzun Hasan'ın ölümünde hayatta olduğu için 1477'den sonra vefat etmiştir. Tihranî, Akkoyunlu Devleti'nin tarihi kaynağı olan Kitab-ı Diyarbekriyye'yi yazmıştır. Eserini Kara

Yülük Osman Bey'den başlatmış, oğul ve torunlarına dair detaylı bilgiler vermiştir. Hiçbir resmi vakayinamesi olmayan Karakoyunlu devleti için de çok geçerli bir kaynaktır. Şahruh'un ölümünden sonra Hüseyin Baykara'nın ölümüne kadar olan dönem hakkında bilgiler ihtiva etmektedir. Eser Akkoyunlu Uzun Hasan ve Karakoyunlu Cihanşah dönemine ait bir kaynaktır. Eserde Karakoyunlu devlet teşkilatı, askerî teşkilat ve iktisadi konular ile ilgili çokça bilgi mevcuttur¹.

Kitab-ı Diyarbekriyye'nın günümüze eksik bir nüshası ulaşabilmiştir. Bu nüsha Necati Lugal ve Faruk Sümer tarafından iki cüz olarak yayınlanmıştır. Ardından tek cilt olarak Tahran'da neşredilmiştir. Tez çalışmamızda TTK Neşri kullanılmıştır. Bu eserden, Kara Yusuf'un Akkoyunlular ile olan mücadeleleri, Dımaşk'ta hapsedilmesi ve Memluk Devleti'ne sığınması gibi konuları açıklamakta faydalanılmıştır².

1.1.2. Aziz b. Erdeşir-i Esterabadi, Bezm u Rezm

Aziz b. Erdeşir gençliğini Bağdat'ta geçirmiş, önce Celayirlilerden Sultan Ahmed b. Üveys'in hizmetine girerek onun yanında yaşamıştır. Timur'un 1392-1393'te Bağdat'ı alması üzerine Sultan Ahmet Celayir ile birlikte Bağdat'ı terk ederek Meşhed'e ardından Kerbela'ya kaçmıştır. Fakat orada yakalanarak Timur'un oğlu Miranşah'ın yanına götürülmüştür. Bir süre sonra Miranşah'ın da yanından kaçarak 1394 yılında Sivas'a, Kadı Burhaneddin'in yanına gitmiştir. Kadı Burhaneddin'in ölümüne kadar onun hizmetinde kalmıştır. 1398 yılında Kadı Burhaneddin'in öldürülmesi üzerine oradan ayrılarak Kahire'ye göçmüş ve hayatının sonuna kadar orada yaşamıştır³.

Aziz b. Erdeşir'in tek eseri, Bezm u Rezm'dir. Bezm u Rezm, eserinde her zaman Sultan diye andığı Kadı Burhaneddin'in kendi tarihini yazma konusundaki teklifi üzerine kaleme alınmıştır. Bu bakımdan özel bir tarih olma mahiyetini taşır. Eserinde Bağdat'ta geçen hayatından, Celayirli ve Timurlu mücadelesinden bahisle, Kadı Burhaneddin'e intisabını anlatmıştır. Bundan sonra Kadı Burhaneddin'in soyu ve hükümdar olması hakkında geniş bilgiler vermiştir. Bu bağlamda eserde Kadı Burhaneddin'in siyasi, ilmi ve özel hayatına dair bilgiler yer alır. Ayrıca Kadı Burhaneddin'in Eretnalılar Devleti, Karamanoğulları beyliği ve Mutahharten

¹ Faruk Sümer, "Kitab-ı Diyarbekriyye", *DİA*, C. 26, TDV Yayınları, Ankara, 2002, s. 75.

² Ebu Bekr-i Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2001.

³ Tahsin Yazıcı, "Esterâbâdî, Aziz b. Erdeşir", *DİA*, C. 11, TDV Yayınları, Ankara, 1995, s. 438.

beyliğiyle olan mücadele ve savaşlarından bahsetmiştir. Dönemi için birinci elden kaynak olması hasebiyle büyük bir öneme sahiptir⁴. Çalışmamızda Mürsel Öztürk'ün çevirdiği ve TTK Yayınları arasında 2014 yılında neşredilen *Bezm u Rezm* kullanılmıştır⁵.

1.1.3. Hasan-ı Rumlu, Ahsenü't-Tevarih

Yazar, kendisini bazen Hasan-ı Rumlu bazen de Emir Sultan-ı Rumlu'nun torunu olarak tanıtmıştır. Emir Sultan, Şah İsmail-i Safevi ve oğlu Şah Tahmasb devirlerinin ünlü kızılbaz serdarlarından. Rumlu kabilesi Safevilerin kadim taraftarlarından. Hasan-ı Rumlu, 937'de Kum beldesinde doğmuştur. Hasan-ı Rumlu sadece savaşları ve olayları izlemekle kalmamış bizzat kendisi Şah Tahmasb'ın iç isyanları çıkaran Gürcüler ve Kürtlere karşı verdiği bütün mücadelelere katılmıştır. Ahsenü't-Tevarih adlı eserde Karakoyunlu, Akkoyunlu, Timurlu ve Osmanlı tarihi hakkında bilgiler vardır. Çalışmamızda Mürsel Öztürk'ün çevirdiği ve TTK Yayınları arasında 2006 yılında neşredilen *Ahsenü't-Tevarih* kullanılmıştır⁶.

1.2. Timurlu Dönemine Ait Vakayinameler

1.2.1. Nizameddin Şami, Zafername

Nizameddin Şami, Tebriz dolaylarındaki Şenbigazani'de doğduğu için Şenbi olarak anılmıştır. Şami ismi, Şam şehriyle ilgili değildir ancak Şenbi kelimesinin değişikliğe uğrayarak aldığı son halidir. Şami, Celayirli hanedanından önce Sultan Üveys'in daha sonra Sultan Ahmet Celayir'in hizmetinde bulunmuştur. Sultan Ahmet Celayir Bağdat'ı terk ettiğinde şehre giren Timur'a itaatini arz etmiş ve onun lütfuna mazhar olmuştur. Timur'la ikinci karşılaşması Timur'un Halep'i ele geçirdiği sırada yani 1400 yılında gerçekleşmiştir. Bu tarihten itibaren Timur'un hizmetine giren Şami, onun seferlerinde yanında bulunmuştur. 1403'te Gürcülere ait Bertvisi kalesinin muhasarası ve Beylekan'daki kanalın açılışına şahit olmuştur.

⁴ Yazıcı, "Esterâbâdî, Aziz b. Erdeşir", s. 438.

⁵ Aziz B. Erdeşir-i Esterabadî, *Bezm u Rezm Eğlence ve Savaş*, Çev.: Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

⁶ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, Çev.: Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 3-5.

Daha sonra Timur'un torunu Ömer Bahadır'ın hizmetine girmiş ve 1411-1412'de vefat etmiştir⁷.

Nizameddin Şami, Timurlu döneminin önemli yazarlarından birisidir. Timur, 1402 yılında onu yanına çağırarak fetihlerinin tarihinin yazılmasını istemiştir. Bu bakımdan Şami, en önemli eseri sayılan Zafername'yi kaleme almıştır. Eserde Timurlu, Osmanlı, Karakoyunlu ve Akkoyunlu tarihi hakkında önemli bilgiler vardır. Timur hanedanının tarihiyle başlayan eser, Timur dönemi ve Şahruh'un şehzadelik dönemi içinde önemli bilgiler içermektedir. Özellikle Kara Yusuf ve Timur arasında geçen mücadeleler ile Kara Yusuf'un Yıldırım Bayezid'e sığınması konusunda ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Çalışmamızda kullanılan eseri Türkçeye çeviren ve yayına hazırlayan Necati Lugal'dır. Eser 1949 yılında TTK tarafından yayınlanmıştır⁸.

1.2.2. Şerefüddin Ali Yezdî, Emîr Timur (Zafername)

Ali Yezdî, Yezd yakınlarında bulunan Tefl şehrinde doğmuştur. Babası Muzafferiler sarayında görev yapan bir âlim olan Şemseddin Ali'dir. Gençlik yıllarını ilim tahsil etmekle geçiren Yezdî ilk olarak Şahruh zamanında adını duyurmuştur. Önce Şahruh'un oğullarından Mirza İbrahim Sultan'ın emrine girmiştir. Ardından Şahruh'un emriyle torunu Mirza Sultan Muhammed'in yanına gitmiştir. Mirza Sultan Muhammed'in isyanında onun yanında bulunmuştur. Ardından Şahruh tarafından ele geçirilmiş fakat bağışlanmıştır. Bir süre de Uluğ Bey'in hizmetinde bulunan Yezdî, Şahruh'un ölümünden sonra Yezd'e dönmüş ve Tefl'e yerleşmiştir. 1454 yılında vefat edene kadar burada yaşamıştır⁹.

Şerefüddin Ali Yezdî'ye şöhretini kazandıran eserinin adı bizzat Mirza İbrahim Sultan'dan aldığı emirle kaleme aldığı Zafername'dir. Timur ve Şahruh'a ait iki bölümden oluşan Zafername'yi Mirza İbrahim Sultan'ın çeşitli bölgelerden elde ettiği kaynaklar ve Nizameddin Şami'nin Zafernamesi'nden yararlanarak tamamlamıştır. Çalışmamızda Ahsen Batur tarafından Türkçeye çevrilen 2013

⁷ Gülay Ögün Bezer, “Şâmî, Nizameddin”, *DİA*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, s. 330.

⁸ Bezer, “Şâmî, Nizameddin”, s. 330. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nizamüddin Şami, *Zafernâme*, Farsçadan Çev.: Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1987, s. V-XXV.

⁹ Kaan Dilek, “Şerefeddin Ali Yezdî”, *DİA*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, s. 550-551.

yılında İstanbul'da Selenge yayınları tarafından yayınlanan Emîr Timur (Zafername) başlıklı eser kullanılmıştır¹⁰.

1.3. Osmanlı Dönemine Ait Vakayinameler

1.3.1. İbn Kemal, Kemalpaşazade, Tevarih-i Âl-i Osman

İbn Kemal, 1468/1469 yılında doğmuştur. II. Bayezid, Yavuz Selim ve Kanuni Süleyman zamanlarında çeşitli hizmetlerde bulunarak Şeyhülislamlığa kadar yükselmiştir. Eserini 1502-1503 yılında II. Bayezid'in emriyle yazmaya başlamış ve Osmanlı padişahlarının her biri için ayrı bir defter (cilt) ayrılmak suretiyle I. Osman'dan II. Bayezid'e kadar olan dönemleri sekiz defter biçiminde anlatmıştır. Daha sonra I. Selim ve I. Süleyman dönemleriyle ilgili iki defter daha eklenerek on defterden oluşan Tevarih-i Âl-i Osman tamamlanmıştır. Çalışmamızda kullanılan defter, Koji Imazawa tarafından hazırlanan ve Türk Tarih Kurumu'nun 2000 yılında yayınladığı IV. Defterdir. Defterde Kara Yusuf ile Ahmet Celayir'in birlikte Memluk Sultanı Berkuk'a iltica etmesi ardından Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'e sığınmaları gibi konularda bilgi verilmiştir¹¹.

1.3.2. Mehmed Neşri, Kitâb-ı Cihan-Nümâ / Neşri Tarihi

Neşrinin hayatı hakkında çok kısıtlı bilgi vardır. Müellif ile ilgili ulaşılabilen en net bilgi, Sultan Bayezid için kaleme aldığı kasidenin sonunda zikrettiği "Neşri" adıdır. Bu cümleden yola çıkarak eserin İkinci Bayezid'in saltanatı döneminde yazıldığı söylenebilir. Hoca Sadeddin Efendi onun adını Neşri, Kâtip Çelebi ise Mevlana Mehmed en-Neşri şeklinde belirtmiştir¹².

Neşri'nin en önemli eseri bizim de çalışmamızda kullandığımız Kitab-ı Cihanüma/Neşri Tarihi isimli kitabıdır. Neşri Tarihi, sekiz bölümden oluşan ve dünya tarihini anlatan bir eserdir. İnsanoğlunun yaradılışından başlamış ve 1485 yılına kadar meydana gelen olayları anlatmıştır. Bu eserden günümüze Osmanlı öncesi Türk tarihi ve Osmanlı tarihine dair olan altıncı kısım ulaşabilmiştir. Bu kısmın Osmanlı Devleti'ni ihtiva eden bölümü bir Tevarih-i Âl-i Osman olma özelliği gösterir. Zira Neşri, Osmanlı tarihini kuruluşundan başlatmış ve 1485 yılına

¹⁰ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafername)*, Çev.: Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Kemal (Kemalpaşazade), *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter, Hazırlayan: Koji Imazawa, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

¹² Abdülkadir Özcan, "Neşri", *DİA*, C. 33, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, s. 20.

kadar olan olayları ele almıştır. Eserde, Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf'un Yıldırım Bayezid'e sığınma süreci ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bunun dışında Karakoyunlular ile ilgili olarak Cihanşah'ın Uzun Hasan Bey tarafından öldürüldüğüne dair kısa bir bilgi de vardır. Müellif eserinde sadece Osmanlı kroniklerinden değil, Arapça ve Farsça kaynaklardan da yararlanmıştır. Eserini sebep sonuç ilişkisi içerisinde telif etmiş ve bu yönüyle doğruyu bulmaya çalışan ilk Osmanlı tarihçisi olmuştur. Çalışmamızda kullanılan eser Mehmet Altan Köymen tarafından hazırlanmış ve 1983 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Ayrıca Necati Öztürk tarafından neşredilmiştir¹³.

1.3.3. Hoca Sadeddin Efendi, Tacü't-Tevarih

Hoca Sadeddin Efendi İstanbul'da doğmuştur. Aslen Isfahanlı olup Fars kökenli bir ailenin oğludur. Dedesi Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran zaferinden sonra İstanbul'a getirilen âlimlerden Isfahanlı Hafız Muhammed'dir. Babası ise Yavuz Sultan Selim'in nedimi Hasan Can Çelebi'dir. Babasının saraydaki etkinliği dolayısıyla iyi bir eğitim gören Hoca Sadeddin Efendi, eğitimini tamamladıktan sonra sırasıyla Murat Paşa medresesi ve Bursa Yıldırım Bayezid medresesinde müderrislik yapmıştır. Ardından Şehzade Murat'ın hocalığına tayin edilip Manisa'ya gönderilmiştir. Üçüncü Murat'ın cülusundan sonra İstanbul'a çağrılmış ve sarayda çok etkin bir konuma sahip olmuştur. Üçüncü Murat'ın ölümünden sonra da nüfuzundan bir şey kaybetmemiştir. Üçüncü Mehmet'in tahta çıkmasından sonra da saygı görmeye devam etmiştir. Padişahı Avusturya seferine çıkmak yönünde telkin edip, kendisi de bizzat bu sefere katılarak Haçova zaferinin kazanılmasında büyük pay sahibi olmuştur. Üçüncü Mehmet döneminde Şeyhülislamlık makamına kadar yükselen Hoca Sadeddin Efendi 1599 yılında vefat etmiştir¹⁴.

Hoca Sadeddin Efendi'nin ona bir tarihçi unvanı kazandıran eseri Tacü't Tevarih'tir. Eserini Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlatarak Yavuz Sultan Selim saltanatının sonuna kadar getirmiştir. Eserde Timurlu ve Osmanlı mücadelesi anlatılırken dolaylı yoldan Karakoyunlulardan da bahsedilmiştir. Özellikle Timur ve Yıldırım Bayezid arasında geçen olaylara değinirken, Kara Yusuf'un Osmanlılara sığınması hadisesini dile getirmiştir. Çalışmamızda İsmet Parmaksızoğlu'nun

¹³ Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihannüma Neşri Tarihi*, C. 1, haz.: Mehmet Altay Köymen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983; Özcan, "Neşri", s. 20-21.

¹⁴ Şerafettin Turan, "Hoca Sâdeddin Efendi", *DİA*, C. 18, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, s. 196-198.

sadeleştirdiği ve 1979 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanan Tacü't-Tevarih adlı eserin birinci cildi kullanılmıştır¹⁵.

1.3.4. Şükrullah Efendi, Behçetü't-Tevarih

Şükrullah Efendi, I. Murat'ın saltanat devri sonlarında dünyaya gelmiş ve 22 yaşında Osmanlıların hizmetine girmiştir. Devrin önemli âlimlerinden ders almış, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Öğrenimini tamamladıktan sonra Bursa Sultaniye medresesine müderris tayin edilmiştir. Görevine devam ederken İkinci Murat'ın teveccühüyle Edirne kadısı olmuştur. Şükrullah Efendi'nin tarihini zengin kılan yaptığı elçilik görevleridir. İkinci Murat tarafından Karamanoğulları beyliğine elçi olarak gitmiştir. İkinci elçilik görevini Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'a giderek yerine getirmiştir. Bu görevi esnasında eseri için önemli bilgiler de elde etmiştir. Dönüşünde Bursa kadılığı da yapan Şükrullah Efendi, 1456 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Sadrazamı Mahmut Paşa için on üç kısıma ayrılmış Behçetü't-Tevarih adını verdiği ve başlangıçtan 1451 yılına kadarki olayları içeren genel dünya tarihini yazmaya başlamıştır. 1458'de tamamlanmıştır¹⁶.

Eser, dünyanın yaratılışından başlayarak peygamberler tarihi, dünyada cennetle müjdelenenler, sahabeler, dört mezhep imamı, Yunan Filozofları, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve Fatih Sultan Mehmet'e kadar gelen Osmanlı padişahlarının hayatları ve yaptıklarını içine alır. Yıldırım Bayezid'den sonraki fetret devri, İkinci Murat ve Fatih dönemi için birinci elden kaynak olmasından dolayı önemli bir yere sahiptir. Çalışmamızda kullanılan eser, Hasan Almaz tarafından sadeleştirilen, 2013 yılında Mostar yayınları tarafından neşredilen Behçetü't-Tevarih'tir¹⁷.

1.3.5. Derviş Ahmed Âşıkî, Âşık Paşaoğlu Tarihi

Kendisini Derviş Ahmed Âşıkî olarak tanıtan Aşıkpaşaoğlu 1392-1393 yılında Amasya'ya bağlı Elvan Çelebi köyünde doğmuştur. Küçük yaşlardan itibaren çok yer gezmiş ve devrin ünlü şahıslarıyla tanışma fırsatı bulmuştur. Ankara Savaşı'ndan sonra yaşanan fetret devrindeki bazı olaylara ve İkinci Muratla Düzmece Mustafa arasındaki hadiselerle şahit olmuştur. Hayatının bir bölümünü

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 1, Çev.: İsmet Parmaksızoglu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.

¹⁶ Sara Nur Yıldız, "Şükrullah", *DİA*, C. 39, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, s. 257-258.

¹⁷ Şükrullah Efendi, *Behçetü't-Tevarih Tarihin Aydınlightında*, Çev.: Hasan Almaz, Mostar Yayınları, İstanbul 2013.

Konya’da geçiren Âşıkî, 1437’de hacca gitmiş, dönüşte Mısır’a uğramıştır. Bundan sonra Yiğitoğlu İshak Bey’in himayesinde Üsküp’e yerleşmiştir. İkinci Murat’ın bazı seferlerinde hazır bulunmuştur. Daha sonra Fatih Sultan Mehmet’in şehzadeleri Mustafa ve Bayezid’in sünnetleri dolayısıyla Edirne’de düzenlenen şenliklere katılmıştır. Orhan Gazi’nin imamının oğlu olan Yahşi Fakih’in evinde kalarak bu evde Osmanlı Tarihi’nin Yıldırım Bayezid’in sonuna kadar olan bölümünü yazılı olarak bulup okumuştur. Çelebi Mehmet’in maiyetinde bulunduğu rivayetler arasındadır. İkinci Murat ile Fatih Sultan Mehmet zamanlarını yaşayarak savaşlardan bazısına katılarak kaleme almıştır¹⁸.

Âşıkî’nin en bilinen eseri Tevarih-i Âl-i Osman’dır. Eserin Yıldırım Bayezid devrine kadar gelen kısmını Yahşi Fakih’in menakıpnamesinden, 1402’deki Ankara Savaşını bu savaşta solak olarak bulunan birinden nakletmiştir. İkinci Murad ve Fatih zamanlarını bizzat kendi gözlemlerine dayanarak kaydetmiştir. 183 bölümden oluşan eserde Osmanlı Hanedanı, soyunun adlarından başlayarak Birinci Mehmet dâhil Osmanlı padişahlarını ve bu padişahlara vezirlik eden vezirleri yazmıştır. Tarihini tamamladığında 1484 yılında yaşı 85 civarında idi. Ölüm tarihi net olarak bilinmese de bu tarihten sonra öldüğü kabul edilir. Çalışmamızda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1992’de İstanbul’da yayınlanan Âşık Paşaoğlu Tarihi kullanılmıştır¹⁹.

1.4. Memluklu Dönemine Ait Vakayinameler

1.4.1. İbn-i Arabşah, Acâibu’l Makdûr

İbn-i Arabşah 1389 yılında Dimaşk’ta doğmuştur. Timur Dimaşk’ı zapt ettikten sonra İbn-i Arabşah’ı ve ailesini Semerkant’a göndermiştir. Bu vesile ile dönemin ilim ve kültür merkezi olan Semerkant’a 12 yaşında gelen Arabşah burada Türkçe ve Farsça öğrenmiştir. Dönemin ünlü âlimlerinden hadis ve kıraat dersleri almıştır. Daha sonra Türkistan medreselerinde ders alabilmek için Moğolistan ve Çin sınırına kadar gitmiştir. Karadeniz yoluyla Edirne’ye ulaştıktan sonra Çelebi Mehmet’in hizmetine girmiştir. Padişahın sır kâtibi ve şehzadelerin hocası olmuştur. Çelebi Mehmet’in ölümünden sonra Dimaşk’a gitmiştir. Ancak beklediği ilgiyi bulamamış ve bir yıl sonra Mısır’a gitmiştir. Kahire’ye yerleşen İbn-i Arabşah vefat edene kadar burada yaşamıştır²⁰.

¹⁸ Derviş Ahmed Aşıkî, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul 1992, s. 5-7.

¹⁹ Aşıkî, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, s. 7-8.

²⁰ Abdülkadir Yuvalı, “İbn Arabşah, Şehâbeddin”, *DİA*, C. 19, TDV Yayınları, İstanbul, 1999, s. 314.

İbn-i Arabşah, dil, din, tarih ve edebiyat alanlarında hem eserler yazmış hem de tercümelemler yapmışdır. Bu alanlar içinde tarihçiliğiyle ön plana çıkmıştır. İbn-i Arabşah'ın başlıca eseri *Acâibu'l Makdûr*'dur. Timur devrini detaylı olarak ele alan eserde Timur'un ölümünden sonraki dönem hakkında da bilgiler mevcuttur. Çalışmamızda Ahsen Batur tarafından yayına hazırlanan 2012 yılında İstanbul'da Selenge yayınları tarafından yayınlanan *Acâibu'l Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)* adlı eser kullanılmıştır²¹.

1.5. Seyahatnameler

1.5.1. Johannes Schiltberger, Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)

Karakoyunlu dönemi hakkında bilgi veren en önemli seyahatname Johannes Schiltberger'in 1394–1427 yılları arasında Avrupa, Asya ve Afrika seyahatini yazdığı eserdir. Çalışmamızda kullanılan eser, Turgut Akpınar tarafından 1995 yılında “Türkler ve Tatarlar Arasında” başlığı altında Türkçeye çevrilmiş ve İletişim yayınlarından çıkmıştır. Eserde Timurlu tarihi anlatılırken Kara Yusuf, Miranşah ve Ebû Bekir mücadelesi gibi siyasî olaylara yer verilmiştir²².

1.6. Araştırma Eserleri

1.6.1. Faruk Sümer, Kara Koyunlular

Faruk Sümer tarafından 2 cilt olarak tasarlanan bu eserin ikinci cildi tamamlanamamıştır. Çünkü ömrü yetmemiştir. Eserin ilk cildinde Karakoyunluların Cihanşah dönemine kadar olan dönemini içeren siyasî tarih hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Kara Yusuf dönemine dair oldukça mufassal bilgiler mevcuttur²³.

1.6.2. Ayşe Atıcı Arayancan, Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din-Kültür) 1438-1467

Ayşe Atıcı Arayancan tarafından 2010 yılında Ankara Üniversitesi'nde hazırlanan bir doktora tezidir. Tezin esas kısmı Karakoyunlu hükümdarlarından Cihanşah'a ayrılmıştır. Ancak birinci bölümü Karakoyunluların kökenleri, tarih

²¹ Yuvalı, “İbn Arabşah”, s. 314-315. Ayrıntılı bilgi için bkz. İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)*, Çev.: Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2012.

²² Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, Çev.: Turgut Akpınar, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1995.

²³ Faruk Sümer, *Kara Koyunlular*, C. 1, TTK Yayınları, Ankara 1984.

sahnesine çıkışları ve kuruluşları başlığı altında tez çalışma konumuzu ilgilendirmektedir. Bu bağlamda Karakoyunluları oluşturan aşiretler, Bayram Hoca, Kara Mehmet ve Kara Yusuf dönemine ait bilgileri içermektedir²⁴.

1.6.3. İsmail Aka, İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)

Timurluların Karakoyunlular ile olan ilişkilerine yer verilmiş, özellikle Cihanşah devrinin siyasi olayları üzerinde durulmuştur. Eserde, tez konumuz ile ilgili olarak Ankara Savaşı'ndan sonraki olaylar kapsamında Kara Yusuf'un Mirza Ebubekir ve Şahruh ile olan mücadeleleri anlatılmıştır²⁵.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli: Çalışmada, geçmişte var olmuş veya şu anda hala var olan olay ve olguları tespit edip açıklamayı amaçlayan araştırma yaklaşımı olan tarama modeli kullanılmıştır. Bu model çerçevesinde, konu ile ilgili olaylar kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılmıştır.

Tarama modelinin araştırma yaklaşımına uygun olarak konu hakkındaki bilgiler, önceden tutulmuş çeşitli yazılı belgelere başvurarak elde edilmiş ve elde edilen dağınık bilgiler incelenen zaman ve mekân göz önüne alınarak bir sistem içinde bütünleştirilerek yorumlanmıştır.

Elde edilen veri kaynaklarından geçerli ve güvenilir bilgiler toplanıp doğru sonuçlara ulaşmak için, toplanan her veri geçerlilik ve önem açılarından tenkit süzgecinden geçirilmiştir. Tenkit aşamasında özellikle meydana gelen yeni gelişmeler, yapılan yeni araştırmalar göz önünde tutulmuş ve birbirleriyle karşılaştırılarak verilerin güvenilirliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kaynaklarından geçerli ve güvenilir bilgiler derlenip doğru sonuçlara ulaşmak için, toplanan her veri geçerlilik ve önem açılarından eleştiri süzgecinden geçirilmiştir.

²⁴ Ayşe Atıcı Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din-Kültür) 1438-1467*, Ankara Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2010, s. 4-5.

²⁵ İsmail Aka, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, TTK Yayınları, Ankara 2001, s. V-VIII.

Yazım işlemi tamamlandıktan sonra araştırma metni okunup düzeltilmiş, ardından da araştırma sonucunda varılan netice ve değerlendirme kısmı kaleme alınmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması: Araştırma hakkındaki veriler, var olan kayıt ve belgeler incelenerek belgesel tarama yöntemi ile toplanmıştır. Mevcut kayıt ve belgeler tespit edilerek, ulaşılanlar okunup konu ile ilgili olan kısımları not alınmış ve değerlendirilerek tahlil edilmiştir.

Çalışmanın özelliğine uygun olarak önce konuyla ilgili tespit edilen vakayinamelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için de Erciyes Üniversitesi Kadir Has Kütüphanesi, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi vb. kütüphanelerden faydalanılmıştır.

Vakayinamelerin yanı sıra, incelediğimiz dönemde bölgeyi gezenlerin seyahatnamelerinden, araştırma eserlerinden de faydalanılmıştır.

2.3. Dipnotların Kullanımı-Yazımı

Çalışmanın sağlam kaynaklara ve eserlere dayandığını göstermek ve bilginin doğruluğunu araştırmak veya aynı konuda fazla bilgi almak isteyenlere yol göstermek amacıyla dipnotlar verilmiştir.

Dipnotlar ilk defa metin içerisinde verilirken tam künyesi yani yazarın adı soyadı, eserinin adı (italik), yayınlandığı yayınevi, yayın yeri ve tarihi, en sonunda da sayfa numarası verilmiştir. Aynı eser ikinci defa gösterilirken yazarların soyadı tekrar verilmiş, ardından eser isimleri de kısaltılarak gösterilmiştir. İlk gösterimde Şükrullah Efendi, *Behçetü't-Tevarih Tarihine Aydınlığında*, Çev.: Hasan Almaz, Mostar Yayınları, İstanbul 2013 şeklinde verilmiştir. İkinci gösterimde ise Şükrullah Efendi, *Behçetü't-Tevarih*, s. 110 olarak kısaltılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ERKEN KARAKOYUNLU TEŞEKKÜLÜ VE KARA YUSUF'UN ATALARI

1.1. Türk Tarihinde Kara Unvanı ve Karakoyunlu Adlandırması

Türk tarihinde pek çok hakanın unvanının kara olduğu göze çarpmaktadır. Bir kere Oğuz Kağan'ın babası, Kara Han'dır²⁶. Aynı şekilde Âşık Paşaoğlu Tarihi'nde Osmanlı hanedanının soyundan bahsederken Osman Gazi'yi Gök Alp'e onun babası Oğuz, onun babası Kara Han şeklinde Oğuzlara kadar gider. Hatta devamla Yafes ve onun babası Nuh Aleyhisselam'a kadar soyu götürülür. Bu silsileyi takip ederken bir yerde Amudi'nın babası Karalı Oğlak, onun da babası Süleyman Şah şeklinde saydığı da görülmektedir²⁷. Bu soy silsilesine bakıldığında da Kara kelimesinin Türk tarihinde sıkça kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Aynı şekilde Gök Türk Kağanlığının kurucusu Bumin Kağan'ın büyük oğlu Kara Kağan unvanını taşımıştır. Devletin batısını teşkil eden On Okların idarecisi İstemi Kağan'ın ölümünü müteakip babasının vazifesini üstlenen oğlu Tardu'nun unvanı da Kara Çor'dur. Hatta 16. asırda Safevi hanedanlığının temel aşiretlerinden birisini teşkil eden Ustaclu beylerinden birinin adı da Kara Han'dır²⁸.

Yine Türklerde Kara kelimesi çetin, sert, zorlu, şiddetli tabiata sahip hükümdar manasında Kara Han şeklinde kullanılmıştır. Hatta bu anlamıyla Karahanlılar ismiyle bir devletin varlığı da vakidir. Ki bu devleti yöneten hükümdarların unvanları arasında sık sık Kara sözü geçmektedir. Karahanlılar tabiri Avrupalı bir şarkiyatçı olan V. V. Grigorev'in 1874'te yazdığı Maverâünnehir Karahanlıları hakkında yazdığı makalesinde, kendi unvanlarındaki kara kelimesinden dolayı verdiği bir isimdir. Bu tabir o tarihten itibaren günümüze kadar kullanılan yaygın bir kelime olmuştur²⁹.

²⁶ Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı Resîdeddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili*, Enderun Yayınları, İstanbul 1982, s. 17-18.

²⁷ Âşık, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, s. 12.

²⁸ Saadetdin Yağmur Gömeç, *Türk Destanlarına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009, s. 127-130.

²⁹ Hakkı Dursun Yıldız, "Karahanlılar", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. VI, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s. 137-138.

Karahanlılar dışında kullanılan yaygın bir başka isim de Kara Keçililerdir. Kayı boyuna mensup olup Urfa-Mardin, Kırşehir-Ankara, Eskişehir-Bilecik bölgelerinde yoğun olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir³⁰. Aşıkpaşazade, Kayı boyundan bahsederken Beyleri Süleyman Şah'ın, Halep'e giderken Fırat nehrine geldiğinde atının ayağının sürçerek düşüp boğulduğunu ve Türk Mezarı denilen Caber Kalesi'ne defnedildiğini, beylerini kaybeden göçer evliler ailesinin bir kısmının Anadolu'ya bir kısmının da Berriye'ye dağıldığını nakletmiştir³¹. Urfa-Mardin arasında bulunan Berriye'ye dağılan boy Karakeçili aşireti olmalıdır. Zira bu bölge onların yoğun olduğu yerlerden biridir.

Azerbaycan'da yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkan ve MÖ X-III. Yüzyıllara ait olduğu sanılan koç tasvirleri ve figürleri ile mezar taşlarına koyun tasvirlerinin konulması, koyunun Azerbaycan'da yaşayan insanların eski totemlerinden biri olduğunu göstermiştir³².

Koyun totemiyle ilgili olarak Oğuzname'de bir hadise anlatılır. Buna göre Nuh peygamberin yeryüzünü oğulları arasında bölüştürdüğü zaman büyük oğlu Yafes'e doğu illeri ile Türkistan'ı verdiği, Türklerin ifadesine göre Yafes'in Olcay Han lakabıyla anıldığı belirtilmiştir. Olcay Han'ın torunu ve Oğuz Han'ın babası ise Kara Han'dır. Kara Han ise veliaht olduğu için babası Dhib Yavqu Han'ın yerine geçip padişah olmuştur. Oğuz evlendikten sonra babasıyla arasında ihtilaf çıkmış ve yapılan savaşta babası Kara Han, amcaları Kür Han ve Küz Han öldürülmüştür. Böylece Oğuz Han padişah olmuştur. Oğuz Kağan'ın sağ tarafta kırk kulaç yüksekliğinde bir ağaç diktiği ve ayağına bir ak koyun bağladığı, sol tarafa da kırk kulaç yüksekliğinde başka bir ağaç diktiği, onun ayağına da kara bir koyun bağladığı yazılmıştır. Devamla Oğuz Kağan'ın oğullarını Bozok ve Üçok ismiyle iki soya ayırdığı, sağ tarafta Bozokların, solda da Üçokların oturduğu belirtilmiştir³³.

Karakoyunlu kelimesinin etimolojisine bakıldığında ise bu ismin beyaz renkli bayrağındaki boynuzlu kara koç resminden geldiği ileri sürülebilir. Bu, aynı zamanda söz konusu boyun, sülalenin totemi olup kara koça tapmayı

³⁰ Üçler Bulduk, "İdari ve Sosyal Açından Karakeçili Aşiretleri ve Yerleşmeleri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 19, S. 20, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, 1998, s. 37.

³¹ Aşık, *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, s. 13.

³² Tofiq Necefli, *Qaraqoyunlu ve Aqqoyunlu Devletlerinin Tarixi Müasir Türk Tarixşünaslığında*, Çarşoğlu, Bakü 2000, s. 11.

³³ Togan, *Oğuz Destanı*, s. 17-21, 28-30.

simgelemektedir³⁴. Ancak totem veya diğer bir deyişle ongun olarak kabul edilen hayvanın etinin yenmesinin yasak olması totem görüşünü çürütmektedir³⁵. Oğuz ulusunu meydana getiren 24 boya ait totemlerin tamamen eti yenmeyen avcı kuşlardan oluşması³⁶ da totem görüşünün yanlış olabileceğini düşündürmektedir.

Bununla birlikte boy ve oymakların farklı renklerde hayvanlar beslemeleri sürülerin karışmasını engellemektedir³⁷. Dolayısıyla bu ad, Karakoyunlulara ait sürülerin rengi veya cinsi ile alakalıdır denilebilir³⁸. Karakoyunlularda koyunların fazla olması zenginlik göstergelerinden biri olarak kabul edilmiştir³⁹.

Kara kelimesinden yola çıkılarak farklı bir görüş daha ortaya atmak mümkündür. Zira eski Türk kağanlarının oturdukları sarayların dört tarafını gösterirken kara kelimesi de kullanılmıştır. Doğudaki gök kapı, batıdaki ak kapı, kuzeydeki kara kapı, güneydeki ise kırmızı kapıdır. Dolayısıyla Karakoyunluların içinde geçen kara sözü, onların Anadolu'nun kuzeyinde yerleşip yurt tuttukları için söylenen bir kelime de olabilir⁴⁰.

Ayrıca Kara kelimesi, kişilere verilen unvan şeklinde de göze çarpmıştır. Karakoyunlu sultanlarından Kara Mehmed, Kara Yusuf gibi kullanışlar buna verilecek en iyi örneklerdir. Burada geçen kara kelimesi cesur ve yiğit anlamında kullanılmıştır⁴¹.

Görüldüğü gibi kara ve koyun kelimeleri farklı farklı kullanılmış ve anlam içermişlerdir. Bu nedenle Karakoyunlu adının nereden geldiği net olarak ifade etmek zordur. Ancak sonuç olarak Karakoyunluların, koyuna verdikleri önem dolayısıyla bu adı kullandıkları söylenebilir. Mezar taşları olarak koç ve koyun figürleri kullanmaları da koyuna verdikleri önemi ortaya koymaktadır.

³⁴ Süleyman Memmedov, "Karakoyunlular ve Batı Azerbaycan", *Türkler*, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1528.

³⁵ İlhan Erdem, Mustafa Uyar, "Karakoyunlular: Tarih Sahnesine Çıkışları ve Kökenleri", *Türkler*, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1511.

³⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, C. 1, s. 13.

³⁷ Abdulhaluk Mehmet Çay, "Karakoyunlular", *Türk Dünyası El Kitabı*, C. I, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, s. 344.

³⁸ Faruk Sümer, "Karakoyunlular", *İA*, C. 6, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, s. 292. Ayrıca bkz. Rasim Bağrı, *Akkoyunlu Karakoyunlu Hanedanlıklar Dönemi At ve Koç (Koyun) Figürlü Mezar Taşlarının Çağdaş Seramik Sanatı Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış YL Tezi, Konya 2008, s. 40

³⁹ Nizamettin Onk, *Karakoyunlu*, Uyum Ajans Yayınları, Ankara 2000, s. 17-18.

⁴⁰ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah...*, s. 45-46.

⁴¹ Ali Rıza Önder, "Türklerde Renk Geleneği", *Türk Folklor ve Araştırmaları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982, s. 255.

1.2. Karakoyunluların Menşei

İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın 1335'te ölümü üzerine Moğol noyanlarının iktidar mücadelesine girişmeleri Karakoyunluların siyasi alanda önünü açmıştır. Bölgede güçlü bir merkezi otoritenin yokluğu ve daha sonraki dönemde ise Timur istilalarıyla artan istikrarsızlıklar başlıca Türkmen boy ve birliklerinin Karakoyunlular etrafında bütünleşmesini sağlamıştır. Soylarını Oğuz Han ahfadından Deniz Han'a dayandıran Karakoyunlular, Türkistan'ın Gazgirt bölgesinden Azerbaycan'a, oradan da Bitlis ve havalisine göç etmiştir⁴². Söz konusu Gazgirt bölgesi, Oğuzların en eski yurdu olup Karaçuk Dağlarının bir kısmına verilen isimdir⁴³. Otuz bin çadırdan oluşan Karakoyunlular, Cengiz Han'ın başlatmış olduğu büyük saldırı sırasında Türe Bey adıyla bilinen liderlerinin idaresinde Ceyhun nehrini geçerek Türkistan'dan Maverâünnehir'e, oradan da İran üzerinden Doğu Anadolu'ya gelerek yerleşmiştir⁴⁴. Türe Bey, Kara Yusuf'un yedinci atası Oğuz Han'ın oğullarındandır⁴⁵. Oğuz boyu, Türklerin kalabalık boylarından birisidir. Bunlara Hun da denmektedir. Hitay denen yerden çıkmışlar ve yurtlarını geçim darlığı nedeniyle terk etmişlerdir⁴⁶.

İran, Irak-ı Arap ve Doğu Anadolu'daki Moğol hâkimiyetinin çökmeye başlaması üzerine kendi ad ve hesaplarına siyasi faaliyete geçen Doğu Türkmenlerinin en belli başlı kollarından biri olan Karakoyunluların Oğuz veya İslam ülkelerinde daha yaygın adıyla Türkmen kavimlerini meydana getiren 24 ana boydan hangisine mensup olduğu hakkında kaynaklarda açık bir kayıt yoktur⁴⁷.

Boy isimlerinin Baranlı veya Baranî olduğu hakkında kayıtlar mevcuttur. Hatta Baburnâme'de Kara-Koyunlu hükümdarı olan Cihanşah, Baranî şeklinde zikredilmiştir⁴⁸. Ebu Bekr-i Tihranî⁴⁹, güç ve kudret sahibi olan Baranlı Emir Kara

⁴² Erol Keleş, "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi ve Eleşkirt Meydan Muharebesi", *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 2, Kafkasya Özel Sayısı, 2017, s. 220-221.

⁴³ Hasan Akyol, *Akkoyunlu-Karakoyunlu Mücadeleleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004, s. 12.

⁴⁴ Keleş, "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi", s. 221. Ayrıca bkz. Erdem, Uyar, "Karakoyunlular", s. 1511.

⁴⁵ Mustafa Çetin Varlık, "Karakoyunlular", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. VIII, Ankara, 1981, s. 442.

⁴⁶ Şükrullah Efendi, *Behçetü't-Tevarih*, s. 110.

⁴⁷ Varlık, "Karakoyunlular", s. 441. Ayrıca bkz. Sümer, "Karakoyunlular", *İA*, s. 292.

⁴⁸ Erdem, Uyar, "Karakoyunlular", s. 1511.

Yusuf'tan bahsetmiştir⁵⁰. Baranlı oymağı, Kıpçak boylarından olup Sırderya kuzeyinde Kalaç ve bazı Kıpçaklarla birlikte Oğuzların Türkmen zümresini teşkil eden boylardan biri olmuştur⁵¹. Muhtemelen Baranlı veya Baranî, Karakoyunluların başında bulunan hanedanın, aile veya bu ailenin dâhil olduğu Karakoyunlu oymaklarından birinin adıdır⁵². Baranlı oymağına 1260'ta Doğu Anadolu'da ve Kuzey Suriye'de rastlanması, Karakoyunluların meydana çıkmalarından bir asır önce buralarda yaşadıklarını göstermektedir⁵³. Türkiye'de Muş'un Varto ilçesine ve Çapakçur'a (Bingöl) bağlı iki tane Baran adını taşıyan köy vardır⁵⁴. Dolayısıyla Karakoyunlu hanedanının taşıdığı aile adının Doğu Anadolu'da vaktiyle para kestirilecek derecede önemli olan Baran adlı bir mevkiden gelmiş olması mümkündür. Baranî unvanını ilk taşıyan Kara Yusuf veya adı bilinmeyen ecdadından birisi Muş'a hâkim olmak yahut bu şehirde doğmak gibi bir sebeple Baranî unvanını almış olabilir⁵⁵.

XV. yüzyıl Osmanlı müelliflerinden Mevlana Şükrullah da 1449 yılında II. Murad'ın elçisi olarak Karakoyunlu Hanedanı'nın en büyük hükümdarlarından biri olan Cihanşah ile görüşmüştür. Bu görüşme sırasında Cihanşah, Mevlana İsmail adındaki tarih okuyucusunu çağırarak ona Osmanlıların ve Karakoyunluların aynı soydan geldiklerini anlatan Moğol hattıyla (Uygurca) yazılmış olan bir Oğuzname göstermiş ve Osmanlıların Gök Alp yoluyla kendilerinin yani Karakoyunluların soyunun da Deniz Alp (Han) yoluyla Oğuz Han'a bağlandığını söylemiştir⁵⁶. Buna göre Karakoyunlu oymağının Oğuz geleneğine göre Deniz Han'ın oğulları olarak gösterilen İğdir, Büğdüz, Yıva ve Kınık boylarından birisine mensup olması gerekmektedir. Bu bağlamda Moğol istilasından önce Berçem adlı bir boy beyi ailesinin idaresi altında bulunan Yıva kabilesinin yaşadığı Hemedan bölgesinde, Karakoyunlu devletinin başlıca dayanaklarından birisini teşkil eden ve hükümdar

⁴⁹ Tihranî, Şahrüh'un ölümünden sonra Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah ile oğlu Muhammedî Mirza'nın maiyetinde bulunmuştur. Kadılık ve münşilik vazifelerinde bulunmuş olması muhtemeldir. Adnan Sadık Erzi, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", *Belleten*, C. XVIII, S. 70, TTK Yayınları, Ankara, 1954, s. 180-181.

⁵⁰ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 29.

⁵¹ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s. 363. Bu konuda İsmail Hakkı Uzunçarşılı da Karakoyunlular veya Baraniler Oğuz boyundandır demektir. Bkz. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 180.

⁵² Sümer, "Karakoyunlular", *İA*, C. 6, s. 293.

⁵³ Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2001, s. 194.

⁵⁴ Varlık, "Karakoyunlular", s. 441.

⁵⁵ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 18-19.

⁵⁶ Şükrullah Efendi, *Behçetü't-Tevarih*, s. 47.

ailesi ile yakın bir bağı olduğu söylenen Baharlu oymağı yurt tutmuştur⁵⁷. Hatta bu kabilenin adı Bahadurlu ile değil, Yıvalıların Hemedan civarındaki merkezleri olan Bahar kalesi ile ilgilidir. Diğer taraftan Yıvalılardan bir kısmının yaşadığı Hoy bölgesine komşu olan Nahçıvan yöresi de Karakoyunlu hanedanının amcaoğulları tarafından idare edilen Sa'dlu oymağının kadim yurdudur. Üçüncü olarak Yıvaların oturdukları Musul Kerkük bölgesi Karakoyunluların kışlık sahasıdır. Karakoyunluların Moğol satvetinin çökmesi üzerine adı geçen bölgelerde görülen ilk Türkmen zümresi olmaları da dikkate alınırsa Yıva boyu ile Karakoyunlular arasında kabilevî bir akrabalığın olduğu söylenebilir⁵⁸.

Osman Turan ise Yıva boyu ile olan ilişki meselesini gündemine alarak çürütmüştür. Ona göre Baranlılar, Oğuzların Yazır boyundan olup Selçuk'un oğulları ile savaşan Yengi-kent yabgusu Ali Baran'a ve oğlu Şah Melik'e mensuplardır. Büyük Türk göçü sırasında Oğuzların Yabgular yönetimindeki devletleri çökünce Horasan'a göçüp kendi kurdukları Yazır vilayetinde yerleşmişler ve Moğol istilasını onları tarumar edince bir kısmı da Anadolu'ya gelmişlerdir⁵⁹. Yengi-kent yabguları önce Kayı, sonra da Yazır boylarına mensup bulunmuşlardır. Bu bağlamda Baran Hanoğlu Ali Han ile torunu olan ve Cend valiliğine tayin edilen Şah Melik Oğuzlardan Yazır boyuna mensupturlar. Yazırlar, Oğuz töresine göre siyasi hâkimiyete her kabilenin mevkiinin bilinmesine rağmen Kayılardan sonra ikinci sıraya yükselmişlerdir. Ali Han'ın oğlu Baran Han'ın torunu olan Şah Melik'in Baranlı aile adı ile tanınması sayesinde Yengi-kent yabguları tarihi bir hüviyet kazanmışlardır. Oğuz devleti çökünce bir kısım Yazırlar, Baranlı Beyleri idaresinde dağılmışlardır. Önce Horasan'a ve sonra da Azerbaycan, Anadolu ve Irak taraflarına göç eden Baranlı hanedanı etrafından nihayet bir Karakoyunlu ulusu ve devleti teşekkül etmiştir. Horasan'da kalan Yazırlar ise Hisar-ı Tak'ta kalmışlar, Merv-rud yakınlarında çiftçilik ile uğraşmaya başlamışlardır⁶⁰.

Yazırlar Yabgu oğullarının rehberliğinde kadim Oğuz ilinden Horasan'a göç ederlerken böylece Yazır vilayeti, Yazır veya Baran kalesi olarak kabile isimlerini korumuşlar, hanedan da Baranlı veya Baranî adını taşımıştır. Nitekim Karakoyunlular, tarih sahnesine çıktıkları XIV. yüzyıldan itibaren Baranî veya

⁵⁷ Sümer, *Kara Koyunlular*, C. 1, s. 14.

⁵⁸ Sümer, "Karakoyunlular", *İA*, C. 6, s. 292, Sümer, *Karakoyunlular*, C. 1, s. 15.

⁵⁹ Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri*, s. 195.

⁶⁰ Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 57, 76-81.

Baranlı aile adı ile anılmışlardır. Baranlılar, Karakoyunlu devleti kurulmadan önce de birtakım olaylara karışmıştır. Filhakika XIII. yüzyıl ortalarında Eyyubilerin ve Memluklerin Moğollara karşı yardımlarına başvurdukları Türkmen beyleri arasında Emir Şemseddin Akkuş ve Emir Hüsamettin vardır. Bunlar Karakoyunlu ulusunun başındaki Baranlı hanedanına mensup kişilerdir. Nihayet denilebilir ki günümüz tarihçileri Karakoyunlu devletinin başında bulunan Baranlı hanedanı ve isimlerinin menşei üzerinde durmamış veya bu aile adını Oğuzların Yazır değil Yıva boyuna mensup olduğunu zannederek yorumda bulunmuşlardır⁶¹.

Sonuç olarak Karakoyunluların hangi coğrafyadan geldikleri ve menşelerinin ne olduğu konusunda farklı görüşler ortaya korsa da bu aşiretin Oğuz-Türkmen boylarından olduğu bir vakıdır.

1.3. Karakoyunlu Federasyonunu Oluşturan Aşiretler

1284-1291 yılları arasında Karakoyunlu Türkmenleri yoğun bir kitle halinde Orta Asya'dan Doğu Anadolu ve Azerbaycan'a (Erbil-Nahçıvan arasındaki bölge) gelmişlerdir⁶². Karakoyunlular, 14. yüzyılın ilk çeyreğinde Yıva, Yazır, Döğer, Avşar gibi Oğuz boylarını içermektedir⁶³. Karakoyunlular, Sa'dlu, Baharlu, Duharlu, Karamanlu, Alpavut, Çakırlı, Ayınlı, Hacılı, Ağaçeri, Döğer, Bayramlı gibi oymaklardan meydana gelmiştir⁶⁴.

Karakoyunlu oymağının etrafında toplanarak onu bir siyasi topluluk haline getiren boyların başında, asıl yurdu Erivan ile Arpaçay'ın Aras nehrine karıştığı yer arasındaki bölge olan Sa'dlu oymağı gelir⁶⁵. Bu oymak taşıdığı adı XIV. yüzyılda kendisini idare etmiş olan bir boy beyinden almıştır. İranlı müellifler Sa'd'ın çocuklarının Karakoyunlu hükümdarlarının amcaoğulları olduklarını ifade etmişlerdir⁶⁶. Bu oymak, eskiden beri Sürmelü, Erivan ve Nahçıvan havalisinde yaşamışlardır⁶⁷. Ayrıca Ağrı Dağı'nın altındaki düzlüklerde uzun zaman

⁶¹ Turan, *Selçuklular Tarihi ve...*, s. 83-84.

⁶² Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, TTK Yayınları, Ankara 1994, s. 43.

⁶³ Çay, "Karakoyunlular", s. 345-350.

⁶⁴ Enver Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü Mücadelesinde Avnik", *XIV. Türk Tarih Kongresi*, TTK, C. 1, Ankara, s. 373.

⁶⁵ Faruk Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, s. 434.

⁶⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 20.

⁶⁷ Sümer, "Karakoyunlular", *İA*, s. 293.

yaşamışlardır. Bu nedenle bölgeye Çukur-ı Sa'd denilmiştir⁶⁸. Oymağın başındaki bey Pir yahut Kara Hasan adıyla anılmıştır. Karakoyunlu ulusunu meydana getiren en kuvvetli iki oymaktan birisi⁶⁹ ve aynı zamanda hanedana akraba olan bu aşiretten pek çok değerli emir yetişmiştir. 1421 yılında Timur'un oğlu Şahruh ile Aras boyunda Eleşkirt ovasında yapılan savaşta Karakoyunlu ordusunun sağ kanadına Sa'dlu Pir Mehmet kumanda etmiştir. Bu savaşta Sa'dlular, Timurlular safında sol cenahta savaşan Akkoyunlu yöneticisi Kara Osman Yülük Bey'in eline esir düşmüş, Pir Mehmet ile oğulları Pir Gayb ve Pir Üveys esir edilmiştir⁷⁰. Yine bu aşirete mensup olan Hüseyin Bey, 1450-56 yılları arasında 10.000 kişilik bir kuvvetle Erzincan-Bayburt havalisinde Ak-Koyunlular ile savaşmış ancak bir başarı sağlayamamıştır⁷¹.

İkinci büyük boy ise adını Hemedan'a yakın Bahar Kalesi'nden alan ve Hemedan yöresinde oturan Baharlu oymağıdır⁷². Hemedan bölgesi, Karakoyunlulardan sonra Safeviler devrinde bile Baharlu oymağının şöhretli reisi Ali Şeker Beyin adıyla anılmıştır. Baharlu beyleri kız alıp vermek suretiyle Karakoyunlu hanedanı ile dünlük kurmuşlar ve bu devletin en büyük emirlerinden olmuşlardır. Karakoyunlu devletinin yıkılışından sonra bu oymağın mühim bir kısmı Akkoyunlulara tâbi olmak istemeyerek Horasan'a gitmiş ve Timurlulara iltica etmiştir⁷³. Baharlular, Cihanşah'ın öldürülmesinden sonra şehzadelerden Ebu Yusuf Mirza'yı tahta çıkarmış ve Akkoyunlu hâkimiyetine karşı sonuna kadar direnmişlerdir⁷⁴. Hint hükümdarı Ekber'in yakınlarından meşhur Bayram Han, Ali Şeker Beyin ahfadından olduğu gibi XVI. yüzyılda Dakkan'da bir devlet kuran Sultan Kuli Baharlu kabilesine mensuptur⁷⁵.

Karakoyunluların etrafında toplanan bir diğer Türkmen boyu Erzurum ve Bayburt civarında bulunan Duharlı'dır (Tokarlı)⁷⁶. Nitekim İbn Battuta, Seyahatnamesinde Erzurum'dan geçtiğini, Irak hükümdarının hükmü altında bulunan bu şehrin geniş bir alana yayıldığını ve fakat Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmen

⁶⁸ Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", s. 373.

⁶⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 22-23.

⁷⁰ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 64.

⁷¹ İlhan Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına Genel Bir Bakış", s. 70.

⁷² Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, s. 434.

⁷³ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 23-24.

⁷⁴ Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 70.

⁷⁵ Sümer, "Karakoyunlular", *İA*, s. 293.

⁷⁶ Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, s. 434.

grupları arasında baş gösteren uzun savaşlar yüzünden her yanının harap olduğunu belirtmiştir⁷⁷.

Kara Yusuf ve İskender Bey zamanında oymağın başında Pir Ahmet Bey bulunmaktaydı ki bu zat bilhassa Bayburt'un hâkimi olmuş ve sonra Akkoyunlu hizmetinde bulunmuştur. Akkoyunlulardan sonra bu oymak, yine Erzurum yöresinde kalmış ve beylerine Osmanlı Devleti tarafından tımarlar tevcih edilmiştir. Gence ve Berda taraflarında yaşayan Karamanlı oymağı adını Kara Yusuf'un çağdaşı Emir Karaman'dan almıştır. Kara Yusuf'un son yıllarında onun beylerbeyi olmuştur. Oymak, Şeyh Cüneyt ve oğullarının taraftarları arasına katılmış ve Safevi Devleti'nin kurulmasında rol oynamıştır⁷⁸.

Tek başına düşmana saldıran anlamına gelen Alpavut (Alpağut) oymağı, Kara Yusuf zamanında Hemedan bölgesinde yaşamışlardır. Karakoyunlulardan sonra Akkoyunlu ulusuna dâhil olmuşlar, Safeviler zamanında Sa'd çukuru⁷⁹ ve Şirvan dolaylarında yaşamışlardır. Azerbaycan'da da bilhassa Berda çevresine yerleşmişlerdir⁸⁰. Karakoyunlu oymakları içinde en savaşçı zümreyi teşkil etmiş, Savaş sırasında ordunun sol cenahında yer almışlardır. Liderleri Korkan Bey'dir. Bunlar da Eleşkirt savaşına katılmışlardır. Cihanşah zamanında önemli mevkiiler elde etmişlerdir. Bu dönemin önde gelen Alpavut beyleri arasında Bağdad valisi Tavacı Pir Mehmet Bey bulunmaktaydı⁸¹. Aynı zamanda Pir Muhammed Alpavutlu, Cihanşah öldükten sonra Bağdat'ta kısa bir müddet Akkoyunlu Uzun Hasan'a karşı üstünlük sağlamış, Erbil'i kendi idaresi altına almayı başarmış, Firavun, Kerkuş ve Tun gibi birçok kaleyi ve bölgeyi de ele geçirmiştir⁸².

Adını Celayirli devri emirlerinden Emir Cakir'den alan Çakırlı (Cakırlü) oymağı da Karakoyunluları oluşturan oymaklardandır. Emir Cakir, Timur'un İran'ı fethetmesi üzerine onun tâbiyetine giren emirlerden biridir. Cakir vefat edince yerine oğlu Bistam geçmiştir. Bistam Bey, Kara Yusuf'un Azerbaycan'a kesin olarak yerleşmesinde önemli hizmetler görmüş ve buna mükâfat olarak Emirü'l-Umeralık

⁷⁷ Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, *İbn Battuta Seyahatnamesi*, Çev.: A. Sait Aykut, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2000, s. 418.

⁷⁸ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 26-27.

⁷⁹ Sa'd Çukuru, Aras nehrinin batı doğu istikametinde aktığı ve Ağrı'nın kuzeyini meydana getiren düzlüğe verilen isimdir. Günümüzde Iğdır olarak anılan bu yer Kara Koyunlular tarafından Çukur-ı Sa'd şeklinde söylenmiştir. Enver Konukçu, *Kara ve Akkoyunluların Yurdunda*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 13.

⁸⁰ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 27-28.

⁸¹ Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 71.

⁸² Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 324-327.

mevkiine getirilmiştir⁸³. Bu oymak Türkmen değildir. İbn-i Arabşah'ın "*Kürt beyi Bistam*"⁸⁴ sözlerinden Kürt asıllı oldukları anlaşılmıştır. En yoğun olarak yaşadıkları yer Erdebil civarındır⁸⁵. Kara Yusuf, Ebubekir Mirza'ya karşı açtığı savaşı kazandıktan sonra Tebriz'i merkez yaparak Doğu Anadolu'da ve Azerbaycan'da Karakoyunlu Devleti'ni kurmuştur. Bistam Beyi de beylerbeyi görevine tayin etmiştir⁸⁶.

Doğu Anadolu'da yaşayan Ayınlı oymağı, Kürt asıllı olup Kara Yusuf zamanındaki büyük emirlerden Bayezid Bey, bu oymaktandır⁸⁷. Kazvin ve Zencan yöresine yerleşmişlerdir. Ancak Azerbaycan'da Ayınlı adında bir köy de bulunmaktadır. Bayezid Bey'den başka Arabşah-ı Âyınlı, Bedreddin Ruhullah Âyınlı gibi beyler de Karakoyunlu emiri olarak görev yapmışlardır. Örnek vermek gerekirse Karakoyunlu emiri Pir Ömer, Akkoyunlu Osman Bey'in oğlu Yakup Bey'in elinden Kemah'ı almak için gittiğinde, Kara Yusuf'tan destek istemiştir. Yusuf da Kara Yülük Osman Bey'e karşı güçlü bir şekilde savaşabilmesi için Bayram Bey'i, Emir İlyas Hacılı'yu ve Ayınlı Bayezid Bey'i göndermiştir⁸⁸.

Adını Hoy çevresine hâkim olan Bayram Bey'den alan Bayramlı aşireti, kuruluşundan itibaren Karakoyunlu ordusunda hizmet etmiştir. Aşiretin lideri Bayram Bey, Kara Yusuf'un emir-i divanıydı. 1419- 1420 yıllarında Karakoyunlu beyi tarafından 20.000 kişilik bir birliğin başında Akkoyunlulara karşı Erzincan'ı savunmakla görevlendirilmiştir⁸⁹. Bayram Bey, 1421 yılında vaki Eleşkirt savaşında oğlu Şehsuvar Bey ile beraber Karakoyunluların sol tarafına komuta etmiştir. Bayram Bey'den sonra oğlu Şehsuvar Bey, Karakoyunlulara hizmete devam etmiştir. 1457 yılında meydana gelen Dicle savaşında, Rüstem Tarhan'ın kumandasında Karakoyunluların sol tarafında bulunan Şehsuvar Bey, bu savaşta canını zor kurtarmıştır. Baharlı oymağından Ali Şeker Bey ise Akkoyunlular tarafından yakalanarak öldürülmüştür. Şehsuvar Bey daha sonra Şiraz ve İsfahan bölgelerinde valilik yapmıştır⁹⁰.

⁸³ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 28-29.

⁸⁴ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 187.

⁸⁵ Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 71.

⁸⁶ Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 364.

⁸⁷ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 29-30.

⁸⁸ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 116.

⁸⁹ Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 71.

⁹⁰ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 271-273.

Döğerler doğrudan doğruya Karakoyunlu ulusuna dâhil olmayarak Suriye’de ayrı bir teşekkül halinde bulunmuşlardır⁹¹. Döğer, toplanmak için bir araya gelenler anlamına gelmektedir. Beyliğin kurucusu Salim Bey’dir⁹². Kara Mehmet Musul hacılarının yollarını kesip mallarını zapt eden Salim Bey’in üzerine yürüyerek onu bozguna uğratmıştır⁹³. Kara Yusuf’un oğlu İskender Mirza da Akkoyunlu Osman Bey ile yapacağı savaşta Döğerli Gökçe Musa’dan yardım istemiştir. Gökçe Musa, İskender Mirza’nın yardım teklifini kabul ederek onunla iş birliği yapmış ve oğlu Mısır’ı İskender Mirza’nın yanına göndermiştir. Osman Bey ile yapılan savaş çok çetin geçmiş, İskender Mirza Osmanlı topraklarına kaçmıştır⁹⁴.

Döğerlerin bir kolu olması muhtemel Hacılı oymağı ise Kerkük ve Erbil taraflarında yaşamışlardır. Akkoyunlu Beyi Kara Yülük Osman⁹⁵ ile mücadele etmekte olan Erzincan valisi Pir Ömer’e Kara Yusuf tarafından yardıma gönderilen emirler arasında Emir İlyas Hacılı da bulunmaktaydı⁹⁶.

Ağaçeri, Akatzir, Ak-katlan şeklinde de ifade edilmiştir. 1389 yılında Karakoyunlulara katılmışlardır⁹⁷. Ağaçeriler XIII. yüzyılda Maraş bölgesindeki ormanlarda yaşamışlardır. Kara Mehmet’in Tatar Hatun adını taşıyan kız kardeşi, Ağaçeri reisine verilmiştir. İran’da Kuh-giluye’de yaşayan ve miktarları iki bin evi bulan Ağaçeriler, şüphesiz Karakoyunlu devri Ağaçerilerinin torunlarıdır⁹⁸.

Karakoyunlulara 1450 yılından sonra Cihanşah’ın hükümdarlığı döneminde katılan bir aşiret daha vardır ki adı Mamaşlı’dur. Aşiretin lideri Ali Bey olup Huzistan valiliğine tayin edilmiştir⁹⁹.

Karakoyunlular, ayrıca hizmetlerinde kullanmak üzere 50.000 kişilik bir ulus meydana getirmişler ve adına Kara Ulus demişlerdir¹⁰⁰. İlk önceleri Irak-ı Arap’ta yaşayan Kara Ulus’un önemli bir kısmı, Cihanşah zamanında Azerbaycan’a göç ettirilmiştir ki günümüzde dahi onlara ait yer adları hatıraları vardır¹⁰¹. Kara

⁹¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 31.

⁹² Sümer, “Döğer”, *DİA*, C. 9, İstanbul 1994, s. 514.

⁹³ Sümer, “Döğerlere Dair”, *Türkiyat Mecmuası*, C. X, s. 143.

⁹⁴ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 64-68.

⁹⁵ Timur, Kara Yülük Osman’ı Kara Yusuf’a karşı casus olarak kullanmıştır. Yusuf Ziya Özer, “Timur’un Yaptığı İşlere Toptan Bir Bakış”, *Belleten*, C. IX, S. 36, Ekim 1945, s. 466.

⁹⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 30.

⁹⁷ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 58.

⁹⁸ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 30-31. Sümer, “Azerbaycan’ın Türkleşmesi Tarihine Umumi Bir Bakış”, *Belleten*, C. XXI, S. 83, Ankara 1957, s. 444.

⁹⁹ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 62.

¹⁰⁰ Sümer, “Karakoyunlular”, *İA*, s. 293.

¹⁰¹ Sümer, “Azerbaycan’ın Türkleşmesi...”, s. 444.

Ulus, Karakoyunluların ortadan kalkması üzerine dağılmış, bir kısmı Türk topraklarında diğer bir kısmı da Safevi hâkimiyetinde yaşayarak adlarını uzun süre korumuşlardır¹⁰².

Bu sayılanlardan başka Azerbaycan, Doğu Anadolu ve Irak-ı Arap'taki bazı şehir ve kalelerin hâkimleri de Karakoyunlu devletinin parlak zamanlarında devletin arasına girmişlerdir. Bunlar Celalüddin Dizek, Aydın, Çalık, Tanrı-Vermiş, Ali Paşa, İsa Bey, Esed, Busat, Sultan, Kara-Koç, Dursun, Birsun vb. şeklindedir. Süleymanî, Zırkî ve Mahmudî gibi Kürt aşiretleri de Karakoyunlu devletine tâbi olmuşlardır¹⁰³. Bunlara ek olarak Karakoyunlulara bağlı olan bazı topluluklar da vardır. Bunlar Gedüklüler, Balçık, Cavitler, Atçeken, Biçerler, Cabbar Tiri cemaatleridir¹⁰⁴.

1.4. Bayram Hoca ve Devletin Kuruluşu

Karakoyunlular, önceleri Sırderya'nın kuzeyinde bulunan Gazgirt dağları civarında yaşamışlar ve Moğollar devrinde Töre Bey adlı reisleri idaresinde¹⁰⁵ yaklaşık 30.000 çadırdan oluşan bir kitle halinde İran yoluyla Doğu Anadolu'ya geçmişlerdir. Burada iken kendilerinin anayurtlarından ayrılmalarına sebep olan Tatarlar ile savaşlar yapmışlar ve onlara boyun eğmemişlerdir¹⁰⁶.

Karakoyunluların siyasi bakımdan parlamaları, İlhanlı hükümdarı Ebû Said Bahadır'ın ölümü sırasına denk gelmektedir. Onun ölümünün ardından İlhanlı Devleti'nde iç karışıklıklar baş göstermiştir. İran Moğolları saltanatı mutlak olarak sona yaklaşmaktaydı. Bu hususta son sebep vaktiyle Cengiz Han'ın ikaz ettiği Moğollar arasında meydana gelecek savaştır. Büyük Hasan'ın Bağdat'ta bulunduğu ve yerine oğlu Üveys'in geçtiği 1356'da Altınordu Hanı Canbek Celalettin Mahmut, Kur ırmağını geçerek Erdebil üzerine yürümüştür. Aile ve hazinesini Tebriz civarında emniyet altına alan Eşref Ucan'ı işgale karar vermiştir. Eşref, oraya varmadan önce bir tepede Canbek'in askerleri tarafından kuşatıldıysa da kendi askerleri tam zamanında emniyetlerini sağlamışlardır. Kendisi ise Azerbaycan'da Hoy tarafına kaçmıştır. Canbek, fethedilen ülkenin valiliğini oğlu Berdi Bey'e

¹⁰² Sümer, "Karakoyunlular", *İA*, s. 293.

¹⁰³ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 31-32.

¹⁰⁴ Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, C. I, TTK Yayınları, Ankara 2009, s. 46-47, 227, 355, 406, 444.

¹⁰⁵ Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 363.

¹⁰⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 35, 36-37.

vermiştir. Canbek ve oğlu Berdi İran Moğolları saltanatının son bakiyelerini de tahrip etmişlerdir¹⁰⁷. İşte bu ortamdan istifade eden Türkmenler, Azerbaycan ve Anadolu’da hâkimiyet mücadelesine girmişlerdir¹⁰⁸.

Tay-buğa adlı birinin oğlu olan ve Akçasakal lakabıyla bilinen Türkmen emiri Hüseyin Bey liderliğinde Türkmenler Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun siyasi hâkimleri olmuşlardır. Hüseyin Bey’in yanında en yakın emirlerinden biri olarak Karakoyunlu Bayram Hoca da bulunmuştur. Aynı yılın güz mevsiminde Musul’un kuzeyinde Aynü’l-Kiyara denilen yerde beylerden birçoğunun İmadiye taraflarına akına gittikleri sırada Hüseyin Bey, Bayram Hoca tarafından öldürülmüştür¹⁰⁹. Böylece Hüseyin Bey’in tabiiyetindeki Türkmen zümreleri de artık Bayram Hoca’nın emrine girmiş olmaktadır¹¹⁰. Artık Bayram Hoca Moğolların Diyarbakır valileri gibi kışları Musul yöresinde, yazları da Muş-Ahlat bölgesinde, bazen de Erzurum taraflarında geçirmeye başlamıştır. Böylece XIV. yüzyılın ikinci yarısında Van Erciş bölgesi merkez olmak üzere kuzeyde Erzurum’dan güneyde Musul’a kadar uzanan Doğu Anadolu bölgesinde Karakoyunlu beyliğini kurmuştur¹¹¹. Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Timurlular içine alan bu çalkantılı dönemin en önemli özelliği siyasi iktidarsızlıklar ve karışıklıklar olmuştur¹¹².

1356 yılında Celayirli Şeyh Hasan’ın ölümü üzerine yerine oğlu Üveys geçmiş, 1359’da da Azerbaycan’ı kendi idaresine almıştır. Bu arada Bayram Hoca’nın Mardin’i kuşatması, bura hâkimi olan Melik Mansur’un Şeyh Üveys’e şikâyetle bulunmasına sebep olmuştur. Bu şikâyet üzerine Sultan Üveys 1366 senesi baharında Bağdat’tan hareket etmiş ve Bayram Hoca’nın kardeşi Berdi Hoca’nın bulunduğu Musul’a gelmiş, şehri kuşatarak teslim aldıktan sonra Mardin’e yönelmiştir. Bayram Hoca ise onun gelişini duyunca Muş’a gitmiştir. Sultan Üveys, Ramazan ayını Mardin’de geçirdikten sonra Mardin hükümdarını da yanına alarak

¹⁰⁷ Bertold Spuler, *İran Moğolları Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1350*, Çev.: Cemal Köprülü, TTK Yayınları, Ankara 1987, s. 153-154.

¹⁰⁸ Erdem, Uyar, “Karakoyunlular”, s. 1511. 1333-1334 yılları arasında Anadolu’yu gezen meşhur seyyah İbn Batuta Erzurum’a da gelmiş ve bu şehrin büyük bir bölümünün Akkoyunlular ve Karakoyunlular arasındaki mücadelelerden dolayı harap bir hale geldiğini yazmıştır. İbn Battuta, *İbn Battuta Seyahatnamesi*, s. 418.

¹⁰⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 38-39. Karakoyunluların ilk beyi sayılan Bayram Hoca, Sutaylılar hükümdarı Akçasakal Hüseyin Bey’i 1351’de öldürerek bağımsızlığını kazanmış ve Musul’u alarak buranın idaresini kardeşi Berdi Hoca’ya vermiştir. Kendisi de beyliğin başına geçmiştir. Sümer, “Karakoyunlular”, *DİA*, s. 434.

¹¹⁰ Erdem, Uyar, “Karakoyunlular”, s. 1511.

¹¹¹ Sümer, “Karakoyunlular”, *DİA*, s. 434. Çay, *agm*, s.

¹¹² Ayşe Atıcı Arayancan, “Karakoyunlu Sultanı Cihânşah’ın Şeyh Cüneyd’e Karşı Aldığı Önlemler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 11, Bahar 2011, s. 73.

Muş yazısına gelmiş ve burada Bayram Hoca ile karşılaşmıştır. Çapakçur yakınlarında karşılaşan iki ordu şiddetli bir savaş yapmış, Bayram Hoca'nın kuvvetleri yenilerek çekilmek zorunda kalmıştır. Kazanılan zaferin ardından Celayir ordusu Karakoyunlu beyliği topraklarına girerek büyük bir yağma yapmıştır. Bu yenilgiden sonra Celayir hükümdarına tabi olan Bayram Hoca, ona vergi vermeye başlamıştır¹¹³.

1369 yılında Musul yeniden Bayram Hoca'nın eline geçmiştir. Kısa zamanda elinden çıksa da 1371'de Musul'u yeniden kuşatmıştır. Bu kuşatma sırasında Hısn-ı Keyfa askerleri, Emir Şahin kumandasındaki Mardin kuvvetleri ve birçok Kürt emirleri Bayram Hoca'ya yardıma gelmişlerdir. Bu durum Bayram Hoca'nın onlara metbuluğunu tanıtmış olduğunu gösterir. Nitekim Bayram Hoca'dan itibaren Hısn-ı Keyfa hükümdarları, Cizre ve Bitlis hâkimleri, Zırkî, Süleymanî ve diğer bazı Kürt oymak emirleri sona erinceye kadar Karakoyunlu hanedanına bağlı kalmışlardır. Yardıma gelen bunca kuvvete rağmen Musul kuşatmasının 1374'te dahi sürdüğü görülmektedir. Bu yılda bir Memluk ordusu da Caber kalesi hâkimi Döğner Salim Bey'i sığınmış olduğu Hısn-ı Keyfa yakınındaki bir dağda ele geçirmeye çalışmaktaydı. İşte bu Memluk kuvveti Bayram Hoca'yı ürkütmüş ve onun Musul kuşatmasını kaldırmasına sebep olmuştur¹¹⁴.

Bu arada Ekim 1374'te Celayir hükümdarı Sultan Üveys'in ölmesi ve yerine dirayetsiz kardeşi Hüseyin'in geçmesi üzerine rahat hareket etme imkânı bulan Bayram Hoca, Musul ve Sincar'ı ele geçirmiş, daha sonra yaptığı seferlerle de Sürmeli, Alakilise, Hoy ve Nahçıvan havalilerine sahip olmuştur¹¹⁵. Her yıl Sultan Üveys'e vermeyi taahhüt ettiği vergiyi de kesmiştir. Erciş şehri eskiden beri Karakoyunluların elinde olduğu gibi Erzurum, Avnik, Hasan Kalesi de Eratnalıların zayıf düşmesi ve Sutaylıların ortadan kalkması üzerine Karakoyunluların hâkimiyeti altına girmiştir¹¹⁶.

1375-76 yılında Musul, Pir Baba adlı bir emirin eline geçmiştir. Bayram Hoca bunun üzerine Musul'u kuşatmıştır. 4 ay süren kuşatmadan sonra Sincar'ın Musul karşılığında Pir Baba'ya verilmesi, Pir Baba'nın Bayram Hoca'nın kızlarından

¹¹³ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 41-42. Erdem, Uyar, "Karakoyunlular", s. 1512. Bayram Hoca, Sultan Üveys'in hizmetinde bulunmuş bir kişi olup bir ara ona karşı isyan edip Musul'u ele geçirse de zaman zaman sadakat göstererek işini de beğendirmiştir. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve...*, s. 180.

¹¹⁴ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 42.

¹¹⁵ Erdem, Uyar, "Karakoyunlular", s. 1512.

¹¹⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 43.

biri ile evlenmesi şartlarıyla bir uzlaşma yapılmıştır. Bayram Hoca uzlaşmadan sonra Musul'u kardeşi Berdi Hoca'ya vermiştir¹¹⁷.

Bayram Hoca'nın gittikçe artan faaliyetine bir son vermek maksadıyla Celayir emirleri Ucan'da toplanarak harekete geçmişler, Aladağ havalisindeki bazı kaleleri aldıktan sonra Kara Mehmet'in oturduğu Erciş'i kuşatmışlardır¹¹⁸. Kara Mehmet, itaat edeceğini bildirerek iki hafta süre istemiştir. Sultan Hüseyin bu isteği kabul etmiştir. Ancak Kara Mehmet, bu sürede hendek kazmak ve gerekli diğer tedbirleri almakla uğraşmış, bir taraftan da Bayram Hoca'ya durumu bildirmiştir. Mehmet'in bu hilesi anlaşıncı Celayirliler derhal Erciş'i kuşatmışlardır. Bayram Hoca'nın gönderdiği yardım kuvveti de yenilince Kara Mehmet, Celayir bayrağını ve sancağını kaleye dikerek kesin olarak itaat ettiğini bildirmiştir. Taahhüt ettiği vergiyi de bizzat Tebriz'e getireceğini söylemiştir. Ardından da 20 gün sonra sözünde durarak vergiyi bizzat Tebriz'e götürmüştür. Karakoyunluları siyasi sahneye çıkaran ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun uç bölgelerinde Türkmen hâkimiyetini kuran¹¹⁹ Bayram Hoca 1380'de ölünce Karakoyunlu tahtı, oğlu olmadığı için Nasireddin unvanı taşıyan¹²⁰ kardeşi Türemiş'in oğlu Kara Mehmet'e kalmıştır¹²¹.

1.5. Siyasal Güç Merkezine Dönüşüm ve Kara Mehmet Dönemi

Kara Mehmet Bey, beyliğin başına geçtiği sıralarda Celayirliler içerisinde taht kavgaları cereyan etmiştir. Bu cümleden olmak üzere 1382'de Sultan Hüseyin, kardeşi Ahmet tarafından öldürülmüştür. Böylece Celayirli tahtına oturan Sultan Ahmet'e karşı kardeşi Şeyh Ali ve komutanlarından Pir Ali Bar ayaklanmıştır. Bunu öğrenen Sultan Ahmet, Tebriz'e giderek kardeşine karşı savunma hazırlıkları yaparak onu beklemeye başlamıştır. Herf-Rud civarında Şeyh Ali ile karşılaşan Sultan Ahmet, emirlerine duyduğu güvensizlik nedeniyle Nahçıvan'a kaçmıştır. Şeyh Ali ve Pir Ali onu takip ederek Nahçıvan'a gitmişlerdir¹²². Zor durumda kalan Sultan Ahmet, Karakoyunlu beyi Kara Mehmet'ten yardım istemiştir. Kara Mehmet, Sultan Ahmet'e "*Biz senin için bu hususta çalışacak değiliz. Şu şartla ki sen nökerlerin ve*

¹¹⁷ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 43.

¹¹⁸ Sümer, "Karakoyunlular", *İA*, s. 294.

¹¹⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 44-45.

¹²⁰ Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", s. 374.

¹²¹ Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, s. 434.

¹²² Şah İbn Mahmud Mirhond, *Terceme-i Ravzati's-safa*, çev.: Derviş Laubali M. K. Daruri, Takvim-i Vekayi Matbaası, İstanbul 1258, s. 194.

*askerinle kımıldamayarak kendi yerinde dursın ve hiç hareket etmeyesin ki biz kararlaştırıldığı gibi onlarla savaşalım. Fakat şu şartla ki düşmandan elde edilecek ganimet bize ait olacaktır ve senin askerlerinin onda gözü olmayacak ve ona tama etmeyeceklerdir. Eğer ganimete el uzatırlarsa aramızda ihtilaf ve münaazaa çıkar”*¹²³ demiştir. Sultan Ahmet, Kara Mehmet’in şartını kabul edince Mehmet askerlerini toplayarak Şeyh Ali’nin üzerine gitmiş ve 20.000 kişilik ordusunu bozguna uğratarak büyük bir ganimetin de sahibi olmuştur¹²⁴. Bu olay Kara Mehmet’in ilk başarısıdır¹²⁵. Yine kızını Sultan Ahmet’e vermek suretiyle onunla olan akrabalık bağını kuvvetlendirmiştir¹²⁶.

Kara Mehmet 1383’te Musul hacılarının yollarını keserek mallarını ellerinden alan, bu şekilde hac yolunun güvenliğini tehdit eden Suriye’deki Döğerlerin reisi Salim Bey’in üzerine, Bozdoğan kabilesi boy beyi Ziyaülmülk ile birlikte yürüyüp onu bozguna uğratmıştır¹²⁷. Salim Beyin kaçması üzerine de obalarını yağmalamıştır¹²⁸.

Kara Mehmet, Melikülmuzaffer Davut’un ölümü üzerine Mardin hükümdarı olan Meliküzzahir İsa’nın¹²⁹ kızı ile evlenmek amacıyla 1384 yılında ona elçiler göndermiştir. Fakat Melik İsa bu teklifi reddetmiştir. Bu sebeple Kara Mehmet, Musul’dan hareketle Mardin üzerine yürümüş, Melik İsa direnmek istediye de başarılı olamamış ve kız kardeşini Mehmet’e vermeye razı olarak iki taraf arasında barış yapılmıştır¹³⁰.

Erzincan hükümdarı Mutahharten, Akkoyunlu Emiri Kutlu Bey’in vefatını fırsat bilerek Akkoyunlulara saldırmıştır. Mallarını, hayvanlarını yağma etmiştir. Akkoyunlular Mutahharten’in zorbalığı karşısında onun üzerine yürüyerek büyük bir savaş başlatmışlardır¹³¹. 1388 yılındaki bu savaşta onu yaralamış ve askerlerini de ağır bir yenilgiye uğratmışlardır. Daha sonra yaylalarına çıkmışlardır¹³².

¹²³ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 46-47.

¹²⁴ Mirhond, *Terceme-i Ravzati’s-safa*, s. 195.

¹²⁵ Sümer, “Karakoyunlular”, *İA*, s. 295.

¹²⁶ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve...*, s. 180.

¹²⁷ Sümer, “Karakoyunlular”, *İA*, s. 295.

¹²⁸ Erdem, Uyar, “Karakoyunlular”, s. 1512.

¹²⁹ Varlık, “Karakoyunlular”, s. 445.

¹³⁰ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 48. İsa’nın kız kardeşiyle evlenen Kara Mehmet, savaş sırasında esir aldığı veziri serbest bırakmış ve Mardin hükümdarıyla da barış yapmıştır. Erdem, Uyar, “Karakoyunlular”, s. 1513.

¹³¹ Esterabadî, *Bezm u Rezm*, s. 357.

¹³² Emrah Kılınç, *Yukarı Fırat Havzası Beyi Emir Taharten*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017, s. 86.

Akkoyunlular yaylaktan inince Mutahharten, yenilgisini telafi etmek ve onun intikamını almak için asker toplayarak Akkoyunluların üzerine yürümüştür. Fakat yaklaşınca savaşmaya cesaret edememiş ve Çemişgezek Hâkimi Emir Yalman'ı aracı koyarak barış istemiştir. Akkoyunlular, Mutahharten'in korktuğunu anlayarak hiç acele etmeden asker toplayıp savaşa hazırlanmaya başlamış ve yeterli hale gelip güçlenince onun üzerine yürüyerek bozguna uğratmışlardır. Mutahharten, içine düştüğü bu güç durumdan ve beladan kurtulmak için Kara Mehmet'ten yardım istemiştir. Çünkü Akkoyunlular ve Karakoyunlular arasında eskiden gelen bir düşmanlık vardı. Bu suretle yardım ve desteği kabul eden Mehmet, Mutahharten ile güçlerini birleştirerek Akkoyunluların üzerine yürümüştür. Onları dar bir geçitte kıstırmışlar ve kolay bir şekilde yenilgiye uğratmışlardır. Ağır kayıplar veren Akkoyunlular, Sivas-Kayseri hükümdarı Kadı Burhaneddin'e iltica etmişlerdir. Burhaneddin, iyi tabiatı ve yardımseverliğinin bir gereği olarak Akkoyunluları himaye etmiş ve emirleri Ahmet Bey'i kıymetli hediyeler ve değerli hilatlerle şereflendirip nasıplendirmiştir¹³³.

1387 yılında Karakoyunlular, bizzat kendi varlıklarını tehdit eden büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalmışlardır¹³⁴. Bu tehlike Timurlulardır. Nitekim Timur¹³⁵, Luristan bölgesindeki dağlıların hac kervanını yağmalamaları üzerine 1386 yılı başında başlayıp 1388 sonunda sona eren 3 yıllık seferine çıkmıştır. İşte bu seferde ilk olarak Celayir hanedanının hüküm sürdüğü Irak-ı Acem'e girerek Ahmet Celayir ile ağabeyi Hüseyin Celayir ve diğer kardeşlerini bertaraf edip Celayir ülkesine hâkim olmuştur¹³⁶.

Sonra kuzeye yönelerek Tebriz'e, bunu takiben Nahçıvan üzerinden Gürcistan'a geçmiştir. Gürcistan ülkesini çiğnedikten sonra kışlamak üzere Karabağ'a ve Aşağı Kür bölgesine çekilmiştir. Daha sonra Ermenistan'ın fethine girişmiştir. Ermenistan bölgesi o zaman yer yer Türkmen emirleri arasında bölünmüş durumdaydı. Bu emirlerden en büyüğü Karakoyunlu hükümdarı Kara Mehmet'ti. Timur, Kara Mehmet'i hac kabilelerine ve ticaret kervanlarına tecavüz etmekle

¹³³ Esterabadî, *Bezm u Rezm*, s. 357-358.

¹³⁴ Sümer, "Karakoyunlular", *İA*, s. 295.

¹³⁵ Timur, İranlıların Timurleng, Türklerin Aksak Timur, Avrupalıların ise Tamurlane diye adlandırdıkları Asyalı fatih ve büyük emirdir. 9 Nisan 1336 tarihinde Keş şehri yakınlarında Hoca Ilgar köyünde doğmuştur. Annesi Tekina Hatun, babası ise Çağatay ulusunun en mühim unsurlarından birisi olan Barulas aşiretinin başbuğlarından Emir Turagay'dır. Mustafa Kafalı, "Timur", *İA*, C. 12/1, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, s. 336.

¹³⁶ Kafalı, "Timur", s. 341.

suçlamaktaydı. Asıl sebep ise Kara Mehmet'in Timur'a itaat etmemesiydi¹³⁷. Kara Mehmet, Memluk Sultanı Berkuk adına hutbe okutmak suretiyle Timur'a karşı Memluklulara itaat ettiğini göstermek istemiştir¹³⁸.

Nahçıvan üzerinden Doğu Beyazıt'a gelen Timur, 1387 baharında burayı fethetmiş, oradan Kara Mehmet'in oğullarından Mısır Hoca'nın elinde bulunan Avnik¹³⁹ kalesine varmıştır. Fakat kalenin heybet ve metanetini görerek burayı ele geçirmeden süratle Erzurum üzerine yürüyerek şehri ele geçirmiştir. Buradayken Erzincan Emiri Mutahharten'in itaat ve ubudiyet haberini almıştır. Oradan Çapakçur suyu kenarına gelmiş ve oğlu Miranşah'ı Kara Mehmet üzerine göndermiştir. Kara Mehmet geri çekilerek sarp bölgede kuvvetli bir müdafaa sistemi kurmuştur¹⁴⁰.

Kara Mehmet'in çekilmesiyle Miranşah bol ganimetler elde ederek dönmüş, Kara Mehmet, Memluklular'ın Malatya valisi Mintaş'ın yanına sığınmıştır. Hatta Mintaş, Kadı Burhaneddin'e haber göndererek Malatya'yı gelip teslim almasını aksi takdirde şehri Kara Mehmet'e vereceğini bildirmiştir¹⁴¹. Bölgedeki Karakoyunlu hâkimiyetinin geçici de olsa zayıflaması yerel yönetimlerin Timur'a itaatlerini beraberinde getirmiştir. Kara Mehmet'i ele geçiremeyeceğini anlayan Timur, Muş sahrası istikametini takip ederek Ahlat önüne gelmiştir. Ahlat'ı ve Adilcevaz'ı zapt eden Timur, ağırlığın bulunduğu Aladağ'a yönelmiş ve burada Abaka Sarayı çayırılığında bir süre oyalandıktan sonra, yeniden Van üzerine yürümüştür (1387). Van kalesinin çok müstahkem olması yüzünden zaptı hiç kolay olmamıştır. Şehrin hâkimi İzzeddin Şir uzun süre mukavemet etse de Timur'a itaat etmek zorunda kalmıştır¹⁴². Timur ise Karakoyunlulara gereken gözdağının verildiğine kanaat getirerek İran'a dönmüştür¹⁴³.

Timur'un çekilmesinden sonra 1388 yılında Tebriz için Kara Mehmet ile Celayir emirlerinden Şebli ve Şah Ali arasında büyük bir mücadele başlamıştır. Tebriz'den Devletyar'ın da daveti üzerine büyük bir ordu ile şehre gelen Kara Mehmet, Celayir emirlerinin naiplerini yakalayarak idareye hâkim olmuştur. Daha

¹³⁷ Kafalı, "Timur", s. 341.

¹³⁸ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve...*, s. 180.

¹³⁹ Timur Avnik kalesinin heybet ve metanetini görerek buranın zaptına girişmemiştir. Keleş, "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi", s. 222.

¹⁴⁰ Kafalı, "Timur", s. 341.

¹⁴¹ Esterabadî, *Bezm u Rezm*, s. 370.

¹⁴² Keleş, "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi", s. 223.

¹⁴³ Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", s. 375.

sonra Şebli komutasındaki Celayir ordusuyla Heştrud'da karşılaşan Karakoyunlular bu orduyu büyük bir bozguna uğratarken Şebli'yi de öldürmüşlerdir¹⁴⁴.

1389 yılının Nisan ayında Kara Mehmet ile Mardin hükümdarı Melik İsa'nın elçileri Kahire'ye gelerek Mısır Memluk Sultanı Berkuk'tan, kendisine isyan etmiş olan Halep valisi Yelbuğa en Nasirî ile savaşmalarına izin vermesini rica etmişlerdir. Fakat Berkuk, bu teklifi nazikçe reddetmiştir. Tam da bu sırada (Nisan 1389) Kara Mehmet, Pir Hasan (diğer adıyla Kara Hasan) adındaki Türkmen emiriyle yaptığı savaşta yenilmiş ve kendisi de savaş alanında ölmüştür. Burada sözü geçen Pir Hasan, Kara Mehmet'in kardeşinin oğludur. Zira Bayram Hoca'nın öldürerek yerine geçtiği Hüseyin Bey, Pir Hasan'ın babasıdır. Pir Hasan'ın Kara Mehmet ile emirlik için mücadele etmesi de bu sebeptir. Nitekim Pir Hasan, babasının mevkiini elde etmek ve Doğu Türkmenlerinin lideri olmayı hedeflemiştir¹⁴⁵. Çok cesur, teşkilatçı, faal ve çetin bir harp adamı olan Kara Mehmet ölünce yerine Cemaleddin unvanını taşıyan Kara Yusuf geçmiştir¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Varlık, "Karakoyunlular", s. 447.

¹⁴⁵ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 53-54.

¹⁴⁶ Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", s. 375.

İKİNCİ BÖLÜM

KARA YUSUF'UN BİRİNCİ DÖNEMİ VE TİMUR İSTİLASI

2.1. Kara Yusuf

Karakoyunlu Devleti'nin asıl kurucusu olan Kara Yusuf, aynı zamanda Türk tarihinin de dikkate şayan simalarından birisi olmuştur. Kara Yusuf döneminde Karakoyunlular devletinin yönetiminde Azerbaycan, bütün bağlı yerleriyle Irak-ı Arap, Kazvin ve Hemedan sınırına kadar Irak-ı Acem, Diyarbakır'dan Erzincan, Tercan ve İspir'e kadar olan yerler, Mardin, Mezrin, Musul, Sincar, Siirt bulunmaktaydı¹⁴⁷. Başka bir deyişle Kara Yusuf, sınırlarını Kazvin'den Erzincan'a Bağdat'tan Şirvan'a kadar genişletmiş¹⁴⁸, Çağatayların tüm Asya'yı istila ettiği sıralarda Türkmenlerin lideri olmuş, hatta Osmanlıların tekrar toparlanmasına dolaylı da olsa katkı yapmış tarihin gördüğü cengâverlerdendir¹⁴⁹.

Kara Yusuf eski Türk geleneğine göre Kara lakabı ile anılmıştır ki burada sözü geçen kara lakabı renk ile ilgili değildir, bilakis yiğitlikleri ve cesaretleri sebebiyle bu san ile anılmıştır¹⁵⁰. Karakoyunlu hükümdarları arasında bahadırlığı ve mücadeleciliği ile ön sıralarda yer alan Kara Yusuf¹⁵¹ kaynaklara yiğit tabiatlı, sözünde duran¹⁵² cesur, cömert, aktif, irade sahibi bir kişilik olarak yansımıştır¹⁵³. Savaşlarda elde edilen ganimetten kendisi hiçbir şey almayıp bunu emirler ve askerlerine bırakmıştır. Öyle ki cömertliği nedeniyle hazinesinde para bulunmamıştır¹⁵⁴.

Çetin ve zorlu mücadeleler onu ve ordusunu bölgenin en güçlü ve savaşçı gücü haline getirmiştir¹⁵⁵. Kara Yusuf, Çağatay ordusunun zayıf taraflarını bilerek

¹⁴⁷ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 35.

¹⁴⁸ Erdem, Uyar, "Karakoyunlular", s. 1517. Karakoyunluların hâkim olduğu coğrafya için bkz. Ek-1.

¹⁴⁹ Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 75.

¹⁵⁰ Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", s. 373.

¹⁵¹ Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 73-74.

¹⁵² Togan ayrıca Kara Yusuf'un fazla saf olduğu için başkalarının tesiri altında kaldığını söylemiştir. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 364.

¹⁵³ Erdem, Uyar, "Karakoyunlular", s. 1517.

¹⁵⁴ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 114.

¹⁵⁵ Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 73-74.

bundan çok ustalıkla faydalanabilmiştir. Bunun sebeplerini devamlı surette oğullarına da telkin etmiştir¹⁵⁶.

Özellikle savaş zamanlarında hendek kazdırmak veya buna benzer engeller yaptırmak suretiyle öncelikle kendi ordusunun emniyetini sağlamaya çalışmıştır. Kara Yusuf, kendisinin Türkmen olduğunu söylemesine rağmen siyasi gelenekler bakımından hemen hemen İlhanlı ve Celayirlilere bağlı kalmıştır. Kara Yusuf, liyakatli insanların değerini takdir edip onlara hizmetlerine göre itibar göstermiştir. Ahlak ve din konularında dengeli bir kişiliğe sahip olup sefahate düşkün değildir. Savaş alanında kan içen bir arslan, eğlence meclisinde de cevher saçan bir buluttur. Adaleti ve merhameti ile tanınmıştır. Zalimlerin tedibine, mazlumların refahına çalışmış, ziraatın gelişmesine gayret etmiş, ülkesinde dirlik ve düzenliği sağlamış, askerlerinin maaş ve erzakını düzenli olarak vermiştir. Çok uzun boylu ve iri yapılı bir insandır¹⁵⁷.

Köylüyü hoş tutmuş, onları daima gözetmiş ve himaye etmiştir. Bizzat seçtiği tecrübeli vali ve memurlarla halkı idaresinden hoşnut etmeye çalışmıştır. Hatta zulüm ve sefahate fazlaca meyilleri olan oğulları, babalarından korktukları için daima halka iyi görünmeye ve onları hoş tutmaya mecbur olmuşlardır¹⁵⁸. Altı oğlu olan Kara Yusuf'un Pir Budak adlı oğlu 1418'de bir sefer sırasında ölmüştür. Diğer oğulları sırasıyla Şah Mehmet, İskender, İspend (İsfahan), Cihanşah ve Ebu Said'dir¹⁵⁹.

2.2. Pir Hasan ve Pir Hüseyin ile Mücadeleleri ve Tebriz

Pir Hasan, Kara Mehmet'e karşı kazandığı zaferden sonra Karakoyunlu Beyliği'nin başına geçmek istemiştir¹⁶⁰. Ancak Türkmenlerin önemli bir kısmı Kara Mehmet'in oğullarından Mısır Hoca'nın etrafında toplanmıştır¹⁶¹. Mısır Hoca'nın yerini ise çok geçmeden kardeşi Kara Yusuf almıştır. Bu suretle Pir Hasan ve Kara Yusuf arasında birçok çetin savaş meydana gelmiştir. Yusuf, Pir Hasan'ı yenebilmek

¹⁵⁶ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve...*, s. 185.

¹⁵⁷ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 112-115.

¹⁵⁸ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve...*, s. 185-186.

¹⁵⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 115.

¹⁶⁰ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 36.

¹⁶¹ Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, s. 435.

için Akkoyunlu Beyi Osman'dan yardım istemiştir. Bu istek üzerine Osman Bey, oğlu İbrahim Bey'i yiğitlerden meydana gelen askerlerle yardıma göndermiştir. Durumu öğrenen Pir Hasan, bir ordu hazırlayıp savaş için saf tutmuştur. İbrahim Bey, askerleriyle Pir Hasan'a saldırarak ordusunu bozguna uğratmıştır. Hasan'ı da yakalayıp Timur'a göndermiştir. Bu şekilde Kara Yusuf'un hâkimiyeti sağlamlaşmıştır¹⁶².

1391'de ölen Pir Hasan'ın yerine oğlu Pir Hüseyin geçmiştir. Bu dönemde Tebriz, tam bir karışıklık içerisindeydi. Zira Karakoyunlular 1388 yılında Tebriz'i Çakırlı oymağı reisi Kara Bistam ile kardeşi Çalık'a bırakmışlardı. Fakat çok geçmeden şehirde bulunan Şeyh Adi Muhammed Arap, Muhammed Halil Cihanşahi ile birlikte Kara Bistam'ı öldürüp ve Çalık'ı da yakalayıp Alıncak hâkimi Hoca Cevher'e durumu bildirmişlerdir. Hoca Cevher, Tebriz'e gelip naibi İmameddin'i orada bırakarak Alıncak'a dönmüştür¹⁶³. Ardından Hoca Cevher adamlarından Altun'u, Tebriz'de bulunan naibi İmameddin ile birleşerek Arran'da yaşayan ve Türkmen olan Çobanlı oymağına saldırması için göndermiştir. Altun ve İmameddin, Çobanlı oymağına saldırarak ganimet olmak üzere bir sürü davar ele geçirmişlerdir. Ne var ki Alıncak'a dönerken davarlara Mahmud-ı Halhali el koymuştur¹⁶⁴.

1391'de Hoca Cevher'in ölümü üzerine Alıncak kalesine hâkim olan adamlarından Altun, Tebriz'e gelmiştir. Daha önce Altun'dan davarlarını alan Mahmud-i Halhali, Tebriz'e gelerek Altun'dan bu sefer de bu şehri almıştır. Bu defa da Irak-ı Acem tarafından Emir Şeyh Ali gelerek Mahmud-ı Halhali'yi yakalamış ve Sultaniye'ye götürmüştür. Daha sonra Ahmet Türkmen ile Busat adlı emirler Tebriz'e gelerek Şenb-i Gazan'da konaklamışlarsa da Mahmud-ı Halhali'nin yeniden Tebriz'e doğru gelmekte olduğunu öğrenince bölgeden çekilmişlerdir. İşte Tebriz, meydana boş bulan Celayir emirleri arasında tabir-i caizse elden ele dolaşmıştır. Bu durumu Hoy dolaylarında öğrenen¹⁶⁵ Kara Yusuf, beyliğin nüfuzunu yeniden kuvvetlendirmek için Celayir beyleri arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanarak Tebriz'e gelmiştir¹⁶⁶.

¹⁶² Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 36.

¹⁶³ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 54-56.

¹⁶⁴ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 70-71.

¹⁶⁵ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 55-56; Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 71.

¹⁶⁶ Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, s. 435.

Kara Yusuf, Satılmış ve Halil isimli adamlarını Tebriz’de bıraktıktan sonra Aladağ’a dönmüştür. 1392’de Halil’i Pir Hüseyin ile mücadele etmek için yardıma çağırmıştır. Yapılan savaşta Hüseyin’in beylerinden biri öldürülmüştür. Halil’in Tebriz’den ayrılması üzerine Altun, Tebriz’i almak için oraya doğru yürümeye başlamıştır. Bunu duyan Satılmış şehri terk etmiştir. Ancak bir süre sonra şehri Mahmud-i Halhali ele geçirmiştir. Bunu duyan Kara Yusuf, Tebriz’e yönelerek Şenb-i Gazan’da konaklamıştır. Yusuf’un geldiğini duyan Halhali, direnemeyeceğini anlayarak şehri terk etmiş, Yusuf da kolayca Tebriz’i ele geçirmiştir. Kara Yusuf, birkaç gün kaldıktan sonra şehirden ayrılmıştır. Bu sefer Çakırlı oymağı reisi Bistam, kardeşi Mansur ve Çalık Tebriz’de görünmüşlerdir. Yusuf bunu duyunca tekrar Tebriz’e gelerek bir ay kalmış, vali olarak da Satılmış’ı bıraktıktan sonra ayrılmıştır. Satılmış, Tebriz’de Yedigâr Şah isimli bir emir tarafından kuşatıldığı sırada Timur ordusunun yaklaşmakta olduğu duyulunca Yedigâr Şah kuşatmayı kaldırarak Merağa taraflarına gitmiş, Satılmış da Tebriz’den çıkıp gitmiştir¹⁶⁷.

Tebriz’de yaşanan bu iç çekişmeler sırasında Karakoyunlular için büyük bir tehlike ortaya çıkmıştır ki bu da Timur’un doğuda hızla ilerlemesidir.

2.3. Karakoyunlu-Akkoyunlu Mücadeleleri

Karakoyunlular ile Akkoyunlular Anadolu’da tarih sahnesine çıkışlarından varlıklarının sonuna kadar birbirleriyle devamlı olarak mücadele etmişlerdir. Bu mücadeleyle doğru orantılı olarak aralarındaki bu ilişki kaynaklarda adavet-i kadime olarak belirtilmiştir¹⁶⁸.

Akkoyunlular ile Karakoyunlular Moğol istilasına üzerine XIV. yüzyılın başında Maveraünnehir üzerinden Anadolu’nun doğusuna gelmişlerdir. Diyarbakır havalisini elde eden Akkoyunlularla daha güneyde Musul ve civarını ele geçiren Karakoyunlular, XV. Asrın sonuna kadar bölgede yaşanan olaylarda aktif olarak rol oynamışlardır. Ayrıca aralarında yaşanan ve bitmek bilmeyen mücadeleleri yüzünden öncelikle kendileri büyük zarar görürken, Anadolu’nun doğusundaki yerleşim birimlerine ve yöre halkına da garetler yaparak ağır zarar vermişlerdir¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 56-57.

¹⁶⁸ Varlık, “Karakoyunlular”, s. 446.

¹⁶⁹ Mehmet Ali Çakmak, “Akkoyunlu Karakoyunlu Mücadeleleri”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 3, 2005, s. 76.

Kara Mehmet'in ölümünden sonra Erzincan emiri Mutahharten Karakoyunlular ile ittifakı sürdürmüştür. Kara Yusuf'un Akkoyunlu topraklarına saldırmak için kendisine gönderdiği elçi ve mektuplardan memnuniyet duymuş, gittikçe gücü ve nüfuzu artan Kara Yülük Osman'a karşı Mutahharten de Karakoyunlu beylerine elçi ve mektuplar göndererek hem aradaki ittifakı canlı tutmaya hem de ihtiyaç duyduğunda onların yardımını almaya özen göstermiştir¹⁷⁰.

Bu bağlamda Mutahharten ve Kara Yusuf, birlikte ordu hazırlayıp Akkoyunluların üzerine gelmişlerdir. O sırada Akkoyunluların başında Osman Bey'in büyük kardeşi Ahmet Bey vardı. Ahmet Bey, kendilerine karşı yapılan saldırı üzerine orduyu Osman Bey'e bırakmış, ardından yanına aldığı askerlerle Kığı'nın kuzeyinde yer alan Endiris denilen yerde baskın düzenleyerek onları yenmiştir¹⁷¹. Mutahharten, aldığı yenilgiyi telafi etmek için gayret edip asker toplamaya başlamıştır. Yeterli ölçüde bir askerî güç meydana getirdiğini düşününce Akkoyunlularla hesaplaşmak için harekete geçmiştir¹⁷².

Bayburt-Harput arasında Murat ırmağı kıyısındaki Şamsat yöresinde iki taraf karşılıklı savaş düzeni almıştır. Irmağın bir tarafında Mutahharten, diğer tarafında da Akkoyunlu lideri Ahmet Bey bulunmaktaydı. Murat ırmağının kuzey kıyısında bulunan Kuluşkird denilen yerde iki taraf arasında uzun ve zorlu bir savaş vukua gelmiştir. Çarpışmalar sırasında ırmağın karşı tarafına geçmeyi başaramayan Ahmet Bey, daha önce yaptığı gibi Akkoyunlu ordusunu kardeşi Kara Yülük Osman Bey'in idaresine bırakmıştır. Bunun üzerine harekete geçen Osman Bey, karşı kıyıya geçmeye muvaffak olmuştur. Kızı Mutahharten'in karısı olan Ahmet Bey barış istemişse de kardeşi Osman Bey, ağabeyi Ahmed Bey'in barış teşebbüsünü kabul etmemiş ve yaşanan savaşta Mutahharten, Kara Yülük Osman karşısında ikinci mağlubiyetini almıştır¹⁷³. Bu iki olaydan sonra

“Emir Osman'ın ağabeyleri Ahmet Bey ile Pir Ali Bey, onun güçlenmesine dayanamadılar. İkisi birleşip aşırı kıskançlıklarından Osman Bey'i hapsedtiler. Bu fırsatı ganimet bilen Kara Yusuf, Karakoyunlu ordusunu, Musul halkını ve kendi kavimlerini toplayıp Ahmet Bey ile Pir Ali Bey'in üzerine giderek onlarla savaşmıştır. Mardin ve Dede Kargın (Kızıltepe'de bir sahra) arasında Akkoyunluları zayıf düşürmüştür. O olay üzerine ikbal yıldızının Emir-

¹⁷⁰ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 37; Çakmak, “Akkoyunlu Karakoyunlu”, s. 79.

¹⁷¹ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 37.

¹⁷² Kılınç, *Emir Taharten*, s. 95.

¹⁷³ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 37-38.

i namdar Osman Bey'in altında parladığını açıkça gören akıllı ve tecrübeli kişiler, doğru ve isabetli bir davranışla Ahmet ve Pir Ali Beylere, Kara Yusuf'un güçlü ordusuna karşı Osman Bey'den başka cevap verecek kimse yoktur. Çıkış yolu, Osman Bey'i hapisten çıkarıp tekrar emir olarak askerın komutanlığına getirmek ve ona destek çıkarak elini güçlendirmektir”¹⁷⁴

önerisini sunmuşlardır. Bu öneri sonucunda Osman Bey, hapisten çıkarılarak tekrar ordunun başına getirilmiş ve savaş bir anda kızıışmıştır. Bu savaş barışla kesilmiş ve her iki taraf birbirinden razı ve hoşnut olarak savaşı sona erdirmişlerdir. Çok geçmeden ağabeylerinin kendisini yeniden kıskandıklarını fark eden Osman Bey, kardeşlerinden ayrılarak Kadı Burhaneddin ile birleşme isteğine kapılmış ve durumunu Kadı'ya arz etmiştir¹⁷⁵.

Kara Yusuf aslında bütün mesaisini Timur ve halefleriyle mücadeleye sarf etmiştir. Öyle ki Kara Yusuf, Akkoyunlular ile doğrudan mücadele etmek gibi bir düşünce içerisinde olmamıştır. Hatta bir Türkmen devleti olan Akkoyunluların Çağataylar ile işbirliği yapmasından dolayı öfke duymasına rağmen Akkoyunlu beyi Kara Yülük Osman Bey'e bir vesile ile söylediği;

“biz her ikimiz Türkmen'iz. Daha fazla birbirimize saldırmak için çaba harcamayalım. Bundan fazla birbirimizle dövüşmeyelim. Kanlarımızı dökmeyelim. Her birimiz de bize karşı olan Rumlar ve Çağataylar aleyhine savaşalım. Senin için en uygun davranış durumlarını bildiğin Rum ve Şam ehline saldırmak, benim için ise Çağataylar ile mücadele etmem daha uygundur. Bu, devletin selameti için gereklidir”¹⁷⁶ sözleri Karakoyunlulardaki kavmiyetçilik şuurunu açıkça ortaya koyar.

Onun bu şekilde bir beyanatta bulunmasının esas sebebine gelince 1406 yılında ülkesine döndükten sonra Kara Yusuf, Kara Yülük Osman'a haber göndererek birlikte hareket etmelerinin lüzumuna dikkat çekmiştir¹⁷⁷. Nitekim O kış Osman Bey Colab'da¹⁷⁸ kışlaktaydı. Kara Yusuf baharda Nusaybin'e gelmiştir. Mardin Sultanı Artuklu Emir Mehmet, Cezire hükümdarı, Süleymaniye ve Zirki Kürtleri de ona katılmışlardır. Sonra Osman Bey, Amid'e gelmiştir. Ona bağlı olan Sultan Hasan ona asker yollamıştır. İkisinin askerleri yerlerini alınca Kara Yusuf, Nusaybin'den Mardin ile Hasankeyf arasında bulunan - ki doğusu Hasankeyf'e batısı

¹⁷⁴ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 38.

¹⁷⁵ A.g.e., s. 38-39.

¹⁷⁶ A.g.e., s. 49.

¹⁷⁷ Keleş, “Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi”, s. 225.

¹⁷⁸ Colab: Harran ovasına dökülen bir çayın ve köyün adıdır.

da Mardin'e bağlıdır – Taki¹⁷⁹ denilen yere gelmiştir. Tedbirli davranarak savaş düzenini almış ve orada askerlerini nizama koyduktan sonra iki ordu karşı karşıya gelip durmuşlardır. Birkaç gün sonra iki taraf birbirine yönelmiştir. Göçün başında bulunan İbrahim Bey, Kara Yusuf'un ordusuna yetişerek bir cenaha saldırmıştır. Ok ve kılıç darbeleriyle ve meydanı tutan gençlerin bilek gücüyle Karakoyunlu komutanlarından bir kısmını attan düşürüp yakalayıp esir etmiştir. Karakoyunluların birçok askerini de ele geçirmiştir. Yapılan savaş sonucunda Karakoyunlular büyük zayıflar vermişlerdir. İki taraftan da çok ölü vardır. Yaklaşık 20 gün bu durum devam etmiştir. Büyük çarpışmalardan sonra ehl-i salah kimseler iki taraftan da amirlerine, bunun İslam'ın aleyhinde olduğunu söyleyip “İslamın selameti, arayı düzeltmekte, gazap ve sıkıntı ateşini söndürmektedir” düşüncesiyle her iki lideri barışa çağırmışlardır. Bunun üzerine her iki tarafta da öfke uyandırma ve kan dökme işi yatışmaya başlamıştır¹⁸⁰.

Bunun üzerine birbirlerinden ayrılmışlar, Kara Yusuf, Mirza Ebubekir'i defetmeye, Osman Bey de Mardin kalesini fethetmeye yönelmiştir. Osman Bey önce Diyarbakır'a saldırmıştır. Mardin Sultanı bu durumdan korkmuş, Osman Bey'in gücünün fazlalığından, kendi makamının ve saltanatının yıkılacağından endişe ederek Divriği ve Malatya sınırına kadar Suriye, Halep, Şam, Humus, Hama ve Trablus'a hâkim olan Sultan Çekim'den yardım istemiştir. Cesareti ve kendi bileğinin gücüyle öylesine mağrur birisi olan Sultan Çekim, “keşke Kara Osman, Kara Yusuf ve Dulkadirli Nasıreddin bir araya gelseler de benimle savaşmak için ortaya çıksalar, onlarla dövüşüp vuruşsam” sözleriyle bu mağrurluğunu dile getirmiştir. Ancak yapılan savaşta Osman Bey, Çekim'i ve Mardin Sultanı'nı öldürmüştür. Arkasından muzaffer askerlerini toplayıp Mardin'i kuşatmaya gitmiştir. Mardin halkı, sultanlarının damadı Melik İsa'yı tahta çıkarıp Osman Bey'e karşı inat ve mücadele yolunu tutarak şehrin kapılarını kapattıktan sonra şehri korumak ve savunmak için canla başla mücadele edeceklerini bildirmişlerdir. Bu söz üzerine Osman Bey, Mardin'den ayrılmıştır¹⁸¹.

Bu dönemde Kara Yusuf da Şeki ve Şirvan üzerine kuvvetler göndererek buraları yağmalatmış, kendisi de Erzincan hâkimi Şeyh Hasan'ı 40 günü aşan zorlu

¹⁷⁹ Taki: Mardin Savur'a bağlı bir köyün adıdır.

¹⁸⁰ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 49.

¹⁸¹ A.g.e., s. 49-52.

bir muhasaradan sonra yenilgiye uğratmış¹⁸², onu bertaraf ettikten sonra şehrin idaresini emirlerinden Pir Ömer'e vermiştir. Pir Ömer ise Afyon'u ele geçirme düşüncesiyle Karahisar'ı kuşatma işiyle meşgul olmuştur¹⁸³. Yusuf, Anadolu ve Kafkasya'da bu işlerle uğraşırken kader arkadaşı Ahmet Celayir Tebriz'e girmiş, şehri garet ederek halkı da katliama tabi tutmuştur. Haberi duyar duymaz derhal Tebriz'e yürüyen Kara Yusuf, Celayirli kuvvetlerini bozduğu gibi Ahmet Bey'i de esir etmiştir. Bizzat onun elinden Azerbaycan'ın oğlu Pir Budak'a, Irak-ı Arab'ın da diğer oğlu Şah Muhammed'e verildiğine dair birer yarlık aldıktan sonra arkadaşını öldürmüştür. Ardından Ahmet Celayir'e yardıma gelen Şirvan Hâkimi Şeyh İbrahim'i esir alarak Erciş'e göndermiş, ondan sonra da Bağdat'ı alıp oğlu Şah Muhammed'e bırakmıştı. Bu arada Melik İsa, Osman Bey'le baş edemeyeceğini bildiği için Kara Yusuf'tan yardım isteyerek onu Mardin'e davet etmiştir¹⁸⁴. İşte Kara Yusuf ile Osman Bey arasındaki mücadele bu olaydan sonra tekrar başlamıştır.

Başka bir deyişle iki Türkmen beyinin şarkta giderek güçlenmeleri düşmanlıklarının devamını mucip olmuştur. Her ikisi de teşkilatlandıktan sonra aralarındaki ilk ciddi mesele artık iyice köhnelenmiş olan Mardin'deki Artuklular yüzünden çıkmıştır¹⁸⁵. Azerbaycan'ın alınmasından, Sultan Ahmet'in öldürülmesinden dolayı huzura ermiş olan Kara Yusuf, Melik İsa'nın davetine uyarak ona yardım etmek için Mardin'e gitmiş ve şehri ona teslim edeceğine söz vermiştir. Yanına mahalli beyleri de alarak Kara Yülük Osman Bey'in üzerine yürümüştür. Osman Bey de askerlerine savunma ve karşı koyma emri vermiştir. Ancak vuruşmanın şiddetinden ve savaşın hiddetinden sonra yenilip hezime uğramıştır. Akkoyunlu Beyi çekilirken, şehri ele geçiren Kara Yusuf, buranın idaresini kendi emirlerinden birine bırakırken, Melik İsa'yı Musul'un idaresine tayin etmiştir. Kızlarından birini de onunla evlendirmiştir. Fakat Kara Yusuf'un adamlarından bazıları Musul'da Melik İsa'ya haksızlık yaparak onu öldürücü bir zehirle ortadan kaldırmışlardır¹⁸⁶. Böylece bölgede üç asrı aşkın bir süreden beri devam eden Artukoğulları sülalesinin hâkimiyeti 1409 yılındaki bu olaylarla son bulmuştur¹⁸⁷.

¹⁸² A.g.e., s. 53.

¹⁸³ Şükrullah, *Behçetü't-Tevarih*, s. 390.

¹⁸⁴ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 53.

¹⁸⁵ Çakmak, "Akkoyunlu Karakoyunlu", s. 85-86.

¹⁸⁶ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 53-54.

¹⁸⁷ Çakmak, "Akkoyunlu Karakoyunlu", s. 85-86.

2.4. Timurlu-Karakoyunlu Mücadeleleri

Cengiz Han'ın Cuci, Çağatay, Ögeday ve Toluy adında dört oğlu vardı. Cengiz Han ölünce Ögeday onun halefi olarak yerine geçmiştir. Çağatay ise Cengiz Han yasasını en iyi bilen kimse olarak Ögeday'ın yanında bulunmuştur. Ögeday ve Çağatay'ın ölümlerinden sonra farklı beyler bu soyu ve devleti devam ettirmişlerdir. Bunlardan biri olan Emir Kazgan ölünce hâkimiyet oğlu Abdullah'a geçmiştir. Fakat Abdullah da kısa süre içinde öldürülmüş ve o andan itibaren Maverâünnehir bölgesi sürekli karışıklıklar içerisinde kalmıştır¹⁸⁸.

Nihayet Timur'un ortaya çıkmasıyla bu karışıklıklar sona ermiştir. Cengiz Han'ın ölümünü müteakip Asya'da sahipkiran¹⁸⁹ olarak göze çarpan büyük asker ve siyasi liderin Timur olduğu söylenebilir. Maverâünnehir'de ortaya çıkmış Barlasların temsilcisi olarak hâkimiyetin ilk adımlarını atmıştır. İsmi Türkçe demir kelimesinin o yerlerdeki söylenişidir. Batıda ise bizzat görüştüğü Ruj Gonzales de Clavijo'nun da belirttiği gibi Tamur Beque'dir¹⁹⁰. Yine Timur'a aile adıyla Timur-i Gurgani şeklinde hitap edilirken, bir savaşta yaralanıp topal kaldığı için Aksak Timur demişlerdir. Sonra aksak kelimesini Farsçaya çevirerek Timurlenk demeye başlanmıştır. Avrupalılar ise bu adı Tamurlane şeklinde belirtmişlerdir¹⁹¹.

Timur, 1360 ile 1370 yılları arasında zaman zaman Çağataylar ile Moğollar arasındaki mücadelelere katılmış ve kendisine müttefikler bulmaya çalışmıştır. 1365'te Belh ve Keş şehirlerini ele geçirip Maverâünnehir'e hâkim olmuştur. 1370 yılında da Semerkant'a gelerek devletini kurmuştur. İlk 10 yılı Harezm üzerine düzenlediği seferlerle geçmiştir¹⁹². Daha sonra Deşt-i Kıpçak üzerine seferler düzenlemiştir. Nihayet Deşt-i Kıpçak seferinden dönen Timur, 1391 kışını dinlenerek ve bundan sonra çıkacağı beş yıllık sefer diye anılan seferin hazırlıkları ile geçirmiştir. 1392'de başlayıp Eylül 1397'ye kadar devam eden bu ayrı ayrı seferleri

¹⁸⁸ Şami, *Zafernâme*, s. 14-18.

¹⁸⁹ Sahipkiran: Kıran, kutlu yıldızlar olarak bilinen Müşteri ile Zühre'nin aynı burçta, aynı derecede ve noktada birleşmesidir. Böyle bir zamanda doğan veya doğduğuna inanılan kimseye sahipkiran adı verilmiştir. Bu tabir özellikle Timur ve genellikle de devlet büyükleri için kullanılmıştır. Kıran sahibi kişilerin her konuda talihinin açık olduğuna inanılmıştır. Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 35.

¹⁹⁰ Ruy Gonzalez De Clavijo, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat*, Çev.: Ömer Rıza Doğrul, Kesit Yayınları, İstanbul 2007, s. 19-20; Rıza Nur, *Türk Tarihi*, C. 2, Toker Yayınları, İstanbul 1979, s. 310, 335.

¹⁹¹ Rıza Nur, *Türk Tarihi*, C. 2, s. 310.

¹⁹² Şami, *Zafernâme*, s. 55-153.

bizzat Timur idare ettiği için Timur'un Beş Yıllık Seferi denilmiştir¹⁹³. Bu sırada Türk ve Tacik doktorlar, Emir Hacı Seyfeddin'in nezaretinde Timur'u tedavi edip iyileştirmişlerdir¹⁹⁴.

Ardından Irak-ı Arap'a birinci yürüyüşünü yapan Timur, Celayir hükümdarı Sultan Ahmet'ten Bağdat'ı aldıktan sonra Tikrit'e varmıştır¹⁹⁵. Bu olay Ağustos 1393'te meydana gelmiştir¹⁹⁶. İşte Timur, Irak'ın kapılarına dayandığı sırada Anadolu'da henüz Orta Anadolu'da hâkimiyet kuramamış bir Osmanlı Devleti, Kayseri-Sivas bölgesinde Kadı Burhaneddin Ahmet'in devleti, Karamanoğulları Beyliği, Doğu Anadolu'da Kadı Burhaneddin ile uğraşan Erzincan Emirliği, Karakoyunlular, Elbistan-Maraş çevresinde Dulkadiroğulları ile nihayet siyasi bir kuruluş haline gelmemiş olan Akkoyunlular siyasi görüntüyü karakterize eden başlıca teşekküller olarak varlıklarını sürdürmekteydiler¹⁹⁷.

Timur'un Dicle'yi aşmak suretiyle hem Anadolu hem de Suriye için tehditkâr bir vaziyet alması üzerine Mısır Sultanı Berkuk aynı zamanda Timur'un Suriye'ye girmesi ihtimaline karşı kuvvetlerini toplayarak Bağdat'tan kaçıp Mısır'a gelen Sultan Ahmet ile birlikte Suriye'ye gelmiş, gerek Kadı Burhaneddin'e ve gerek Bayezid'e haber gönderip onları ittifakına çağırmıştır¹⁹⁸. Diğer taraftan Timur da Erzincan Emiri Mutahharten'e, Karamanoğlu Alaaddin'e, Dulkadiroğlu Süli Bey'e ve diğer Elcezire ve Anadolu melik ve emirlerine mektuplar yazıp hepsini itaate, kendi adına hutbe okutmaya ve para basmaya davet etmiştir¹⁹⁹. Timur daha sonra Musul'a gelerek buradan Mardin'e yönelmiştir. Mardin açıklarına geldiğinde buraya adam göndererek Mısır ve Şam üzerine yürüdüğünü, Mardin emirinin de acele olarak arkalarından gelmesini emretmiştir. Mardin'i geçip Resulayn'a vardığında karargâh kurmuş ve bütün ordusunu çevreyi yağmalatmak için göndermiştir. Askerler Karakoyunluları yağmalayarak pek çok at ve koyun elde etmişlerdir. Bu arada

¹⁹³ Kafalı, "Timur", s. 342.

¹⁹⁴ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 198.

¹⁹⁵ Şami, *Zafernâme*, s. 169-173; Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 57. Bağdat'taki Celayiriye hükümdarı Sultan Ahmet'i memleketi terke ve Mısır'a Memluk Sultanı Melik Zahir Berkuk'a 1393'te ilticaya mecbur etmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1994, s. 301. Timur'un elçileri onları istemek için vardıklarında Mısır Sultanı Berkuk, elçileri dinlemeyerek öldürtmüştür. Sultan Ahmet ile Kara Yusuf'u da hapse attırmıştır. Bunlar daha sonra bir yolunu bulup kaçmışlar ve memleketlerine varıp Timur ile barışıklık ederek onun elinden kurtulmuşlardır. Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, s. 230.

¹⁹⁶ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 110.

¹⁹⁷ Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 3.

¹⁹⁸ Esterabadî, *Bezm u Rezm*, s. 457.

¹⁹⁹ Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I", *İA*, C. 2, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, s. 373.

Mardin hâkimi Sultan İsa sözünde durmamış ve Timur'a düşmanlık yolunu seçmiştir. Buna karşı Timur, arkada düşman bırakarak başka bir şehre gitmenin uygun olmadığına kanaat getirerek Mardin'e doğru hareket etmiştir²⁰⁰. Bu bağlamda aynı yılın sonuna kadar Mardin ve Diyarbakır bölgelerinde harekâtta bulunan Timur, 1394 yılı ortalarında Kara Yusuf'un bulunduğu Muş sahrasına gelmiştir. Bu arada Timur, yolları teftiş ile defterlere kaydedilmesini emretmiştir. Bitlis Emiri Hacı Şerek gelerek itaatini arz etmiştir. Fakat Kara Yusuf, Türkmen aileleriyle beraber isyan edip Timur'u itaatini bildirmemiş ve süratle bölgeden çekilmiştir. Buna karşı Timur, komutanlarından Burhan oğlanı da Kara Yusuf'un arkasından göndermiştir. İbaç Oğlan'ı da Burhan'ın maiyetine vermiştir. Ancak bu takip kuvveti eli boş olarak dönmüştür. Yine Emirzade Miranşah'ı da Türkmenleri tamamen yok etmekle görevlendirmiştir.²⁰¹

Belirtmek gerekir ki Türkmen harekâtının önderi olan Karakoyunlular, Timur istilasına karşı Doğu Anadolu'nun savunucusu olmuşlardır. Bu mücadelenin önde gelen şahsiyeti ve lideri de Kara Yusuf olmuştur²⁰². Başka bir deyişle Karakoyunlular bölgelerinde Timur'a karşı amansız bir mücadele veren tek Türkmen topluluğu olarak Timur'un antipatisini kazanmıştır²⁰³. Bu konuda yaşanan bir hadiseyi şöyle anlatabiliriz: Timur'un Azerbaycan'da Kara Yusuf ile yaptığı savaş o kadar çetin olmuş ve Karakoyunlular o kadar bahadırca savaşmışlardır ki Timur ordusu hemen hemen mağlup olma durumuna düşmüştür. Tam bu sırada Timur'un işareti üzerine beylerinden biri savaş meydanından bir baş alarak mızrağına saplamış ve Kara Yusuf'un başı diye bağırarak muharebe saflarında dolaştırmıştır. Kara Yusuf'un öldürüldüğünü duyan Timur ordusunda yeni bir gayret uyanarak şiddetli bir hücum daha yapılınca Kara Yusuf ordusu kırılmış ve dağılmıştır²⁰⁴.

Bu arada Muş ovasından Ahlat'a geçen Timur'un huzuruna Adilceviz Emiri Emir Hakan gelerek itaatini arz etmiştir. Timur, Ahlat'ta bir süre kaldıktan sonra Alıncak kalesini almak için harekete geçmiştir²⁰⁵. Bu dönemde Anadolu'nun sınırı

²⁰⁰ Yezdî, *Emîr Timur*, s. 232-233.

²⁰¹ Şamî, *Zafernâme*, s. 182-186; Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 57.

²⁰² Konukçu, *Kara ve Akkoyunluların Yurdunda*, s. 8.

²⁰³ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 51. Karakoyunluların, Timurlulara karşı giriştikleri mücadele sırasında Türkmenleri etrafında toplamaları ve tek elden sevk etmeleri, onların siyasi ve askeri üstünlüklerini perçinlemiştir. Ali Sinan Bilgili, "Azerbaycan Türkmenleri Tarihi", *Türkler*, C. 7, Ed.: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 23.

²⁰⁴ Özer, "Timur'un Yaptığı İşlere...", s. 455.

²⁰⁵ Şamî, *Zafernâme*, s. 186-187.

olan Erzincan şehrinin hâkimi Mutahharten gelerek hediyeler sunmuş ve itaatini arz etmiştir. Timur da ona iyi davranmış ve ihsanlarda bulunmuştur²⁰⁶. Timur daha sonra Temmuz 1394'te Kara Yusuf'un kardeşi Mısır Hoca'nın elinde bulunan Avnik kalesi²⁰⁷ üzerine yürümüştür²⁰⁸. Kara Mehmet'in oğlu ve aynı zamanda Kara Yusuf'un kardeşi olan Mısır Hoca, Avnik Kalesi'nin hâkimi olarak Timur'a itaat etmeyi reddetmişti²⁰⁹. Ayrıca Avnik Kalesi, Karakoyunluların kendilerine bir sığınak ve dayanak olarak kullandıkları bir kaleydi. İşte bu sebeple Timur bu kaleyi ele geçirmeyi düşünmüştür. Timur'un haşmetini gören Mısır Hoca kendisine hediyeler göndermiş, kendisinin bir kul olduğunu ve Timur ile savaşılabilecek kuvvet ve kudrete sahip olmadığını söyleyerek aman ve özür dilemiştir. Mısır Hoca'nın bu özrü kabul edilmiş fakat bizzat kendisinin Timur'un huzuruna gelerek itaat etmesi istenmiştir. Mısır Hoca'nın gönderdiği elçiler geri geldiğinde itaatinden vaz geçerek tekrar ok atışlarıyla muharebeye başlamıştır. Ertesi gün Erzincan Emiri Mutahharten, Mısır Hoca'yı teslim olma yolunda ikna etmek istemiştir. Bu defa 6 yaşındaki oğlunu göndererek Timur'dan aman dileyen Mısır Hoca yine sözünde durmamış ve savaşı sürdürmüştür. Bunun üzerine Timur, mancınıkların hazırlanmasını ve savaş düzeninin yeniden alınmasını emretmiştir²¹⁰.

Nihayet Timur 31 Temmuz 1394 tarihinde Avnik'i almıştır²¹¹. Kaledeki askerlerin hepsini öldürten Timur, Mısır Hoca'yı da Semerkant'a göndermiştir²¹². Timur, Avnik'ten hareket etmeden önce bir kısım kuvvet ile Emir Atlamış'ı Avnik'in muhafazasına memur etmiştir²¹³. Orada beş gün kaldıktan sonra da 5 Ağustos 1394 tarihinde yola çıkmıştır²¹⁴.

²⁰⁶ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 241.

²⁰⁷ Avnik, Karakoyunluların ünlü kalelerinden. Tebriz-Erzurum yolu buranın yakınından geçmekteydi. Şahrah-ı Garbi adı verilen bu yol Hoy, Sökmenabad, Bend-i Mahi, Malazgirt, Hınıs üzerinden tabii Avnik yanından geçerek Pasin ovasına inmekteydi. Ayrıca Erzurum-Nahçıvan yolunun korunması da Avnik askerlerine aittir. Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", s. 374.

²⁰⁸ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 123.

²⁰⁹ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 241.

²¹⁰ Şami, *Zafernâme*, s. 187-190.

²¹¹ Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", s. 376. Dönemin ünlü seyyahlarından Johan Schiltberger, Avnik Kalesi kuşatmasının 43 gün sürdüğünü, Mısır Hoca'nın Emir Timur tarafından esir alınarak Semerkant'a gönderildiğini ve orada öldüğünü ifade etmiştir. Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 72.

²¹² İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 124.

²¹³ Şami, *Zafernâme*, s. 190; Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", s. 377.

²¹⁴ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 244.

Timur, daha sonra Emir Burhan Oğlan'ı Emir Seyfettin, Cihanşah Bahadır ve Osman Bahadır ile Gürcistan'a Ahıska tarafına göndermiş²¹⁵ kendisi de Aladağ ormanına doğru yola çıkmıştır. Ardından da Kars'a ulaşmıştır. Kars'tayken, Gürcistan'a gönderdiği emirler o bölgedeki birçok kaleyi ele geçirmiş bir şekilde Timur'un huzuruna gelmişlerdir. 14 Eylül 1394'te Kars'tan ayrılan Timur, Kuhistan yolunu tutarak bütün Gürcistan vilayetlerini ele geçirmiştir. Kış mevsimini Kür ırmağı boyunda geçirdikten sonra Altınordu Hanı Toktamış'ı itaati altına almak üzere yola çıkmıştır²¹⁶. Daha sonra da Hindistan seferine çıkmaya karar vermiştir²¹⁷. Bu doğrultuda 1395 baharında kuzeye doğru yola çıkmıştır. Derbend'i geçerek kuzey Kafkasya'da Terek ırmağı boyuna gelmiştir. Ukrayna ve Kiev taraflarındaki Hristiyanların üzerine yürümüştür. Bu arada Kırım ve Azak çevresindeki Ceneviz ve Venedik kolonisi ile Kuzey Kafkasya'daki Hristiyan Çerkesler tedip edilmiştir²¹⁸. Bu arada Kara Yusuf, 1396 Mart ayında Musul'u alarak kardeşi Yar Ali'ye vermiştir. Ertesi yıl Timur'un oğullarından Miranşah, Cezire ve Musul taraflarına bir akın yapmış, bunu duyan Kara Yusuf, Şam'a kaçmıştır. Miranşah, gidince Kara Yusuf, Musul'u tekrar almıştır²¹⁹. 1396 yılı Ağustos ayı içerisinde önce Sultaniye'ye oradan da Hemedan'a gelen Timur ise daha sonra sırasıyla Keş'e ve Semerkant'a geçmiştir²²⁰. 1396/1397 kışını burada geçirmiştir²²¹.

Timur bölgeden ayrılıp Hindistan'a yönelince Sultan Ahmet, Memluk hükümdarı Berkuk'un para, asker ve teçhizat yardımıyla Bağdat'a dönmüş ve tekrar hükümdarlığını ele geçirmiştir. Bunun sonucunda da Bağdat, Memluk Devleti'ne tâbi olmuş ve Berkuk adına sikke basılmıştır²²².

Timur'un uzakta olmasını fırsat bilen Kara Yusuf da, harekete geçerek Erciş kalesini ele geçirmiştir. Bunun üzerine Emir İzzettin Şir yanında Çağatay askerleri de olduğu halde Kara Yusuf'un üzerine yürümüştür. Küçük çapta yapılan çarpışmayı takiben iki taraf arasında barış yapılmıştır. Kara Yusuf geri çekilirken Timur'un

²¹⁵ Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C. I, haz.: Vahid Çabuk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 93.

²¹⁶ Şami, *Zafernâme*, s. 190-192.

²¹⁷ Varlık, "Karakoyunlular", s. 449.

²¹⁸ Şami, *Zafernâme*, s. 192-194.

²¹⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 60.

²²⁰ Şami, *Zafernâme*, s. 202.

²²¹ Kafalı, "Timur", s. 343-344.

²²² Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı XIV. Yüzyıl Mısır Tarihine Dair Araştırmalar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1961, s. 113. Sultan Ahmet, Bağdat'a döndüğünde Timur'un valisi Emir Mesut'u kaçıarak hükümdarlığını ele geçirmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1994, s. 301.

emirlerinden Avnik hâkimi Atlamış, 400 atlı ile hemen Avnik'ten güneye gitmiştir. Ancak Erciş ovasında Kara Yusuf ve kardeşi Yar Ali'nin baskınına uğrayarak esir düşmüştür. Yusuf, Atlamış'ı Mısır Sultanı Berkuk'a göndermiş ve Atlamış, hapse atılmıştır²²³. Bunu duyan Timur, Atlamış'ın hemen serbest bırakılması için harekete geçmiştir. Atlamış'ı savaşla değil dostlukla istediğini Memluklulara birkaç defa iletmiştir. Bu cümleden olmak üzere Sivas'ın alınmasından sonra Ferec'e yazdığı mektupta Timur, Atlamış'ın gönderilmesini, ayrıca Celayirli Ahmet ile Kara Yusuf'un korunmamasını, yakalanarak kendisine teslim edilmesini, bunlar yerine getirilirse Suriye'ye yürümekten vazgeçeceğini bildirmiştir²²⁴.

Kara Yusuf bu sırada bir miktar Türkmen kuvvetiyle Aladağ bölgesinde karargâh kurmuştur. Buradan Hoy üzerine yürümeyi düşünmekteydi. Ancak Tebriz'den gelen haberlerden sonra Emirzade Pir Muhammed, yanındaki emirleriyle birlikte süratle Tebriz'e ulaşmıştır. Burada Miranşah'ın emrindeki emirleri de yanına alan Pir Muhammed, Kara Yusuf'un üzerine yürümüştür. Hoy'a gelindiği zaman Kara Yusuf'un öncü kuvvetlerinin Karadere'de bulunduğu dair bir haber alınmıştır. Ancak Timurluların geldiğini haber alan öncü kuvvetler, derhal geri çekilerek gelişmelerden Kara Yusuf'u haberdar etmişlerdir. Nihayet çekilen Kara Yusuf ve kuvvetlerini takip eden Timurlular, Avnik'e kadar gelmişler fakat Kara Yusuf ile herhangi bir temas imkânı bulamamışlardır. Dolayısıyla iki taraf arasında bir çarpışma olmamıştır²²⁵.

2.5. Kara Yusuf'un Osmanlı Devleti'ne Sığınması

Timur, Hindistan seferinden başkenti Semerkant'a döndükten sonra İran topraklarına özellikle de Azerbaycan ve mülhakatına Gürcü ve Ermeni askerleri tarafından tecavüzler olduğunu ve bundan halkın zarar gördüğünü haber almıştır. Bu olay üzerine Timur, Eylül 1399'da üçüncü Yakın Doğu seferine çıkmıştır²²⁶. Böylece hem güveni sağlamayı, hem de topraklarını genişleterek gelir kaynaklarını artırmayı planlamıştır²²⁷.

²²³ Varlık, "Karakoyunlular", s. 449.

²²⁴ Şami, *Zafernâme*, s. 265.

²²⁵ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 47-48.

²²⁶ Şami, *Zafernâme*, s. 254.

²²⁷ Abdurrahman Daş, "Ankara Savaşı Öncesi Timur ile Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları", s. 143.

Timur, Horasan ve Sultaniye üzerinden geçerek²²⁸ 17 Kasım 1399 tarihinde Karabağ'a gelmiş ve burada karargâh kurarak ordusunu dinlendirmiştir²²⁹. Bu sırada en büyük düşmanı olan Mısır Memluk Sultanı Berkuk'un 20 Haziran 1399'da ölümünü, bunun sonucu olarak da Mısır devletinin karışıklık içinde kaldığını, Berkuk'tan sonra başa geçen Ferec'in çocuk olup elinde hiçbir nüfuz ve imtiyazın kalmadığını öğrenmiştir²³⁰.

Timur'un Tebriz'e geldiği sırada Bağdat, Irak-ı Arap ve Tebriz yöresinde Sultan Üveys oğlu Ahmet Celayir ile Azerbaycan hâkimi Kara Yusuf bulunmaktaydı²³¹. Kara Yusuf, Timur'un geldiğini duyunca Musul'a çekilmiştir²³². Kış mevsimini Karabağ'da geçiren Timur şehzadeleri, noyanları ve devlet erkânını toplayarak ilkbaharda büyük bir kurultay yapılmasını emretmiştir. Bu kurultayda devletin iç ve dış meseleleri ile yapılması gereken işler tartışılmıştır. Kurultayda Gürcistan'a yeniden bir sefer yapılması kararı çıkmıştır. Bu doğrultuda Timur, bizzat yönetimindeki ordu ile Gürcistan üzerine yeni bir sindirme hareketine başlarken Berda'da konakladığı sırada Erzincan Emiri Mutahharten gelerek huzuruna çıkmış ve kendisine bağlılığını bir kez daha belirtmiştir²³³. Timur, Gürcüler üzerine yürüyerek Tiflis'i zapt etmiş, ele geçirdiği saray ve hisarları yerle bir edip Gürcüleri kalelere kapanmaya mecbur etmiştir. Yakalayabildiklerini de kılıçtan geçirmiştir²³⁴.

Bu arada Timur, Emirzade Rüstem'i de Bağdat'ın zaptına memur etmiştir. Bu durum Sultan Ahmet Celayir'i büyük bir telaş ve kaygı içerisinde bırakmıştır. Nitekim Rüstem, Şiraz'dan Bağdat'a doğru hareket etmiştir. Luristan'da Ahmet'e tâbi kaleleri birer birer almaya başlamıştır. Bu sırada Sultan Ahmet'in endişeleri bir hayli artmıştır. Zira Luristan bölgesinde kendisine tâbi kalelerin komutanları kaçarak Bağdat'a gelmişler ve onu durumdan haberdar etmişlerdir. Bu şaşkınlık içinde şehrin kapılarının derhal kapatılmasını isteyen Sultan Ahmet²³⁵, hıyanet ettiklerinden veya

²²⁸ Şami, *Zafernâme*, s. 254.

²²⁹ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 178.

²³⁰ Şami, *Zafernâme*, s. 254.

²³¹ Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 1, s. 229.

²³² Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 60. Sultan Ahmet'in halka çok şiddetli zulüm yaptığı Timur'un Şiraz'daki naibi tarafından Timur'a mektupla bildirilmiştir. Bu nedenle Timur, Azerbaycan bölgesine doğru yola çıkmış ve Karabağ'dayken Emir Rüstem komutasındaki bir orduyu Bağdat'ı alması için göndermiştir. Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 73.

²³³ Şami, *Zafernâme*, s. 256.

²³⁴ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 179.

²³⁵ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 65-66.

edeceklerinden şüphelendiği kendi yakınlarından birçoğunu öldürünce bu durum Bağdat'ta kendi aleyhine bir hava oluşturmıştır²³⁶.

Böyle bir ortamda Sultan Ahmet Celayir'in yüreğinde kaçmak düşüncesi kök salmıştır. Ferec adında güvendiği bir kişiyi Bağdat muhafızlığında bırakarak varını yoğunu toplayıp aile efradı ile Bağdat'tan ayrılarak Musul'da bulunan Kara Yusuf'un yanına gelmiştir²³⁷. Sultan Ahmet, naibine verdiği talimatta Timur geldiğinde kapıları kapatmamasını, onun göz diktiği eşyayı gizlememesini, ona karşı kılıç çekmemesini, onun emrine neden ve nasıl diye karşılık vermemesini belirtmiştir²³⁸. Ancak Rüstem'in Timur'dan gelen bir emirle hemen Şiraz'a dönmesi istenmiştir. Çünkü ağabeyi Pir Muhammed, Rüstem'in yanına gelirken hastalanmış ve Şiraz'da durmuştur. Bu sırada bazı Tacikler, Pir Muhammed'i arkasından vurmuş, Emir Said Barlas tarafından Muhammed yakalanarak hapsedilmiştir. Bu nedenle Timur, Rüstem'in Şiraz'a dönmesini emretmiştir²³⁹. İşte Sultan Ahmet, Rüstem'in Şiraz'a döndüğünü duyunca Kara Yusuf'a vaatlerde bulunarak birlikte Bağdat'a gitmeyi teklif etmiştir. Fakat Bağdat'a geldiklerinde Şiraz'dan gelen kuvvetlerle birleşen Bağdat halkı ile yaptıkları çarpışmada yenilmişlerdir²⁴⁰.

Nihayet Gürcistan'da durumu kendi lehine düzenleyen ve Ermeni ülkesini de teshir eden Timur, Avnik'e gelerek karargâhını kurmuştur. Artık ikbal kapıları açılmış sert ve haşin zaman-ı âti ram olmuş, doğu ve batı ülkeleri Timur'un emri altına girmiştir²⁴¹. Böylece Anadolu, Irak ve Suriye'yi ele geçirmek için geride hiçbir engel kalmamıştır²⁴². Bu defa karşısına Yıldırım Bayezid çıkmıştır.

1396-1398 yılları arasında Mora yarımadasının fethi için Rumeli'ye geçen Sultan Bayezid Han, Karaferye'de bir imaret bina inşası için ferman buyurmuştur. Oradan Edirne'ye geçerek burada da güzel bir cami ve bir imaret ile pek çok hayrat vücuda getirmiştir. Diğer taraftan Tırhala tarafına asker gönderen Bayezid, kaleyi bütün mülhakatıyla zapt ettirmiştir. Bayezid, Anadolu tarafına da serdarlar göndermiş, böylece Türkmen diyarından Behisni, Malatya, Divriği, Kemah ve Darende ile pek çok kale ve kasabaları fethettirerek Osmanlı Devleti'ne dâhil

²³⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 60.

²³⁷ Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, s. 230. Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 89.

²³⁸ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 282.

²³⁹ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 332.

²⁴⁰ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 73.

²⁴¹ Şami, *Zafernâme*, s. 257-259.

²⁴² Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 67-68.

etmiştir²⁴³. Yine Saruhan ve Aydın vilayetlerini, Konya ve Larende'yi (Karaman), Kastamonu, Osmancık, Amasya, Tokat, Sivas, Canik ve Samsun'u fethettikten sonra tekrar başkent Bursa'ya dönmüştür²⁴⁴.

Bayezid, bu fetihleri yaparken Kara Yülük Osman'ın elinden Sivas'ı almış, Halep'e bağlı Malatya'yı ele geçirmiş, şevket ve azameti oldukça artmıştır. Ardından Timur'a itaatini arz eden Mutahharten'e bir elçi göndererek *“Sen daha önce bize bağlıydın. Yine bize bağlı olman, Erzincan ve Erzurum'un haracını da bize göndermen gerekir”*²⁴⁵ sözleriyle Erzincan'ın ve çevresinin vergisini kendisine göndermesini istemiştir. Mutahharten bu durumu Timur'a bildirince Timur, elçisi vasıtasıyla Bayezid'e bir mektup göndermiştir. Bu mektupta;

*“Etrafta bulunan melikler bize tâbidir. Memleketin işleri yolunda icra ediliyor. En büyük ordular bize karşı mukavemet gösteremez. Dünya bize tâbidir. Biz senin aslını neslini bilir tanırız. Eğer haddini gözetir ve onu tecavüz etmezsen senin için iyi olur. Bundan başka sizin frenklere karşı muharebe ettiğinizi bildiğimizden bizim askerlerimizden o memleketlere bir zarar gelmemesi ve muharebenin Müslümanların refah-ı halini ve kâfirlerin hezimetini mucip olacak bir surette neticelenmesi için asla size taarruzda bulunmadık. Şimdi sen füzulluk ediyor, haddinden büyük sözler söylüyorsun. Zorla belayı üzerine davet ediyorsun. Aklınla hareket et, belayı üzerine davet etme”*²⁴⁶

sözleriyle Bayezid'e nasihat etmiştir.

Bayezid, mektubu alınca *“Ne zamandır Onunla karşı karşıya gelmeyi gönlümden geçirirdim. Artık ordumla onun üzerine yürümem için bir engel kalmadı. Eğer kendisi bu tarafa gelmezse, Tebriz ve Sultaniye'ye kendim gideceğim”*²⁴⁷ cevabını vermiştir.

Yıldırım Bayezid'in yanına giden elçiler geri dönüp Timur'un yanına geldiklerinde Bayezid'in cevabını Timur'a arz etmişlerdir. Bayezid'in cevabı karşısında adeta öfkeden küplere binen Timur, Rum memleketlerine doğru yola çıkmıştır. Erzurum'a ulaştığında konaklayarak iki gün kalmış, ardından 22 Ağustos

²⁴³ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 88-89.

²⁴⁴ Şükrullah, *Behçetü't-Tevarih*, s. 384-385.

²⁴⁵ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 338.

²⁴⁶ Şami, *Zafernâme*, s. 260-261.

²⁴⁷ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 339.

1400 tarihinde Sivas'a doğru yola koyulmuştur²⁴⁸. Bu haber üzerine Sultan Ahmet ve Kara Yusuf, telaşa düşmüşlerdir. Çünkü Timur, Anadolu'yu zapt eder ve Suriye sınırına inerse Ahmet ve Yusuf'un kaçış yolları da kapanmış olacaktı. Bu durum üzerine her ikisi de Memluk Sultanı Ferec'e iltica etmeye karar vermişlerdir²⁴⁹. 1400 yılı ortalarında Sultan Ahmet ve Kara Yusuf, Hit kasabasında bir köprü kurarak 7.000 askerle birlikte Fırat nehrini geçip Sultan Ferec'e elçiler göndererek kendilerini ülkesine kabul etmesini rica etmişlerdir²⁵⁰. Bunu duyan Timur, Memluk Sultanı Ferec'e elçiler göndererek Ahmet Celayir ve Kara Yusuf'u isteyince Memluk Sultanı, elçileri katlettirmiştir²⁵¹.

Ahmet ve Yusuf ise Halep yakınlarına geldiklerinde Mısır Sultanı adına buraya hâkim bulunan Halep naibi Demirtaş²⁵² Kara Yusuf ve Sultan Ahmet'in asıl niyetlerinin Halep'i ele geçirmek olduğunu zannetmiş ve bundan korkuya kapılarak yanında bulunan Hama naibi Dokmak ile birlikte bir baskın düzenlemişlerdir²⁵³. Ardından aralarında Halep önlerinde bir savaş meydana gelmiştir²⁵⁴. Bu sırada Sultan Ahmet'in yanında Şehzade Mutasım ile komutanlardan Ali Paşa, Siyavuş, Şahin, Melik Ferruh, Mahbub, Akboğa, Şökürcü, Kara Yusuf'un yanında da Pir Hüseyin Sa'd, Busat, İlyas, Yar Ali, Emir Yusuf, Pir Ömer, Kasım ve Karaçuk gibi emirler bulunmaktaydı²⁵⁵.

Yapılan savaşta Sultan Ahmet ile Kara Yusuf kazanmıştır²⁵⁶. Demirtaş ağır bir bozguna uğrarken Dokmak esir düşmüştür. Fakat 100.000 dirhem karşılığında kurtulmuştur. Bu savaştan sonra Kara Yusuf ve Sultan Ahmet, Memluk Sultanı Ferec'e bir mektup göndererek Demirtaş'ın kendilerine aniden saldırdığını, bu nedenle nefis-i müdafaa olarak kendilerini savunduklarını yoksa öldürüleceklerini bildirmişlerdir. Ancak Sultan Ferec, bu mektuba iltifat etmeyerek Şam naibine haber

²⁴⁸ Yezdî, *Emîr Timur*, s. 341-342.

²⁴⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 60-61; Kafalı, "Timur", s. 344; Ayrıca bkz. İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 25; Sultan Ahmet ve Kara Yusuf, Memluk Sultanı Berkuk'a iltica etmiştir. O ise destek vereceği yerde iki beyi hapse atmıştır. İbn Kemal (Kemalpaşazade), *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter, s. 357, 359.

²⁵⁰ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 73.

²⁵¹ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 89.

²⁵² Hoca Sadeddin Efendi'nin Tacü't-Tevarih'inde bu isim Timurtaş olarak geçmektedir. Bkz. Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, s. 230.

²⁵³ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 73.

²⁵⁴ Yinanç, "Bayezid I", s. 380.

²⁵⁵ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 125.

²⁵⁶ Yinanç, "Bayezid I", s. 380.

gönderip Şam askeri ile Kara Yusuf ve Sultan Ahmet'in üzerine yürümesini, onlarla savaşır yakalayarak Mısır'a göndermesini emretmiştir²⁵⁷.

İstemedikleri bu olay yüzünden Memluk Devleti'ne sığınma ümitleri kalmayan Sultan Ahmet ve Kara Yusuf, Yıldırım Bayezid'in mutluluklara kaynak olan gölgesine sığınma konusunda fikir birliğine varmışlardır²⁵⁸. Osmanlı Devleti'ne sığınmaya karar veren iki arkadaş Behisni'ye geldiklerinde bilinmeyen bir sebeple aralarında anlaşmazlık çıkmış ve Kara Yusuf ondan ayrılarak ülkesine dönmüştür. Ahmet de yoluna devam ederek Malatya, Elbistan, Sivas, Ankara yoluyla Aksaray'a varmıştır²⁵⁹.

Timur'a, Kara Yusuf ile Sultan Ahmet'in Bağdat'tan Anadolu'ya kaçmakta oldukları şeklinde bir haber iletilmiştir. Bu haberi aldıktan hemen sonra bir grup askeri onları yakalamaları için göndermiştir. Bu kuvvet Sultan Ahmet'e bir baskın yaparak ağırlıklarına el koymuş, ablası Sultan Dilşad ile eş ve kızlarını esir almıştır. Sultan Ahmet güçlükle Yıldırım Bayezid'in yanına gelebilmiştir. Timur'un Suriye'ye indiğini gören Kara Yusuf da çok geçmeden maiyetiyle birlikte Anadolu'ya geçerek Bayezid'in yanına gelmiştir²⁶⁰.

Her iki lider de Yıldırım Bayezid tarafından kabul edilmişlerdir²⁶¹. Sultan Üveys ile Murat Hüdavendigâr hazretleri arasında vaktiyle dostluk ve samimiyet hâsıl olmuş ve arkadaşlık mektupları birbirlerine gönderile gelmiş olduğundan "ataların dostluğu oğulların yakınlığını sağlar" atasözünün gereği olarak Yıldırım Bayezid, Ahmet Celayir'e pek çok iltifat etmiş, onun kızını Şehzade Mustafa Çelebi'ye söz kesmiştir. Kara Yusuf da padişahın ikram ve lütuflarıyla sevindirilmiştir²⁶². Bayezid, Sultan Ahmet'e Kütahya'nın ve Kara Yusuf'a da Kayseri ve Aksaray taraflarının hasılatını dirlik tayin etmiştir²⁶³.

Bu kabul sırasında Kara Yusuf ve Sultan Ahmet Timur'un durumundan bahsederek zulüm ve eziyetlerinden dolayı Timur'u Bayezid'e şikâyet etmişler ve

²⁵⁷ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 74.

²⁵⁸ Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, s. 230. Kara Yusuf ile Sultan Ahmet Celâyir kendilerini Timur'un hışmından koruması için Yıldırım Bayezid'e iltica etmişlerdir. Daş, "Ankara Savaşı Öncesi", s. 144.

²⁵⁹ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 126.

²⁶⁰ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 343; Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 62.

²⁶¹ O esnada dedeleri Bağdat'ta padişah olan ve şahlık taht-ı mirasla kendisine ulaşan Sultan Ahmet Celayir ve Kara Yusuf kendisine sığınmıştır. Şükrullah, *Behçetü't-Tevarih*, s. 384-385.

²⁶² Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, s. 231, Sultan Ahmet Celayir'in kızını şehzade Mustafa Çelebi'ye namzet eylemesi bilgisi için bkz. Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 90.

²⁶³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 302.

kendilerine yapılan zorbalık ve zulümleri anlatmışlardır. Sonra da Timur'a karşı gafil olunmadan gerekli hazırlıkların yapılması gerektiğini söyleyerek sözlerine son vermişlerdir²⁶⁴.

Kara Yusuf ve Ahmet Celayir'in Yıldırım Bayezid'e sığınması olayı Neşri Tarihi'nde şöyle geçmektedir:

“Padişah-ı âlempenah Bursa’da mütemekkin olup ol esnada Ahmet Celayiri ve Kara Yusuf Timur şerrinden terk-i vatan edip Şam diyarına gitmişlerdi. Sultan-ı Mısır ikisin dahi tutup, hapsedip enva-yı hile ile Mısır Sultanı hapsinden halas olup, Sultan Bayezid hizmetine yetişip Sultan-ı Bağdat Ahmet Celayiri iki ay miktarı dergâh-ı cihanpenahta olup ondan icazet talep edip yine vatan melufuna varıp Bayezid Han takviiyetiyle Irak’ta mütemekkin oldu. Ama Reis-i Karakoyunlu Yusuf, sekiz ay miktar kemer-i hizmeti beline bağlayıp Bayezid hizmetinde olup ahir Hünkârı Arabistan’a tahrik edip Hünkâr dahi leşker-i azim cem edip yiye içe, kona göçe Malatya’yı ve Divrik’i ve Darende’yi ve Behisni’yi fethedip Sultan-ı Mısır’ın divitdarın tutup öldürüp ol vilayeti harap etti. Andan Ercincan’a varıp Erzincan Beyi Mutahharten Beyi istikbal edip itaat gösterdi. Hünkâr Erzincan hisarını Kara Yusuf’a verip gitti. Kara Yusuf on altı gün hemen beylik edip Erzincan halkıyla muamele edemeyip kendi iradetiyle Erzincan’ı terk etti. Erzincan halkı yine gelip evvelki beylerini istediler. Hünkâr dahi Mutahharten Beyi yine bunlara emir nasp etti. Ama ehl-i beytini sürüp Bursa’ya getirdi²⁶⁵”.

Sultan Ahmet, Yıldırım Bayezid'in yanında iki ay kadar kalmış, ondan sonra izin isteyerek yeniden Irak'ı mesken edinmek üzere memleketine gitmiştir. Bayezid ona para, mal ve diğer eşyalardan bağışta bulunarak yollamıştır²⁶⁶. Zafernâme, Bayezid'in Timur ile arasındaki düşmanlığı biraz azaltmak ve yatıştırmak için Ahmet'in Irak-ı Arap tarafına gitmesini uygun gördüğü yazılıdır²⁶⁷. Kara Yusuf ise sekiz ay kadar Bayezid'in hizmetinde kalmıştır²⁶⁸.

Bu arada Yıldırım Bayezid, Mısır sultanı Berkuk'un Timur'a karşı kendi yanında olmasını dolayısıyla bir ittifak kurmalarını isteyerek Kahire'ye bir elçi yollamıştır²⁶⁹. Çünkü bu dönemde kuzeyde Altınordu, güneyde Mısır Memlukluları

²⁶⁴ Solakzade, Solakzade Tarihi, C. I, s. 90.

²⁶⁵ Neşri, Neşri Tarihi, C. 1, s. 333, 335.

²⁶⁶ Şükrullah, Behçetü't-Tevarih, s. 385.

²⁶⁷ Şami, Zafernâme, s. 293.

²⁶⁸ Şükrullah, Behçetü't-Tevarih, s. 385.

²⁶⁹ Esterabadî, Bezm u Rezm, s. 457.

Timur'a mağlup olmuş, Osmanlı devleti tek başına kalacak duruma düşürülmüştür²⁷⁰. Belirtmek gerekir ki 1399 yılına kadar Timur ve Yıldırım Bayezid arasında sorun oluşturabilecek herhangi bir olay yaşanmamıştır. Ancak taraflar arasında soğuk bir savaş havasının sürmekte olduğu da bir vakıadır²⁷¹.

Timur, Karabağ'a geldiğinde Kara Yusuf da Bayezid'e iltica etmişti. Bu sırada Yıldırım Bayezid'in elçisi sevgi ve bağlılık duygularını samimi olarak arz etmek için Timur'a gelerek elçilik görevini yerine getirmiştir²⁷². Timur, elçilere hitaben

“Ben Rum diyarı üzerine yürümek, asker sevk etmek taraftarı değilim. Onlar daima Frenklere karşı gaza yaptıklarından böyle bir hareketle Frenklerin kuvvetlerinin artmasına ve Müslümanların zayıflamasına sebep olmak istemem. Fakat civarda bulunan yabancılardan daha ziyade Müslüman memleketlerine zarar veren, yol kesen bir şakiden başka bir şey olmayan Kara Yusuf'u Bayezid himaye etmiş ve memleketinde ona yer vermiştir. Bu cihetten Bayezid'in bu üç şarttan birini kabul etmesi lazımdır. 1.Onu öldürmekle bu meseleyi halletmek. 2.Tarafımızdan muhakemesi edilmek ve cezası verilmek üzere bize teslim eylemek. 3.Yahut bunlardan sarf-ı nazarla Kara Yusuf'u doğrudan doğruya memleketten çıkarmak. Bu şartlardan birisini seçip bir dostluk ve ittihat olursa kız alır, kız veririz ve kâfirlere karşı yaptığınız gazalarda elimizden geldiği kadar size yardım ederiz”²⁷³

demiştir.

Timur, bu suretle gönderdiği mektupta:

“Onlar hemrahlarıyla birlikte sizin himayenize sığındılar. Hâlbuki onlar nereye sığınsalar, oraya bela ve külfet uğramıştır. O ikisinin Rum sultanının kanatları altında olmasından Tanrı korusun! Dolayısıyla onlara penah veriştikten özüünüzü esreyin ve hatta aksine onları çıkarıp gönderin. Onları yakalayın ve yakaladığınız yerde öldürün. Siz bizim emrimize muhalif iş yapmaktan kendinizi alıkoyun. Aks halde gazabımıza çarpılırsınız. Esasen siz, bizim düşmanlarımız ve onlara benzeyenlerin ahvalini, ayrıca onların başındakilerin savaşlarını ve aldıkları darbeleri işitmişsinizdir. Onlara ne yaptığımız sizce bilinmektedir. Tartışmak ve çekişmek şöyle dursun, aramızda

²⁷⁰ Daş, “Ankara Savaşı Öncesi”, s. 144.

²⁷¹ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 70.

²⁷² Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 44.

²⁷³ Şami, *Zafernâme*, s. 297.

edi-büdü sözleri dahi artırmayın. Biz size kendi delillerimizle beyan edip, örnekler dahi verdik²⁷⁴”.

Bu konu Tihrani’de de şöyle geçmektedir:

“Her zaman cihat eden, küfür ve inat sahiplerine karşı koyan Yıldırım Bayezid’e karşı bizim dostluk ve samimiyet duygularından başka duygumuz yoktur. Bununla beraber onun yapacağı iş, her zaman yol kesme ile fitne ve fesatla uğraşan, İslam diyarında karışıklık ateşi düşüren Kara Yusuf’u bağlayıp bu tarafa göndermek, kendi ülkesinden çıkarmak; ya da aramızdaki dostluğun temellerinin güçlenmesi, samimiyet duygularının canlanması için onun öldürülmesine emir verilmesidir²⁷⁵”. “O iki adam bizim kılıcımızın kökünden tutmuşlardır, bazen fesatlık bazen de şer ile şehirleri ve halkı harap etmişlerdir. Sizin yanınıza sığınurlarsa defedin. Onlar her yere konmazlar, kendileri ile felaket ve bela götürürler. Onları kendi sarayınızda sakladığınız zaman bu felaket bize ve size gelir. Onları kendinizden ayırınız, tutunuz, tutuklayınız ve katlediniz”²⁷⁶.

Timur’un yanına giden elçi geri dönerek Timur’un isteklerini içeren mektubu Bayezid’e tebliğ ettiği zaman mektuptaki sözleri duyan Bayezid, öfkeden ayağa fırlamış, sinirinden adeta kaynayıp köpürmüştür. Sesini bir yükseltip bir alçaltarak Timur’a bir cevap mektubu yazdırmıştır. Şunları söylemiştir:

“Bu uydurma sözlerle beni korkutmak mı istiyor? Yoksa bu yalan ve asılsız laflarla bana karşı fitne çıkarmak mı istiyor? Yoksa beni Acem padişahları gibi mi sanıyor? Ya ki ne dedikleri anlaşılmayan Deşt-i Kıpçak Tatarları gibi mi görüyor? Yoksa ordu toplama konusunda Hindistan askerleri gibi mi sanıyor? Yoksa benim askerlerimi Irak askerleri gibi birbirine düşmüş diye mi düşünüyor? Ya da benim İslam gazilerimi Şam askerlerine mi benzetiyor? Yoksa onunla ilgili tüm haberlerin bana gelmediğini mi sanıyor? Onun padişahları nasıl aldattığı, valileri nasıl ele geçirdiği bana malumdur. Etrafa korku saldı, kırdı, döktü, çevresine zarar verdi ve hır çıkarıp zorbalığa soyundu. Saçtığı tohumlar gelişti ve gaflete dönüştü. Yalana ve yalancılardan işlerine soyunan kişi ile gazi savaşçıların komutanlığını yüklenen kişi arasında çok büyük fark vardır. Çünkü savaşmak bizim dileğimiz, darbe indirmek arzumuz, cihat sanatımız, Tanrı Teâla yolunda gaza etmek bizim şeriatımızdır. Biz Allah yolunda savaşan ve bu uğurda kimsenin kınamasından korkmayan bir

²⁷⁴ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 289.

²⁷⁵ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 44-45.

²⁷⁶ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 76.

topluluğuz. Bu sözlerin seni hiç beklemeden bizim ÷lkemize doğru atlandıracağını biliyorum. Eğer sen gelmezsen karıların üç talakla boş olsun. Eğer sen benim yurduma gelir de ben seninle savaşımdan kaçınırsam o zaman da benim karılarımd üç talakla benden boş olsun²⁷⁷”.

Timur ile Bayezid arasındaki bu mektuplaşmadan Kara Yusuf’un Osmanlı Devleti’ne sığınması hadisesi, Ankara Savaşı’nın sebeplerinden biri olarak gösterilebilir²⁷⁸. Çünkü Yıldırım Bayezid’in Timur’a gönderdiği mektubu alan Timur, “*Bu Osmanoglu çıldırmış*” sözleriyle Osmanlılara karşı harekete geçmeye karar vermiştir²⁷⁹. Zahîrüdîn Mar’aşî de eserinde Ankara Savaşı’nın esas sebepleri olarak Kara Yusuf’u ve Mutahharten meselesini belirtmiştir²⁸⁰.

Ankara Savaşı’nın sebepleri arasında Timur’un, halife olmak istemesi de vardır²⁸¹. Kur’an-ı Kerim’de yer alan “inna caalnake halifeten fil arz” ayetini kendisine rehber eden Timur, halifelik peşinde dolaşmış ve halifelik fikri, Timur’un zihnini sahipkıran ilan edildiğı andan itibaren meşgul etmiştir. O, Müslümanlığı yaymak ve kuvvetlendirmek, Allah’ın kullarına yapılagelmekte olan zulmü ortadan kaldırarak insanlığı saadete ulaştıracak bir adalet dağıtmak düşüncesiyle hareket etmiştir. Bu bakış açısıyla devletini tahkim ettikten sonra Hicaz’a giden stratejik yolları elinde bulundurmak ve zuhur edecek ilk fırsattan faydalanmak üzere Elcezire ve Diyarbakır’ı işgal etmiştir. Hicaz’a giden yolların emniyetini sağlamayı kendi görevi olarak görmüş ve hacılar kervanını vuran Kara Yusuf’un cezası verilmek üzere teslimini buna dayanarak Yıldırım Bayezid’den istemiştir. Bununla hem kendisi İslam dininin koruyucusu olduğunu hem de Bayezid’in, Timur’un düşündüğü şekilde hacılar kervanına saldıran Kara Yusuf’u himaye etmesi sebebiyle saldırılara bir nevi ortak olduğunu ve İslamlığının şüpheli bulunduğunu âleme anlatmak amacını taşımıştır. Bu düşünce ile Osmanlıları da Müslüman olarak saymamış, fakat kendisini İslam’ın koruyucusu addetmiştir. Yıldırım Bayezid’e de bu bakış açısıyla Kayser-i Rum demiştir²⁸². Buradaki görüşün aksine Timur, Bayezid’i İslamiyet’e

²⁷⁷ İbn-i Arabşah, *Acâibu’l Makdûr*, s. 291-294.

²⁷⁸ Çay, “Karakoyunlular”, s.

²⁷⁹ İbn-i Arabşah, *Acâibu’l Makdûr*, s. 294-295.

²⁸⁰ M. İbrahim Yıldırım, “Zahîrüdîn Mar’aşî Zâviyesinden Ankara Savaşı ve Yıldırım Bayezid”, *Uluslararası Yıldırım Bayezid Sempozyumu Bildirileri*, 27-29 Kasım 2015, Bursa, Ed.: Hasan Basri Öcalan, Yusuf Ziya Karaaslan, TTK Yayınları, Ankara, 2019, s. 410.

²⁸¹ Rıza Nur, *Türk Tarihi*, C. 2, s. 329.

²⁸² Özer, “Timur’un Yaptığı İşlere”, s. 448, 461-462.

hizmetlerinden dolayı hep övmüştür. Bu durum mektuplarında vardır. Kayser-i Rum tabirini ise bütün Osmanlı tarihçileri kullanmıştır.

Bununla birlikte Timur, Yıldırım aleyhine Memluklar ile ittifak ettiği gibi Avrupa’da Kastilya Kralı ile de iletişime geçmiştir. Keza Fransızlarla da Osmanlılar aleyhine ittifak yapmıştır²⁸³.

Bu düşüncelerle Timur 1400 yılında Azerbaycan’da kışladığı sırada Erzincan Emiri Mutahharten, Germiyanoğlu, Aydınoğlu, Menteşeoğlu ve İsfendiyoğlu beyleri oraya giderek Timur’a hallerini ve itaatlerini arz etmişlerdir²⁸⁴. Timur’a yalvararak mazlum olduklarını ve kendilerine merhamet etmesini istemişlerdir²⁸⁵. Bu kişilerin hepsi Timur’u Yıldırım Bayezid’e karşı tahrik etmişlerdir. En fazla kışkırtanlar ise Mutahharten ile Germiyanoğlu ve Aydınoğlu beyleri olmuştur. Bu konu Neşri’de şöyle anlatılmıştır:

“Bayezid Han, Rum vilayetin, ümerasının elinden alıp zapt etti. Her biri bir veçhile kaçıp Timurlenk’e vardılar. Germiyanoğlu, İpsala hapsinden veziriyle kurtulup maymunculara uyup vardı. Ve Menteşeoğlu saçın ve sakalın yolutup ılık olup vardı. Ve Aydınoğlu çerçilik ide vardı. Ve Mutahharten Bey, Kastamonu Beyi İsfendiyar elçisine uyup, nöker olup vardı. Ve bilcümle bunlar Timur’a varıp, hallerini arz edip Timur’u Rum’a tahrik ettiler. Ve ekser-i tahrik eden Aydınoğlu, Mutahharten ve Germiyanoğlu’ydu²⁸⁶”.

Germiyanoğlu beyinin hapisten kaçıp gelmesi, Mutahharten’in de ailesinden ayrılması nedeniyle sözleri Timur nezdinde etkili olmuştur. Ancak yine de Timur, beylere doğrudan inanmayarak Yıldırım Bayezid’in gazi han olduğunu, sebepsiz yere kimseyi incitmeyeceğini ifade etmiş ve incitmesinin ise türlü sebepleri olabileceğini söylemiştir. Sebepleri ise maddi yardım talebi, itaat edilmesi, gaza ve cihat esnasında yardım edilmesi şeklinde olduğunu, bunların hiçbirini yapılmadığında da incitmenin töre gereği bulunduğunu bildirmiştir²⁸⁷. Germiyanoğlu da *“Ey Sultanım sen sahipkıransın. Osmanoglu bir zalim kişidir. Bizi müflis kılıp, atamız ve dedemiz tahtını elimizden alıp, dilene dilene geldiğimiz hod malumdur. Ol iklim dahi senin*

²⁸³ Rıza Nur, *Türk Tarihi*, C. 2, s. 329.

²⁸⁴ Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, haz.: Necdet Öztürk, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2007, s. 37.

²⁸⁵ Aşıkî, *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, s. 66-67, Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 94.

²⁸⁶ Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 343.

²⁸⁷ Aşıkî, *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, s. 66-67. Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 343, Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 94-95.

*gibi Han'a layıktır*²⁸⁸, sözleriyle Yıldırım Bayezid'in zalim bir kişi olarak atalarından kalan yurtlarını onların elinden aldığını, Anadolu topraklarının da Timur Han'a yakıştığını arz etmiştir.

Belirtmek gerekir ki Yıldırım Bayezid'in, 1386-1387 yıllarından beri Timur'un en sadık kullarından birisi olan ve Timur'a Anadolu'da ileri karakol görevi gören Mutahharten'i kendi tarafına geçmeye zorlaması, Timur ile aralarındaki ilişkinin bozulmasına sebep olan olaylardan birisidir. Timur bu tür bir davranışı kendi hükümlerlik haklarına karşı girişilmiş bir saldırı olarak nitelendirmiştir²⁸⁹. Ayrıca Bayezid'in bu tavrını haddinin ve tavrının fevkinde bir hareket olarak nitelendirmiştir²⁹⁰.

Nihayet Timur, beylerin sözlerinin yalan veya gerçek olup olmadığını anlamak için Bayezid'e elçi göndereceğini belirtmiştir. Ancak bu sırada Sultan Ahmet ve Kara Yusuf'un Bayezid'in yanında olduğunu duymuş ve elçiyi bekletmiştir. Bu iki beyin Yıldırım Bayezid'i etkileyip kendi üzerine getireceğini zannetmiştir. İşin kendi düşündüğü gibi olmadığını görünce de bu ikisinin Bayezid'in yanından ayrılmasından sonra elçisini göndermiştir. Elçi gelerek kâğıdını ve armağanını Bayezid'e sunmuştur²⁹¹. Elçi, Ahmet Celayir ve Kara Yusuf'un Bayezid'in yanında olduğuna kanaat getirerek her ikisini Bayezid'den istemiştir. Ayrıca Malatya'yı aldığı için Timur'un incindiğini de belirtmiştir. Bayezid bunlara hiç iltifat göstermemiş, elçiye bir cevap name yazarak vermiştir. Elçi gider gitmez de vezirlerine emir vererek en kısa zamanda asker toplanmasını, Timur'un üzerine vararak vilayetini harap etmelerini söylemiştir. Ancak vezirler durup beklemenin daha uygun olduğunu söyleyerek Bayezid'i bu karardan vazgeçirmişlerdir. Bayezid ardından yine de asker toplanmanın gerekli olduğunu düşünerek her tarafa mektup göndererek asker toplanmasını emretmiştir²⁹².

Timur bundan sonra Gürcülere galip gelmiş, itaatini arz eden Akkoyunlu reisi Kara Yülük Osman Bey'in teşvikiyle Erzurum üzerinden Sivas'a hareket

²⁸⁸ Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 343.

²⁸⁹ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 90; Şami, *Zafernâme*, s. 260; Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 71.

²⁹⁰ Şami, *Zafernâme*, s. 260.

²⁹¹ Aşık, *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, s. 67; Ayrıca bkz. Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 95; Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 345.

²⁹² Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 345; Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 96.

etmiştir²⁹³. Aslında Kara Yülük Osman Bey, ağabeylerinin kendisini kıskanmaları karşısında Kadı Burhaneddin Ahmet'in hizmetine geçmiştir²⁹⁴. Ancak 1398 yılında bu Türkmen hükümdarını öldürmüştür²⁹⁵. İbn-i Arabşah, önceleri Kara Yülük Osman ile Kadı Burhaneddin Ahmet'in müttefik olduklarını ancak kısa bir zaman sonra aralarında anlaşmazlıklar çıktığını ve Kara Yülük Osman'ın onu öldürdüğünü ifade etmiştir²⁹⁶. Osman daha sonra Erzincan Emiri Mutahharten ile ilişki kurmuştur. Çünkü onun Timur ile dostluğunun derecesini çok iyi bilmekteydi. Üstelik Yıldırım Bayezid'in Kadı Burhaneddin Ahmet'in öldürülmesinden sonra Sivas'ı ele geçirmesi, Kara Yülük Osman'ın Kayseri-Sivas devletine hâkim olma düşüncesini de sonuçsuz bırakmıştı. İşte bu nedenlerle Osman Bey, Mutahharten'in yanına gelmiş ve birlikte Avnik'e giderek Timur'a katılmışlardır. Böylece Timur'un Anadolu içlerine yürümesini kolaylaştırmaya çalışmışlardır²⁹⁷.

Erzurum'dan hareket ederek Erzincan'a gelen Timur, Ağustos 1400'de Erzincan'ı arkasında bırakarak Sivas'a doğru yola koyulmuştur²⁹⁸. Çünkü Sivas, Timur tarafından Rum ve Şam ülkelerinin giriş kapısı kabul ediliyordu. Bu bakımdan Sivas alınırsa Mısır, Suriye ve Rum ülkelerinin tamamının alınacağını düşünmekteydi²⁹⁹. Timur'un kalabalık bir askerle Sivas'a gelmekte olduğu haberini alan Süleyman Çelebi hemen Sivas'ı terk ederek geri çekilmiştir. Bayezid, oğlu Süleyman Çelebi'nin çekildiğini öğrenince diğer oğlu Mehmet Çelebi ve Anadolu Beylerbeyi Timurtaş Paşayı büyük bir kuvvetle Sivas'a göndermiştir³⁰⁰. Bu sırada Timur, 9 Ağustos 1400 tarihinde Sivas'a gelmiş ve “*ben bu şehri on sekiz günde fethederim*³⁰¹” diyerek şehri kuşatmaya başlamıştır.

²⁹³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 303. Timur'un Sivas'ta yaptıkları için bkz. *Tevarih-i Âl-i Osman*, F. Giese Neşri, haz.: Nihat Azamat, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992, s. 38-40. Sivas valisi şehzade Süleyman Çelebi ile Kara Yusuf, Timur kuvvetlerinin çokluğunu duyarak çekilmişlerdir. Yinanç, “Bayezid I”, s. 380.

²⁹⁴ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 39-40.

²⁹⁵ Esterabadî, *Bezm u Rezm*, s. 408; Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 76. Kadı Burhaneddin'in ölüm haberi müjdeciler tarafından Timur'a iletilmiştir. İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 172-173.

²⁹⁶ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 184-187.

²⁹⁷ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 42-43; Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 76.

²⁹⁸ Yezdî, *Emîr Timur*, s. 342.

²⁹⁹ Esterabadî, *Bezm u Rezm*, s. 443. Aynı zamanda son derece hoş ve müstahkem bir kale olan Sivas şehri ve kalesi, Selçuklu sultanlarının en adaletlisi olan Sultan Alaaddin Keykubat tarafından inşa ettirilmiştir. Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 90-91. Sivas'ın sağlam binaları, müstahkem yerleri, meşhur abideleri ve sahavetli türbeleri vardı. Suyu temiz, havası berraktı. Halkı gayet himmetli, vakur, insancıl ve saygılıydı. İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 196.

³⁰⁰ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 79-80.

³⁰¹ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 195. Kadı Burhaneddin Ahmet'in öldürülmesinden sonra Osmanlı topraklarına katılan Sivas, Yıldırım Bayezid tarafından oğlu Süleyman Çelebi'nin

Timur, Mehmet Çelebi ve Timurtaş Paşa komutasında büyük bir kuvvetin geldiğini öğrenir öğrenmez Sivas'a gönderilen kuvvetleri karşılamak üzere Süleyman Şah, Cihan Şah, Şeyh Nurettin gibi seçkin emirlerin yönetiminde kalabalık bir orduyu yola çıkarmıştır. Kayseri'de meydana gelen çatışmada Osmanlılar ağır bir yenilgiye uğradıktan başka bölge Timurlu askerleri tarafından yağma edilmiştir. Kazanılan bu başarının ardından Sivas'ı kuşatma hazırlığını sürdüren merkez ordusuna katılmışlardır³⁰².

Timur, önce Sivas halkını kendisine biat etmeye davet etmiştir³⁰³. Bu olmayınca kalenin etrafına mancınıklar kurulmasını emretmiş, hisarla aynı yükseklikte burçlar yaptırmış ve savaşa başlamıştır³⁰⁴. 18 günde Sivas'ı ele geçiren³⁰⁵ Timur'un hışmından bazı Müslümanlar ancak fidye-yi necat (kurtuluş fidyesi) vermek suretiyle kurtulabilmişlerdir³⁰⁶. Ahalinin büyük çoğunluğu Ermeni olduğu için onları esir etmiştir. Timur, şehri savunan 4.000 Osmanlı askerini, kuyulara atmak suretiyle yok ettirmiştir³⁰⁷. Sivas'ın kale duvarlarını yıktırması³⁰⁸, şehrin her şeyini yakıp güzelliğini bırakmamıştır³⁰⁹.

Sivas'ın kaybedilmesine çok kederlenen Bayezid, yolda bir çobana rastlamış ve ona “Çal çoban, çal! Sivas gibi kalem, Ertuğrul gibi oğlum gitti” sözleriyle Sivas'ın kaybına olan üzüntüsünü dile getirmiştir³¹⁰. Bu dönemde Timur ve Bayezid arasında yine mektuplaşmalar devam etmiştir. Bir başka mektubunda Timur,

“Ben Rum diyarı üzerine yürümek, asker sevk etmek taraftarı değilim. Fakat Müslüman memleketlerine zarar veren, yol kesen ve bir şakiden başka bir şey olmayan Kara Yusuf'u, Bayezid himaye etmiş ve memleketinde ona yer vermiştir. Bu cihetten Bayezid'in onu öldürmekle bu

yönetimine bırakılmıştır. Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 46. Osmanlı yönetimi altında bulunan Sivas'ta Yıldırım Bayezid tarafından görevlendirilen Emir Mustafa'nın idaresi altında 4.000 kişilik bir yeniçeri garnizonu bulunmaktaydı. Şami, *Zafername*, s. 261-262.

³⁰² Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 79-80.

³⁰³ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 195.

³⁰⁴ Şami, *Zafername*, s. 262.

³⁰⁵ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 195. Rıza Nur, *Türk Tarihi*, C. 2, s. 330. Timur, şehri savunan askerleri halka şeklinde bağlatmış, sonra hendekler kazdırıp bu askerleri canlı canlı hendeklere attırmış, üstlerini toprakla örtmüştür. Hendeklere atılanların sayısı üç bin kişidir. İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 195. Bu konuda Solakzade, 4000 kadar mücahidin derin bir hendek kazılarak üst üste içine doldurulduğunu ve üzerlerine toprak atılarak gömüldüğünü kaydetmiştir. Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 91.

³⁰⁶ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 75.

³⁰⁷ Şami, *Zafername*, s. 262.

³⁰⁸ Aşıkî, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, s. 67.

³⁰⁹ Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, s. 38.

³¹⁰ Rıza Nur, *Türk Tarihi*, C. 2, s. 330.

meseleyi halletmek, bize teslim eylemek veya doğrudan doğruya ülkesinden çıkarmak şartlarından birisini yapması lazımdır. Bu şekilde olay çözülürse aramızda baba-oğul gibi bir ilişki başlar, kız alır kız veririz ve kâfirlere karşı yaptığınız gazalarda size elimizden geldiği kadar yardım ederiz³¹¹, demiştir.

Yıldırım Bayezid ise Timur'un mektuplarında yer alan isteklerini kabul etmeyerek, onu kendi atası olan Hülâgu'nun sergilediği tutuma davet etmiş, Osmanlı ülkesine sığınan Bağdat Sultanı Ahmet Celâyir ile Kara Yusuf'u teslim alma arzusundan vazgeçmesi için;

“...Mısır hâkimi ile aranızda geçen olaylardan dolayı bizim niyetimizi doğru anlamamışsınız. Biz arzu etsek Mısır'ı fethetmeye her zaman kadiriz. Ahmet Celâyir tekrar geri Osmanlı topraklarına gelirse, Kara Yusuf ile birlikte ikisini size teslim etmemi istemişsiniz. Biliyorsunuz ki Hülâgu Dârü's-Selâm'ı alıp İran'ın çoğunu eline geçirdiği sırada, halifenin amcası çocuklarından bir-iki kişi Mısır'a Kâhire Vâlisi Baybars'a sığındılar ve onun himayesine girdiler. Hülâgu'nun Bağdat Vâlisi olan Karaboğa Noyan, Baybars'la cenk ettiler. Halifenin amcasını Mısır askeri sanıp, orada şehit ettiler. Kaçanlar şimdiye kadar Kâhire'de kaldı ve Hülâgu Han onları geri istemedi ve takip de etmedi. Şimdi bu dostunuz feleğin tokadını yemiş bir iki kişiyi himaye etmekle hatırınızı kıracak bir durum olamaz. Zira Hülâgu böylesine cüz'i şeylerden vaz geçmiştir. Muradımız Sivas ve çevresinden elinizi çekmenizdir. Bunu yerine getirmanız güzel bir işaretinizin gereği olduğu anlaşılacaktır. Ancak her hâlde Allah'ın takdirinden kaçılmaz ve bizim kimseden korkumuz yoktur...”³¹² şeklindeki düşüncelerini bildirmiştir.

Nihayet Bayezid, kendisine sığınmış bir misafiri kovmanın amansızlık ve imansızlık olduğu cevabını vermiştir³¹³. Timur, Sivas'ı ele geçirdikten sonra Kayseri taraflarına hareket etmiştir. Bu olaylar olurken Memluk Devleti askerlerinin Halep'e geldiği haberi Timur'a ulaşınca o yön değiştirme ihtiyacı duyarak Suriye'ye yönelmiştir³¹⁴.

³¹¹ Şami, *Zafername*, s. 297.

³¹² Daş, “Ankara Savaşı Öncesi”, s. 149.

³¹³ Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular 1360-1506*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, s. 71.

³¹⁴ Aşiki, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, s. 67. Babası Sultan Berkuk'un ölümünden sonra yerine geçen oğlu Ferec, Timur'un kendi topraklarına girişebilecek herhangi bir saldırıdan gafil avlanmamak için ordu

Timur'un Suriye üzerine yola çıkmasına neden olan olay ise emirlerinden Atlamış'ın serbest bırakılması ve kendisine gönderilmesi için Ferec'e gönderdiği elçilerin Halep'te tutuklanması ve hapsedilmesidir. Bu haberi duyduktan sonra sinirlenen Timur, Anadolu'dan Şam ve Mısır'a doğru hareket etmiştir³¹⁵. Timur, Sivas'tan Suriye'ye doğru hareket ederken Behisni ve Antep'i almış ve Halep önlerine gelmiştir³¹⁶. Bundan sonraki süreç Neşri Tarihi'nde şöyle anlatılır:

“Timurlenk Sivas'a geldi. Hisarı lağımla alıp, bu halde iken Mısır leşkeri Halep'e çıktı. Timur bu haberi işitecek, Şam'a teveccüh edip Halep'e vardı. Halep yanında Mısır leşkeri Timur'a mukavemet edemeyip münhezim oldu. Sultan kaçıp Mısır'a gitti. Timur, Halep'in üzerine varıp halk hisarı vermeyip, cenk olup, mübalağa âdem kırılıp, hisarı darb-ı destle alıp zulmü de kemalinde kıldı. Nesneler etti ki dile almaya yaramaz. Andan Hama'ya varıp anı dahi Halep'ten beter edip andan dahi Humus'a varıp anda mezarlar görüp sordu. Eytdiler eshab-ı resuldendir deyip Halid b. Velid'in ve Amr b. Ümeyye-i Zumeiri'nin mezarlarını gösterdiler. Timur, bunların hürmetine Humus'u esirgeyip mal-i aman salıp bi-kıyas mal aldı. Andan Baalbek'e varıp anı dahi yağma edip andan sürüp Dimaşk'a varıp hisarını yaptılar. Cenk edip tarafeynden mübalağa âdem kırıldı. Anda Yezid'in kabrini buldurup, çıkartıp, oda yakıtırp kabrine necis doldurup ekser Şam'a kahri Yezid'in kabri Şam'a yakın olduğu içindi³¹⁷”.

Timur, Halep, Hama, Humus ve Baalbek'i alıp Şam üzerine yürümüştür³¹⁸. Şam'ı da tamamen kontrolü altına aldıktan sonra Tebriz'e doğru hareket etmiştir³¹⁹. Dönüş yolunda Fırat Nehri üzerinden geçerek Birecik'e gelen Timur'a bu sırada Kara Yülük Osman Bey tabiiyetini yenilemiştir. Yoluna devamla Mardin'e ulaşmıştır. 20 gün kaleyi kuşatmasına rağmen alamayınca Anadolu hareketinin önemine binaen Mardin'den ayrılmıştır. Arkasında güçlü bir muhalif kalmasını istemeyen Timur, Anadolu'yu ele geçirmek için dinlenmiş bir ordu ile harekete geçmek düşüncesi ile sürekli Timur'a güçlük çıkaran Sultan Ahmet Celayir'in memleketini yani Irak-ı Arab'ı, Karabağ'a dönerken yerle bir etmek istemiştir. Böylece de Timur'un bu bölgeden her çekilişinde Sultan Ahmet'in yeniden yurduna

hazırlamaya başlamış, bunu duyan Timur, Suriye tarafına yönelmiştir. Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 91.

³¹⁵ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 345.

³¹⁶ Şami, *Zafername*, s. 266-267.

³¹⁷ Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 347, 349.

³¹⁸ Şami, *Zafername*, s. 266-284.

³¹⁹ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 93.

dönerek güç kazanması imkânını da ortadan kaldırmayı düşünmüştür. Nihayet Temmuz 1401'de Bağdat'ı ele geçirmiş ve Tebriz'e gitmiştir. Bir süre burada kaldıktan sonra da kışı geçirmek üzere Karabağ'a geçmiştir³²⁰.

Timur, Halep ve Şam'a hareket ettiği sırada Yıldırım Bayezid, Kara Yusuf ile Sultan Ahmet'in tahrikiyle bizzat ordusunun başına geçerek ileri harekâta başlamıştır³²¹. Sivas'taki Timurlu yöneticilerini yenerek şehri tekrar Osmanlı yönetimine dâhil etmiştir. Ardından da Erzincan'ı almıştır³²². Şehrin kumandanı Mukbil, Kara Yusuf'un adamları tarafından esir edilmiştir. Bayezid, Erzincan'ı alınca ilk olarak burasını Kara Yusuf'a vermiş³²³ ve oradan ayrılmıştır. Ama Kara Yusuf, Erzincanlılarla anlaşamadığı için kendi iradesiyle Erzincan'ı terk etmiştir³²⁴. Başka bir deyişle onları yönetmekten de el çekmiştir³²⁵. Onun Erzincan'ı yönetmesi sadece 16 gün sürmüştür³²⁶. Bunun üzerine Erzincan halkı Yıldırım Bayezid'in huzuruna çıkarak eski beylerini yani Mutahharten'i yeniden başlarında görmek istemişlerdir³²⁷. Ayrıca Sultan Ahmet'in de ricasıyla, Bayezid, Timur ile arasının açılmasına sebep olan Emir Mutahharten'i yine Erzincan emiri olarak yerinde bırakmıştır. Bu suretle geçmiş suçları da affa uğramış ve değeri yükselmiş olan Mutahharten'in memnun olması yoluna gidilmiştir³²⁸. Ancak Mutahharten'in ailesini rehin alarak Bursa'ya göndermiştir³²⁹. Bu hareket, Mutahharten'in Timur'u Sivas'a gelmek üzere kışkırttığı için bir çeşit ceza olarak yapılmıştır³³⁰. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki aile efradı esir olan biri, zaten kendisinin olan şehri geri alsa da memnun olmaz.

Erzincan'ı sürekli kendi topraklarının bir parçası sayan Timur, Yıldırım Bayezid'in Erzincan'da olduğu haberini alınca oğlu Şahruh komutasında bir orduyu

³²⁰ Yezdi, *Emîr Timur*, s. 369-379; Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 94-120.

³²¹ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 93, Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 305; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 26.

³²² Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 130.

³²³ Şükrullah, *Behçetü't-Tevarih*, s. 385.

³²⁴ Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 335. Ayrılırken ikamet ettiği sarayı da yıktırmıştır. Erzincan'ın idaresi yine Mutahharten'e verilmiş ancak ailesi Bursa'da alıkonulmuştur. İbn Kemal, (Kemalpaşazade), *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter, s. 369.

³²⁵ Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, s. 242.

³²⁶ Varlık, "Karakoyunlular", s. 451.

³²⁷ Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 335.

³²⁸ Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, s. 242.

³²⁹ Mutahharten, Erzincan'a Bey idi. Sulh edip Yıldırım Han'a muti' oldu. Geri Erzincan'ı Mutahharten Bey'e verdi. Mutahharten Bey'in oğlunu, kızını aldı, Bursa'ya gönderdi. İbn Kemal, (Kemalpaşazade), *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 37. Bayezid, Mutahharten'i yine Erzincan'a göndermiş fakat ailesini Bursa'da alıkoymuştur. Aşıkî, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, s. 65.

³³⁰ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 93.

Bayezid'i cezalandırmak için bu bölgeye göndermiştir. Bu durum karşısında belki de Timur'un hiddetini daha fazla üzerine çekmemek için Erzincan'dan ayrılmıştır. Bunun üzerine Şahruh, geri dönmüştür. Timur da Karabağ'a geçerken Alıncak'a geldiğinde Mutahharten gelerek Timur'a bağlılığını yinelemiştir³³¹.

Timur, Kemah'a geldiği zaman Bayezid'e bir elçi daha göndermiştir. Barışı isteyen sözlerden sonra *“Ordu-yu Hümayun o tarafa müteveccihen hareket etmiştir. Karar, vaktiyle verilen karardır. Kara Yusuf'u hudut harici etmek, onu himayeden el çekmek lazımdır. Çünkü o yolkesen bir şakidir. Semavi bir kitap olan Kur'an'ın hükmü ile onu öldürmek ya idam etmek, hudut harici eylemek yahut onun elini, ayağını kesmek icap eder*³³²” sözleriyle Kara Yusuf'u bir kez daha istemiştir. Kemah'ı aldıktan sonra Kara Yusuf'un Bayezid ile arası açılarak Rum diyarından yani Osmanlı topraklarından çıkıp gittiği şeklinde kulağına bir haber ulaşan Timur, bu haberin doğru veya yanlış olma ihtimaline karşı doğru olduğunu düşünerek Yıldırım Bayezid'e *“Mademki Kara Yusuf gitmiştir, o halde ailesini bize teslim et, bu suretle kararımız yerine gelsin ve böylece sulh yapmış olalım”* diyerek haber göndermiştir³³³. Sultan Ahmet'in Bağdat'a geri döndüğü duyan Timur, bu defa Ahmet Celayir için Bayezid'e bir mektup yazmıştır. Mektubunda *“Ahmet Celayir şimdi Bağdat yakınlarına gelmiş, biz de asker göndermişiz. Tekrar size doğru kaçır gelirse sahip çıkmayıp, bilakis yakalayıp bize teslim etmeniz sizden isteğimizdir. Erzincan'a vardıktan sonra orada durularak elçilerinizin gelmesi beklenecektir”* sözleriyle isteklerini bildirmiştir³³⁴.

Hâlbuki Bayezid, Ahmet Celayir'i kendi ülkesine göndererek ona Timur tarafından ellerinden alınmış olan toprakları geri almaları görevini vermiştir³³⁵. Bu doğrultuda Ahmet Celayir, Erzincan seferi dönüşünde Kayseri'de Bayezid'den ayrılarak Fırat yolu ile Bağdat'a gitmiş, derhal şehri onarmaya, orduyu kuvvetlendirmeye, dağılmış subay ve erleri toplamaya başlamıştır³³⁶.

³³¹ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 130-131.

³³² Şamî, *Zafername*, s. 298-299.

³³³ A.g.e., s. 299.

³³⁴ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 77.

³³⁵ Şükrullah, *Behçetü't-Tevarih*, s. 385.

³³⁶ Rahmi Egemen, Nafiz Orhon vd., *Ankara Meydan Muharebesi (1402)*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995, s. 58. Sultan Ahmet Celayir, Yıldırım Bayezid'in yanında iki ay kadar kalmış ve ondan sonra izin isteyerek kendi ülkesine dönmüştür. Kara Yusuf ise 8 ay kadar kalmıştır. Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 335.

Bayezid ise Kara Yusuf'u Anadolu'nun doğusunda karışıklık çıkarmaya ve Timur'un Azerbaycan ve Arran'ın muhtelif kalelerinde bırakmış olduğu muhafız kuvvetlerini taciz etmeye memur etmiştir³³⁷. Anadolu'da 8 veya 9 ay kalan Kara Yusuf, 1402 yılının ilk ayında Timur'un askerleri Sivas'tan Kayseri dolaylarına geldikleri sırada Bursa'dan ayrılmış ve Hille taraflarına gitmiştir. Bağdat'ın kuzeyinde Fırat kıyısındaki Hit kasabasının altında karargâhını kurmuştur³³⁸. Timur bunları haber alınca İran ve Bağdat yörelerine ayrı ayrı kuvvetler göndererek buraları ya tamamen tahrip ve yağma ederek yahut zapt ederek etkisiz duruma getirmelerini söylemiştir³³⁹.

1402 Mart ayından itibaren Timur ve Bayezid arasında elçi ve mektup teatisi artmıştır³⁴⁰. Timur, Yıldırım Bayezid'e gönderdiği elçilerle dost olmak ve kendileriyle anlaşmak istediklerini bildirmiştir. Bu konuda “*Türkmen Kara Yusuf'u bize gönderin yahut bu belayı Müslümanların başından def edin. Ayrıca büyük beylerinizden birini bize gönderin ki aramızda ahit olsun. Karşılıklı vardı geldi olsun ve Müslümanlar rahat etsinler. Eğer dediğimizi yapmazsanız, olacak olanların sorumlusu sizsiniz*”³⁴¹ mealindeki mektubu göndermiştir.

Bunun üzerine Yıldırım Bayezid tarafından Timur'a bir elçi gelerek kabul edilmeyecek olan özürler dileyip, beraberinde on tane at ve on tane kuş getirmiştir³⁴². Ancak Timur bunlara önem vermeyerek elçi ile “*Bir kimseye devlet yar olmazsa kendisinin hayrını isteyen, nasihat edenlerin nasihatleri ona fayda vermez, sözünde duran kişi mert olan kimsedir; sözü ve işi birbirine uymamak namertlik alametidir. Eğer Sen Kara Yusuf'un ailesini göndermiş olsaydın hanedanın selamette kalırdı. Şimdi merdane sebat et ve intikamımıza hazır ol*”³⁴³ haberini yollamıştır.

Aslında Timur ile Bayezid arasındaki bu yazışmaların amacı, Timur'un Yıldırım Bayezid ile aralarında yapılacak olan savaş riskli görmesidir. Bu nedenle ilk etapta elçiler vasıtasıyla savaş yapmadan anlaşma yoluna gitmeye çalışmıştır.

³³⁷ Yinanç, “Bayezid I”, s. 382.

³³⁸ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 63-64. İbn Kemal, Kara Yusuf'un Anadolu'da 8 ay kaldığını belirtmiştir. İbn Kemal, (Kemalpaşazade), *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter, s. 359.

³³⁹ Egemen, Orhon, vd. *Ankara Meydan Muharebesi*, s. 58. Timur ve Bayezid arasındaki mektuplaşma artınca durumdan şüphelenen Kara Yusuf kaçmaya karar vermiştir. Aşiretini alarak bulunduğu yerleri yani Kırşehir ve Kayseri taraflarını vurup yağmalamış, geçtiği yerleri de talan ederek Şam ile Bağdat arasındaki Hit sahrasına inmiştir. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 302.

³⁴⁰ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 135.

³⁴¹ Yezdi, *Emir Timur*, s. 382.

³⁴² A.g.e., s. 387.

³⁴³ Şami, *Zafername*, s. 301.

Öbür yandan Bayezid ise onun isteklerini yerine getirince otoritesinin sarsılacağı, tarafında yer alan kimselerin Osmanlı idaresine güvenlerinin kalmayacağı, Osmanlı geleneğine ters düşen ve kendisine sığınan kimseyi düşmanına teslim etmek durumunda olmak istememesi nedeniyle Timur'a olumlu cevap vermemiştir. Diğer taraftan Timur yazdığı mektuplar ile istek ve şartlarına yenilerini ekleyerek anlaşma durumu imkânsız hale getirmiş ve Yıldırım Bayezid savaşı tercih etmek zorunda kalmıştır³⁴⁴. İbn-i Arabşah tarihinde Timur'un gönderdiği mektuplarda edep ile riayet edip kendisi le Bayezid'in adını bir yerde yazmıştır. Bayezid ise gönderdiği mektuplarında Timur'u herhangi bir kimse gibi satır arasında yazmıştır. Ayrıca Bayezid, kendi isimlerini altın yazısı ile aşikâre yazdırmıştır. Kısaca Yıldırım Bayezid Han, canlar fetheden askere sahip, ateş saçan silahlarıyla yaptığı savaşlarda galip ve muzaffer olmakla bu savaşta dahi galip gelmeyi kendisine mukarrer bilip açıktan açığa Timur'dan gelen mektuplara itibar etmemiştir³⁴⁵.

Timur, Bayezid tarafından kendisine gönderilen elçilere daima gazada bulunan Anadolu halkına zarar vermek istemediğini, arada dostluk kurulmasını arzu ettiğini söylemiş, ancak dostluğun tesisi için Kara Yusuf'un kendisine teslim edilmesini, bu olmadığı takdirde Osmanlı Devleti topraklarından kovulmasını istemiştir³⁴⁶. Bayezid ise bir mültecinin teslim edilemeyeceğini ve zaten Kara Yusuf'un Osmanlı topraklarından ayrıldığını ve tekrar gelecek olursa yine kabul edilmesinin misafirperverlik icabından olduğunu, mamafih Kara Yusuf'a hiçbir vecihle yardım etmeyeceğini cevaben bildirmiştir. Timur daha sonra Kara Yusuf ayrılmış olsa bile ailesinin teslimini istemiştir³⁴⁷.

Bu arada, Bursa'dan Hille'ye gelen Kara Yusuf, dostu Celayirli Sultan Ahmet'in oğlu ile giriştiği mücadelede ona yardım etmiştir. Sultan Ahmet ise Bağdat'tan Hille hâkimi Tahir'in yanına gelerek onun emirlerinden olan Ağa Firuz'u yakalatmıştır. Tahir, Mehmed Bey, Emir Ali Kalender gibi emirleri ile birlikte babasına cephe almıştır. Bunu duyan Sultan Ahmet, Kara Yusuf'tan yardım alarak Tahir ve emirlerine saldırıp bozguna uğratarken, Tahir, Fırat Nehrinde boğularak

³⁴⁴ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 77.

³⁴⁵ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 95-96.

³⁴⁶ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 27.

³⁴⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 306-307.

ölmüştür. Bu bozgundan sonra Sultan Ahmet Bağdat'a giderken, Kara Yusuf Hille bölgesinde kalmıştır³⁴⁸.

Bu andan itibaren Kara Yusuf'un temel nedenlerinden biri olduğu Ankara Savaşı süreci başlamıştır. Bu süreç Neşri'de şöyle anlatılmıştır: *“Timur yaz olunca Rum tarafına teveccüh etti. Evvel Erzincan'a gelip Kastamonu Beyi İsfendiyar karşılayıp Timur'la Sarıkamış'a değin bile gelip yine Kastamonu'ya geldi. Andan Timur, Ankara'ya doğruldu³⁴⁹”*. Solakzade ise Timur'un Ankara'ya gelişini *“kendisi de hesaba gelmez askeri ile büyük halifeler zamanında namı Mamuriye olan Ankara'ya doğru yola çıktı. Çünkü Allah'ın takdir-i muktezası üzere yeryüzüne fitne ve fesat deryalarının hareketleri irade olunmuştu”* şeklinde hikâye etmiştir³⁵⁰.

Bu sırada Yıldırım Bayezid de Sivas taraflarına gelmiştir. Her tarafa mektuplar göndererek Anadolu, Rumeli, Akıncı ve Çerehor askerlerinden başka Eflak ve Sırp çerisini Lazoğlu ile birlikte getirmiştir. Anadolu ve Rumeli'den 10.000 Azap askeri toplamıştır. Deşt ülkesinden gelen ve beylerine Aktav denilen Tatar askerleri de gelmişlerdir. Aktav, Edirne'de otururken ölmüş ve Tatar askerleri kalmıştır. Bayezid bu Tatar askerlerini de beraberinde getirmiştir³⁵¹.

Timur'un ülkenin vilayetlerini yağma ederek Tokat yolundan Ankara üzerine geldiğini haber alınca hemen Tokat'a varmıştır. Diğer taraftan Timur da bu meseleden haberdar olup Kayseri yolunu dolaşarak Ankara yakınında bulunan Çubuk ovasına askerini yerleştirmiştir. Ankara hâkimi olan Yakup Bey'e kaleyi teslim etmesi için haber göndermek üzere olduğu sırada Bayezid Han'ın hücum eylediği haberi gelmiştir. İçi vesvese dolu olan Timur, askerinin etrafına hendek kazdırmaya

³⁴⁸ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 78. Timur ise Bayezid ile karşılıklı restleşmenin sonucunda Haziran 1402'de harekete geçip Sivas'a vardı. Sivas'tan yolları iyi bilen bazı kişiler Tokat yolunun ormanlık ve dar olduğunu, Yıldırım Bayezid'in kalabalık bir orduyla Tokat'a gelip subaşlarını tuttuğunu, öncü birliklerin de o yolları gördükten sonra Kayseri'ye doğru hareket ettiklerini Timur'a bildirmişlerdir. O haber doğruluk kazanınca Timur, askerlerinin Kayseri'ye geçmemesi için haberci olarak Ali Sultan Tavaçı'yı bölgeye göndermiştir. Ardından kendisi de altı farklı yerde konaklamak suretiyle yol alarak Kayseri'ye varmıştır. Kayseri halkına can güvenliği sözü verdikten sonra oradan Ankara'ya gitmiştir. Yazdı, *Emîr Timur*, s. 388. Şehri kuşatma sıkıntısına ve alma tehlikesine düşürmüştür. Şehir halkının ve koruma için uğraşanların aczinin görüldüğü ve fethin yakın olduğu anlaşıldığı sırada ansızın Yıldırım Bayezid'in Timur'un ordusuna saldırdığı haberi yayılmıştır. Bunun üzerine Timur kuşatmadan vazgeçerek askerin su içebileceği bir suyun başına konmuştur. Ordusunu tertip ve düzene sokarak saf kurmuştur. Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 45.

³⁴⁹ Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 349.

³⁵⁰ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 97.

³⁵¹ Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, s. 39-40.

başlamıştır. Daha sonra savaş ve kıtal etmeye hazır hale gelmişlerdir. O zamanda Yıldırım Bayezid Han 90.000 asker ve sipahi ile Timur'un karşısında hazır olmuştur³⁵².

İki ordunun karşılaşmasını Neşri şu şekilde anlatmaktadır:

“Bu taraftan Bayezid Han dahi vezirleri ve beyleri tedbiri üzerine olup ber karar durdu. Bayezid Han ol cenge 3 oğlunu bile getirtmişti. Biri Emir Süleyman ki Aydın ili sancağını ve Karesi sancağını ve Saruhan sancağını yirdi, onunla ile gelmişti. Ve ikinci oğlu Mustafa Çelebi, Hamit ili sancağı ve Teke ili sancağıyla gelmişti. Üçüncü oğlu Sultan Mehmet ki Sultan Çelebi derler, Amasya'da olurdu, cem-i Rum leşkeriyle gelmişti. Cümle derhem olup yürütüp varıp Ankara'da Sivrilere'de Timur'a mukabil olup kondu. Timur Perşembe günü sabah sulu bir yere kondu. Ve Bayezid Han ol gün ikindiden sonra susuz bir yere kondu. Çün iki leşker birbirine mukabil kondular. Bu taraftan Timur önüne hendek kazdırdı. Cuma günü sabah olunca iki taraftan Cuma namazı kılındı³⁵³”.

Savaşın başlaması ve Bayezid'in esir alınışı ise şöyle gerçekleşmiştir:

“İki taraftan cenge başlanmış ve birbirlerine hücum etmişlerdir. Çok çetin bir şekilde savaş devam ederken Bayezid Han'ın kuvvetlerinden olan Tatar askeri, Yıldırım'ın emrinden ayrılarak Timur tarafına geçmişlerdir. Aynı şekilde Aydın, Menteşe, Saruhan ve Germiyan askerleri de daha önce beyleri olan ve Timur'un yanına geçen beylerini özleyip hepsi birden Timur askerlerine iltihak etmiştir³⁵⁴”. “Bu durumda Bayezid Han kendi kapısı halkıyla kulları, Yeniçeri ve solaklarıyla kaldı. Bayezid hemen atını depip kul arasından taşra çıktı. Germiyan oğlu, Sultan Bayezid'i görüp bildi. Fil hâl yanaşıp atının dört bir yanından sarıp tutup Timur'a getirdiler³⁵⁵”.

Sonuçta iki ordu Çubuk Ovası'nda karşılaşmış ve 28 Temmuz 1402 tarihinde yapılan Ankara Savaşı'nda Osmanlı ordusu mağlup olmuş, Bayezid'i yenilgiye uğratan Timur onu aynı zamanda esir almıştır³⁵⁶. Timur, yatsı namazı vaktinde yanına getirilen Yıldırım Bayezid'in ellerinin çözülerek saygılı bir şekilde huzuruna alınmasını emretmiştir. Bunun üzerine Bayezid, saygılı bir şekilde

³⁵² Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 98.

³⁵³ Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 349.

³⁵⁴ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s.

³⁵⁵ Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 349-351, 353-355.

³⁵⁶ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri*, s. 136.

Timur'un huzuruna çıkarılmıştır. Bayezid'e oldukça hürmet gösteren Timur tarafından Bayezid'e padişahlara yaraşır hilat giydirilmiş ve Bayezid bu hoş muamele karşısında Timur'a teşekkür ederek oğulları Musa ve Mustafa'nın savaşta kendisiyle birlikte olduğunu, yüreğinin onların endişesiyle dolu bulunduğunu bu nedenle Timur'dan onların durumu hakkında bilgi vermesini rica etmiştir. Bu bağlamda Timur'un emriyle Musa bulunup durumu Bayezid'e bildirilmiştir³⁵⁷.

Timur, bu suretle Bayezid'i esir aldıktan sonra her vilayeti eski beylerine vermiş, Kırşehir, Sivrihisar ve Beypazarı'nı Karamanoğlu Mehmet Bey'e, Kastamonu, Ankara ve Kalecik'i İsfendiyar Beyine, Osmanlı illerini de Tatar'a vermiştir³⁵⁸. Menteşe vilayeti Menteşe Bey'e, Germiyanolu Yakup Bey'i de vilayeti olan Germiyan'a tayin etmiştir. Timur'un toprakları bu şekilde eski beyler arasında paylaşılması Osmanlıların bundan böyle kuvvet ve kudretini tekrar toparlayamaması içindir. Yani bu parçalanmak, devletleri zaaf üzere olup, yeniden istiklal kazanmaya kudretleri olmaması fikriydi³⁵⁹. Ardından Timur, Erzincan'a gelince Kara Yülük Osman'a hilat giydirip sahip olduğu şehirleri kendisine bırakmış ve ona başka yerler de vermek suretiyle mertebesini yükseltmiştir. Kemah kalesine vali tayin ettiği Şemsettin'e orayı bırakarak her ikisine birbirlerine destek olmaları tavsiyesinde bulunmuştur³⁶⁰. Erzincan'dan ayrıldıktan kısa bir süre sonra da Mutahharten'e hilat giydirip altın kemer vermiştir. Güzel sözler söyledikten sonra da hâkimi bulunduğu Erzincan'a geri göndermiştir. Timur, Bingöl'e geldiğinde ise Ömer Şeyh'in oğlu Pir Muhammed'i Şiraz'a gönderirken, Şiraz'daki Rüstem'e ise İsfahan verilmiştir. Miranşah oğlu Ebubekir'e de Diyarbakır ve Mardin taraflarından başlayıp Vasi ve Basra'ya dek bütün Irak-ı Arap verilmiştir³⁶¹.

³⁵⁷ Yezdî, *Emîr Timur*, s. 393- 394. Timur, onu karşısına oturtmuş ve şunları söylemiştir: “*Filvaki Tanrının takdirine ve dehrin muktaziyatına mani olmak mümkün değildir. Bu fenalığı kendine sen yaptın. Kaç defa haddini tecaviüz ettin. Beni o hale getirdin ki senden intikam almak bana vacip oldu. Bununla beraber ben buna yine ehemmiyet vermedim. Müslümanlığın icap ettirdiği veçhile sana nasihat ettim. Bayraklarımızın Rum memleketleri üzerinde dalgalanmasını istemediğimi sana bildirdim. Bu da Frenklere karşı girişmiş olduğun gazada muzaffer olduğun içindi. Hatta sana yardım etmek, mal ve asker vermek istedim. Ben yalnız senin için icrası kolay olan şu dört şeyi talep ettim. 1.Kemah Kalesini teslim etmek. 2.Mutahharten'in ailesini göndermek. 3.Kara Yusuf'un ailesini hudut harici yapmak. 4.Arada ahdü Peyman akdetmek için bir adam göndermek. Sen ise cüziyat üzerinde münakaşa yaptın. Nihayet felek bir ibret numunesi ortaya koydu. Akıllı insanların nasihatini dinlemeyen kimsenin başına işte bu senin başına gelen gelir*”. Şami, *Zafername*, s. 308-309.

³⁵⁸ Neşri, *Neşri Tarihi*, s. 357, 361.

³⁵⁹ Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. I, s. 110.

³⁶⁰ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 335.

³⁶¹ Yezdî, *Emîr Timur*, s. 412-414; Aka, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti...*, s. 1. Timur ile oğlu Miranşah, Ankara zaferinden sonra 1 Ağustos 1402 tarihinde Batı Avrupa'daki bazı hükümdarlara mektup göndererek onlara dostluk ve Timurlu topraklarında serbest ticaret yapma hakkını teklif etmiştir. Musa

Bu suretle Bağdat'a hareket eden Ebubekir, Bağdat'a ulaştıktan sonra Kara Yusuf'un bölgede bulunduğunu duyunca harekete geçmiştir. Yusuf'u yendikten sonra birçok ganimet ve mal ele geçirmiştir³⁶².

2.6. Kara Yusuf'un Memluk Devleti'ne Sığınması

Timur'un Karabağ'da kışladığı sırada Sultan Ahmet Celayir ile Kara Yusuf, Anadolu'dan ayrılarak Suriye yoluyla Bağdat'a gitmek için Hille'ye varmışlardır. Hille ve Bağdat darugaları bu durumdan korkarak ülkelerini terk etmiş ve Timur'a sığınmaya gitmişlerdir³⁶³. Bu haber Bingöl yaylağındayken Timur'a ulaşınca O, Miranşah oğlu Ebubekir'i yanına seçkin beyleri de vererek Kara Yusuf'un üzerine göndermiştir. İsfahan'da bulunan Mirza Rüstem'in de kendisine katılması emredilmiştir. Her iki mirza, Hille dolaylarında birleşmiş ve Sib köyü karşısında Nehrülğanem kıyısında Temmuz-Ağustos 1403'te Kara Yusuf ile karşılaşmışlardır. Yapılan savaş Timurluların galibiyeti ile sonuçlanmıştır³⁶⁴.

İskender ve İspend'in anneleri olan zevcesi esir edilen Kara Yusuf, Suriye'ye doğru kaçmaya başlamıştır³⁶⁵. Bu arada Kara Yusuf'un kardeşi Yar Ali Bey, Muzafferli askerleri tarafından öldürülmüş, Yusuf da Şam'da yakalanarak hapsedilmiştir. Hapiste olduğu sırada yakınlarından biri olan nökeri Pir Ömer Bey, sakalık yapıp, onun ve ailesinin geçimini sağlamaya başlamıştır. Günler geçtikçe Pir Ömer Bey, Kara Yusuf'la birlikte Suriye emirlerinin ileri gelenlerinden birinin nökeri olmayı ve o şekilde geçimlerini sağlamayı kararlaştırmışlardır. Bunun üzerine Kara Yusuf'a danışarak Şam Melikülümerası olan ve daha sonra Memluk Sultanı olacak olan Emir Şeyhî'nin yani Şeyh Mahmudî'nin nökerliğini seçmiştir³⁶⁶.

Şeyh Mahmudî, Kara Yusuf'a riayet ederek durumu Kahire'ye Memluk Sultanı Ferec'e bildirmiş ve onun hakkında şefaatte bulunmuştur. Şefaati kabul edilen Mahmudî, Kara Yusuf'u misafir etmeye başlamıştır³⁶⁷. Ardından Ahmet

Şamil Yüksel, "Timur'un Yükselişi ve Batı'nın Diplomatik Cevabı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 18, Konya 2005, s. 235.

³⁶² Şami, *Zafername*, s. 345.

³⁶³ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 47.

³⁶⁴ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 40.

³⁶⁵ Erdem, Uyar, "Karakoyunlular", s. 1514.

³⁶⁶ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 47-48.

³⁶⁷ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 66.

Celayir de gelerek Dımaşk hâkimine sığınmıştır. Mahmudî, bu iki hükümdarı iyi karşılamıştır³⁶⁸.

Bu arada Timur, Sultan Ferec'e haber yollamış ve *“Eğer Sultan bizim sevgimize layıkta Kara Yusuf'u öldürsün ve Sultan Ahmet'i bağlayıp dünyanın sığındığı yer olan dergâhımıza göndersin”* haberini göndermiştir. Öldürülmeleri emrini yerine getirmeyen Mahmudî, Kara Yusuf'u Dımaşk Kalesi'nde bulunan Burcul-Hamam, Sultan Ahmet'i de Burcul Silsile bölümüne hapsedmiştir³⁶⁹.

Hapis hayatı sırasında yaşanan bir olayı Tihranî şu şekilde nakletmektedir:

*“Bu esnada baş hükümdara Emir Yusuf'un yanında çok değerli bir elmas taşı olduğu haberi ulaştı. Bu kıymetli taşı almak istedi. Taşın onun yanında olmadığı anlaşılınca onu tehdit ettiler. Sonra da hanımını sorguladılar. Hanımı bir yakınına o taş benim yanımdadır ve saçlarım arasında saklıdır. Eğer beni işkence ile öldürür iseler onu Emir Yusuf'a teslim edin demiş. Emir Yusuf bundan haberdar olunca bu değersiz mal için bu kadar azarlanmaya, sıkıntıya katlanmaya değmez. O taşı onlara verin. Eğer sağ kalırsam bunu telâfi ederim demiş. Emir Yusuf'un haremi bu buyruk üzerine taşı vermiştir”*³⁷⁰.

Kara Yusuf ile Sultan Ahmet tam bir yıl hapiste kalmışlardır. Görüşmeden men edilmedikleri için zamanı birlikte geçirebilmişlerdir. Bu esnada Yusuf'un bir oğlu dünyaya gelmiş ve bu olay ikisi arasındaki dostluğu güçlendirmiştir. Zira Pir Budak adı verilen bu çocuğu Sultan Ahmet manevi oğlu olarak kabul etmiştir. Yine iki arkadaş aralarında kurtuldukları takdirde birbirleriyle daima dost kalacaklarına, Irak-ı Arap'ın Sultan Ahmet'e ve Azerbaycan'ın da Kara Yusuf'a ait olması konusunda anlaşmışlardır.³⁷¹ Bir gece Kara Yusuf rüyasında kendisini Timur'un meclisine götürdüklerini, o, hazretin parmağından bir yüzük çıkartarak kendisinin parmağına taktığını gördü. Sabah olunca bu rüyayı Sultan Ahmet'e anlatmıştır. Ahmet de cevabında Kara Yusuf'un Timur'un bazı vilayetlerine sahip olacağını söylemiştir³⁷².

³⁶⁸ Erdem, Uyar, “Karakoyunlular”, s. 1514.

³⁶⁹ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 79. Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 66.

³⁷⁰ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 48.

³⁷¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 67.

³⁷² Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, s. 53.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARA YUSUF'UN İKİNCİ DÖNEMİ (1406-1420)

3.1. Kara Yusuf'un Yeniden İpleri Eline Alması

Kara Yusuf, Dımaşk'ta tutuklu olduğu dönemde Şam naibi Şeyh Mahmudî, Mısır Memluk Sultanı Ferec ile çekişme halindeydi. Şam'da hep fitne ve keşmekeşlik vardı³⁷³. Böyle bir ortamda Şeyh Mahmudî, Sultan Eb'ul-Ferec'i tahttan indirmek maksadıyla³⁷⁴ Kara Yusuf ve Sultan Ahmet'i tahliye ederek her birisine yüz bin dirhem ve üç yüz at vermiştir³⁷⁵. Fakat Sultan Ahmet Celayir, Şeyh Mahmudî'nin Mısır seferine katılmayarak bir gece aniden Dımaşk'tan kaçıp Hille'ye gelmiştir. Onun Hille'ye gelmesinden sonra Bağdat'a hâkim olarak bırakılmış olan Devlet Hoca'nın şehri terk etmesi üzerine Bağdat'a girmiştir. Dımaşk kalesinde tutsak bulundukları sırada Irak-ı Arap'ın Sultan Ahmet'e, Azerbaycan'ın ise Kara Yusuf'a ait olması konusunda aralarında anlaşmalarına rağmen Celayirli Sultanı, Timur'un bu bölgeden çekilip gitmesinden sonra 1405'te ölümü³⁷⁶ ve ardından oğulları arasında hâkimiyet mücadelelerinin başlaması, Timur'un oğullarından Mirza Ebubekir'in İsfahan'a gitmesi ve Kara Yusuf'un da çok uzaklarda bulunmasını fırsat bilerek toplayabildiği bir miktar asker ile Bağdat'tan hareket ederek Tebriz'e yönelmiş ve Temmuz 1406'da şehre girmiştir³⁷⁷.

Sultan Ahmet'in gelişi, bu kadar aradan sonra ülke karışıklıklar içinde bulunduğundan Tebriz halkı tarafından sevinçle karşılanmıştır. Çünkü ahali acılarla dolu bir gurbet hayatı geçirdiğinden onun kötü alışkanlıklarından vazgeçtiğini sanmıştır. Fakat bu sırada Ebubekir'in İsfahanlılar ile anlaşarak Tebriz'e dönmekte olduğu haberi alınınca Sultan Ahmet, bu haberden epeyce endişeye kapılmakla birlikte Ebubekir ile savaşmak üzere Tebriz'in güneydoğusundaki Ucan'a yönelmiştir. Saidabad mevkiine geldiklerinde beylerinden Oyrat Şeyh Ali'den aldığı

³⁷³ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 48.

³⁷⁴ Erdem, Uyar, "Karakoyunlular", s. 1514.

³⁷⁵ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 67.

³⁷⁶ Timur'un ölüsüne gül suyu, misk ve kâfur sürmüşlerdir. Timur, 15 Şubat 1405 tarihinde ölmüştür. A. A. Semenov, "Gûr-i Emir Türbesinde Timur'un ve Ahfadının Mezar Kitabeleri", Çev.: Abdülkadir İnan, *Belleten*, C. XXIV, S. 93, Ankara Ocak 1960, s. 141, 148. İsmail Aka, Timur'un 18 Şubat 1405 tarihinde 69 yaşında vefat ettiğini yazmıştır. İsmail Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamani (1405-1447)*, TTK Yayınları, Ankara 1994, s. 31.

³⁷⁷ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 43; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 3.

bir mektup üzerine Oyrat askeri kendilerinden önce Bağdat'a girmeden dönmeye karar vermişler bunun üzerine Azerbaycan'da toplanmış olan ordusu da dağılmıştır. Ebubekir ise babası Miranşah ile birlikte 12 Eylül 1406 tarihinde Tebriz'e gelip salgın hastalık dolayısı ile şehre girmeyerek şehrin batısında Şenb-i Gazan'da konaklamıştır³⁷⁸.

Sultan Ahmet Celayir'in başından bu olaylar geçerken Kara Yusuf'un Şam naibi Şeyh Mahmudî ile birlikte gerçekleştirdikleri Mısır seferi başarısız olmuş (Haziran 1405) ve Kara Yusuf, Ağustos 1405'te³⁷⁹ Suriye'ye dağılmış ve her biri bir emirin nökeri olmuş olan Türkmenlerden bir toplulukla anlaşıp kaçarak o sırada Cabar, Rakka ve Urfa'da emir olan Dimaşk Hoca'nın kardeşi Gökçe Musa'nın yanına Cabar'a oradan da Mardin Artuklu Sultanı'nın yanına gelmiştir. Sultandan büyük bir izzet-i ikram ve ilgi görmüştür³⁸⁰.

Bu konuda Tihranî'nin eserinde şu bilgiler verilmiştir:

“Kara Yusuf Dimaşk Hoca'nın kardeşi Döğer Emiri Gökçe Musa'nın hükmettiği Caber'e geldi. Oradan da Mardin Sultanı'nın yanına gittiler. Sultan onlara birçok ikram ve ihsanda bulundu. Kara Yusuf, hanımı hamile olduğu için onu oğlu Cihanşah Mirza doğuncaya kadar Mardin medresesinde bıraktı. Kendisi de Musul'da kışlakta kaldı³⁸¹”.

Bir süre oyalandıktan sonra Bitlis'e giderek şehrin hâkimi Şeref oğlu Şemseddin tarafından ağırlandı, ordunun ihtiyaçları da karşılanmıştır. Kara Yusuf'un Anadolu'da olduğu bir sırada İspanya Kralı III. Henry tarafından Timur Devleti'ne gönderilen bir elçi olan Clavijo da ülkesine dönmek üzere Anadolu'dan geçmektedir. Timur'un maiyetiyle birlikte seyahat eden Clavijo, yaptığı seyahatlerden sonra ülkesine dönerken Anadolu topraklarından geçişi sırasında Kara Yusuf'tan da bahseder. Onunla karşılaşmayan Clavijo, aslında karşılaşmamak için de sürekli yolunu değiştirmiştir. Zira 22 Ağustos 1405 tarihinde Tebriz'den hareketle Bursa'ya doğru yola çıktığını, yolda Kara Yusuf adında bir Türkmen'in isyan ettiğini işittiklerini, 10.000 atlı ile Yusuf'un Hoy civarını tahrip ve yağma ettikten sonra Erzincan taraflarına gittiğini belirtmiştir. Yine yollarına devam ederken Kara

³⁷⁸ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 3-4.

³⁷⁹ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 43; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 4.

³⁸⁰ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 48.

³⁸¹ A.g.e., s. 48.

Yusuf'un yaklaştığını ve adamlarının etrafı yağmaladıklarını haber aldıklarını ve bu nedenle de yollarını sürekli değiştirdiklerini yazmıştır³⁸². Bu arada dostları kadar düşmanı da çoğalan Kara Yusuf'a, Mısır'dan ülkesine döndüğü sırada, Osmanlılar ve başkalarının kendisini öldürmek için 17 kez suikast düzenledikleri ancak başarılı olamadıkları söylenmiştir³⁸³. Denilebilir ki Kara Yusuf'un ülkesine dönüşü maceralı geçen birkaç yıldan sonra ancak 1406 yılında gerçekleşmiştir³⁸⁴. O'nun döndüğünü duyan Türkmen beylerinin yeniden bayrağı altında toplanmaya başladıkları anlaşılmaktadır.

Kara Yusuf, Türkmen emirlerini toplayarak onlara, *“Atalarımızın ve dedelerimizin izinden gitmemiz gerekir; Yazın Aladağ yaylasına, kışın da Diyarbakır ve Fırat sahili kışlağına gidelim. Çağatay ordusuyla savaşmamız doğru olmaz”* şeklinde telkinde bulunmuştur. Türkmenler de buna, *“Eğer Sahib Kıran'ın (Timur) Azerbaycan'da tuttuğu emirler hayatta kalsalardı biz onlarla savaşmazdık. Fakat Mirza Ebubekir, onları öldürüp yerlerine başka kişileri getirmiştir. O kişiler de zulüm ve eziyetten başka bir şey yapmamışlardır. Biz bu kişilerden hiçbir zaman korkmayız”* diye karşılık verdiler³⁸⁵. Kara Yusuf bundan sonra vaktiyle Timur'a baş eğip Timur tarafından Mirza Ömer'in buyruğuna verilen, bu sıralarda Türkmenlere karşı düşmanca tavır takınan Van hâkimi İzzettin Şir üzerine giderek onu yenilgiye uğratmak suretiyle kendine tâbi duruma sokmayı başarmıştır. Ardından Erzurum yöresindeki Avnik üzerine giderek Timur'un Azerbaycan'dan ayrılırken kendisine *“Türkmen Kara Yusuf'a dikkat etmesini”* tembihlediği Emir Doladay'dan kaleyi almayı başarmıştır³⁸⁶. Böylece Kara Yusuf, Bitlis ve Ahlat da dahil olmak üzere Doğu Anadolu'daki ülkesine tamamıyla sahip olmuş (1406)³⁸⁷, Timurlular ise Doğu Anadolu'daki son üslerini de kaybetmek suretiyle bölgede hâkimiyetleri kesin olarak sona ermiştir³⁸⁸.

³⁸² Clavijo, *Timur Devrinde...*, s. 196-197.

³⁸³ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 81-82.

³⁸⁴ Keleş, “Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi”, s. 224. Timur ölünce Kara Yusuf hapisten çıkmış, Azerbaycan'a gelip bölgeye yeniden sahip olmuştur. Timur'un oğullarını bozmuştur. Sonra Akkoyunluları da bozup Bağdat'ı almış, onların ülkesinde Ergani'ye kadar ilerlemiştir. Rıza Nur, *Türk Tarihi*, C. 4, Toker Yayınları, İstanbul 1979, s. 234.

³⁸⁵ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 72-73; Keleş, “Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi”, s. 225.

³⁸⁶ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 43, Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 4.

³⁸⁷ Keleş, “Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi”, s. 225.

³⁸⁸ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 43-44.

3.2. Kara Yusuf-Mirza Ebubekir Mücadelesi

Kara Yusuf'un Anadolu'ya geldikten sonra hızla yükselmesi ve ilerlemesi hatta Mardin Sultanı, Cizre Emiri ve Süleymani ile Zırkî Kürtlerinin da ona katılması³⁸⁹, Azerbaycan ve Irak-ı Arap hâkimi, Timurlu şehzadesi Miranşah oğlu Ebubekir'in dikkatini çekmiştir³⁹⁰. Nitekim bir süre önce Tebriz'e dönmekle birlikte salgın hastalık yüzünden şehre girmeyerek Şenb-i Gazan'da konaklayan Mirza Ebubekir, buradan Nahçıvan'a giderek, Kara Yusuf'tan kurtulma yollarını arayan Van hâkimi İzzeddin Şir'i yanına çağırmıştır³⁹¹. Burada onlar Yusuf Bey ile ilgili çeşitli konuları konuşmuşlardır. Şir, Ebubekir'i Kara Yusuf üzerine yürümeye teşvik ederek Yusuf Bey'in her iki tarafın da düşmanı olduğunu, bütün Türkmenlerin onun yanında olup kuvvetlendiğini ifade etmiş ve Yusuf Bey ile savaşma kararı vererek onun üzerine gitmişlerdir. Taraflar Nahçıvan'ın batısında Aras ırmağı aralarında kalmak üzere 14 Ekim 1406 tarihinde karşı karşıya gelmişlerdir³⁹². Kara Yusuf, sağ kola Sa'dlu oymağı başı Pir Hüseyin'i ve sol kola da Urmiye hâkimi Dizək'i kumandan tayin etmiş, Esed, Busad, İlyas, Caber hâkimi Döğər Musa Bey, Pir Ömer'e de her iki kolda yer vererek kendisi Ali Paşa ve Kara ile merkezde yer almıştır³⁹³.

Savaşın ilk günü tarafların birbirini yoklaması ve karşılıklı ok atması ile geçmiş, ertesi gün ise Mirza Ebubekir, Aras nehrini geçerek Türkmenler üzerine saldırmış ve savaşa başlamışlardır³⁹⁴. Bu arada Kara Yusuf aşırı cesareti ve atılğanlığından tek başına Timurlu ordusunun safları arasına girmiştir. Mirza Ebubekir'in askerlerinden altı piyade hemen onun etrafını sarmıştır. Kara Yusuf hızlı giden soylu atını mahmuzlayıp, sağ salim onların arasından kurtulup kendi ordusuna katılmıştır. Ondan sonra savaşın ateşi tekrar yükselmiştir³⁹⁵.

Kara Yusuf, bu sırada *“bizim şahsi düşmanlığımız yüzünden bu kadar çok adam telef oluyor, yiğitlik ve bahadırılık ikimizin karşı karşıya gelerek vuruşmamızı gerektirir”* diyerek Ebubekir'i mübarezeyle davet etmiştir. Ancak Ebubekir yerinden

³⁸⁹ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 48.

³⁹⁰ Erdem, Uyar, “Karakoyunlular”, s. 1514-1515.

³⁹¹ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 5.

³⁹² Aka, *Timur ve Devleti*, s. 44; İsmail Aka, “Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine Seferleri”, s. 3, Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 5.

³⁹³ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 73.

³⁹⁴ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 44; Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 73.

³⁹⁵ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, s. 55.

kımıldamamıştır³⁹⁶. Bir süre sonra Timurlu ordusunda gevşeme belirtileri görülmüş ve az sonra bu gevşeme bozgun halini almıştır. Askerlerinin bir kısmının boğulduğu ve bazılarının da tutsak alındığını, geri kalanların ise dağıldığını gören Ebubekir, kaçmak zorunda kalarak Merend üzerinden Tebriz'e gelip şehri yağmalatmıştır³⁹⁷.

Ebubekir'in Kara Yusuf karşısında bozulup döndüğünü duyan Tebriz ileri gelenlerinden Şeyh Kassab, etrafına bir miktar adam toplayarak yağmanın ikinci günü Bend-i Rüdkat'a kadar gelip Ebubekir'in Sufiyan'da artçı olarak bıraktığı Mezid Begne'yi bozguna uğratmış, kaçanlar bunu Ebubekir'e Türkmen ordusunun geldiği şeklinde aktarmışlardır. Şeyh Kassab gece vakti ateşler yaktırmıştır. Bunu gören Ebubekir gerçekten Türkmenlerin geldiğini zannederek ertesi sabah bulunduğu yerden ayrılmış ve hiç vakit kaybetmeden Sultaniye'ye gitmiştir. Sultaniye kalesini berkittikten sonra da kışı geçirmek üzere Rey Soğukbulak'ına gitmiştir³⁹⁸.

Kara Yusuf ise Ebubekir'e ve Timurlulara karşı kazandığı bu ilk zafer sayesinde şöhret ve gücünü artırmıştır. Ordusunun eline bol miktarda ganimet geçmiş olduğundan düşmanın arkasından gitmeyerek önce Nahçıvan'a gelmiş, biraz sonra da Tebrizlilerin şehri işgal için kendisini teşvik etmeleri üzerine şehrin korunması için oraya idari ve inzibati işlere bakmak üzere Daruga³⁹⁹ gönderip kendisi de kışlamak üzere Merend'e gitmiştir⁴⁰⁰. Bu esnada Çekirli Aşiretinin lideri Bistam Bey, Kara Yusuf'un huzuruna gelmiştir. Bundan pek memnun kalan Yusuf, ona Emirü'l Ümera unvanını vermiştir⁴⁰¹.

1406/1407 kış mevsimini Merend'de geçiren Kara Yusuf, baharda önce Tebriz'e oradan da Ebubekir'in bulunduğu Sultaniye üzerine yürümüştür. Bunu öğrenen Ebubekir, Türkmenler karşısında dayanamayacağını anladığından Sultaniye'de Derviş Kuşçu isimli bir adamını 200 kişilik bir kuvvet ile bırakarak Rey Soğukbulak'ına gidip orada düşmanı beklemeye, eğer Türkmenler oraya gelecek olurlarsa savaşmaya karar vermiştir. Sultaniye'ye gelen Kara Yusuf ise şehri ele

³⁹⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 73. Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 74.

³⁹⁷ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 44; İsmail Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine Seferleri", s. 3; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 5.

³⁹⁸ Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı...*, s. 52.

³⁹⁹ Daruga: Herhangi bir şehir veya bölgenin idari ve askeri işlerinden sorumlu kişilere verilen addır. Darugar bulundukları yerlerde yargı işlerini yürütür, istenildiği hallerde bölgenin askeri ile savaşa gider, olağanüstü zamanlarda da bir yerin vergisini toplamak üzere gönderilirlerdi. Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı...*, s. 192.

⁴⁰⁰ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 5; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 44.

⁴⁰¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 74.

geçirip yağmalatarak halkını Tebriz, Meraga ve Erdebil taraflarına göçürdükten sonra Tebriz'e dönmüştür⁴⁰².

Azerbaycan'da olup bitenleri dikkatle takip eden Mirza Ebubekir, Sultaniye'ye gelip etrafı yağmaladıktan sonra Kirmanşah yakınlarındaki Cemcemal'e gidip kışlamıştır. Bahar geldiğinde Caveni Kurbanı emirlerinden Nevruz, Abdurrahman ve Tahir'in yanlarında 5.000 kişi ile Semerkant hâkimi Halil Sultan'dan ayrılarak Harezm ve Mazenderan yolu ile Rey yöresine geldiklerini işiterek onları yanına çağırıştır. Onlar Ebubekir'in davetini kabul ile Azerbaycan'ı Türkmenlerden kurtarmaya karar vererek Tebriz'e doğru harekete geçmişlerdir⁴⁰³. Bu haberi duyan Kara Yusuf, Tebriz yakınındaki Şenb-i Gazan'da konaklayıp hendek kazmaları için Tebrizlileri toplatmıştır. Burada iken ileri gelen bazı beyler (Bistam Bey, kardeşleri Mansur ve Masum, oğlu Ahi Ferec ile Sa'dlu Emir Hüseyin ve kardeşi Pir Mehmed⁴⁰⁴) 20.000 asker ile Kara Yusuf'a katılmıştır⁴⁰⁵.

Kara Yusuf, Irak emirleri ile bir konuşma yaparak kendisinin Türkmen kabilesinden olduğunu, yaylağının Aladağ, kışlağının Diyarbakır ve Fırat sahilleri olup saltanat işlerinin onu ilgilendirmediğini söylemiştir. Konuşmasına devamla şimdi Mirza Ebubekir'in er meydanına geldiğini, onun emirler üzerinde çok hakkı bulunduğunu ve onun tarafına giderlerse de asla darılmayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Irak emirleri Kara Yusuf'un önünde başlarını yere koyarak *"Bu hanedanın düşmanlarını yok etmek için bağlılık kemerimizi canımızın beline taktık. Bu devletin düşmanlarını keskin kılıcımızla hezimete uğratacağız"* sözlerini sarf etmişlerdir⁴⁰⁶.

Neticede Mirza Ebubekir ve Kara Yusuf, 21 Nisan 1408 Cumartesi günü Tebriz'in iki konak güneyindeki Serdrud denilen yerde ikinci kez karşılaşmışlardır⁴⁰⁷. Kara Yusuf'un ordusu kendisi merkezde olmak üzere sağ kolda oğulları (Şah Mehmet, İskender, Pir Budak, İspend, Cihanşah) ile Sa'dlu Pir

⁴⁰² Aka, *Timur ve Devleti*, s. 44; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 5.

⁴⁰³ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 5.

⁴⁰⁴ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 74-75.

⁴⁰⁵ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 6; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 44.

⁴⁰⁶ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 85.

⁴⁰⁷ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 6; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 44. Schiltberger, iki ordunun Karabağ ovasında karşılaştığını, Miranşah'ın 400.000 kişiye yakın bir kuvveti bulunduğunu, iki gün süreyle çarpışmaların yaşandığını ve neticede Miranşah'ın esir alınarak öldürüldüğünü belirtmiştir. Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar...*, s. 86.

Hüseyin, Busat, Esed, Celalettin Dizék gibi tanınmış emirler, sol kolda ise Emir Bistam ile kardeşleri Mansur, Masum ve Döğér Musa gibi beyler yer almıştır⁴⁰⁸.

Bir buçuk yıl kadar önce kazandıkları zaferden dolayı maneviyatları kuvvetli olan Karakoyunlular, her taraftan hücumla kalkarak daha başlangıçta üstünlüğü ele geçirmişlerdir. Esasen Kara Yusuf'un cesareti Timurlu askerlerince bilinmekteydi⁴⁰⁹. Bu bakımdan Timurlu tarihlerinde Kara Yusuf'un vuruşmaya girmesi üzerine şu kıta söylenmiştir:

“Kahraman ve ünlü Türkmen Kara Yusuf,

İsfendiyar misali cenk meydanına girdi.

Yürüyen bir dağ gibi atıyla savaşırken,

Yüz kişinin canını bir anda alıverdi⁴¹⁰”

Timur'un idaresinde cihanı titretmiş olan askerlerden ve onların çocuklarından meydana gelen Çağatay ordusu Türkmenlerle savaşmak istememekteydi. Timur'un durup dinlenmeden yaptığı uzun ve yorucu seferlerin ardından onun ölümü ile başlayan ve yıllarca süren iç mücadeleler Çağataylar arasında çözülmeye yol açmıştı. Ordusunun bozulmakta olduğunu gören Ebubekir, durumu düzeltmek için karşı saldırıya geçerek Türkmenlerin sağ kolunu bozguna uğratmış ve Beylerden Celalettin Dizék'i kovalamaya başlamıştır. Ancak geri döndüğünde acı bir manzara ile karşılaşmıştır. Zira ordusu tamamen dağılmış, babası Miranşah ise kim olduğu bilinmeksizin elbiselerine tamaen öldürülmüştür⁴¹¹. Ebubekir, bu manzarayı gördükten sonra kaçmaktan başka yapılacak bir şey kalmadığını anlayarak Sultaniye'ye doğru hareket etmiştir. Karakoyunlu ordusu

⁴⁰⁸ Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamani...*, s. 54.

⁴⁰⁹ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 6; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 44.

⁴¹⁰ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 75; Erdem, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...”, s. 74.

⁴¹¹ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 6; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 44. Emir Döğér Musa Beyin bir kölesi, Miranşah'ı bir kılıç darbesi ile öldürerek başını bedeninden ayırmıştır. Köle öldürdüğü kimsenin Miranşah olduğunu anlamamıştır. Onu sırf elbiselerine göz diktiği için öldürmüştür. Miranşah Sakab'da gömülmüş, sonra onun adamlarından Şemsettin Guri, gizlice kemiklerini Maverâünnehir'e götürerek Keş'te defnetmiştir. Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 76. Ayşe Atıcı Arayancan hazırladığı doktora tezinde Miranşah'ın öldürülme nedeni ile ilgili olarak farklı bir görüşü ortaya atmıştır. Yazdıklarına göre Miranşah'ın Cihângir adlı kardeşi, Kara Yusuf'un kardeşi Mısır Hoca tarafından öldürülmüştür. Buna karşı Miranşah, Mısır Hoca'nın üzerine hücum etmiş, onu esir almış ve öldürmüştür. Kısasa kısas çerçevesinde Kara Yusuf, Miranşah'ın idamını istemiş, yanına getirilen Miranşah'ın başını nizarın demir çubuğuna takıp Tebriz duvarlarına koymalarını emrettikten sonra cesedin defnedilmesi için emir vermiştir. Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 86-87; Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında*, s. 86. Dolayısıyla Arayancan, Miranşah'ın öldürülmesini kısasa kısas şeklinde açıklamıştır.

savaş sonunda pek çok ganimet elde etmiştir. Türkmenlerin eline bin parça samur kürk geçmiş ve bunları yok pahasına ellerinden çıkarmışlardır. Öldürülen Miranşah'ın eşi ve cariyeleri de esir edilmişlerdir. Kara Yusuf bu kadınlara gayet iyi davranmış ve onları kendi haremünde misafir etmiştir. Miranşah'ın öldürülmesinden duyduğu üzüntüyü de “*eğer sağ olarak bana getirilseydi ona her türlü riayeti gösterirdim*” demiştir⁴¹². Kara Yusuf, Miranşah'ın kafasının bir mızrağa geçirilerek Tebriz önüne getirilmesini emretmiştir. Ahalinin daha çabuk teslim olması için halka göstermiştir. Halk, beylerinin öldüğünü görünce teslim olmuş ve Kara Yusuf da şehre girerek hem şehri hem de hâkimiyeti ele geçirmiştir⁴¹³.

Kara Yusuf'un bu zaferi sayesinde Azerbaycan ve Irak-ı Acem daha Timur'un ölümü üzerinden üç yıl kadar kısa bir zaman geçtiği halde Timurlu mirzalarından tamamen boşaltılmıştır. Timur imparatorluğunun çok mühim bölgeleri ilk defa elden çıkmaktaydı⁴¹⁴. Bu zaferin ardından Kara Yusuf, ayrıca Timur'un kurmuş olduğu imparatorluktan büyük bir kısmını hâkimiyeti altına almış ve bu topraklar üzerinde devletin temellerini atmıştır⁴¹⁵. Başka bir deyişle Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Irak-ı Acem bölgeleri Karakoyunlu hâkimiyeti altına alındığı gibi Karakoyunlu devleti de kesin olarak kurulmuştur⁴¹⁶.

Bu andan itibaren Karakoyunlu-Timurlu mücadelesinde yeni bir devir başlamıştır⁴¹⁷. Bundan sonra Karakoyunlu Devleti'nin varlığından dolayı Timurluların kudretli hükümdarı Mirza Şahruh, zamanın diğer iki güçlü devleti Memlukler ve Osmanlılar üzerine doğrudan doğruya baskıda bulunamayacaktır⁴¹⁸. Ankara Savaşı'ndan sonra hemen kendisini toparlayan Osmanlı Devleti yeniden canlandırılan Anadolu Beyliklerini kolaylıkla ortadan kaldırmış⁴¹⁹, Karakoyunlular ise varlıkları bugün de devam etmek üzere Azerbaycan bölgesinin Türkleşmesinde önemli bir rol oynamışlardır⁴²⁰.

Savaştan sonra Kara Yusuf, Emir Bistam'ı Irak-ı Acem'in fethi için görevlendirmiştir. Bunun üzerine hala ticari önemini koruyan Sultaniye'ye gelerek

⁴¹² Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 76.

⁴¹³ Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında*, s. 86. Kara Yusuf, Timur öldükten sonra Miranşah'ı katledip Azerbaycan'ı kendisine mülk edinmiştir. İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 370.

⁴¹⁴ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 45; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 7.

⁴¹⁵ Erdem, Uyar, “Karakoyunlular”, s. 1514-1515.

⁴¹⁶ Keleş, “Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi”, s. 225.

⁴¹⁷ Necefli, *Akkoyunlu ve Karakoyunlu*, s. 26.

⁴¹⁸ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 45.

⁴¹⁹ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 8.

⁴²⁰ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 46.

1408 yılı sonlarında şehri ele geçiren Bistam Bey, buranın idaresini kardeşi Masum'a vermiştir. Kendisi de Kara Yusuf tarafından Irak-ı Acem valiliğine tayin edilmiş, ertesi yılın yani 1409'un başında da ele geçirilemez bir kale olarak bilinen Nahçıvan civarındaki Alıncak⁴²¹, Kadı İmameddin'in elinden Karakoyunluların eline geçmiştir⁴²². Sultan Ahmet'in isteği üzerine kalenin imarı ile meşgul olan Kadı İmameddin, Sultan Ahmet'in Bağdat'a gitmesi üzerine Alıncak Kalesi'ni derdest etmiştir. Bu arada çok güçlenen İmameddin Türklerin dikkatini çekmiştir. Kadı İmameddin'in bütün vezirlerinin ve danışmanlarının Fars halkından olduğunu ve kendilerine mal ve mülkten hiçbir pay verilmediğini gören Türkmenler, Kadı İmameddin'nin evine saldırmışlar, kadıyı ve kardeşleri Tacü'l-İslam ve Şeyh Mahmut'u öldürmüşlerdir. Bu olaylar üzerine kalenin alınmasında etkin olan Hacı Korçi, Şehriyar ve Veys, Kara Yusuf'a haber verip durumu arz etmişlerdir. Gelen haberler üzerine Kara Yusuf, oğlu Mirza İskender'i sahip olduğu süvari ve piyade birlikleri ile kaleye göndermiş ve orayı ele geçirtmiştir. İskender serdarların hepsine bir makam vermiş ve Hacı Korçi'yi kendi koruyucusu yapmıştır. Şehriyar'ı divan emirliğine tayin etmiş, Veys'e nedimlik vermiştir⁴²³. Kara Yusuf, oğlu İskender'i bu kalenin hâkimi olarak onaylamıştır⁴²⁴.

3.3. Kara Yusuf-Kara Yülük Osman Mücadelesi

Kara Yusuf 1412 yılında oğlu Pir Budak'ı topladığı bir mecliste sultan ilan etmiştir. Ardından oğlunun şerefine Muş ovasında bir toy tertip etmeyi de ihmal etmemiştir. Toydan sonra Amid-Ergani üzerine yürüyünce karşısına çıkan Akkoyunlu beyini bir daha bozguna uğratmıştır. Ancak Şahruh'un Tebriz üzerine yürüdüğü haberini alınca Doğu Anadolu'da daha fazla kalamamıştır. Tebriz'e

⁴²¹ Bugünkü telaffuza göre Elince de denilen Alıncak Kalesi, Azerbaycan'da şimdiki Nahçıvan-Culfa yolu üzerindeki yalçın bir tepe üstünde harabelerine tesadüf edilen meşhur bir kaledir. Kale sarp bir tepenin üzerinde oldukça geniş bir düzlükte inşa edilmiştir. Timur, Sultan Ahmet Celayir'i ve Karakoyunluları tedip için Azerbaycan ve Arran'a yaptığı seferlerde bu kalenin zaptı için çok zahmet çekmiş ve kale ancak 10 yıl süren bir kuşatmadan sonra 1401'de Timur'a teslim olmuştur. Timur'un ölümünden sonra tekrar Celayirlilerin ve biraz sonra da Karakoyunluların eline geçen bu kale Şahruh zamanında yeniden Timurlulara geçtiyse de Kara Yusuf'un oğullarından Cihanşah burayı almıştır. Mehmed Fuad Köprülü, "Alıncak", *İA*, C. 1, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, s. 302-303.

⁴²² Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 8; Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 77.

⁴²³ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 87.

⁴²⁴ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 78.

dönerek önce aleyhine oluşan Kafkas ittifakına (Şirvan Hâkimi, Gürcü Kralı ve Şeki Valisi), sonra da Şahrüh tehlikesine karşı tedbirler almaya çalışmıştır⁴²⁵.

Haziran-Temmuz 1416'da Kara Yülük Osman, Erzincan'ı kuşatmış ve çevresini yağmalamıştır. Bunun üzerine Pir Ömer, tâbi olduğu Kara Yusuf'tan yardım talep etmiş, o da oğlu İskender'i yardıma göndermiştir. İskender'in gelişi üzerine Kara Yülük Osman kaçmış ve yağmaladığı şeyler de geri alınmıştır⁴²⁶.

Mart-Nisan 1417'de Memluk hükümdarı Melik Müeyyed Şeyh Mahmudî, iç mücadeleler sebebiyle Türkmenlerin ve Kürtlerin idaresine geçen şehirleri geri almak amacıyla Malatya bölgesine sefere çıkmıştır. Kâhta'yı kuşattığı sırada Kara Yusuf'un yakın bir yerde Kara Yülük'e saldırdığı haberi gelmiştir. Daha sonra Malatya valisi Mengli Boğa, Kara Yusuf'un ordusundan bir bölüğün Minşar kalesi altında Kürt obalarını yağmaladığını bildirmiştir. İşte bu sırada Kara Yülük Osman da bozguna uğramıştı. Şeyh, Halep'e döndüğünde Memluk sınırlarına çok yaklaşmış olan Kara Yusuf'un bu durumundan dolayı korkan Halep halkını teskin etmiştir. Daha sonra huzuruna gelen Kara Yusuf'un elçisi Kazasker Hamidüddin'in dönmesine izin verilmiştir. Bu sırada Kara Yusuf ile Kara Yülük Osman arasında bir barış yapılmıştır. Buna göre Kara Yülük, Mardin'in kuzey doğusundaki Saur kalesini Kara Yusuf'a teslim etmiş ve bunun karşılığında ondan 1.000.000 dirhem, 100 at ve 100 deve almıştır. Barışın yapılması üzerine Kara Yusuf ülkesine hareket etmiştir. 1417 yılı sonlarında veya 1418'in ilk ayında Herat'a Kara Yusuf'un elçisi gelmiştir. Bu sırada Kandahar seferinden dönen Şahrüh elçiye itibar etmiştir. Fakat elçinin ne maksatla geldiği ve ne cevap aldığı bilinmemektedir. Bilinen bir şey var ki o da o sırada Kara Yülük Osman'ın elçisinin de orada olduğudur. Her iki elçi de Mart ayında Herat'tan ayrılmışlardır. Bu tarihten iki ay sonra Kara Yülük Osman, Kara Yusuf ile aralarında yaptığı barışı bozarak Mardin'e taarruz etmiştir⁴²⁷.

Mardin çevresini yağmalayan Kara Yülük Osman, 8 kale alıp 220 köy halkını kendi ülkesine yerleştirmek için götürdükten sonra Mardin'i kuşatmıştır. Bunu haber alan Kara Yusuf, öfke içinde Kara Yülük'ün üzerine yürümüştür. Yusuf'un süratli bir şekilde üzerine gelişi karşısında Osman, Halep naibine mektup yazarak Memluk toprağına sığınmak için izin istemiştir. Osman'ı takiben Fırat nehrini geçerek Merzuban suyu kenarına gelen Kara Yusuf, burada yetişerek ona

⁴²⁵ Çakmak, "Akkoyunlu Karakoyunlu", s. 85-86.

⁴²⁶ Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 55.

⁴²⁷ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 97-98.

saldırmıştır. 20 Eylül 1418 tarihinde Mercidabık'ta meydana gelen savaşta Kara Yülük Osman'ı yeniden bozguna uğratan Kara Yusuf onun bütün ağırlıklarını da yağmalamıştır. Fakat Osman, Yusuf'un elinden kurtularak 1.000 kadar adamıyla Halep'e kaçmıştır. Daha sonra da adamlarıyla ülkesine doğru yola çıkmıştır. Kara Yusuf Mardin dolaylarına geldiği sırada oğlu Pir Budak vefat etmiştir. Bu haber Yusuf'u çok üzmüş, ruhen perişan ve muzdarip bir halde Tebriz'e gelmiştir. Pir Budak için Tebriz'de günlerce yas tutmuştur⁴²⁸.

Bu arada Kara Yusuf'un Kara Yülük Osman'ı kovalarken Gaziantep yöresine gelmesi ve bu suretle izin almadan Memluk topraklarına girmesi Kahire'de dikkatle takip edilmiş ve hatta onun Suriye üzerine yürüyeceği zannını ortaya çıkarmıştır. Nitekim bu sebeple Şeyh Mahmudî, hazırlandığı hac vazifesinden vaz geçerek naiplerine fermanlar göndermiş ve Halep'e gitmelerini emretmiştir. Halep yakınına kadar gelmiş olan bir Karakoyunlu müfrezesi, Halep naibi Yeşbek tarafından mağlup edilmiştir. Esir alınan Karakoyunlulardan Kara Yusuf'un Gaziantep'te olduğu öğrenilmiştir. Kara Yusuf, askerinin bozguna uğraması üzerine Yeşbek'e ve Şeyh Mahmudî'ye yolladığı mektuplarda Gaziantep'e gelmiş olmasından dolayı özür dileyerek Mardin'de fena işler yapan Kara Yülük Osman'ı cezalandırmaktan başka bir amacı olmadığını bildirmiş ve Suriye'ye girmeyeceği teminatını verdikten sonra Osman'ın ilticasının kabul edilmesinden dolayı da sitemde bulunmuştur. Kasım 1418'de de Tebriz'e doğru yola çıkmıştır. Onun ülkesine doğru yola çıkmasını duyan Şeyh Mahmudî bundan memnun olarak hazırlandığı seferden vazgeçmiştir. Kara Yusuf, ülkesine dönerken Şeyh'e bir mektup yazarak Memluk ülkesinde yaptığı yağmaların kendi tercihi dışında olduğunu söyleyerek Kara Yülük Osman'a sığınma izni verdiğinden dolayı da Şeyh'i kınamış ve Osman'ı tutmasının sonuçlarından sakınmasını tavsiye etmiştir⁴²⁹.

1419 yılında Kara Yusuf'un Erzincan valisi Pir Ömer, Kara Yülük Osman'ın oğlu Yakup Bey'in karargâhı olan Kemah üzerine yürümüştür. Yakup Bey, İnak Hasan'ı kalede bırakarak Pir Ömer ile savaşmak için dışarı çıkmıştır. Yapılan savaş sonucunda Yakup Bey, esir edilmiştir. Pir Ömer, onu kale halkına göstererek kalenin teslimini istemiştir. Fakat İnak Hasan, kaleyi teslim etse de Yakup Bey'i kurtaramayacağını düşünerek kaleyi teslim etmemiştir. Bunun üzerine Pir

⁴²⁸ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 99, 100.

⁴²⁹ A.g.e., s. 100-101.

Ömer, Yakup Bey'i Tebriz'e, Karakoyunlu Beyi Kara Yusuf'un yanına göndermiştir. Kendisi de yönetim yeri olan Erzincan'a yönelmiştir⁴³⁰. Fakat Akkoyunlu Bey'i Kara Yülük Osman'ın bu davranışını cezasız bırakmayacağından korkarak metbuundan yardım istemiştir. Valisinin yaptıklarından memnun olan Kara Yusuf ona istediği yardımcı kuvvetleri göndermiştir⁴³¹.

Kara Yusuf'un doğuda Tercan, Bayburt ve İspir yörelerini de içine alan Erzincan eyaletinin valisi Pir Ömer'in, 1420 yılında Kemah kalesi üzerine yürümesi olayı Tihranî'de şöyle anlatılmaktadır:

“Erzincan emiri Pir Ömer'in güç ve kudreti yükselince Yakup Beyin karargâhı olan Kemah kalesinin üzerine yürümüştür. Yakup Bey, Hasan'ı kalede bırakarak kendisi Pir Ömer'e karşı savaşa gitmiştir. Aralarında yiğitçe bir savaş meydana gelmiştir. Yakup Bey yenilerek esir düşmüştür. Pir Ömer onu kale halkına göstererek kaleyi teslim etmelerini söylemiştir. İnâk Hasan, sabit ve kararlı bir adam olduğu için kaleyi teslim etse de Yakup Beyi kurtaramayacağını bilmekteydi. Pir Ömer bunu anlayınca Yakup Beyi Kara Yusuf'un yanına göndermiştir. Kendisi de karargâhı olan Erzincan'a yönelmiştir. Sonra Pir Ömer, Osman Beyi yenmek için Kara Yusuf'tan asker talep etmiştir. Kara Yusuf, kendi divanının başı olan Bayram Beyi, Baba Hacı Bey, Bayezid Ayinlu ve Emir İlyas Hacılı'yu 20.000 askerle onun yardımına göndermiştir. Sonra kışla niyeti ile Mardin tarafına yöneldiler. Aladağ'a indiklerinde Pir Ömer de Erzincan'dan yola çıkarak onlara katılmıştır⁴³².

Bu sırada Kara Yusuf için daha büyük bir tehlike vardı ki o da Şahrüh'un batıya doğru hareketiydi. Bunun bilincinde olan Kara Yusuf derhal Tebriz'e çekilerek önlemler almaya çalışmaktaydı. İşte bu suretle adamlarını Pir Ömer'e yardıma gönderirken kendisi de Bağdat hâkimi Şah Mehmet'in isyanını bastırmak üzere bu istikamete yürümüştür. Kendisi Bağdat'ta düzeni yeniden sağlamaya çalışırken, Onun doğudaki bu hassas durumundan yararlanan Kara Yülük Osman, Anadolu'da harekete geçmiştir⁴³³.

“Pir Ömer, Tercan tarafında Hubik denilen yere gelindiğinde Osman Bey Mühürfer yaylasında bulunmaktaydı. Yeğeni olan Kiği

⁴³⁰ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 54.

⁴³¹ Çakmak, “Akkoyunlu Karakoyunlu”, s. 87-88.

⁴³² Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 44.

⁴³³ Çakmak, “Akkoyunlu Karakoyunlu”, s. 86-88.

hükümdarı Pilten Beye Osman Beye karşı Kara Yusuf tarafından büyük bir ordunun Aladağ'a Pir Ömer'in de Hubik'e indiğinin haberi ulaşmıştır. Osman Bey bu fırsatı bir ganimet bilerek yiğit askerleri ile bahar yağmuru gibi Pir Ömer'in üstüne hücum etmiştir. O zamanlar yiğitlikle meşhur olan Pir Ömer bunu işitince askerlerini düzene koyup Osman Beyi karşılamaya hazırlanmıştır. Yapılan savaşta Osman Bey, Pir Ömer'i yakalayıp tutuklamıştır. Erzincan'ın karşısına getirip şehrin teslimini istemiştir. Pir Ömer şehrin başkasına ait olduğunu söyleyip boyun eğmemiştir. Bunun üzerine Osman Bey, Pir Ömer'in öldürülmesini işaret etmiştir. Meşhur oğlu Ali Bey, Şemsettin Mirza ve İskender Mirza, Yakup Beyin henüz tutuklu olduğunu bildirerek onu öldürmekten vazgeçtiler⁴³⁴.”

Erzincan'ı alamayan Osman Bey, Kemah'a gitmiştir. Bu arada Pir Ömer bir fırsatını bulup kaçmışsa da kısa süre içinde yakalanarak bu defa öldürülmüştür⁴³⁵. Böylece Osman Bey, olayların müsebbibi ve oğlu Yakup'a yaptıklarından dolayı aile hasmı Pir Ömer'i öldürtmek suretiyle intikamını almıştır. Tabi bu başarısı Tebriz'de tutsak olan oğlunu geri getirmemiştir. Hatta bu tutumu Kara Yusuf'u kızdırması dolayısıyla oğlunun öldürülmesine sebep olabilirdi. Ancak Karakoyunlu Beyi, Pir Ömer'in ve komutanlarının öldürülmesine kızmış olmakla birlikte mutedil davranmayı tercih etmiş, öldürülen valisinin yerine oğlu Ebu Said'i tayin etmekle iktifa etmiştir (1420)⁴³⁶.

Pir Ömer'in öldürüldüğü haberi Kara Yusuf'a ulaşınca onun intikamını almak için Tebriz yaylasında büyük bir ordu hazırlamıştır. Bu esnada Şahruh'un Türkistan ve Hindistan sınırına kadar Irak, Horasan ve Maverâünnehir'i hizaya getirip büyük bir ordu ile Azerbaycan tarafına yönelmiş olduğu haberi ulaşmıştır. Bunun üzerine Kara Yusuf sefere çıkmaktan vazgeçmiştir. Sonra oğlu Ebu Said'i Erzincan taraflarını almak için göndermiştir. Böylece önce sınırlarını korumuş daha sonra Osman Beyden intikam almak için Diyarbakır üzerine gidilmesi amacıyla hazırlık emrini vermiştir. Büyük Hakan Şahruh'un gelme korkusu Kara Yusuf'u her gün daha çok endişelendirdiği için Diyarbakır üzerine gitmekten de vazgeçmiştir. O dönemde Irak bölgesi, Hemedan, Sultaniye, Tarim, Kazvin onun hükümrânlığı altındaydı. Oğlu Cihanşah Mirza Sultaniye'de, Korkan-ı Alpavut Hemedan'da hüküm sürmekteydi. Sorgan-ı Alpavut da Hemedan'da Korkan'ın destekçisi ve

⁴³⁴ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 55.

⁴³⁵ A.g.e., s. 55.

⁴³⁶ Çakmak, “Akkoyunlu Karakoyunlu”, s. 87-88.

yardımcısıydı. Kara Yusuf, çevredeki bu emirlerine hazırlık yapılmasını ve Şahruh'tan korkmamalarını, “*Çağatay'dan korkup ürkmeyin. Çünkü büyük bir ordu toplayıp Irak'a hareket ettim*⁴³⁷” sözleriyle salık vermiştir. Daha sonra oğlu Şah Mehmet'i de Bağdat'tan yardıma çağırmıştır. Ancak Mehmet, babası ile dalga geçip bu davranışından dolayı onu akılsızlıkla suçlamış ve yardıma gitmeyi kabul etmemiştir⁴³⁸.

3.4. Kara Yusuf ve Son Artuklular

Kara Yusuf, Tebriz ve etrafını aldıktan sonra Erzincan'a giderek burayı da alıp eski hizmetkârı olan Pir Ömer'e vermiştir⁴³⁹. 1409 yılı baharında Kara Yusuf, Muş yöresinde bulunurken Artuklu hanedanından Mardin hâkimi Melik Salih'in (Şehabeddin Ahmet) adamı gelerek Akkoyunluların Mardin üzerine yürüdüğünü, yetiştirmediği takdirde kalenin elden çıkacağını bildirmiştir⁴⁴⁰. Mardin valisinin imdat çağrısı üzerine Kara Yusuf yönelik bayrağını yükseltmiştir. Osman Bey de kendini korumak ve kollamak için askerlerini toplamıştır. Sayıları az olmasına rağmen çekinmemiştir. Çok zorlu bir savaştan sonra Osman Bey'i mağlup eden Kara Yusuf bu zaferden sonra Mardin'e gitmiştir⁴⁴¹.

Mardin'i almak isteyen Kara Yusuf'un bu isteği kolayca gerçekleşmemiştir. Bu konuda Mardin Meliki Salih ile savaşmak zorunda kalmıştır. Savaş sonucunda zayıf düşen Melik Salih çarpışma yeri Nusaybin'den kaçarken Büveyre Derbendi'nde Kara Yusuf'un ordusu tarafından çepeçevre sıkıştırılmıştır. Artuklu askerlerinin çoğu öldürülmüş veya esir düşmüştür. Melik Salih ise Mardin'e kaçarak kalesine sığınmıştır. Kara Yusuf bir müddet kaleyi kuşatma altında tutmuştur. Bu arada Kara Yusuf çevre yerleşim yerlerini ele geçirmeye başlamıştır. Diyarbakır, Meyyafarikin, Hısn-ı Keyfa, Sur ve Resulayn gibi şehirler Karakoyunlu hâkimiyeti altına alınmıştır. Nihayet kuşatmaya karşı direnmeye gücü kalmayan Melik Salih elçisini bir mektupla Kara Yusuf'a gönderip anlaşma talebinde bulunmuştur⁴⁴².

Melik Salih mektubunda Kara Yusuf'a şunları yazmıştır;

⁴³⁷ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 56.

⁴³⁸ A.g.e., s. 44-45.

⁴³⁹ A.g.e., s. 43.

⁴⁴⁰ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 46.

⁴⁴¹ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 43.

⁴⁴² Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 88.

*“Memleketimize göz dikmiş ve kıyamet günü hesabından korkmuyorsun. Her şeyi kendine helal görüyorsun. Her türlü zulümlerde bulunmuş, adamlarımızı öldürmüş ve mallarımızı talan etmişsin. Oysa bu topraklarda senin hiçbir hakkın yok. Yazık ki biz işimizi tamamen sana bırakıyor, senin yapacaklarına karşı Allah’tan yardım diliyoruz. Eğer kalede gözün varsa hilekârlardan olma Aramızda artık barışı sağlayalım. Geçmiş geçmişte kaldı. Ancak benim şu şartım var; kendi kızlarından birini bana ver onunla evleneyim. Böylece senin şerrinden ve hilelerinden kendimi koruyabileyim. Mardin kalesine karşılık bana Musul hükümdarlığını ver. Bana zulüm ve ihanet yapmayacağına dair yemin et. Eğer bu taksimata razı olduysan anlaşmayı kabul ederim. Yok, eğer bu şartları kabul etmezsen ne hileler yapmak istiyorsan bende gereğini yaparım”.*⁴⁴³

Kara Yusuf bu mektuba karşılık olarak yolladığı cevabında Mardin Sultanı Melik Salih’ten süslü tahtını, yani Mardin’i istemiştir. Ancak bu sözlere karşılık Melik Salih’e istediği kadar mal hatta tüm mal varlığını, beygir, koyun, güzel yüzlü küçük cariyeler, aydınlık yüzlü güzeller, güneş misali göz alan huri kadar çekici kendi kızını da bol bol çeyizlerle vermeyi ve ayrıca Musul şehrini kendisine teslim edip, barış düzenleyip sözleşme yaparak savaşı bitirmeyi talep etmiştir. Artık dayanacak gücü kalmayan Mardin Meliki zorunlu olarak razı olmuş ve Kara Yusuf’a 1409 yılında Mardin Kalesini teslim etmiştir⁴⁴⁴. Kara Yusuf, Mardin’i aldıktan sonra Bayburt, Tercan ve İspir’i Erzincan’a bağlamıştır. Ardından buraları da Pir Ömer’in emrine vermiştir⁴⁴⁵.

Kara Yusuf, Melik Salih’i kızlarından biri ile evlendirerek Musul’a gönderirken Mardin’e kendi adamlarından birini tayin etmiştir. Melik Salih’in kısa zaman sonra belki de zehirlenerek ölümü ile⁴⁴⁶ üç yüzyıldan fazla süren Artuklular devleti de tarih sahnesinden silinmiştir (Haziran 1409)⁴⁴⁷. Onun oğulları Musa, Muhammed ve Abdulhayy bir süre Sincar şehrinde yaşadılarsa da onlar da 1421 yılında ortadan kaybolmuşlardır⁴⁴⁸.

⁴⁴³ A.g.e. s. 88-89.

⁴⁴⁴ A.g.e., s. 89.

⁴⁴⁵ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 43.

⁴⁴⁶ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 46. Kara Yusuf bir kızını ona vererek mal ve adamlarıyla onu güçlendirmiştir. Sonra onu Musul üzerine göndermiştir. Orada Kara Yusuf’un bazı hizmetçileri damadını arkadan vurup öldürücü bir zehirle zehirlemişlerdir. Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 43.

⁴⁴⁷ Erdem, Uyar, “Karakoyunlular”, s. 1515.

⁴⁴⁸ Turan, *Doğu Anadolu Türk Beylikleri*, s. 199.

3.5. Kara Yusuf ve Celayirlerin Sonu

Mardin işini halleden Kara Yusuf yaylamak üzere Van Gölü yakınlarındaki Aladağ'a geldiğinde Irak-ı Acem'de birçok olaylar cereyan etmekteydi. 1393 yılında Fars bölgesine gelen Timur, Muzafferli Hanedanına son verirken hanedandan Zeynelabidin hapsedilmek üzere Semerkant'a gönderilmiş, oğlu Mu'tasım ise kaçmıştır. Timur'un ölümünden sonra o da birçok kimseler gibi yeniden ortaya çıkarak yardım sağlamak ümidiyle Kara Yusuf'un yanına gelmiştir. Fars hâkimi, Timur'un torunu Pir Muhammed'in 1409 yılında kendi adamlarından Şerbetdar Hüseyin tarafından öldürülmesi üzerine bölgeye hâkim olan İskender'in Isfahan'ı ele geçirmek amacıyla hareket etmesi üzerine bölgenin karışık durumundan yararlanmak isteyen Kara Yusuf, Muzafferli Mu'tasım ile Irak-ı Acem valisi Bistam Beyi Isfahan üzerine göndermiştir. Isfahan yakınında Ateşgâh mevkiinde yapılan savaşta Türkmenler başarılı olamamışlar, üstelik Mu'tasım da öldürülmüştür⁴⁴⁹.

Bu arada Kara Yusuf ile Sultan Ahmet arasında bir anlaşmazlık çıkmış ve Azerbaycan ile Irak zor günler geçirmiştir⁴⁵⁰. Zira Sultan Ahmet Celayir, 18 Aralık 1409'da Tebriz'e bir elçi göndermiş ve Hemedan yaylağının kendisine bırakılmasını istemiştir. Ancak Kara Yusuf bu isteği reddetmiş ve elçileri geri göndermiştir⁴⁵¹.

1410'un yaz mevsimini Aladağ'da geçiren Kara Yusuf Avnik'e gelmiştir. Kalede iken Erzincan hâkimi Mutahharten'in torunu Şeyh Hasan'dan şikâyetçi olanlar huzura çıkarak bu işlerin düzeltilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine Mutahharten'in torunu Şeyh Hasan'ı cezalandırmak için Avnik'ten Erzurum ve Erzincan'a yürümüştür. Şeyh Hasan'ın teslimini sağladıktan⁴⁵², sonra adamlarından Pir Ömer'i buraya vali tayin etmiştir⁴⁵³. Pir Ömer, Kara Hisarı almak istemiş, kale yanında çadır dikip kuşatma ile uğraşmıştır. Nihayet Bayburt, Tercan ve İspir'i ele geçirip Erzincan'a dâhil eden Kara Yusuf, bütün bu yerleri Pir Ömer'in idaresine vermiştir. Bunu yapmasının en önemli nedeni ise Pir Ömer'in üstün bir güce sahip olarak rahatlıkla Kara Yülük Osman'a karşı koyabilmesi ve yöreyi savunabilmesidir⁴⁵⁴.

⁴⁴⁹ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 8-9; Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 80.

⁴⁵⁰ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 412.

⁴⁵¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 82.

⁴⁵² Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", s. 380; Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 82.

⁴⁵³ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 10; Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 83.

⁴⁵⁴ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 90-91.

Bu arada Sultan Ahmet, Hemedan yaylağının kendisine verilmemesine öfkelenmiştir. Ahmet, Kara Yusuf'un Erzincan kuşatması ile meşgul olmasını fırsat bilerek 17 Mayıs 1410'da Bağdat'tan Azerbaycan'a doğru hareket etmiştir. Kara Yusuf'un Tebriz'de bıraktığı büyük oğlu Şah Mehmet, yanında pek az kuvvet bulunmasından dolayı Hoy taraflarına çekilmiş ve Celayirli Ahmet kısa zamanda Azerbaycan'a hâkim olmuştur. Eski dostu ve arkadaşının bu hareketini Erzincan kuşatması sırasında öğrenen Kara Yusuf, şehri ele geçirir geçirmez Azerbaycan'a hareket ile Tebriz dolaylarına gelmiştir. Bunun üzerine şehirde bulunan Sultan Ahmet, savaşmak maksadıyla Tebriz'in dışındaki Şenb-i Gazan'da konaklamıştır⁴⁵⁵. Burada etrafına toplanmış olan oymakların sayısı 20.000 evi bulmuştur. Kara Yusuf da bu sırada Tebriz'e yaklaşık 12,5 km uzaklıkta bulunan Esed köyüne ulaşmış ve ordusunu savaş nizamına sokmuştur⁴⁵⁶. Birlikte acı günler geçirmiş bu iki arkadaş şimdi düşmanca karşı karşıya gelmişlerdir. Esasen vefakâr bir insan olmayan Sultan Ahmet, Kara Yusuf'un günden güne artmakta olan başarılarını çekememekte ve onun ileride kendisi için büyük bir tehlike yaratacağından şüphe etmekteydi⁴⁵⁷.

Savaş Tebriz yöresinde Esed köyü yakınında 30 Ağustos 1410 Cuma günü meydana gelmiş ve Türkmenlerin galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Celayirli askerlerinin bir kısmı tutsak alınmış, büyük bir kısmı ise kaçmıştır⁴⁵⁸. Sultan Ahmet ise savaş sırasında bir Türkmen'in kılıç vuruşu ile atından düşmüş, silah ve elbiseleri alınarak çıplak bir vaziyette öylece bırakılmıştır. Bu şekilde civardaki bir bağda gizlenmeyi başardıysa da bağdaki ağaçlardan biri üzerinde bulunan bir ihtiyarın gözünden kaçamamıştır. Tebriz'de ayakkabıcılık yapan ve Bahaeddin-i Cullah adını taşıyan bu ihtiyar Sultan Ahmet'in yanına gelince Ahmet ona kendisini tanıtmış, kimseye bir şey söylememesini tembih ettikten sonra da "bu şehirde benim çok adamlarım var. Geceleyin onların yanına git ve istediğin kadar mal ve eşya iste" demiş ve Bağdat'a vardığında da ona Bakuba'yı vereceğini vaat etmiştir. İhtiyar ayakkabıcı bunu sevinçle kabul ettiyse de yaşlı hanımı Bakuba'nın çok uzak olduğunu, kendilerine bir faydası olmayacağını söyleyerek kocasını bu fikrinden vazgeçirmiş ve onu Kara Yusuf'a göndererek bu hizmete karşılık mükâfatını al demiştir. Ayakkabıcı zaman kaybetmeden Kara Yusuf'un yanına giderek Sultan Ahmet'in kendi bağında olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine Yusuf, Şeyh Dursun,

⁴⁵⁵ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 46; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 9-10.

⁴⁵⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 83.

⁴⁵⁷ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 10.

⁴⁵⁸ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 47.

Şeyh Hacı, Tanrıbirmiş, Satılmış ve Mahmud-ı İnak'ı göndermiştir. Bunlar Ahmet Celayir'i saklandığı yerden bulup çıkarmışlar, üzerine eski bir kaftan başına da eski bir takke geçirip Kara Yusuf'un huzuruna getirmişlerdir. Başlangıçta güler yüzle karşılanmış fakat sonra Yusuf Bey söze başlayarak ona sitemlerde bulunmaktan ve “senin sözlerin ile hareketlerin birbirini tutmamıştır. Defalarca bana muhalefet etmeyeceğine dair Kur'an üzerine yemin etmiştin” demekten kendini alamamıştır. Bu sırada Kara Yusuf'un oğlu Pir Budak içeri girmiştir. Orada bulunan emirler, Sultan Ahmet'e ülkesinin Pir Budak'a verildiğini söylemişler ve sonra ondan Pir Budak'a Azerbaycan'ı, Kara Yusuf'un büyük oğlu Şah Mehmet'e de Irak-ı Arap'ı bıraktığına dair bir yarlık yazmasını istemişlerdir. Ahmet bizzat eline kalemi alarak altın suyu ile bu isteği yerine getirmiştir⁴⁵⁹.

Sultan Ahmet'in elinden bu yazı alındıktan sonra özellikle eski Celayirli Beylerinin ısrarı ile öldürülmesine karar verilmiştir⁴⁶⁰. Bu konuda İbn-i Arabşah, Kara Yusuf'un Bistam Bey'in tahrikiyle Sultan Ahmet'i öldürdüğünü belirtmektedir⁴⁶¹. Bunun üzerine Ahmet, evvelce kardeşini öldürmüş olduğu Hoca Cafer'e teslim edilerek onun tarafından öldürülmüştür. Cesedi herkesin öldüğüne inanarak fitne çıkarmaması için üç gün Tebriz'de meydanda bırakıldıktan sonra vasiyetine uyularak Bağdat'a gömülmüştür⁴⁶². Ahmet'in öldürülmesi 11 Ekim 1410 tarihinde vuku bulmuştur⁴⁶³.

Sultan Ahmet, Tebriz'e yürüdüğü sırada Şirvan hâkimi Şeyh İbrahim'den yardım istemişti. Şeyh İbrahim de oğlu Keyumers komutasında bir ordu göndermiştir. Bu ordu Aras nehrini geçmiş, fakat Sultan Ahmet'in bozguna uğradığı gün savaş alanına yaklaşmıştır. Mağlubiyet haberini duyunca da olduğu yerde kalmıştır. Kara Yusuf, bu orduyu da bozguna uğratıp Keyumers'i esir alarak hapsedilmek üzere Erciş kalesine göndermiştir. Şeyh İbrahim oğlunu kurtarmak için fideye teklif ettiyse de reddedilmiştir⁴⁶⁴.

⁴⁵⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 84-85.

⁴⁶⁰ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 47.

⁴⁶¹ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 412.

⁴⁶² Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 10. Sultan Ahmet, tahsilli bir hükümdar olup Türkçe, Farsça ve Arapça olarak üç dilde şiir söyleyebilmekte ve musikiden anlamaktaydı. Hatta musiki onun devrinde oldukça önemli bir gelişme ve ilerleme kaydetmiştir. Fakat dönem ve kin tutan bir karaktere sahiptir. Bütün hayatı sefahat ile geçmiş ve kendisini bir takım çirkin alışkanlıklardan kurtaramamıştır. Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 86.

⁴⁶³ İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s. 188-189.

⁴⁶⁴ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 86.

Böylece Celayirliler tarih sahnesinden silinirken Azerbaycan dışında, Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem Karakoyunlulara geçmiştir. Kara Yusuf Bağdad'ı oğlu Şah Muhammed'e bırakmış ancak onun asilik yapması üzerine üç günlük bir kuşatmadan sonra yanına gelen oğlunu yakalayıp mal ve mülklerine, vakıf arazilerine, kadı ve fakihlerin iktalarına el koyup yerine diğer oğlu Mirza Isfahan'ı vali tayin ederek Tebriz'e dönmüştür⁴⁶⁵.

Gücü ve savaş tecrübesiyle tanınan Kara Yusuf⁴⁶⁶ bahadırılığı ve cengâver ordusu ile büyük bir devletin temellerini atmış, Tebriz' i merkez edinmiştir. Bu şehir kısa süre içinde Yakın-Doğu ve Ön-Asya'nın diğer önemli başkentleri Kahire, Herat ve Bursa ile kıyaslanmaya dahi başlanmıştır⁴⁶⁷.

3.6. Kara Yusuf'un Gürcistan Seferleri ve Bölgede Yaşanan Diğer Olaylar

14. yüzyılın sonunda Kafkasya'da yer alan Gürcistan, Timur'un yaptığı seferlerden sonra Türk akınları için daha uygun bir alan haline gelmiştir. Fakat Timur'un ölümünden sonra mirasçıları arasında meydana gelen kavgaları fırsat bilen Gürcü Kralı II. Konstantin, Gürcistan sınırları içinde kalan az miktardaki Tatar askerlerini ortadan kaldırmış ve yönetimi yeniden ele almıştır. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiştir. Çünkü kısa bir süre içinde Gürcü sınırlarına, kendilerini Azerbaycan Şahları olarak ilan eden Karakoyunlular dayanmıştır⁴⁶⁸.

Nitekim Celayirlilere son verdikten sonra 1411 yılında Kara Yusuf, bütün Azerbaycan ileri gelenleri ile Türkmen beylerini Tebriz'de huzuruna çağırıp, onların bulunduğu bir mecliste oğullarından Pir Budak'ı⁴⁶⁹ sultan ilan etmiştir. Çünkü Kara Yusuf, ancak Cengiz soyuna veya onunla hısımlığı olan bir aileye mensup bulunanların han veya sultan olabilecekleri şeklindeki dâhil bulunduğu siyasi çevrede kuvvetle mevcut olan hukuki telakkiye uymak mecburiyetinde kalarak bizzat kendisini değil Sultan Ahmet'in manevi evladı olan varisi ve halefi saydığı oğlu Pir Budak'ı sultan ilan etmiştir. Yapılan merasimde onu altından bir tahta oturtmuş,

⁴⁶⁵ Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 92.

⁴⁶⁶ Hans R. Roemer, "Timurlular", *İA*, C. 12/1, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, s. 348.

⁴⁶⁷ Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 74.

⁴⁶⁸ Kazım Paydaş, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenlerinin Gürcistan'a Yaptıkları Seferler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXI, S. 2, Aralık 2006, s. 179-180.

⁴⁶⁹ Yakışıklı ve iyi kalpli bir insan olan Pir Budak, aynı zamanda emirler arasında da çok sevilen bir veliaht şehzade olmuştur. Varlık, "Karakoyunlular", s. 459.

başına taç giydirmiş ve beline altın kemer kuşatmıştır. Kendisini de oğlunun vekili telakki eden Kara Yusuf, ona diğer emirlerle birlikte tazimde bulunmuştur. Yine Pir Budak'ın saltanat alametlerinden olmak üzere ülkesinin çeşitli yerlerinde üzerlerinde oğlu ve kendisinin adları yazılı bakır ve gümüş sikkeler kestirmiştir. Müştereken kesilen sikkeler üzerinde oğlunun isim, lakap ve unvanları “Es Sultanu’l Azam Pir Budak Han” şeklinde kendisinininki de “Şah (veya Emir) Yusuf Nuyan (veya Bahadır) olarak yazılmıştır⁴⁷⁰”. Ferman ve menşurların başına da Moğol usulünce “Sultan Pir Budak yarlığıdın Ebu’n Nasr Yusuf Bahadır Noyan sözümüz” ibaresi yazılmıştır⁴⁷¹.

Kara Yusuf, 1412 yılı başlarında Muş sahrasına gelip önceki yıl padişahlığını ilan ettiği oğlu Pir Budak için büyük bir toy düzenlemiştir. Toyda Azerbaycan emirleri ve Türkmen beyleri hazır bulunmuşlardır⁴⁷². Bu arada Şah Mehmet 29 Nisan 1411 tarihinde Bağdat’ı ele geçirmiştir⁴⁷³.

Muş yaylasındaki toydan sonra Kara Yusuf, Bitlis’e giderek orada Emir Şemsettin tarafından karşılanmıştır. Daha sonra Mardin yöresindeki Sa’ur kalesine gelerek askerlerinin bir kısmını bu kalenin kuşatması için bırakmış ve Mardin’e gitmiştir. Hazinesini şehrin kalesine bırakıp buranın muhafızlığını da Kara Bahadır’a verdikten sonra Amid üzerine yürümüştür. İlk önce Çermik tarlalarını hasara uğrattınca Çermik halkı kendisinden aman talep etmiştir. Bin at verdikleri takdirde aman dileklerini kabul edeceğini bildiren Kara Yusuf, Çermiklilerin taallul göstermeleri karşısında kaleyi almış ve kalenin savunucusu olan askerlerden bazılarını da öldürmüştür. Buradan Ergani üzerine yürüyen Kara Yusuf, önüne çıkan Kara Yülük Osman’ı da bozguna uğrattıp onu kaleye kapanmaya mecbur etmiş ve şehri yağmaladıktan sonra Muş yolu ile başkenti Tebriz’e dönmüştür⁴⁷⁴.

Bu arada Kara Yusuf, bir süredir emirlerini dinlemeyerek bağımsız hareket etmeye başlayan Irak-ı Acem valisi Bistam Beyin cezalandırılması için Erdebil’e göndermiş olduğu askerlerin başarısız olmaları üzerine bizzat kendisi oraya yürüyerek Eylül 1412’de Sultaniye önlerine gelmiştir. Kendisine itaat etmeleri yolunda Bistam ile kardeşlerine haber yollamışsa da onlar buna pek aldırmış etmemişlerdir. Bunun üzerine Kara Yusuf askerlerine şehri tahrip etmelerini

⁴⁷⁰ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 88, 113.

⁴⁷¹ Varlık, “Karakoyunlular”, s. 456.

⁴⁷² Keleş, “Doğu Anadolu’da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi”, s. 227. Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 89-90

⁴⁷³ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 89.

⁴⁷⁴ A.g.e., s. 90.

emretmiştir⁴⁷⁵. Bunun Bistam Beyin Sultaniye şehri ve bölgesini Kara Yusuf'a bırakmak istememesinden ileri geldiği muhakkaktır⁴⁷⁶.

Bu esnada Şirvanşah Şeyh İbrahim, Şeki Valisi Arlat Seyyidi Ahmet ve Gürcü Kralı Konstantin (Köstendil), Kara Yusuf'a karşı ittifak ederek birlikte harekete geçmişlerdir. Bu durumu öğrenen Kara Yusuf, 26 Ekim 1412'de Tebriz'e dönerek kuvvetlerini toparlamış ve 17 Kasım'da Karabağ'a gelmiştir. Buradan Şirvanşah Şeyh İbrahim'e elçiler göndererek barış teklifinde bulunmuştur. Ancak bu teklif Şirvanşah ve müttefikleri tarafından kabul görmediği gibi bu durum Kara Yusuf'un acizliğine yorumlanarak büsbütün onların cüretlerinin artmasına sebep olmuştur. Yaşanan gelişmelere son derece öfkelenen Kara Yusuf, 19 Aralık 1412 tarihinde tereddüt etmeksizin Kür ırmağını geçerek müttefik kuvvetlere saldırmıştır⁴⁷⁷.

Büyük bir öfkeye kapılmış olan Kara Yusuf, bu saldırı sonucunda müttefikleri yenilgiye uğratmıştır. Bu sıralarda Şirvan yöneticisi Emir İbrahim, kaçarken atı tökezleyince yere düşmüş ve kolunu kırmıştır. İbrahim'i tanımayan bazı Türkmenler, onu esir alarak Kara Yusuf'un yanına getirmişlerdir. Savaş sonunda Şeyh İbrahim'in kardeşi Behlül, Şirvan Kadısı Mevlana Zahirüddin, Gürcü kralı Konstantin, askerlerinin birçoğu ile esir alınmışlardır. Alınan bu esirlerden Şirvanşah ile kardeşi Behlül ve Şirvan kadısının hayatları bağışlanarak muhafaza altına alınıp hapsedilmişler ancak Gürcü Kralı, kardeşi ve yanlarında bulunan 300 Gürcü Aznavur (soylu Gürcülerin oluşturduğu bir sınıf) öldürülmüştür⁴⁷⁸.

Şirvan topraklarını Şemahi'ye kadar yağma ettiren⁴⁷⁹ Kara Yusuf, kazanmış olduğu bu parlak zaferden sonra 1 Şubat 1413 tarihinde esirleri de yanına alarak Tebriz'e geri dönmüştür. Kara Yusuf'un Gürcülere karşı kazanmış olduğu bu zaferden sonra Konstantin'in yerine 1413 yılında oğlu I. Aleksandre geçmiş ve Atabekler Yurdu hâkimi Atabek Yoanne de kendisine tâbi bulunduğu halde Karakoyunluları metbu tanıyarak vergi vermeye başlamıştır⁴⁸⁰. Kara Yusuf böylece büyük bir tehlikeyi zafere dönüştürdüğü gibi şöhretini de artırmıştır⁴⁸¹.

⁴⁷⁵ Paydaş, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu", s. 180.

⁴⁷⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 91.

⁴⁷⁷ Paydaş, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu", s. 180; Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 91-92.

⁴⁷⁸ Sümer, Gürcü aznavurların sayısını 130 olarak belirtmiştir. Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 92.

⁴⁷⁹ Varlık, "Karakoyunlular", s. 457.

⁴⁸⁰ Paydaş, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu", s. 181.

⁴⁸¹ Varlık, "Karakoyunlular", s. 457.

Kara Yusuf 1 Mayıs 1413 tarihinde Tebriz bölgesindeki Sehend yaylasına gitmek üzere hükümet merkezinden ayrılmıştır. Bu sırada Bistam Beyin yeğeni olan Mansur oğlu Muhammed yakalanıp Tebriz’de hapsedilmiştir. Fakat Yusuf Bey kısa bir zaman sonra Muhammed’i hapisten çıkartarak Erdebil ve Halhal bölgesini ona dirlik olarak vermiştir. Yaz mevsimi gelince Kara Yusuf, Sultaniye’de bulunan Bistam Beyin üzerine yürüyerek askerlerine bu şehirde ve Kazvin’de tahribat yaptırmıştır. Bu sırada Kara Yusuf, Mansur oğlu Muhammed’in itaatsizliğe başladığını işittiği gibi Fars hâkimi Mirza İskender’in de Hemedan çevresine geldiğini işitmiştir. Ömer Şeyh oğlu Mirza İskender, Fars ve Irak-ı Acem’in bir kısmını idaresi altına aldıktan ve Isfahan’ı da saltanat merkezi yaptıktan sonra Azerbaycan’ı zapt etmeyi kafasına koymuş ve Luristan yolu ile bu ülkeye yürüyerek Nihavend’e gelmiştir. Kara Yusuf, İskender’in bu hareketi üzerine onu karşılamak için harekete geçmiştir. İki ordu birbirine yaklaştığı sırada Kara Yusuf ve askerlerinin çoğunda bir hastalık baş gösterince Kara Yusuf, geri dönmek zorunda kalmıştır. Bunu duyan Mirza İskender: “*Mirza Kara Yusuf benden korktuğundan kaçtı. Acz elini zaaf ve hastalık eteğine astı*” sözleriyle gururlanmış ancak o da daha fazla ilerleyemeyerek Isfahan’a dönmüştür⁴⁸².

1416 yılında Kara Yusuf, Gürcistan’a tekrar girmiş ve Ahıska şehrini zapt etmiştir. O, bu sefer sonucunda burada bulunan erkeklerin çoğunu öldürüp kadın ve çocukları ise esir etmiştir. Böylece Kara Yusuf, Kafkaslarda gerçekleştirmiş olduğu bu seferlerle Gürcistan’ın bazı bölgelerini fethetmiştir⁴⁸³.

3.7. Kara Yusuf-Şahruh Mücadeleleri

Timur'un ölümüyle yeniden siyasi sahnede görünen Karakoyunlu Kara Yusuf, Timur'un Irak-ı Arap’ı verdiği oğlu Miranşah’ı ve torunu Ebubekir’i 1406 ve 1408’de yenerek Miran Şah’ın ölümüne ve Ebubekir’in kaçmasına sebep olduğu gibi eski arkadaşı Celayirli Sultan Ahmet’i de bertaraf ederek Azerbaycan’a hâkim olunca Timurluların tehlikeli bir komşusu halini almıştır⁴⁸⁴.

⁴⁸² Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 92-93.

⁴⁸³ Paydaş, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu”, s. 181.

⁴⁸⁴ Aka, “Şahruh”, s. 293-294.

Böyle bir ortamda Maverâünnehir'deki mücadeleler sonucu toprakları elinden alınan Miranşah oğlu Halil Sultan, Uzunata'da amcası Şahruh⁴⁸⁵ ile görüşükten sonra Semerkant tahtını Şahruh'a bırakarak Herat'a gelmiş ve buradan da 10.000 atlı ile babasının eski yurduna giderek fethedebildiği yerleri geri almak üzere 1410 yılı Mart ayında Azerbaycan ve Irak-ı Acem taraflarına gönderilmiştir. Şahruh kendisinin de arkadan hareket edeceğini ifade etmiştir ki onun bu teşebbüsü babasının ölümünden sonra Horasan, Maverâünnehir ve kısmen Afganistan'da hâkimiyetini pekiştirmekle vakit geçirmiş olan Şahruh'un Timur devletini eski hudutlarına kavuşturmak hususunda batıya doğru yaptığı ilk teşebbüs olması bakımından dikkat çekicidir⁴⁸⁶. Nitekim Halil Sultan, hareket ile Rey şehrine gelmiş fakat daha ileriye gidememiştir. Çünkü bu sırada Fars hâkimi bulunan İskender, kardeşi Rüstem'i Isfahan'da kuşatmış, Rüstem ise Halil Sultan'dan yardım isteyince o, Isfahan önüne gelmek zorunda kalmıştır. Kuşatmaya dayanamayan Rüstem, şehirden ayrılarak Kara Yusuf'un yanına gitmiş, İskender ise yanındaki askerlerden bazılarının ayrılması üzerine Şiraz'a dönmüştür. Halil Sultan'a gelince o da kıtlık yüzünden Isfahan'da fazla kalamayarak Rey'e çekilmiş ve durumu Şahruh'a bildirmiştir. Lakin Halil Sultan'ın Rey'e geldikten sonra hastalanıp ölümü (2 Kasım 1411) ile Şahruh'un bütün ümitleri boşa çıkmıştır⁴⁸⁷. Denilebilir ki 1420 yılına kadar Şahruh, ülkenin büyük bir kısmında hâkimiyetini pekiştirmekle birlikte batıda henüz ciddi bir faaliyette bulunamamıştır⁴⁸⁸.

Bütün bunlar Şahruh'un azmini kıracak cinsten olaylar değildi. Bu yüzden o Timur'un ölümünden sonra Özbeklerin işgal ettikleri Harezm bölgesini 1413 yılında geri aldıktan sonra bütün ilgisini batıya çevirmiş, oğlu Uluğ Beyin Semerkant'tan gönderdiği fillerle ordusunu takviye ettikten sonra Ekim ayında Herat'tan Mazenderan'a doğru hareket etmiştir. Nişabur'a gelindiğinde yeğeni Ömer Şeyh oğlu

⁴⁸⁵ Şahruh: 14 Reblülahir 779'da (20 Ağustos 1377) Semerkant'ta doğdu. Timur'un dördüncü oğlu olup annesi Karahıtaylar'dan Tugay Terken Aga'dır. Timur sefere çıkarken zaman zaman Semerkant'ın idaresini ona bırakırdı. 1397 yılında ağabeyi Miran Şah'tan boşalan, merkezi Herat olmak üzere Sistan, Horasan ve Mazenderan bölgelerinin valiliğine getirildi. İsmail Aka, "Şahruh", *DİA*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, s. 293. Şahruh, 20 Ağustos 1377 tarihinde Perşembe günü, On İki Hayvanlı Türk takvimine göre Yılan yılında Timur'un dördüncü oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani...*, s. 11.

⁴⁸⁶ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 9.

⁴⁸⁷ A.g.e., s. 10-11. Mirza Rüstem, 23 Ekim 1410 tarihinde Kara Yusuf tarafından karşılanmıştır. Kendisine değerli hilatlar ve atlar verildikten sonra da yanına adamlar da verilip Isfahan'a yolcu edilmiştir. Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 87.

⁴⁸⁸ Aka, "Şahruh", s. 293

İskender'e Ebu Said Melik adlı elçisiyle⁴⁸⁹ haber göndererek Kara Yusuf'a haddini bildirmek üzere baharda harekete geçeceğini söylemiş ve Rey'de ordusu ile kendisine katılmasını istemiştir. Ancak amcası Şahruh'un hâkimiyetini tanımak istemeyen İskender, amcasına beklenmedik bir cevap vermiş, bunun üzerine Şahruh, Tebriz yerine Isfahan üzerine yürümesinin daha uygun olacağına karar vermiştir⁴⁹⁰. Pek muhteris bir kişi olan İskender, kardeşlerini bulundukları yerlerden çıkardıktan sonra zihninde Timurlu imparatorluğunun biricik hâkimi olmak gibi bir gaye taşımaya başlamıştır. Bu nedenle Şahruh'a ret cevabı verdikten sonra da Irak yolunu kapatmış, Sistan, Kandahar ve Gernsir hâkimlerine mektuplar gönderip onları Şahruh aleyhine harekete geçmeye davet etmiştir. Bu olayları anında öğrenen Şahruh, Mart-Nisan 1414'te Mazenderan çayırılığından Isfahan üzerine yürümeye başlamıştır. Kısa bir zamanda da Isfahan'ı fethederek İskender'i esir almış ve bu şehri İskender'in kardeşi Rüstem Mirza'ya vermiştir. Luristan'ı da İskender'in diğer kardeşi Baykara'ya vermiş, Fars ülkesini ise oğullarından İbrahim Mirza'ya tevcih edip 17 Eylül'de Herat'a dönmüştür⁴⁹¹.

Şahruh, İskender ile mücadele ettiği sırada Damgan'a geldiğinde Sultaniye'de Emir Bistam'ın elçisi gelerek bağlılığını ifade etmiştir. Şahruh elçiye karşılamış, Sultaniye kalesini berkiterek o havaliye göz kulak olmasını bildirdikten sonra oğlu veya kardeşini orduya katılmak üzere göndermesini istemiştir⁴⁹². Kara Yusuf, Nisan 1415'te güzel konuşması ile tanınan adamlarından Merdanşah'ı elçilik ile Herat'a göndermiş ve "eğer Şahruh, Sultaniye kalesini kendisine bırakacak olursa onun hâkimiyetini kabul ile buyurduğu şekilde hareket edeceğini" bildirmiştir⁴⁹³. Kara Yusuf'un Şahruh'a böyle bir teklifte bulunması ondan gelecek tehlikeyi önlemekten daha çok milletler arası büyük bir ticaret merkezi olan Sultaniye'ye kolayca sahip olmak maksadıyla ilgilidir⁴⁹⁴. Herat hâkimi ise 'sadakatin, elçilerin gidip gelmesi, oğullarından birini Herat'a kendi yanına göndermesi ile anlaşılacağı ve bunları yerine getirdiği takdirde Sultaniye'ye kadar olan yerleri Tebriz hâkimine bırakacağını' ifade ile elçiye dönme izni vermiştir. Fakat bu sırada beklenmedik bir olay vuku bulmuş, daha önce Şahruh tarafından kendisine Rey bölgesi verilmiş

⁴⁸⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 94.

⁴⁹⁰ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 11.

⁴⁹¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 94.

⁴⁹² Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 12.

⁴⁹³ Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 6; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 60, Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 12.

⁴⁹⁴ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 95.

bulunan Miranşah'ın oğlu Mirza İcil ölmüş ve bundan yararlanmak isteyen Kara Yusuf'un Sultaniye üzerine yürüdüğü öğrenilmiştir⁴⁹⁵.

Şahruh, 1415 yılında ikinci defa Fars bölgesine yürümek zorunda kalmıştır. Çünkü kendisine Luristan'ı vermiş olduğu yeğenlerinden Ömer Şeyh oğlu Mirza Baykara isyan ederek Fars'ı Şahruh'un oğlu İbrahim'in elinden almıştır. Şahruh 14 Ağustos'ta Herat'tan ayrılmış ve yolda ordu içinde Kara Yusuf'un bir casusu yakalanmıştır. Bistam topraklarında iken Bistam'ın kardeşi Emir Masum gelerek Kara Yusuf'a dair Şahruh'a bilgi vermiştir. Daha sonra Şahruh, asi Baykara'yı esir alarak Fars'ta dirlik ve düzeni sağlamış ardından büyük emirlerinden İlyas Hoca'ya Irak-ı Acem bölgesinin idaresini vermiştir. Şüphesiz ki Şahruh'un bu hareketi Kara Yusuf'a karşı alınmış bir tedbirdir. Kara Yusuf'un Rey ve Isfahan yönündeki bir hücumundan kaygılanan Şahruh ona karşı önemli bir kuvveti bu suretle sınırda toplamıştır⁴⁹⁶.

Şahruh açısından batıdaki gaile bunlardan ibaret değildir. Ankara Savaşı'ndan sonra parçalanan Osmanlı Devleti yeniden kendini toplamış, vaktiyle Timur'un hâkimiyetini tanımış olan Çelebi Mehmet'in faaliyetleri de Herat'ta endişe uyandırmaya başlamıştır. Anadolu'da birliğin kurulmasını hoş karşılamayan Şahruh, Şubat 1416 ortalarında beylerinden Burunduk Bahadır ile gönderdiği mektubunda Osmanlı Sultanını, kardeşlerini ortadan kaldırdığından dolayı kınamıştır. Osmanlı Sultanı ise söylediklerinin doğru fakat hâkimiyetin ortaklık kabul edemeyeceği, ortaklığın düşmanlara daima fırsat ve cesaret verdiği cevabını vermiştir⁴⁹⁷.

Bu gelişmeler doğrultusunda Şahruh, doğuda durumunu sağlama alarak Çin elçilerini kabul etmiş, oğlu Uluğ Beyin kendisine karşı harekete geçip geçmeyeceğini kontrol etmiştir. Esasen o artık sülalesi mensuplarından hepsine kendi gücünü kabul ettirmiş, imparatorluğun büyük bir kısmına da tekrar sahip olmuştur⁴⁹⁸. Artık Karakoyunlularla yakından ilgilenmenin zamanı geldiğini düşünmeye başlamıştır. Evvela Kara Yusuf tarafından öldürülen abisi Miranşah'ın intikamının alınması gerekmektedir. Diğer taraftan İran Moğollarının merkezi durumundaki bölgenin sembolik önemi vardı. Timur'un Sultaniye'yi fethinden itibaren hanedan, İlhanlıların

⁴⁹⁵ Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 6; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 60; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 12.

⁴⁹⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 96.

⁴⁹⁷ Şükrullah, *Behçetü't-Tevarih*, s. 390-391; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 12-13.

⁴⁹⁸ Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı...*, s. 115.

mirasını devraldığı iddiasındaydı. Bu Şahruh için önemliydi. Çünkü kendisi de İlhanlı unvanlarını benimsemiş ve İran'da Moğol geleneklerini uygulayan Gazan Han'ı taklit etmiştir. Kazvin ve Sultaniye gibi ticari önemi olan şehirleri ise kendi topraklarının bir parçası saymaktaydı⁴⁹⁹.

Şahruh, 1419 yılında Rey'den itibaren Irak-ı Acem, Fars, Kirman, Yezd, Sistan, Mazenderan, Horasan, Harezm, Maveraünnehr ve hemen bütün Afganistan'ı idaresi altında toplamış ve daha önce de belirtildiği gibi ailesinden kendisine karşı muhalefet edebilecek hiçbir kimse de kalmamıştır. Artık şimdi yapılacak tek bir şey vardır. O da Azerbaycan ve Irak-ı Arap ülkelerini ve kısmen Irak-ı Acem'i Kara Yusuf'un elinden almak veya onu tâbi bir hükümdar durumuna getirmektir⁵⁰⁰.

Hakikatte Şahruh'un Kara Yusuf'a düzenleyeceği seferin bazı sağlam gerekçeleri vardı. Bunlardan birincisi Karakoyunlular tarafından işgal edilmiş bulunan o devrin bayındır ve ticari değeri yüksek olan Sultaniye ve Kazvin şehirleri ile Irak-ı Acem'in geri alınması isteğidir. İkinci bir sebep olarak da Timur'un ölümünden sonra bu bölgede büyük bir kuvvet olarak ortaya çıkan ve Timurlu hâkimiyetine geniş sahalarda son veren Karakoyunlu Türkmenleri ile Çağataylar arasındaki Miranşah'ın öldürülmesi ile ortaya çıkan intikam hissini de eklemek gerekir⁵⁰¹.

Maksadına savaşımadan ulaşmak isteyen Şahruh, 1420 yılında Sadık isimli bir adamını bir mektup ile elçi olarak Kara Yusuf'a göndererek kendisine tabi olmasını istemiştir⁵⁰². Ayrıca Sultaniye ile Kazvin'i, Yusuf Beyin vaktiyle eline geçirip nikâhına aldığı Miranşah'ın hanımı ve kızını, öldürülmüş olmasından dolayı Miranşah'ın diyetini ve onların mallarına karşılık kendi adına sikke kesilip, hutbe okunmasını istemiştir⁵⁰³. Fakat Şahruh'un elçisi Yusuf'tan tam bir ret cevabı alarak geri dönmüştür⁵⁰⁴. Elçi dönüşünde ayrıca Kara Yusuf'u sözle yola getirmenin mümkün olmadığını, elindeki kaleleri berkiterek zahire yığdığını, şeriatın bozulduğunu⁵⁰⁵, mescitlerin muattal bırakıldığını, Yusuf'un günlerini fisk-ı fücür ile

⁴⁹⁹ Keleş, "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi", s. 227; Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 7; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 60-61.

⁵⁰⁰ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 104.

⁵⁰¹ Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 7; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 60-61; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 13.

⁵⁰² Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 105.

⁵⁰³ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 13.

⁵⁰⁴ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 105.

⁵⁰⁵ Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 7; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 61.

geçirdiğini ifade etmiştir⁵⁰⁶. Yine bu sıralarda Kara Yülük'ün Şahruh'a gönderdiği fakat Kara Yusuf'un eline geçip daha sonra oğlu İskender tarafından Osmanlılara gönderilen mektubunda bütün Anadolu Beyleri ile Bizans ve Trabzon Rum imparatoru, Gürcü melikleri, Şirvan, Gilan ve Luristan hâkimlerinin Çağatay hükümdarını bekledikleri bildirilmektedir⁵⁰⁷.

Şahruh, pek de ümit etmediği bu ret cevabından oldukça üzülmüştür. Silaha başvurmadan başka çaresi kalmadığını görerek⁵⁰⁸ genel bir seferberlik ilan edip hazırlıklara başlamıştır⁵⁰⁹. Ordunun ihtiyaçları için cephanede bulunan 30.000 parça silaha ek olarak imalathanelere 10.000 parça daha silah ısmarlanmış, ülke içerisinde ordunun ihtiyacı olan malzemenin günün rayicine göre satın alınmasını emretmiştir⁵¹⁰. Büyük oğlu ve aynı zamanda Maverâünnehir valisi olan Mirza Uluğ Bey, ülkenin korunması için Semerkant'ta bırakılmakla beraber 15.000 kişilik bir kuvvet göndermesi buyrulmuş, Herat'ta büyük beylerden Seyyid Ahmet Tarhan bırakılmıştır⁵¹¹. Yine Gernsir, Kandahar, Kabil, Gazne ve Hindistan sınırına kadar olan yerleri idare etmekte olan Mirza Suyurgatmış da yerinde bırakılarak diğer bütün şehzade ve emirler sefere katılmak buyruğunu almışlardır⁵¹².

Kara Yusuf ise Sultaniye'de hüküm süren oğlu Cihanşah Mirza, Hemedan'da bulunan Korkan-ı Alpavut'a ve çevredeki diğer emirlerine hazırlık yapılmasını ve Şahruh'tan korkmamalarını “*Çağatay'dan korkup ürkmeyin. Çünkü büyük bir ordu toplayıp Irak'a hareket ettim*⁵¹³” sözleriyle bildirmiştir. Daha sonra oğlu Şah Mehmet'i de Bağdat'tan yardıma çağırmıştır. Ancak Mehmet, babası ile dalga geçip bu davranışından dolayı onu akılsızlıkla suçlamış ve yardıma gitmeyi “*Babamın başı büyümüş, akli başından gitmiş olmalı ki benden bu istekte bulunuyor*”⁵¹⁴ sözleriyle kabul etmemiştir.

Şahruh'un Kara Yusuf'a karşı yürümek üzere bulunduğu Mart 1420'de Mısır Memluk Sultanı Şeyh Mahmudî de Kara Yusuf ile savaşmak için emirlerine

⁵⁰⁶ Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani...*, s. 116.

⁵⁰⁷ Aka, “Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...”, s. 7; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 61.

⁵⁰⁸ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 105.

⁵⁰⁹ Keleş, “Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi”, s. 227.

⁵¹⁰ Aka, “Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...”, s. 7-8.

⁵¹¹ A.g.e., s. 7-8.

⁵¹² Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 105.

⁵¹³ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 56.

⁵¹⁴ A.g.e., s. 56; Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah*, s. 94.

sefer hazırlıklarına girişmelerini emretmiştir⁵¹⁵. Bu amaçla gerek Kara Yusuf'un gerek oğlu Bağdat hâkimi Şah Mehmet'in küfür içinde bulundukları ilan edilmiş, kadılar da Karakoyunlu hükümdarına karşı savaş açmak için fetva vermişlerdir. Bu cümleden olmak üzere 14 Ağustos 1420 tarihinde halife ve dört kadı ile naibleri arasında yapılan bir toplantıda Şafii kadılarından Bedreddin, bindiği katır üzerinde elindeki bir kâğıdı okuyarak halkı Kara Yusuf'a karşı savaşa davet etmiş, onun ve oğlunun kötülüklerini sayarak bunlara karşı mücadeleye davet etmiştir. Belirtmek gerekir ki Memluk Sultanının Kara Yusuf üzerine yürümeye kesin olarak karar vermesinde Kara Yusuf'un gönderdiği bir mektubun büyük etkisi olmuştur. Mektubunda Yusuf, 1404 yılında Dımaşk'ta hapisteyken Şeyh'in kendisinden aldığı⁵¹⁶ mücevherleri istemiştir. Fakat Şeyh'in kararının en önemli sebebi Kara Yusuf'un Suriye'ye sefer yapacağına dair zaman zaman söylentilerin çıkması ve bu durumun da halkı derin bir kaygıya düşürmesi olsa gerektir⁵¹⁷.

Mısır'da durum bu merkezde iken 25 Ağustos 1420 Pazartesi günü Herat'tan hareket eden Şahruh, Mağan Gölüne⁵¹⁸ geldiğinde bir süre konaklama kararı vermiştir. Burada kendisine Harezm Valisi Emir Şah Melik katılmış ve kendisi ile Emir Hasan Sufi Tarhan öncü tayin edilmişlerdir⁵¹⁹. 12 Eylül'de Mağan'dan ayrılan Şahruh, 20 Eylül'de Cam şehrine gelmiş ve burada Horasan'ın Selçuklular zamanındaki en büyük velilerinden Şemsettin Ahmet-i Cam'ın türbesini ziyaret etmiştir. 26 Eylül'de Nişabur civarındaki Ribat-ı Dizbad'da ordugâhını kurmuştur. 7 Ekim'de Nişabur'u geçerek Mirza Baysungur'a bazı tümen emirleri ile birlikte önden gitmesi emrini vermiştir⁵²⁰. Yoluna devam ederek Bahrabad köyünde Şeyh Sadeddin, Harakan'da Şeyh Ebu'l Hasan-ı Harrakanî'nin, Bistam'da Bayezid-i Bistamî'nin türbelerini ziyaret etmiştir⁵²¹. 18 Ekim Cumartesi günü Damğan'a ulaşan Şahruh'un ordusuna burada, daha önce Mazenderan'a gönderilmiş olan birkaç tane fil, Mazenderan askeri ile birlikte katılmıştır⁵²². Ertesi gün hareketle 22 Ekim'de Simnan'a gelen Şahruh, Şeyh Rükneddin Alauddevle-i Simnanî'nin türbesini ziyaret

⁵¹⁵ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 101.

⁵¹⁶ Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 48.

⁵¹⁷ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 103-104.

⁵¹⁸ Bu gölün adı Faruk Sümer'de Gul-i Bağan şeklinde geçmektedir. Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 105. Mağan gölü, Malan suyunun güneyindedir. Ayrıca Semerkant'ın kuzey batısında Mağan adında bir çayırılık da bulunmaktadır. Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani...*, s. 117.

⁵¹⁹ Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 8; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 61.

⁵²⁰ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 106.

⁵²¹ Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 8; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 61.

⁵²² Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani...*, s. 117.

etmiş ve bu sırada Sistan, Ferah, Kuhistan, Germisir, Kandahar, Gazne, Kabil askerleriyle Afganistan'daki Hezare Moğolları orduya katılmışlardır. Şahruh yola devamla 28 Ekim'de Rey'in güneydoğusunda ve bu şehre çok yakın olan Veramin yakınında ordugâhını kurmuştur. Burada Şahruh'un oğlu Fars valisi İbrahim Mirza ve yeğeni Isfahan hâkimi Rüstem, Yezd valisi Kınaşirin ve Kirman valisi Emir Çakmak maiyetlerindeki kuvvetlerle orduya dâhil olmuşlardır⁵²³.

Yoldaki katılmalarla ordusu 200.000 kişiye ulaşmasına rağmen herkes Türkmenlerle savaşı düşünerek savaştan pek de ümitli görünmemekteydiler⁵²⁴. Hatta Kara Yusuf'un savaşa hazırlanmakta olduğunun kesin bir surette anlaşılması bütün Şahruh ordusunda savaşın sonucu hakkında kaygı ve korku meydana getirmiştir. Ordudaki basit bir askerden hükümdara kadar herkes zaferin kazanılacağından pek emin görünmemişlerdir⁵²⁵. Nitekim Şahruh, bizzat istihareye yatıp dua edip Allah'a yakardığı gibi hafızlardan 12 bin kere Fetih suresini okumalarını dahi istemiştir⁵²⁶. Şahruh, Fetih suresini okuttuktan sonra Emir Yusuf Hoca komutasındaki 10.000 kişilik bir kuvveti Kazvin üzerine göndermiştir. Şehrin Karakoyunlu valisi Kör Haydar oğlu Kasım, direnemeyeceğini anlayarak şehri tahliye etmiş ve Sultaniye'de bulunan Kara Yusuf'un oğlu Cihanşah'ın yanına gitmiştir. Emir Yusuf Hoca ise Kazvin'e girmiş, ahaliye şefkatle muamelede bulunmuştur⁵²⁷. Şahruh'un yaklaşmakta olduğunu gören Cihanşah, Sultaniye kalesinde mukavemete hazırlanarak şehir halkını kaleye sığınmaya mecbur etmiş ve bütün zahireyi kaleye taşımıştır⁵²⁸.

Şahruh, Kara Yusuf'un üzerine gelirken Kara Yusuf ise Şahruh'un öncü olarak gönderdiği Emir Şah Melik'in, Payende adlı adamını Tebriz'de hapsedirmiştir. Kendisine teklif edilen barış isteğini, Sultaniye ile Kazvin'i Şahruh'a verdiği takdirde, Suriye ve Rum'a kadar Azerbaycan ile Irak-ı Arap'ın kendisine bırakılacağı vaatlerini tamamen reddetmiştir. Ardından hazinede ne varsa askerlerine

⁵²³ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 106.

⁵²⁴ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 14; Keleş, "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi", s. 227; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 61.

⁵²⁵ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 107.

⁵²⁶ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 14; Keleş, "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi", s. 227; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 61.

⁵²⁷ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 108.

⁵²⁸ Yinanç, "Cihanşah", *İA*, C. 3, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, s. 173; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 61. Azerbaycan ve bütün Irak-ı Arap'ı ele geçiren Kara Yusuf, oğullarının her birini ülkesinin bir tarafına vali tayin ederken 1415'te Sultaniye'yi aldıktan sonra Cihanşah'ı yaşının küçük olmasına rağmen buraya vali olarak atamıştır. Yinanç, "Cihanşah", s. 173.

dağıtarak savaşa hazırlanmıştır. Öte yandan Osmanlı Devleti'ni harekete geçirmek için Çelebi Mehmet'e mektup yazmış ve Şahruh'un Boğazlara kadar olan yerleri istila edip Balkanlardan Deşt-i Kıpçak'a, Derbent'ten Azerbaycan'a dönmek niyetinde olduğunu bildirmiştir⁵²⁹.

Nihayet Şahruh ile savaşa karar veren Kara Yusuf, ordusunu Tebriz'de toplamıştır. Düşmana mümkün olduğunca çok kuvvetle çıkmak için Tebriz halkından yaya askeri toplanmasını da emretmiştir. Bu hareket Kara Yusuf'un askeri teşkilatçılığı bakımından son derece önemlidir. Zira toplanan bu kuvvet silahlı muharip unsur sayılmışlar ve Osmanlı ordusundaki hafif yayalar olan azablar⁵³⁰ gibi bir hizmette kullanılmak istenmişlerdir. Oysa bu yayalar o zamana kadar hiç askerlik yapmamış olup savaş tecrübesinden yoksunlardı. Bu yayaların yaptığı işler arasında hendek kazmak da vardır. Neticede Kara Yusuf'un topladığı ordu 50.000 kişiden fazla olmayıp maneviyatları yerinde, silahları da mükemmeldi. Ancak Kara Yusuf, Tebriz'den hareket edeceği sırada birdenbire hastalanmıştır. O derecede ki ata binecek gücü kalmadığı halde kendisini bir mahve içinde taşıttırarak yola çıkmıştır. Bu yolculuğunda en sevgili eşi olan Kadem Paşa da ona refakat etmiştir. Yeğenlerinden Avnik kalesi hâkimi Mısır Hoca oğlu Gazan Padişah, Erbil Emiri Yar Ali oğlu Zeynel, Beylerbeyi Emir Karaman, Ayınlı boyu beyi Bayezid, Emir İlyas, Emir Mehmet-i Cengi ve Ali Paşa da Kara Yusuf'un ordusu içerisinde bulunuyordu⁵³¹.

Burada dikkati çeken husus Karakoyunluların sevk ve idarede yaşanan zaafıdır. Bu zaaf Kara Yusuf'un Çağataylara karşı savaşta yardım istediği oğullarının bu isteğe karşı takındığı tavidir. Onlar, bu isteğe karşı gayet kayıtsız davranmışlardır⁵³².

⁵²⁹ Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 8; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 61; Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 14.

⁵³⁰ Azab, kelime olarak evli olmayan veya bekâr erkek manasındadır. Yerli kulu yaya sınıfından olan askeri bir sınıfı tanımlamak için kullanılan bir isimdir. Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK Yayınları, Ankara 1996, s. 60. Azablar, Anadolu'da savaş yapabilecek kuvvetli Türk gençlerinin toplanmasıyla oluşturulmuştur. Osmanlı ordusunun hafif yaya askerleri olan Azabların masrafları toplandıkları yerin halkına ait olmuştur. Ok, yay, pala ile savaşmışlardır. İhtiyaca göre 20-30 haneden bir azab alınmıştır. Azablar savaş meydanında merkez ordusunun önünde bulunmuşlardır. İlk hücumu yapan ve karşılayan grup, azablardır. Daha sonra sağa ve sola açılan azablar, topçuların ateş etmesine imkân sağlamışlardır. Zekeriya Bülbül, *Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi*, Nobel Yayınları, Ankara 2009, s. 149.

⁵³¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 109-110.

⁵³² Erdem, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına...", s. 72.

Bağdat'ta bulunan Şah Muhammed, babasıyla alay edercesine 'babamın başı büyümüş akli başından gitmiş olmalı ki benden bu istekte bulunuyor' demiş ve bu talebe icabet etmemiş, diğer oğlu İskender Mirza ise babasının zevcelerinden biriyle ihanette bulunduğu için yaptığı ahlaksızlıktan korkup Kerkük taraflarına kaçmıştır. İsfahan Bey ise Adilceviz'da zevk u safa, oyun ve eğlence ile vakit geçirmeye dalıp babasına yardım etme işiyle ilgilenmemiştir. Sultaniye'de bulunan Cihanşah Mirza ise yaşının küçüklüğü sebebiyle böyle bir hizmete hazır değildir. Nitekim Ebu Bekr-i Tihranî'ye göre bu itaatsizlikler sebebiyle Emir Kara Yusuf'un saltanatının temeli sarsılmaya devletin vasıtaları bozulmaya başlamıştır. Devlet yıldızı batma noktasına şevket güneşi de zirveden düşme eğrisine girmiştir. Bu felaket ve musibet sebeplerinin baş göstermesine rağmen Kara Yusuf, Şahruh ile çarpışmaya gitmekten çekinip kaçınmamıştır. Tebriz'den ayrılırken hazinesindeki bütün altınları dışarı çıkartarak askerlerine dağıtmıştır⁵³³.

Tebriz'den hareket edildikten sonra Tebriz ile Ucan arasında güneydoğuda Saidabad köyünde konaklamışlardır. Bu sırada Yusuf'un hastalığı oldukça ağırlaşmıştır. Karakoyunlu Beyi Ucan'ın kuzeybatısında olan bu köyde Sistan denilen yerde 13 Kasım 1420 tarihinde 65 yaşındayken vefat etmiştir. Kara Yusuf vefat ettiğinde Şahruh da ordusu ile beraber Sultaniye'yi almak için ilerlemekteydi. Ordu Ak Hoca mevkiine geldiğinde daha önce Kazvin tarafına gönderilmiş olan bir casus 17 Kasım'da Şahruh'un yanına gelerek Kara Yusuf'un Ucan yöresinde vefat ettiğini bildirmiştir⁵³⁴. Aynı gün ordugâha gelen Sultaniye kadısı Seyyid Şehabettin Abdullah da bu haberi doğrulamış ve oğlu Cihanşah'ın da Sultaniye şehrini bıraktığını söylemiştir⁵³⁵. Kara Yusuf'un ölümü Şahruh'u büyük bir düşmandan kurtarmıştır⁵³⁶. Nitekim bu beklenmedik gelişme Şahruh'un ordusunda derin bir nefes alınmasına yol açmıştır⁵³⁷.

Kara Yusuf'un son anları ve ölümü konusunda Tihranî'de şu bilgiler verilmiştir:

“Artık Emir Kara Yusuf'un saltanatı yok olmaya yüz tutmuştu. Bir taraftan bedeni hastalıktan dolayı güçsüzleşmiş, diğer taraftan Şahruh'un ordusu onu tehdit etmekteydi. Çocukları hak tanımazlık ediyorlar, emirleri onu

⁵³³ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 56-57.

⁵³⁴ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 108-111.

⁵³⁵ Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani...*, s. 118-119.

⁵³⁶ Keleş, “Doğu Anadolu’da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi”, s. 228.

⁵³⁷ Aka, *İran’da Türkmen...*, s. 15.

takmıyordu. Artık devletin yıldızı ve büyüklüğün güneşi aşağı doğru inmekteydi. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Kara Yusuf, Şahruh'un sayısız askerlerine, karşı koyma yolunu seçmiştir. Haber ulaştı ki Şahruh'un askerleri Rey'e girmişler. Buna rağmen moralini bozmadı. Askerlerin zemherir gibi hücum etmesini istedi. Birçok asker ve komutanın onu bırakıp kaçmasına rağmen o Şahruh'a karşı koymaya devam etti. Evden ayrıldıktan sonra Tebriz şehrine yaklaşık 6 mil uzaktaki Ucan'da fenalaştı. Henüz Ucan'a iki mil varken ecel haberi ulaştı⁵³⁸."

Kara Yusuf'un ölüm tarihi hakkında Seyyid Rükneddin-i Leki şu beyti söylemiştir⁵³⁹:

Vefat-ı mir Yusuf Şah be Tebriz

Kitabet şud be tarih-i kitabet 835/1420.

Kara Yusuf'un ölümünden sonra oğullarından, emirlerinden ve büyüklük sahibi erkânından hiçbiri böyle sıkıntılı durumda ona layık bir davranışta bulunmamışlardır⁵⁴⁰. Karakoyunlu ordusunda büyük bir kargaşalık meydana getirmiştir. O kadar ki kendilerini zaferden zafere koşturmuş olan hükümdarlarını teçhiz ve tekfin etmek kimsenin aklına gelmemiştir. Herkes başının çaresine düşmüştür. Beylerbeyi Emir Karaman ile eşi Kadem Paşa, Yusuf'un oğullarından birini hükümdarlık makamına geçirmek istemişlerdir. Fakat o sırada hiçbir oğlu ordugâhta bulunmamaktaydı. Şah Mehmet Bağdat'ta, İskender Kerkük'te, İspend Adilcevaz'da, Cihanşah Sultaniye'de ve Ebu Said Erzincan'daydı. Bunun ardından Emir Karaman ve Yusuf'un eşi Kadem Paşa hazinenin bulunduğu Alıncak Kalesine gitmek üzere ordugâhtan uzaklaşmışlardır. Kara Yusuf'un yeğeni Gazan Padişah, amcasının hazinesine tasarruf ederek Avnik kalesine, diğer akrabası Zeynel Erbil'e Emir Bayezid Kürdistan'a Muhammed-i Cengi ve Emir İlyas Diyarbakır'a gitmişlerdir. Bu suretle ordugâhta Karakoyunlu emirlerinden hiç kimse kalmamıştır. İşte bu nedenle bazı bayağı adamlar Kara Yusuf'un cesedinin bulunduğu otağa gelerek burayı yağmalamışlar, hükümdarlarının elbiselerini sırtından çıkarmışlar hatta kulağını keserek küpelerini almışlardır. Layık olmadığı bir harekete maruz kalan Kara Yusuf'un cesedi iki gün bu halde kalmış, üçüncü günü Tebriz'in ileri gelenlerinden Seyyid Muhamed-i Kececi ve başkaları tarafından Tebriz'e götürülmüş

⁵³⁸ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 46.

⁵³⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 111.

⁵⁴⁰ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 57.

ve oradan da Erciş'e gönderilerek ata ve dedesinin mezarlarının yanında gömülmüştür. Ancak bugün türbenin Erciş'in neresinde olduğu bilinmemektedir⁵⁴¹.

Kara Yusuf'un aniden ölümü şüphe ile karşılanmıştır ki onun zehirlenerek öldüğü de ifade edilmiştir. Zehirlenme olayı doğru ise muhtemelen bu iş Şahruh'un öncüsü Şah Melik'in casusları tarafından yapılmış olmalı. Halk arasında da Kara Yusuf'un zehirlenerek öldüğü söyleniyor olmalı ki Kirman bölgesinde Bem'de yaşayan çağdaş Şeyh Şemseddin İbrahim'in kerametleri sayılırken Kara Yusuf'un zehirlenerek öldüğü kaydedilmiştir.⁵⁴².

Kara Yusuf'un ölüm haberini alan oğlu Cihanşah ve yanındakiler kaledeki erzakı yükleyip kıymetli eşyayı da yanlarına alarak Sultaniye kalesini terk ve şehri tahliye ederek kuzeye doru çekilmiştir⁵⁴³.

Yusuf Beyin öldüğünü, ordusunun dağıldığını ve Sultaniye'nin sahipsiz kaldığını öğrenen Şahruh, bu şehir üzerine hareket ederek oğlu Baysungur'u da Tebriz'i ele geçirmek için görevlendirmiştir. 21 Kasım 1420 tarihinde Sultaniye'ye gelmiştir. Cihanşah'ın kaleden ayrılmasından sonra halk kaleye sığınarak başlarına geleceği beklemeye başlamışlardır. Fakat Şahruh, askerlerini yağmadan men etmiş, halkın ordu geçinceye kadar kalede kalmaları ve ondan sonra da çıkıp pazar kurmaları sağlanmıştır. Şahruh, Emir Musa'yı şehirde hâkim olarak bıraktıktan sonra 4 Aralık'ta Erdebil'e varmıştır. 14 Aralık'ta da Karabağ'a gelerek kışı geçirmek üzere konaklamıştır. Oğlu Baysungur ise hiçbir güçlükten karşılaşmadan Tebriz'e gelmiş ve burada Kara Yusuf'un Erzincan hâkimi Pir Ömer tarafından esir alındıktan sonra Tebriz'e yollanan Kara Yülük Osman'ın oğlu Yakup Bey tarafından karşılanmıştır⁵⁴⁴.

Şahruh, 24 Mart 1421'de Tebriz'e doğru hareket etmiştir. Şahruh Azerbaycan'a geldiğinde yanına bir hanım gelmiştir. Bu hanım, Mirza Ebubekir'in kızlarından biridir. Zira Kara Yusuf, Ebubekir ile yaptığı savaşı kazandıktan sonra Ebubekir'in kaçması üzerine onun kızlarından birini ele geçirmiş ve kendisine

⁵⁴¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, s. 111-112; Gürsoy, Solmaz, "Akkoyunluların Karakoyunlulara Karşı Döşkaya Saldırısı", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 37, Erzurum 2008, s. 243; Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 9.

⁵⁴² Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine...", s. 9.

⁵⁴³ Yinanç, "Cihanşah", *İA*, C. 3, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, s. 173; Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani...*, s. 118; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 61.

⁵⁴⁴ Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani...*, s. 119.

nikâhlamıştır. Bayan, Şahruh'un ordugâhına gelerek kendisini tanıtmış ve o sırada orada bulunan Şirvanşah Halilullah ile Kara Kömek'te evlendirilmiştir⁵⁴⁵.

3.8. Kara Yusuf'un Ardılları

Kara Yusuf'un ölümünden sonra Kara Yülük Osman Bey'in oğlu Yakup Bey esaretten kurtularak babasının yanına gitmiş ve tekrar Kemah'ın emirliğine tayin edilmiştir. Kazvin, Tarum ve Hemedan emirleri Cihanşah Mirza ile birleşip Şah Mehmet Bey'e bağlanmak ve onun yolunu takip etmek için Bağdat tarafına yönelmişlerdir. Şah Mehmet, aşırı gururundan Mısır hükümdarlığı ve bu nehirler benim değil mi düşüncesiyle kendi babası Kara Yusuf'u alaya alıp babamın başı büyümüş diyen kişiydi. Bu arada Azerbaycan'da Sa'dlu aşireti, Isfahan Bey'i saltanata çıkarmış, hazineyi ve Bayezid kalesini ele geçirerek Sa'd Çukuru'nda kışlamışlardır. Yusuf'un ölüm haberi Erzincan'a ulaşınca Erzincan halkı, mevcut emir Kara Yusuf'un oğullarından Ebu Said'in oğlunu şehirden çıkarıp Mutahharten'in torunu Yar Ali'yi emirleri olarak kabul etmişlerdir. Kara Yusuf'un ikinci oğlu ve pek cesur olan İskender Mirza da saltanat bayrağını açmıştır. Şah Mehmet'e giden ve ondan ilgi görmeyen emirler de bu defa İskender Mirza'nın yanına gitmişlerdir⁵⁴⁶.

İskender Mirza'nın saltanat bayrağını açtığı, Kerkük ve Dohuk üzerinden Musul'a ulaştığı haberi Osman Bey'e ulaşınca o beldelerdeki ve kalelerdeki askerleri çağırmaı düşünmeyerek yanındaki askerlerin yeterli olduğunu düşünmüş ve karşı harekete geçmiştir. Osman Bey Mardin'e varınca Kara Yusuf'un nökeri Mardin Emiri Tengri Vermiş, şehirde kendini korumaya almıştır. Osman Bey de kuşatmayla ilgilenmeyerek Nusaybin'e gitmiştir. İskender Mirza'nın Cizre Karaçuk'ta konakladığı haberini alınca Nusaybin'den hareket ederek Şeyh Kendi mevkiine gelmiştir. Böylece iki ordu savaş durumuna geçmiştir. Savaşın başlarında İskender Mirza pek başarı gösterememiştir. Fakat daha sonra Musul'da bulunan Yar Ali Bey'in oğlu Zeynel Bey'e, Erbil'de bulunan amcaoğlu Mirza Ali'ye, Kerkük ve Dohuk'ta bulunan Cenklu Hasan'a annesini ve kız kardeşini elçi olarak gönderip yardım istemiştir. Ayrıca Cizre Emiri Mecdeddin'den de yardım istemiştir.

⁵⁴⁵ Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani...*, s. 121.

⁵⁴⁶ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 58.

İskender'in isteği üzerine Emir Mecdeddin ve diğer emirler gelerek onun ordusuna katılmışlardır⁵⁴⁷.

Bu suretle karşı koyabileceğine inanan İskender Mirza ile Osman Bey arasında 21 gün sürecek savaş yeniden başlamıştır. Bu dönemde Osman Bey'in ordusunda cephane ve yiyecek sıkıntısı baş göstermiştir. Mardin Emiri Tengri Virmiş de Osman Bey'e yardım edilecek yolu kapatmıştır. Sonunda İskender Mirza'nın ordusu galip gelmiştir. Çetin savaş ortamında Osman Bey, "Kaçmak kurtulmaya sebep olmaz. Görevimiz, düşmanın kovulması konusunda sebat etmektir" sözleriyle askerlerini yeniden gayrete getirmiştir. Bu emir üzerine askerler tekrar savaşa yönelmişlerdir. İskender Mirza'nın önemli adamlarını öldürmüşlerdir⁵⁴⁸. Savaş her iki tarafında kazanamadığı bir şekilde sonuçsuz sona ermiştir.

Kara Yusuf'un ölümünün ardından Şahruh da Tebriz'e doğru yönelmiş ve savaş yapmadan burayı ele geçirmiştir. İsfahan Bey bu durumu görünce vakit kaybetmeden İskender Mirza'nın yanına gitmiş ve ona katılmıştır. Şahruh da İsfahan Bey'i yakalaması için İbrahim Caku'yu görevlendirmiştir. Bu arada Kara Yülük Osman Bey, oğlu Ali Bey'i 500 süvari ile birlikte Şahruh'un yanına göndermiştir. Ali Bey, İsfahan ile İskender mirzaların birleştiğini, İskender Mirza'nın saltanatının kabul edildiğini ve Tebriz'e doğru harekete geçtiklerini haber vermiştir. Bir kaç gün sonra da Bitlis'ten Karakoyunlu geldi şeklinde bir haber ulaşmıştır. Bunun üzerine Şahruh, Karakoyunluları tamamen yok etmek için harekete geçmiştir⁵⁴⁹. Timurlular ile Karakoyunlu ordusu 30 Temmuz 1421 tarihinde Eleşkirt Ovası'nda karşı karşıya gelmiştir⁵⁵⁰. Karakoyunlular, Sa'dlu Mehmet Bey, Pir Gayb, Pir Üveys gibi önemli sayıda beylerini de esir vererek savaş alanını terke mecbur kalmışlardır⁵⁵¹. Çağatayların sayı üstünlüğü karşısında Türkmenler yığıtçe mücadele ettikleri halde savaşı kendi lehlerine sonuçlandıramamışlardır⁵⁵². Savaştan sonra Şahruh, Azerbaycan hâkimliğini Kara Yülük Osman Bey'in oğlu aynı zamanda Uzun Hasan'ın babası Ali Bey'e bırakmış, Osman Bey'i de sayısız ganimetlerle ödüllendirerek evine dönmesine izin vermiştir⁵⁵³. Sonra da Horasan'a dönmüştür.

⁵⁴⁷ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 58-59.

⁵⁴⁸ A.g.e., s. 59-61.

⁵⁴⁹ A.g.e., s. 61-62.

⁵⁵⁰ Keleş, "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi", s. 230.

⁵⁵¹ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 64.

⁵⁵² Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani...*, s. 124-125.

⁵⁵³ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 64.

Şahruh'un Tebriz'den ayrılmasından sonra Ali Bey, birkaç gün Tebriz'de kalmıştır. Tebriz'de büyük ordunun geçişi dolayısıyla yokluk baş gösterince Tebrizliler, Karakoyunlular tarafına meyletmeye başlamıştır. Bu sırada babasının ve kardeşinin yerine geçmek iddiasında olan Isfahan Bey, askerini Tebriz tarafına sevk etmiştir. Ali Bey, güç yetiremeyeceğini anlayarak çareyi kaçmakta bulmuş ve babası Osman Bey'in yanına Diyarbakır'a yönelmiştir. İskender Mirza ise Şahruh karşısında uğradığı yenilgiden sonra Erbil, Musul, Kerkük ve Dohuk taraflarına gitmişti. Sıkıntılı bir dönem yaşadıktan sonra Isfahan Bey'in Tebriz'i ele geçirdiğini ve günden güne güçlendiğini duyunca Tebriz tarafına hareket etti. Tebriz'i, Alıncak'ı ve Isfahan Bey'in yönetimine geçmiş olan kaleleri onun elinden almayı başarmıştır. Isfahan Bey de kaçarak Avnik ve Erzurum'a gitmiştir⁵⁵⁴.

Böylece Karakoyunlu İskender Mirza, Azerbaycan'da hâkimiyeti yeniden ele geçirmiştir. Şahruh, 1429 ve 1434-35 yıllarında Azerbaycan'a ve Doğu Anadolu'ya kalabalık askerle gittiyse de Karakoyunlu Türkmenleri onun sağlığında halledilemeyen bir mesele olarak kalmıştır⁵⁵⁵. Şahruh dönüş yolunda Mayıs 1436'da Ucan'a geldiğinde Karakoyunluların kendisine tâbi olması kaydıyla Cihanşah'ı Azerbaycan hâkimi olarak bölgede bırakmış ve bir daha gelmemek üzere Horasan'a hareket etmiştir⁵⁵⁶.

Bu tarihten sonra İskender ile Cihanşah arasında hâkimiyet mücadelesi başlamıştır. İskender, Tebriz'e geri dönerek burayı ele geçirmiştir. Cihanşah da Kızılağaç kışlağından Erdebil'e oradan da Tebriz'i geri almak için harekete geçmiştir. Yapılan savaşta mağlup olan İskender, savaş alanından kaçarak Alıncak kalesine ulaşmıştır. Cihanşah da onu yakalamak için arkasından yola koyulmuştur. Azerbaycan kalelerinin hâkimleri, İskender'in kötü uygulamalarından rahatsız oldukları için Alıncak kalesi dışındaki bütün kaleleri Cihanşah'a teslim etmişlerdir. Bu sırada Alıncak kalesinde bulunan İskender, aile meselesi yüzünden oğlu Şah Kubad tarafından 1438'de öldürülmüştür. Aslında İskender Mirza'nın babasının karısı Bahşi'nin kızı ile ilişkisinden doğan oğlu Şah Kubad, Leyla adındaki üvey annesi ile babasını öldürmek konusunda iş birliği yapmıştır. Şah Kubad, hazineyi de ele geçirdikten sonra durumu Cihanşah'a bildirmiştir. Cihanşah bu duruma önce inanmamış, İskender'in çok güvendiği adamlarından Helaver'i öldürüp başını

⁵⁵⁴ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 65, 68.

⁵⁵⁵ Aka, "Şahruh", s. 294.

⁵⁵⁶ Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, s. 436.

kendisine göndermesini istemiştir. Kubad, amcasının bu isteğini yerine getirmiş, Cihanşah da buna inanmıştır⁵⁵⁷.

Cihanşah, bu olaydan sonra yeğeni Şah Kubad'dan kalenin teslimini istediye de Kubad buna yanaşmamış ve ikisi arasında Kubad'ın Avnik kalesi ile Pasinler bölgesine hâkim olması konusunda bir anlaşmaya varmışlardır. Şah Kubad, anlaşmadan sonra Avnik'e gittiğinde Cihanşah, onu İskender'i öldürmek suçundan tutuklamış ve öldürmüştür⁵⁵⁸.

Böylece Karakoyunlu topraklarının yeni hâkimi Irak hariç Cihanşah olmuştur. Cihanşah zamanında Karakoyunlu Devleti, imparatorluk haline dönüşerek adeta en parlak devrini yaşamıştır. Karakoyunlu Devleti'nin yeni hükümdarı Cihanşah, ilk olarak 1440'ta Gürcistan üzerine sefere çıkmış ve başarıyla neticelendirmiştir. Arkasından Irak bölgesini ele geçirmek üzere harekete geçmiştir. Aslında Irak, kardeşi Isfahan Mirza'nın hâkimiyeti altında bulunmaktaydı. Isfahan öldükten sonra yerine geçecek kişi olarak İskender Mirza'nın oğlu Elvend'i vasiyet etmişti. Fakat bazı ileri gelen emirler bu vasiyeti yerine getirmemiş ve Isfahan'ın oğlu Fulad'ı tahta çıkarmışlardır. Bu durum karşısında Cihanşah'ın yanındaki emirler onu Bağdat'ın fethi yönünde teşvik etmişlerdir. Yaklaşık 6 aylık bir kuşatma sonucunda 1446 yılında Bağdat ele geçirilmiştir. Bu dönemde Timurlu hükümdarı Şahruh'un ölümünü de fırsat bilerek Sultaniye ve Kazvin'i de Karakoyunlu topraklarına dâhil etmiştir. Yine Timurlu şehzadeleri arasında çıkan taht kavgalarını fırsat bilip Rey, Isfahan, Fars ve Kirman vilayetlerini fethederek topraklarına katmıştır⁵⁵⁹.

Elvend, Cihanşah'a karşı çıkarak isyan bayrağını çekmiş ve Erbil şehrini ele geçirmiştir. Cihanşah, Rüstem Tarhan'ı onu defetmek için gönderince aralarında büyük bir savaş meydana gelmiştir. Elvend, bu savaşta yenilerek Akkoyunlu beylerinden Cihangir Mirza'nın yanına sığınmıştır. Cihanşah, bir elçi ile Elvend'i Cihangir'den istemişse de bu isteği reddedilmiştir. Bunun üzerine Cihanşah, Erzincan'a doğru harekete geçmiş ve burayı ele geçirmiştir. Daha sonra Cihangir

⁵⁵⁷ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 84, 88.

⁵⁵⁸ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 26.

⁵⁵⁹ Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, s. 436.

Mirza'ya bir elçi göndererek Elvend'i tekrar istemiştir. Yine ret cevabı alınca askerleriyle Malatya'ya gelmiştir. Cihangir Mirza ise Diyarbakır'a kaçmıştır⁵⁶⁰.

Cihanşah, Muşa'şaların Irak'a yaptığı taarruzları bertaraf etmeye çalışırken, Cihangir Mirza ile kardeşi Uzun Hasan arasında Akkoyunlu liderliği için yaşanan kavgaya müdahil olmuştur. Şöyle ki Cihanşah, Irak'ta Dergezin'de bulunurken Cihangir Mirza yanına gelmiş ve Uzun Hasan'a karşı kendisinden yardım istemiştir. Hatta bu yardım karşısında Uzun Hasan, Cihangir Mirza'ya bir elçi göndererek kardeş olduklarını, bu nedenle dostluk yolunu tutup düşmanlığı bırakmalarını, Akkoyunlular ile Karakoyunlular arasında vaki olan düşmanlık nedeniyle Cihanşah'ın yanına gitmemesi gerektiğini bildirmiştir. Ancak elçi, Cihangir Mirza'ya ulaşmadan yolda ölmüştür. Cihangir Mirza'nın kendisinden istediği yardımı Akkoyunluları yenmek için bir fırsat telakki eden Cihanşah, teklifi kabul ederek Erzincan'ı Cihangir Mirza'ya bağışlamış ve padişahlık nişanını da onun adına çıkarmıştır. Ardından da Rüstem Tarhan komutasındaki bir orduyu Uzun Hasan üzerine sevk etmiştir. Uzun Hasan ise bu sırada Diyarbakır'a ulaşmış ve kaleyi sağlamlaştırmış, yiyeceklerle doldurmuştur. Rüstem Tarhan Dicle'yi geçip Pamuklu deresini tepesine ulaşınca Uzun Hasan da harekete geçmiş, yapılan savaşta Rüstem Tarhan attan düşürülüp tutuklanmış ve bu suretle mağlup olmuştur. Uzun Hasan, Rüstem Tarhan'ı öldürttükten sonra Mardin'i kuşatmaya başlamıştır. Oradan da Diyarbakır'a geçerek yol kesip Müslümanları rahatsız edenlere karşı sınırları korumak için asker göndermiştir⁵⁶¹.

Cihanşah, karışıklıklar içerisinde bulunan Horasan'ı ülkesine katmak amacıyla Horasan üzerine yürümüştür. Bu sefer istenildiği gibi sonuçlanmadıysa da yapılan antlaşma ile Cihanşah'ın Esterabad bölgesiyle Irak-ı Acem, Fars ve Kirman üzerindeki hâkimiyeti tanınmıştır. Horasan seferinin başarıya ulaşmamasının başlıca sebebi ise Cihanşah'ın oğlu Hasan Ali'nin Tebriz'e gelerek sultanlığını ilan etmesidir. Cihanşah Horasan seferi dönüşü Hasan Ali'yi yakalayıp Makü Kalesi'ne hapsettirmiştir⁵⁶². Cihanşah'ı uğraştıran başka bir mesele de bir diğer oğlu Pir Budak'tır. Bağdat hâkimi olarak atanan Pir Budak'ın anne baba hakkını ihlal ettiği, tam bir serserilik hayatı yaşadığı, babasının kötülüklerini dile getirdiği haberleri

⁵⁶⁰ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 110-111.

⁵⁶¹ A.g.e., s. 142-144, 149-154.

⁵⁶² Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, s. 437.

Cihanşah'a ulaşmıştır⁵⁶³. Pir Budak ayrıca Bağdat'a gelir gelmez halka 1800 tümen vergi koymuş ve bunu tahsil edebilmek için her türlü zorbalığı yapmış, ayrıca yanına gelen kardeşi Hasan Ali'yi de kabul etmiştir. İki kardeşin bir araya gelmesi Cihanşah'ı tedirgin etmiş ve yeni tedbirler alarak kalabalık bir ordu ile 1464 yılında Bağdat'a, Pir Budak'ın üzerine yürümeye karar vermiştir. Bu suretle harekete geçen Cihanşah, Şubat 1465'te Bağdat'ı kuşatmaya başlamıştır. Yaklaşık bir buçuk yıllık bir kuşatmadan sonra 15 Haziran 1466 tarihinde Bağdat'a girmeyi başarmış ve Pir Budak'ın hayatına son vermiştir. Cihanşah, Bağdat'ın ele geçirdikten sonra Irak-ı Arap, Irak-ı Acem ve Fars bölgesi hâkimliğini oğlu Muhammed Mirza'ya vermiş, Bağdat valisi olarak da Alpavut aşiretinden Tavacı Muhammed'i vali tayin etmiştir⁵⁶⁴.

Cihanşah son seferini Akkoyunlular üzerine yapmıştır. Karakoyunluların, aralarında adavet-i kadime yani eski düşmanlık bulunan Akkoyunluların giderek güçlendiğinin farkına varan Cihanşah, onlara bir darbe indirmek için fırsat kollamaya başlamıştır. Nihayet 15 Mayıs 1467 tarihinde harekete geçmeye karar veren Cihanşah, bu maksatla Diyarbakır'a gelmiştir⁵⁶⁵. Bu sefer Cihanşah'ın düşündüğü gibi geçmemiş, istediğini gerçekleştiremeden kışın da bastırması yüzünden geri dönmeye karar vermiştir. Dönüş yolunda 10 Kasım 1467 tarihinde Bingöl ile Kiğı arasındaki Sancak mevkiinde Uzun Hasan'ın baskınına uğrayan Cihanşah, kaçmayı başarmıştır⁵⁶⁶. Ancak yolunu şaşırmış ve perişan bir halde kendini kaybetmiştir. Onu takip eden askerlerden birisinin kılıç darbesiyle yaralanmış ve ölmüştür. Onu öldüren asker, Uzun Hasan'ın kendisini cezalandıracağından endişe ederek Cihanşah'ı gizlemiştir. Ertesi gün Cihanşah'ı ölü veya diri getirenin mükâfatlandırılacağına dair haberler üzerine onu Uzun Hasan'a götürmüştür⁵⁶⁷.

Cihanşah'ın ölümüyle birlikte Karakoyunlu Devleti'nde taht kavgaları ve karışıklıklar baş göstermiştir. Hasan Ali ve Hüseyin Ali arasında yaşanan kavgada Hasan Ali kardeşini öldürerek tahta geçmiş ve Uzun Hasan'a karşı savaşa girişmiştir. Temmuz 1468'deki savaşı kaybetmiş ve Hemedan taraflarına kaçmıştır. Nisan 1469'da da Hemedan'ı almak üzereyken Uzun Hasan'ın oğullarından Uğurlu

⁵⁶³ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 202.

⁵⁶⁴ Aka, *İran'da Türkmen...*, s. 65-67.

⁵⁶⁵ A.g.e., s. 68.

⁵⁶⁶ Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, s. 437.

⁵⁶⁷ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 235-236.

Mehmet, bölgeye gelerek Hasan Ali'yi yenmiş ve öldürtmüştür. Böylece Karakoyunlu Devleti, Akkoyunlular tarafından ortadan kaldırılmıştır⁵⁶⁸.



⁵⁶⁸ Sümer, “Karakoyunlular”, *DİA*, s. 437.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARA YUSUF DÖNEMİNDE KÜLTÜREL HAYAT

4.1. Sanat ve Edebiyat

Kültür ve sanat, millî birlik ruhunun yaratılması ve yaşatılması açısından devletler için önemlidir. Bu değerlerin gelişmeye açık olabilmesi, bir toplumun yerleşik düzene geçmesi ile mümkündür. Göçebe kültürden gelen Karakoyunlu hükümdarları, merkezileşme ve teşkilatlanma süreci içerisinde yerleşik bir düzen kurarak, merkezî otorite kurma adına askerî ve iktisadî faaliyetler yanında kültür ve fikir hayatını da destekleyip bu alanda birtakım girişimlerde bulunmuşlardır⁵⁶⁹.

Karakoyunlu devletinin küçük bir beylikten Anadolu ve İran topraklarının önemli bir bölümünü içine alacak şekilde büyük bir devlet haline gelmesi, siyasi tarih açısından dahi tümüyle açıklığa kavuşturulmuş bir hadise değilken sanatsal faaliyetlerini, imar ettikleri eserlerin kronolojisi ile kimler tarafından imar ettirildiklerini, mimarlarını ve sanatkârlarını çözümlemeye çalışmak oldukça güç bir konudur. Zira Beylikler dönemi için geçerli olan araştırma kıtlığı/eksikliği Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri için de geçerlidir⁵⁷⁰.

Celayirli ve Timurlu sanatının ve edebiyatının etkisi altında kaldığı da düşünülen⁵⁷¹ Karakoyunlu hükümdarları bir taraftan Farsça edebiyatının gelişmesi ile uğraşırken, diğer taraftan şairleri ve yazarları Türkçe eser yazmaya teşvik etmişlerdir. Örneğin Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf Aliyyül-Ala'nın Kürsiname'sinde Hurufî talimine uygun olarak Kuran'ı Türkçe'ye çevirdiği için övülmüş, "*Vefalı Yusuf, uğurlu şah / Kur'an'ı Türkçe'de akıcı bir dille okudu*" şeklinde dizeler yazılmıştır⁵⁷².

Doğrudan Kara Yusuf dönemine ait olup da günümüze ulaşan herhangi bir yazma eser henüz tespit edilememiştir. Ancak Celayirlilere ait bir yazmadan Karakoyunlu sanatçılarıyla benzer ilham kaynaklarına sahip olduğu ifade edilebilir.

⁵⁶⁹ Ayşe Atıcı Arayancan, "Akkoyunlu ve Karakoyunlularda Edebiyat ve Sanat", *Zeitschrift für die Welt der Türken* 1, 2009, s. 239.

⁵⁷⁰ Belkıs Doğan, Aziz Doğanay, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinde Mimari ve Sanat Üslubu Üzerine Bir Değerlendirme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 1, 2017, s. 653.

⁵⁷¹ Arayancan, "Akkoyunlu ve Karakoyunlularda Edebiyat", s. 240.

⁵⁷² Arayancan, "Akkoyunlu ve Karakoyunlularda Edebiyat", s. 244.

Özellikle Sultan Ahmet Celayir ile Kara Yusuf arasındaki yakın ilişki ile Tebriz'in ve burada faaliyet gösteren atölyelerin 1410-1420 yılları arasında Kara Yusuf'un idaresinde olması bu görüşü desteklemektedir. Kara Yusuf'un Tebriz'i Sultan Ahmet Celayir'den aldığı 1410 yılından, 1420 yılında Baysungur'un şehri zapt edişine kadar geçen 10 yıllık sürede Karakoyunlular burada faaliyet gösteren resim atölyelerinin yegâne hamileri olmuşlardır. Baysungur'un 1420'de beraberinde Tebriz'den Herat'a götürdüğü sanatçılar, daha önce muhtemelen Karakoyunluların idaresinde çalışmış olmalıdırlar. Bu dönemden günümüze herhangi bir yazma ulaşmamış olsa da Karakoyunluların bu on yıllık sürede Celayiri resim üslubunu çok yakından tanıdıkları ve bu arada bazı eserler ürettikleri kuvvetle muhtemeldir. Karakoyunlular büyük olasılıkla kendi özgün üsluplarının oluşum sürecinde Celayiri örneklerinden yararlanmış, onların ifade kalıplarını kendi resim dillerine uydurmuşlardır⁵⁷³.

4.2. Mimari Yapılar

Karakoyunlu devletinin küçük bir beylikten Anadolu ve İran topraklarının önemli bir bölümünü içine alacak şekilde büyük bir devlet haline gelmesi, siyasi tarih açısından dahi tümüyle açıklığa kavuşturulmuş bir hadise değilken imar ettikleri eserlerin kronolojisi ile kimler tarafından imar ettirildiklerini, mimarlarını ve sanatkârlarını çözümlemeye çalışmak oldukça güç bir konudur. Beylikler dönemi için geçerli olan araştırma kıtlığı/eksikliği Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri için de geçerlidir⁵⁷⁴.

4.2.1. Van-Erciş Kara Yusuf Cami-Zaviyesi

Kara Yusuf'un zaviye ve mezarı Erciş'tedir. Hatta Kara Yusuf'un 1420 yılındaki vefatından birkaç ay sonra Timur'un oğlu Şahruh'un askerleri merak saiki ile onun Erciş'teki mezarını açmışlar ve Kara Yusuf'un söylenildiği gibi uzun boylu, geniş gövdeli bir insan olduğunu görmüşlerdir. Nitekim 1471 yılında Tebriz'e giden

⁵⁷³ Sevey Okay Atılğan, "Karakoyunlu Türkmenlerine Ait Türk ve İslam Eserleri Müzesi 1949 Numarada Kayıtlı Hamse-i Hacı Kirmanî ve Önemi", s. 501-502.

⁵⁷⁴ Doğan, Doğanay, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinde Mimari", s. 653.

Memluk elçisi İbn Âcâ kısaca misafir kaldığı Kara Yusuf'un Erciş'teki zaviyesinden bahsederek binanın pek sağlam yapıldığını belirtmiştir⁵⁷⁵.

Erciş kalesinin içerisinde bulunan cami, muhtemelen Kara Yusuf'un cami ve zaviyesidir. Ancak günümüze ulaşmamıştır. Çünkü Erciş kalesi 17. Yüzyıldan bu yana Van Gölü'nün sularının yükselmesi nedeniyle yavaş yavaş sular altına inmiştir⁵⁷⁶. Günümüze ulaşmamasının bir diğer nedeni de Safevi hükümdarı Şah Tahmasb'ın yaptığı korkunç tahriplerdir⁵⁷⁷. Evliya Çelebi söz konusu yapı hakkında şu bilgileri vermiştir: “*Evvela matakaddem Yusuf Şah caminin Süleyman Şah imar edip Süleyman Han Camii derler. Safi kargir kemer toloz bina ile mebni tarz-ı kadim bir cami-i azimdir amma müzeyyen değildir ve bir minaresi vardır*”⁵⁷⁸.

Kara-Yusuf'un Timur istilasından hemen önce yaptırdığı Van Ulu Camii⁵⁷⁹, Eski Van şehrinin orta yerinde Tebriz kapı ile orta kapı yollarının kesiştiği alanda yer alır. Bu caminin tarihlendirilmesinde Oktay Aslanapa'nın 1970-1973 yılları arasında yaptığı kazı çalışmaları belirleyici olmuştur. Buna göre kazıda bulunan tonoz yıkıntıları, duvar süslemeleri, harcın cinsi ve tekniği sonucunda caminin yapıldığı dönem olarak Kara Yusuf'un 1389-1400 yılları arasını kapsayan ilk saltanat dönemi uygun zaman olarak gösterilmiştir⁵⁸⁰.

Faruk Sümer, Van Ulu Caminin Kara Yusuf tarafından yaptırıldığı görüşünün yanlış olduğunu ifade etmiştir. Makalesinde şunları yazmıştır: Başta Timur adına yazılmış Zafernameler olmak üzere bütün kaynaklarda Van'ın 1385 yılında Hakkâri hâkimi İzzettin Şir'in elinde bulunduğu ifade edilmiştir. Şir, Timur'un ölümünden sonra ülkesine dönen Kara Yusuf'a karşı gelmişse de yenilip onun tâbileri arasında yer almıştır. Fakat ölümünden sonra yerine geçen oğlu Melik Muhammet, Bitlis hâkimi Emir Şemseddin ile birlikte Timur'un oğlu Şahruh'u metbu tanıdıklarından Kara Yusuf oğlu İskender Bey tarafından hayatlarına son verilmiş ve Van şehri ile bölgesi 1425 yılında Karakoyunluların idaresine geçmiştir. Bu tarihten önce herhangi bir zamanda Van'ın Karakoyunlular tarafından doğrudan

⁵⁷⁵ Faruk Sümer, “Doğu Anadolu’da Moğol ve Türkmen Devirlerine Ait Bazı Tarihi Yapılar Hakkında Düşünceler”, *Belleten*, C. LIV, S. 210, Ankara Ağustos 1990, s. 633.

⁵⁷⁶ Hacer Banu Paşalıoğlu Konyar, *Karakoyunlu Dönemi İmar Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004, s. 93.

⁵⁷⁷ Sümer, “Doğu Anadolu’da Moğol ve Türkmen...”, s. 636.

⁵⁷⁸ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 4, haz.: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2001, s. 101.

⁵⁷⁹ Erdem, Uyar, “Karakoyunlular”, s. 1521.

⁵⁸⁰ Konyar, *Karakoyunlu Dönemi İmar*, s. 97.

doğruya idaresi söz konusu değildir. Esasen Van, XIV. yüzyılda sadece bir kale olarak tanınmaktadır⁵⁸¹.

4.2.2. Kara Yusuf (Erciş-Zortul) Kümbeti

Karakoyunluların jeopolitik olarak çok karmaşık bir coğrafyada hüküm sürmeleri, toprakların sürekli el değiştirmesi ve söz konusu ulusun hayatının savaşlarla geçmesi, mimari eser üretmelerinin önünde bir engel olarak gösterilmektedir. Sürekli el değiştiren topraklar üzerinde var olan mimari eserlerin bilinçli tahrip edilmesi, bilhassa Timur'un ve haleflerinin istilalarına maruz kalması gibi unsurlar da günümüze Karakoyunlulardan az sayıda eser ulaşmasının nedenleri arasında gösterilebilir⁵⁸².

Daha çok Doğu Anadolu Bölgesinde Van – Erciş civarında, İran'da ise Tebriz'de eser bırakan Karakoyunlulardan günümüze mimari alanında hiçbir eser ulaşmamıştır. Göçebe hayat süren Türkmenlerin ihtişamlı çadırlarda konakladıkları kabul edilse de devletin en güçlü dönemlerinin hükümdarları olan Kara Yusuf'un, başkenti Erciş'te; Cihan Şah'ın da başkenti Tebriz'de saray yapıları inşa etmediklerini düşünmek akla yatkın değildir. Ne var ki günümüze bu eserlerden herhangi bir iz ulaşmamıştır. Bu eksiklik ciddi arkeolojik çalışmaların gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Siyasi olayların yanı sıra deprem gibi doğa olayları, bakımsızlık ve terk edilmişlik de bölgedeki eserlerin günümüze ulaşmasını engelleyen faktörler arasındadır. Bu duruma en güncel örnek 2011 yılında Van – Merkez ve Erciş ilçesinde meydana gelen depremde ağır hasar gören Karakoyunlulara ait Erciş – Zortul (Kara Yusuf) Kümbetidir⁵⁸³.

Van Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 16.06.2010 tarih ve 650 sayılı kararı ile tescil edilen kümbetin, deprem sonrası yapılan inceleme sonucunda mumyalık kısmı sağlam durumda bulunup birinci katı büyük ölçüde yıkılmıştır. Piramidal çatısı tamamı ile yıkılmış, kuzey yönündeki duvar ise kısmen ayakta kalmıştır⁵⁸⁴. Kümbetin yıkık durumu karşısında Kültür ve Turizm Bakanlığı Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Van ilinde gerçekleştirdiği 28 Mayıs 2018 tarihli toplantısında almış olduğu 1952 numaralı kararla Zortul Kümbatinin

⁵⁸¹ Sümer, "Doğu Anadolu'da Moğol ve Türkmen...", s. 637-638.

⁵⁸² Doğan, Doğanay, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinde Mimari", s. 654.

⁵⁸³ A.g.e., s. 654-655.

⁵⁸⁴ Osman Aytekin, "2011 Van Depreminin Yöresindeki Kültür Varlıklarına Olan Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, C. 1, S. 1, 2012, s. 1089. Zortul Kümbetinin deprem sonrası yıkık durumu için bkz. Ek-2.

restore edilmesini kabul etmiştir⁵⁸⁵. Böylece tarihi eserlerin korunup günümüze ulaşması sağlanmıştır.

Van'ın Erciş İlçesine bağlı Çatakdibi (Zortul) köyü yakınlarında bulunan kümbete, Erciş-Patnos yolundan ayrılan yoldan içeri girip tarlalardan geçerek ulaşılabilir. Düzlüğün batı ucuna yakın Erciş'e hâkim bir noktada bulunmaktadır⁵⁸⁶. Kümbetin kitabesi yoktur fakat Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf'a ait olabileceği ve 15. yüzyılda inşa edildiği kabul edilmektedir. Cephesindeki süslemeleriyle dikkat çeken bu kümbet, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kısmen onarılmıştır⁵⁸⁷.

Kümbet 12 köşeli olup içten kubbe dıştan 12 köşeli piramit çatı ile örtülüdür. 1,75 m yüksekliğinde ve kenarları 5,50 m uzunluğunda kare bir kaide üzerine oturmuştur. Çatı kaidesinin etrafında nesih bir yazı ile kabartma olarak Ayetü'l-Kürsî frizi dolanmıştır. Çatısının üst kısmı yıkılmış olan kümbet oldukça harapdır. Dörtkenarda birer kapı veya pencere bunların arasında üstte ve altta istiridye kabuğu ile dekorlu birer nişle belirtilen ikişer kenar vardır. Bütün kenarların etrafı silmelerle çevrilmiştir. Her kenar 1,30 m genişlikte olup kümbetin çapı 3,40 m'dir. Bu kümbetin en göze çarpan tarafı portali ve penceresinin üst kısmında görülen figürlü ve nebati rölyeflerdir. Portalin sivri kemerli alınlığı palmet ve rumî motiflerle doldurulmuştur. İki kenarda başlarını arkaya çevirmiş antitetik iki kartal figürü işlenmiştir. Daha yukarıda arkalarını dönmüş ve başlarını yana çevirmiş halde antitetik iki arslan rölyefi göze çarpar⁵⁸⁸. Arslan figürlerinin Anadolu Türk sanatı içerisinde önemli bir yeri vardır. Bu şekilde kalelerde, köprülerde, hanlarda, türbelerde ve medreselerde benzer şekilde arslan figürlerine rastlamak mümkündür⁵⁸⁹. Arslan figürünün kuvvet ve gücü temsil ettiği düşünülürse bu yapının bir hükümdar yapısı olma ihtimali kuvvetlenmektedir⁵⁹⁰. Figürler kabaca yontulmuş kuyrukları arkadan uzatılarak uçları bir ejder başı veya nebati motif (yaprak) biçiminde sırtlarına doğru döndürülmüştür. Etrafı lotus çiçeği, rumî ve palmet

⁵⁸⁵ <http://www.korumakurullari.gov.tr/Eklenti/58982,1-van-ili-ercis-ilcesi-zortul-kumbeti-grup-kararina-ili-.pdf?0> (IGT: 11.07.2019) Zortul Kümbetinin sağlam hali için bkz. Ek-3.

⁵⁸⁶ Mehmet Top, "Erciş Zortul Kümbeti", *Dünyada Van*, Van Valiliği Kültür ve Sanat Dergisi, Yıl: 7, S. 16, Ocak-Şubat 1999, s. 23-24.

⁵⁸⁷ Aytekin, "2011 Van Depremi'nin Yöresindeki Kültür Varlıklarına Olan Etkisi", s. 1089.

⁵⁸⁸ Oktay Aslanapa, "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu Kümbetleri", *Yıllık Araştırmaları Dergisi 1*, 1957, s. 106.

⁵⁸⁹ Top, "Erciş-Zortul Kümbeti", s. 26.

⁵⁹⁰ Konyar, *Karakoyunlu Dönemi İmar*, s. 245.

motiflerinden ibaret bir bordürle çevrilmiş olan pencere sahasında sivri kemerli alınlık tamamıyla palmet ve Rumilerden iri nebati rölyeflerle doldurulmuştur⁵⁹¹.

Kemerin üst kısmına çerçevenin içinde kalan yüzeye çift başlı bir kartal figürü yerleştirilmiştir⁵⁹². Kartalın cesaret, yücelik ve hâkimiyet gibi kavramları sembolize ettiği düşünülürse arslan figürü gibi bu figür de yapının hükümdarlık yapısı olduğu fikrini kuvvetle desteklemektedir⁵⁹³. Bunlar yanında bitkisel bezemeler ve külahın altında yazı kuşağı bulunmaktadır⁵⁹⁴.

Beşik tonozlu ve batı cephesinde mazgal pencereli cenazelik kısmına, doğu cephesindeki kapı ve sonradan eklenmiş bir merdiven ile inilir. İç kısmına ise yine üç basamaklı bir merdiven ile geçilmektedir⁵⁹⁵.

Selçuklu mimarî geleneğinden etkilenen Karakoyunlularda Erciş – Kara Yusuf (Zortul) Künbedi, içerdği hayvan üslûbunda bezemeler bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu yapıda arslan, tavus kuşu ve sırt sırta vermiş stilize kartal (devlet kuşu) figürlerini görmek mümkündür⁵⁹⁶.

⁵⁹¹ Aslanapa, “Doğu Anadolu’da Karakoyunlu Kümbetleri”, s. 106.

⁵⁹² Top, “Erciş-Zortul Kümbeti”, s. 26.

⁵⁹³ Konyar, *Karakoyunlu Dönemi İmar*, s. 246.

⁵⁹⁴ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/van/gezilecekyer/ercs-anonm-zortul-kumbet> (IGT: 27.04.2019, saat: 15.27)

⁵⁹⁵ Konyar, *Karakoyunlu Dönemi İmar*, s. 245.

⁵⁹⁶ Doğan, Doğanay, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinde Mimari”, s. 665.

SONUÇ

Karakoyunluların neden bu isimle anıldıklarına dair çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşler arasında bir hayvanın totem olarak kabul edilmesi, sahip oldukları hayvan sürülerinin renkleri ve yerleştikleri bölgenin yönü olarak kullanılmasıdır. Bunlar arasında en mantıklı olanı yetiştirdikleri hayvan sürülerinin renkleri dolayısıyla Karakoyunlular ismini kullanmış olmalarıdır.

Özellikle ana kaynaklarda Kara Yusuf, Yusuf-ı Baranî şeklinde zikredilmektedir. Bu bakımdan Karakoyunluların aile isimlerinin Baranlı veya Baranî olarak kullanıldığı söylenebilir. Ayrıca Oğuzların Yazır boyuna mensupturlar. Karakoyunluların soyunun Oğuzlara dayandığı bilgisi ilk defa Şükrullah'ın Behçetü't-Tevarih adlı eserinde ifade edilmiştir. Onun öncesinde böyle bir bilgi kaynaklarda zikredilmemiştir.

Kara Yusuf, Karakoyunluların 3. Boy beyidir. Ondan önce Bayram Hoca ve Kara Mehmet, bu boya emirlik yapmışlardır. Kara Yusuf ile birlikte Karakoyunlu beyliği bir devlet haline gelmiştir. Öyle ki devletin sınırlarını Kazvin'den Erzincan'a, Bağdat'tan Şirvan'a kadar genişletmiştir.

Kara Yusuf savaş zamanlarında hendek kazdırmak veya buna benzer engeller yaptırmak suretiyle öncelikle kendi ordusunun emniyetini sağlamaya çalışmıştır. Kara Yusuf'un cesareti Timurlu tarihçilerin eserlerine de yansımıştır.

Kara Yusuf, kendisinin Türkmen olduğunu söylemesine rağmen siyasi gelenekler bakımından hemen hemen İlhanlı ve Celayirlilere bağlı kalmıştır. Çünkü sultan olacak kişinin mutlaka İlhanlı soyundan olması gerektiğine inanmıştır. Bu nedenle bir toy meclisi düzenleyerek oğullarından Pir Budak'ı Sultan ilan etmiştir. Pir Budak'ı sultan olarak seçmesinin nedeni onun Sultan Ahmet Celayir tarafından manevi evlat kabul edilmesidir. Böylece Pir Budak dolaylı da olsa İlhanlı soyuna bağlanmaktaydı.

Bahsedilen özelliklerine rağmen Karakoyunlularda idarede ve komuta hiyerarşisinde büyük bir zafiyetten de bahsetmek mümkündür. Bu zaaf Kara Yusuf, Şahruh'a karşı savaşa giderken Çağataylara karşı savaşta yardım istediği oğullarının bu isteğe karşı takındığı tavidir. Onlar, bu isteğe karşı gayet kayıtsız davranmışlardır. Yusuf, bütün oğullarını destek için yanına çağırması fakat tam anlamıyla destek görememiştir. Bunun nedeni belki de daha önce Pir Budak'ı sultan

ilan etmesi ve şerefine bir toy düzenlemesi olabilir. Bu seçim belki de diğer oğullarını Yusuf'tan uzaklaştırmıştır. Oğulların bu davranışı, birlik ve beraberlikten uzak kalmaları, Kara Yusuf öldükten sonra Karakoyunluların yeniden merkezi güç olmalarını bir süre ertelemiştir.

Kara Yusuf, her zaman kavmiyetçilik şuuru ile hareket etmiştir. Bu bakımdan zorunlu bir neden olmadıkça Akkoyunlularla savaşmamıştır. Hatta bu konuda Akkoyunlu Osman Bey'e her ikisinin de Türkmen olduğunu bu nedenle birbirlerine karşı değil de başka düşmanlara karşı savaşmaları gerektiğini söylemiştir. Bu bakımdan daha çok Timurlular ile mücadele etmeyi tercih etmiştir.

Timur'un Anadolu'ya geldiği dönemde önce Memluk Devleti'ne sığınmayı düşünmüş fakat bu gerçekleşmeyince Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'e sığınmıştır. Bu hareket Timur ile Bayezid arasında meydana gelen Ankara Savaşı'nın doğrudan sebepleri arasında sayılabilir. Timur'un ısrarla Yusuf'u istemesi ve Bayezid'in onu vermemesi, iki büyük devletin savaşına ve bu savaş sonucunda da Bayezid'in hâkimiyetinin yok olmasına neden olmuştur. Yusuf, Bayezid'in yanında yaklaşık 8 ay kalarak faaliyetlerde bulunmuştur. Hatta Bayezid, Erzincan'ı aldıktan sonra idaresini Kara Yusuf'a vermiş fakat Yusuf halk ile anlaşamayınca 16 günlük bir yönetimden sonra Erzincan'dan ayrılmıştır.

Bölgesinde etkin bir güç olarak temayüz ettiği görülen Karakoyunluların Artuklulara ve Celayirlilere son verdiği görülmektedir. Ama belirtmek gerekir ki Celayirlilere son verilmesi, Kara Yusuf'un hâkimiyetini genişletme düşüncesinden ziyade Ahmet Celayir'in Karakoyunlu coğrafyasında etkin güç olmaya çalışması ve Kara Yusuf'a vermiş olduğu söze rağmen sürekli Tebriz'i ele geçirmeye çabalamasıdır.

Yine Kara Yusuf, Timur'un iddia ettiği gibi hac kafilelerine saldıran ve onlara karşı soygunculuk yapan birisi değildir. Bilakis ahlak ve din konularında dengeli bir kişiliğe sahip olup sefahate düşkün olmamıştır. Hurufi talimine uygun olarak Kuran'ı Kerim'i Türkçe'ye çevirmesi de bu konuda önemlidir. Cömertliği ile ön plana çıkan Kara Yusuf, Şahrüh'a karşı savaşa giderken tüm hazinesini ordusuna dağıtmıştır.

Göçebe kültür nedeniyle henüz yerleşik hayata geçip devlet haline gelinmediği için Kara Yusuf döneminde sanat ve edebiyattan yoğun bir şekilde

bahsetmek mümkün değildir. Bu döneme ait herhangi bir yazma eser günümüze ulaşmamıştır.

Mimari olarak göze çarpan iki eser vardır. Bunlardan Kara Yusuf'un yaptırdığı cami ve zaviyeden herhangi bir kalıntı mevcut değildir. Bunun nedeni caminin olduğu mevkiin Van Gölü sularının altında kalmasıdır. Diğer mimari yapı ise çok az kalıntıların olduğu Kara Yusuf Kümbeti'dir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyonu yapılan bu yapının süslemeleri ilgi çekicidir. Bu yapılara bakarak Karakoyunluların Selçuklu mimari geleneğinden etkilendikleri söylenebilir.



KAYNAKÇA

A. Kaynaklar

Aşıkî, Derviş Ahmed, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul 1992.

Clavijo, Ruy Gonzalez De, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat*, Çeviren: Ömer Rıza Doğrul, Kesit Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 2007.

Esterabadî, Aziz B. Erdeşir-i, *Bezm u Rezm Eğlence ve Savaş*, Çeviren: Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 4, Hazırlayan: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2001.

Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, Çev.: Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C. 1, Çev.: İsmet Parmaksızoglu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.

İbn-i Arabşah, *Acâibu'l Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)*, Çeviren: Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2012.

İbn Battuta, Ebu Abdullah Muhammed Tanci, *İbn Battuta Seyahatnamesi*, Çeviren: A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.

İbn Kemal (Kemalpaşazade), *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter, Hazırlayan: Koji Imazawa, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

Neşri, Mehmed, *Kitab-ı Cihannüma Neşri Tarihi*, C. 1, Hazırlayan: Mehmet Altay Köymen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1000 Temel Eser Dizisi, No: 104, Ankara 1983.

Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, Hazırlayan: Necdet Öztürk, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2007.

Schiltberger, Johannes, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, Çeviren: Turgut Akpınar, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1995.

Şami, Nizamüddin, *Zafernâme*, Farsçadan Çeviren: Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1987.

Şükrullah Efendi, *Behçetü't-Tevarih*, Hazırlayan: Hasan Almaz, Mostar Yayınları, İstanbul 2013.

Tevarih-i Âl-i Osman, F. Giese Neşri, Hazırlayan: Nihat Azamat, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992.

Tihrani, Ebu Bekr-i, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çeviren: Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2001.

Togan, Zeki Velidi, *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili*, Enderun Yayınları, İstanbul 1982.

Yezdi, Şerefüddin Ali, *Emîr Timur (Zafernâme)*, Çeviren: Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.

B. Araştırma Eserleri

Aka, İsmail, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, TTK Yayınları, Ankara 2001.

Aka, İsmail, *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*, TTK Yayınları, Ankara 1994.

Aka, İsmail, *Timur ve Devleti*, TTK Yayınları, Ankara 1991.

Alan, Hayrunnisa, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular 1360-1506*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015.

Bülbül, Zekeriya, *Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi*, Nobel Yayınları, Ankara 2009.

Egemen, Rahmi, Orhon, Nafiz, Ünsal, Fethi, İhsan Gürsoy, *Ankara Meydan Muharebesi (1402)*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995.

Gömeç, Saadettin Yağmur, *Türk Destanlarına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

Halaçoğlu, Yusuf, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2009.

Halaçoğlu, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK Yayınları, Ankara 1996.

Konukçu, Enver, *Kara ve Akkoyunluların Yurdunda*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.

Köprülü, Mehmed Fuad *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, TTK Yayınları, Ankara 1994.

Necefli, Tofiq Hümbetoğlu, *Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinin Tarihi Muasır Türk Tarihşinaslığında*, Azerbaycan İlimler Akademisi Yayınları, Çarşoğlu Bakü 2000.

Onk, Nizamettin, *Karakoyunlu*, Uyum Ajans Yayınları, Ankara 2000.

Rıza Nur, *Türk Tarihi*, C. 2, Toker Yayınları, İstanbul 1979.

Rıza Nur, *Türk Tarihi*, C. 4, Toker Yayınları, İstanbul 1979.

Spuler, Bertold, *İran Moğolları Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1350*, Çeviren: Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

Sümer, Faruk, *Kara Koyunlular*, C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984.

Tekindağ, Şehabeddin, *Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı XIV. Yüzyıl Mısır Tarihine Dair Araştırmalar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1961.

Togan, Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981.

Turan, Osman, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2001.

Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Boğaziçi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 1993.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yayınları, Ankara 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1994.

Yücel, Yaşar, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

C. Makaleler

Arayancan, Ayşe Atıcı, “Akkoyunlu ve Karakoyunlularda Edebiyat ve Sanat”, *Zeitschrift für die Welt der Türken* 1, 2009, ss. 239-250.

Arayancan, Ayşe Atıcı, “Karakoyunlu Sultanı Cihânşah’ın Şeyh Cüneyd’e Karşı Aldığı Önlemler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 11, Spring (Bahar) 2011, ss. 73-78.

Arayancan, Ayşe Atıcı, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din-Kültür) 1438-1467*, Ankara Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2010.

Aslanapa, Oktay, “Doğu Anadolu’da Karakoyunlu Kümbetleri”, *Yıllık Araştırmaları Dergisi* 1, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1957, ss. 105-112.

Atılgan, Sevay Okay, “Karakoyunlu Türkmenlerine Ait Türk ve İslam Eserleri Müzesi 1949 Numarada Kayıtlı Hamse-i Hacı Kirmanî ve Önemi”, XIV. *Uluslararası Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Tebliğler*, C. 1, 9-13 Eylül 2002, Ankara 2005, ss. 485-516.

Aytekin, Osman, “2011 Van Depreminin Yöresindeki Kültür Varlıklarına Olan Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, C. 1, S. 1, 2012, ss. 1081-1090.

Bulduk, Üçler, “İdari ve Sosyal Açından Karakeçili Aşiretleri ve Yerleşmeleri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 19, S. 20, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, 1998, ss. 37-52.

Çakmak, Mehmet Ali, “Akkoyunlu Karakoyunlu Mücadeleleri”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 3, Ankara 2005, ss. 75-105.

Çay, Abdulhaluk Mehmet, “Karakoyunlular”, *Türk Dünyası El Kitabı*, C. I, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992.

Daş, Abdurrahman, “Ankara Savaşı Öncesi Timur ile Yıldırım Bayezid’in Mektuplaşmaları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 15, Konya 2004, ss. 141-167.

Doğan, Belkıs, Doğanay, Aziz, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinde Mimari ve Sanat Üslubu Üzerine Bir Değerlendirme”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 1, 2017, ss. 652-682.

Erdem, İlhan, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Ordularına Genel Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi DTCTF Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 37, Ankara 2005, ss. 57-77.

Erzi, Adnan Sadık, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar”, *Belleten*, C. XVIII, S. 70, TTK Yayınları, Ankara, 1954, ss. 179-221.

Keleş, Erol, “Doğu Anadolu’da Karakoyunlu-Timurlu Mücadelesi ve Eleşkirt Meydan Muharebesi”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 2, Kafkasya Özel Sayısı, 2017, ss. 218-236.

Konukçu, Enver, “Karakoyunlu Temürlü Mücadelesinde Avnik”, *XIV. Türk Tarih Kongresi*, C. 1, TTK Yayınları, Ankara 9-13 Eylül 2002, ss. 371-381.

Önder, Ali Rıza, “Türklerde Renk Geleneği”, *Türk Folklor ve Araştırmaları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

Özer, Yusuf Ziya, “Timur’un Yaptığı İşlere Toptan Bir Bakış”, *Belleten*, C. IX, S. 36, Ankara Ekim 1945, ss. 423-467.

Paydaş, Kazım, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenlerinin Gürcistan’a Yaptıkları Seferler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXI, S. 2, İzmir Aralık 2006, ss. 177-196.

Semenov, A. A., “Gûr-i Emir Türbesinde Timur’un ve Ahfadının Mezar Kitabeleri”, Çeviren: Abdülkadir İnan, *Belleten*, C. XXIV, S. 93, Ankara Ocak 1960, ss. 139-162.

Solmaz, Gürsoy, “Akkoyunluların Karakoyunlulara Karşı Döşkaya Saldırısı”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 37, Erzurum 2008, ss. 241-246.

Sümer, Faruk, “Azerbaycan’ın Türkleşmesi Tarihine Umumi Bir Bakış”, *Belleten*, C. XXI, S. 83, Ankara 1957, ss. 429-447.

Sümer, Faruk, “Doğu Anadolu’da Moğol ve Türkmen Devirlerine Ait Bazı Tarihi Yapılar Hakkında Düşünceler”, *Belleten*, C. LIV, S. 210, Ankara Ağustos 1990, ss. 631-640.

Sümer, Faruk, “Döğörlere Dair”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, C. X, İstanbul 1953, ss. 139-158.

Top, Mehmet, “Erciş Zortul Kümbeti”, *Dünyada Van*, Van Valiliği Kültür ve Sanat Dergisi, Yıl: 7, S. 16, Ocak-Şubat 1999, ss. 23-26.

Yüksel, Musa Şamil, “Timur’un Yükselişi ve Batı’nın Diplomatik Cevabı”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 18, Konya 2005, ss. 231-243.

D. Ansiklopedi Maddeleri

Aka, İsmail, “Şahruh”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 293-295.

Bezer, Gülay Öğün, “Şâmî, Nizameddin”, *DİA*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 330-330.

Bilgili, Ali Sinan, “Azerbaycan Türkmenleri Tarihi”, *Türkler*, C. 7, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 22-43.

Dilek, Kaan, “Şerefeddin Ali Yezdî”, *DİA*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 550-552.

Erdem, İlhan, Uyar, Mustafa, “Karakoyunlular: Tarih Sahnesine Çıkışları ve Kökenleri”, *Türkler*, C. 6, Orta Çağ, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 861-868 (pdf ss. 1511-1525).

Kafalı, Mustafa, “Timur”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 12/1, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, ss. 336-346.

Köprülü, Mehmed Fuad, “Alıncak”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, ss. 302-304.

Memmedov, Süleyman, “Karakoyunlular ve Batı Azerbaycan”, *Türkler*, C. 6, Orta Çağ, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 869-872 (pdf ss. 1526-1533).

Özcan, Abdülkadir, “Neşri”, *DİA*, C. 33, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 20-22.

Roemer, Hans R., “Timurlular”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 12/1, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, ss. 346-370.

Sümer, Faruk, “Döğər”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul 1994, ss. 514-515.

Sümer, Faruk, “Karakoyunlular”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 434-438.

Sümer, Faruk, “Karakoyunlular”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 6, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, ss. 292-305.

Sümer, Faruk, “Kitab-ı Diyarbekriyye”, *DİA*, C. 26, TDV Yayınları, Ankara, 2002, ss. 75-75.

Turan, Şerafettin, “Hoca Sâdeddin Efendi”, *DİA*, C. 18, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 196-198.

Varlık, Mustafa Çetin, “Karakoyunlular”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi*, C. VIII, Ankara, 1981, ss. 441-482.

Yazıcı, Tahsin, “Esterâbâdî, Aziz b. Erdeşîr”, *DİA*, C. 11, TDV Yayınları, Ankara, 1995, ss. 438-438.

Yıldırım, M. İbrahim, “Zahîrüddîn Mar’âşî Zâviyesinden Ankara Savaşı ve Yıldırım Bayezid”, *Uluslararası Yıldırım Bayezid Sempozyumu Bildirileri*, 27-29 Kasım 2015, Bursa, Editörler: Hasan Basri Öcalan, Yusuf Ziya Karaaslan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2019, ss. 403-420.

Hakkı Dursun Yıldız, “Karahanlılar”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi*, C. VIII, Ankara, 1981, ss. 137-163.

Yıldız, Sara Nur, “Şükrullah”, *DİA*, C. 39, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 257-258.

Yinanç, Mükrimin Halil, “Bayezid I”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 2, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, ss. 369-392.

Yinanç, Mükrimin Halil, “Cihanşah”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 3, MEB Yayınları, Eskişehir 1997, ss. 173-189.

Yuvalı, Abdülkadir, “İbn Arabşah, Şehâbeddin”, *DİA*, C. 19, TDV Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 314-315.

E. Tezler

Akyol, Hasan, *Akkoyunlu-Karakoyunlu Mücadeleleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.

Bağırılı, Rasim, *Akkoyunlu Karakoyunlu Hanedanlıklar Dönemi At ve Koç (Koyun) Figürlü Mezar Taşlarının Çağdaş Seramik Sanatı Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.

Emrah Kılınç, *Yukarı Fırat Havzası Beyi Emir Taharten*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017.

Konyar, Hacer Banu Paşalıoğlu, *Karakoyunlu Dönemi İmar Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004.

F. İnternet Kaynakları

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/van/gezilecekyer/ercs-anonm-zortul-kumbet> (IGT: 27.04.2019, saat: 15.27)

<http://www.korumakurullari.gov.tr/Eklenti/58982,1-van-ili-ercis-ilcesi-zortul-kumbeti-grup-kararina-ili-.pdf?0> (IGT: 11.07.2019)

www.ih.gov.tr (IGT: 10.07.2019)

www.kulturportali.gov.tr (IGT: 10.07.2019)

www.tarihiolaylar.com (IGT: 10.07.2019)

EKLER

Ek-1⁵⁹⁷



⁵⁹⁷ www.tarihiolaylar.com (IGT: 10.07.2019)

Ek-2⁵⁹⁸



Ek-3⁵⁹⁹



⁵⁹⁸ www.ih.gov.tr (IGT: 10.07.2019)

⁵⁹⁹ www.kulturportali.gov.tr (IGT: 10.07.2019)

DİZİN

A

Ağaçeri, 32, 36
Ağrı, 32, 34
Ahmet Bey, 34, 42, 49
Ahmet Celayir, 17, 42, 52, 75, 124
Akçasakal, 38
Akkoyunlu, IV, VI, VIII, 15, 16, 17, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 38, 41, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 69, 87, 89, 90, 92, 94, 95, 101, 103, 104, 112, 119, 120, 123, 124, 126, 128, 130, 134, 135, 136, 139
Aladağ, 40, 43, 48, 57, 58, 85, 88, 94, 95, 98
Alıncak, 47, 56, 75, 91, 114, 118, 138
Alpagut, 32, 121
Altmordu, 37, 57, 65
Amasya, 21, 61, 79
Anadolu, VI, XI, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 46, 48, 50, 52, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 65, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 84, 85, 86, 90, 92, 95, 98, 102, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 117, 118, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 134, 135, 136, 137
Ankara, VI, VIII, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 36, 37, 38, 42, 54, 55, 57, 59, 62, 63, 65, 67, 72, 75, 76, 78, 79, 80, 83, 90, 107, 112, 125, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139
Arpaçay, 32
Artuklu, VI, VIII, 50, 96
Atlamış, 57, 58, 73
Avnik, 32, 39, 43, 56, 58, 60, 70, 85, 98, 112, 114, 118, 119, 136
Avrupa, 23, 68, 81
Avusturya, 20
Aydınoğlu, 68
Ayınlı, 32, 35, 94, 112
Aynü'l-Kiyara, 38
Azerbaycan, VI, XI, 14, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 45, 52, 55, 58, 59, 68, 76, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 90,

91, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 108, 111, 115, 116, 117, 118, 134, 137, 138

B

Bağdat, XI, 16, 17, 34, 37, 38, 45, 52, 54, 57, 59, 60, 63, 72, 74, 75, 76, 77, 81, 83, 84, 85, 91, 94, 96, 99, 100, 102, 109, 110, 113, 114, 116, 119, 120, 129
Baharlı, 31, 32, 33, 35
Bakuba, 99
Baran, 30, 31
Baranî, 29, 30, 31, 129
Baranlı, 29, 31, 32, 129
Baranlı, 29, 30, 31
Bayram Hoca, IV, VI, VII, XI, 37, 38, 39, 40, 44, 129
Bayramlı, 32, 35
Behisni, 61, 63, 64, 73
Berdi Bey, 38
Berdi Hoca, 38, 40
Berkuk, 43, 44, 54, 57, 58, 59, 62, 65, 72, 134
Berriye, 27
Beypazarı, 80
Bilecik, 27
Bingöl, 30, 80, 81, 121
Bistam, 34, 47, 48, 87, 88, 89, 91, 98, 100, 102, 104, 106, 107, 110
Bitlis, 29, 39, 55, 84, 85, 102, 117, 126
Bumin Kağan, 26
Bursa, 20, 61, 64, 67, 74, 76, 77, 84, 101, 139

C

Caber, 27, 39, 84, 86
Celalettin Mahmut, 37
Celalüddin Dizek, 37
Celayir, V, VI, VII, VIII, IX, 16, 17, 39, 40, 42, 43, 47, 52, 54, 59, 60, 62, 63, 64, 69, 73, 75, 81, 82, 83, 84, 91, 98, 100, 124, 129, 130
Cengiz Han, 29, 37, 53
Ceyhun, 29

Cihanşah, 15, 16, 19, 21, 23, 24, 28,
29, 30, 33, 34, 36, 46, 47, 56, 57, 59,
60, 62, 63, 66, 71, 75, 77, 78, 82, 84,
85, 87, 88, 89, 90, 91, 96, 97, 99,
101, 109, 111, 113, 114, 115, 116,
118, 119, 120, 121, 135, 139

Cizre, 39, 86, 116

Ç

Çağatay, 15, 42, 46, 53, 58, 85, 89, 96,
109

Çapakçur, 30, 39, 43

Çelebi Mehmet, 21, 22, 107, 112

Çubuk, 78, 79

D

Demirtaş, 62

Deniz Han, 29, 30

Dımaşk, 22, 73, 82, 83, 84, 110

Diyarbakır, 38, 45, 48, 55, 81, 85, 88,
95, 96, 114, 118, 120, 121

Doğu Beyazıt, 43

Dokmak, 62

Doladay, 85

Döğer, 32, 36, 39, 84, 86, 89, 138

Dulkadiroğulları, 54

Düzmece Mustafa, 21

E

Ebu Said Bahadır Han, 29

Ebubekir, V, 35, 51, 81, 83, 86, 87, 88,
89, 115

Elvend, 119

Emir Hüsametdin, 32

Erbil, 32, 34, 36, 112, 114, 116, 118,
119

Erciş, 38, 39, 40, 52, 58, 101, 115,
125, 126, 127, 128

Erivan, 32

Ermeni, 58, 60, 71

Ermenistan, 43

Ertuğrul, 71

Erzincan, VI, VIII, XI, 33, 35, 36, 41,
43, 45, 49, 52, 54, 56, 59, 61, 64, 68,
70, 74, 75, 78, 80, 85, 92, 93, 94, 95,
96, 97, 98, 99, 114, 115, 116, 119,
120, 129, 130

Erzurum, 33, 38, 39, 43, 56, 61, 62,
69, 70, 85, 98, 115, 118, 137

Esed, 37, 86, 89, 99

Eskişehir, 27, 28, 42, 54, 91, 101, 111,
115, 138, 139

Evliya Çelebi, 125, 132

F

Fars, 20, 91, 98, 104, 105, 106, 107,
108, 111, 119, 120

Fatih Sultan Mehmet, 21

Ferec, 58, 59, 60, 62, 72, 73, 82, 83,
88

G

Gazan Han, 108

Germiyanoglu, 68, 80

Gök Alp, 26, 30

Gökçe Musa, 36, 84

Gürcistan, V, 42, 57, 59, 60, 101, 104,
119, 136

H

Haçova, 20

Halep, 17, 27, 44, 51, 61, 62, 72, 73,
74, 92, 93

Hama, 51, 62, 73

Helaver, 118

Hemedan, 30, 33, 34, 45, 96, 98, 99,
104, 109, 116, 121

Hısn-ı Keyfa, 39, 97

Hille, 76, 77, 81, 83

Horasan, 15, 31, 33, 59, 95, 105, 108,
110, 117, 118, 120

Hoy, 31, 35, 38, 39, 47, 56, 58, 85, 99

Huzistan, 36

Hüseyin Bey, 33, 38, 44

I

II. Bayezid, 18

Irak, VI, XI, 14, 29, 31, 33, 36, 37, 42,
45, 47, 52, 54, 59, 60, 64, 66, 73, 81,
82, 83, 86, 88, 90, 91, 95, 98, 100,
101, 102, 104, 105, 106, 107, 108,
109, 111, 119, 120

Irak-ı Acem, 14, 45, 47, 90, 91, 98,
101, 102, 104, 105, 107, 108, 120

Irak-ı Arap, VI, XI, 14, 29, 36, 37, 45,
54, 59, 64, 73, 81, 82, 83, 86, 100,
101, 104, 108, 111, 121

İsfahan, 15, 80, 81, 83, 98, 101, 104,
105, 106, 107, 111, 116, 117, 118,
119

İ

İbrahim, I, VI, VIII, XII, 18, 47, 51,
52, 67, 100, 103, 106, 107, 111, 115,
117, 139
İlhanlı, VII, 14, 29, 37, 46, 108, 129
İlyas Hacılu, 35, 36, 94
İnak Hasan, 94
İran, 24, 29, 34, 36, 37, 38, 43, 58, 72,
76, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90,
91, 98, 99, 100, 105, 106, 107, 108,
111, 112, 113, 119, 121, 123, 124,
126, 133, 134
İsa, 37, 41, 44, 51, 52, 55
İsfendiyoğlu, 68
İskender, 34, 36, 46, 81, 89, 91, 92,
95, 98, 104, 105, 106, 109, 113, 114,
116, 117, 118, 119, 126
İspend, 46, 81, 89, 114
İstanbul, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 29,
30, 31, 32, 34, 36, 53, 54, 57, 68, 70,
72, 85, 105, 125, 132, 133, 134, 135,
137, 138, 139
İstemi Kağan, 26
İzzettin Şir, 58, 125

K

Kadem Paşa, 112, 114
Kadı Burhaneddin, 16, 42, 50, 54, 70
Kafkas, 92
Kahire, 16, 22, 44, 65, 82, 93, 101
Kanuni Süleyman, 18
Kara Han, 26, 27
Kara Mehmet, IV, VI, VII, XI, 36, 40,
41, 42, 43, 44, 46, 49, 56, 129
Kara Yusuf, II, III, IV, V, VI, VII, XI,
XII, 14, 15, 17, 19, 20, 23, 29, 30,
34, 35, 36, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60,
62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72,
74, 75, 76, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85,
86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95,
96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103,
104, 105, 106, 107, 108, 109, 111,
112, 113, 114, 115, 116, 117, 123,
124, 125, 126, 127, 128, 129, 130,
131

Karabağ, 43, 59, 65, 73, 75, 81, 89,
103, 115
Karaçuk, 29, 62, 116
Karakeçili, 27, 136
Karakoyunlu, II, III, IV, VI, VIII, IX,
XI, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 26,
27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36,
37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47,
48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 60,
62, 63, 64, 66, 71, 75, 77, 78, 82, 85,
87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97,
98, 99, 101, 102, 103, 104, 108, 109,
110, 111, 112, 113, 114, 117, 118,
119, 121, 123, 124, 125, 126, 127,
128, 129, 130, 134, 135, 136, 139
Karayülük Osman, 16, 35, 49, 69, 80,
116, 117
Kastil, 68
Kayı, 27, 31
Kayseri, 42, 54, 63, 70, 71, 72, 75, 76,
78, 146
Kazvin, XI, 14, 35, 45, 96, 104, 108,
111, 113, 116, 119, 129
Kemah, 35, 61, 75, 80, 93, 94, 95, 116
Kerkük, 31, 36, 113, 114, 116, 118
Keyumers, 100
Kınık, 30
Kıpçak, 30, 54, 66, 112
Kırşehir, 27, 76, 80
Kiği, 49, 95
Köstendil, 103
Kutlu Bey, 41
Kür, 27, 43, 57, 103

L

Luristan, 42, 59, 104, 106, 107, 109

M

Mahmud-ı Halhali, 47
Malatya, 43, 51, 61, 63, 64, 69, 92,
120
Maraş, 36, 54
Mardin, VI, VIII, 27, 38, 39, 41, 44,
45, 50, 51, 52, 55, 73, 81, 84, 86, 92,
93, 94, 96, 97, 98, 102, 116, 117,
120
Maveraünnehir, 26, 29, 48, 53, 89, 95,
105, 109
Mecdeddin, 116
Melik Mansur, 38

Memluk, 39, 43, 44, 54, 57, 59, 62, 63,
72, 81, 82, 83, 92, 93, 109, 125, 134
Menteşeoğlu, 68
Merağa, 48
Merdanşah, 106
Merend, 87, 88
Mevlana İsmail, 30
Mısır Hoca, 43, 46, 56, 89, 112
Mintaş, 43
Miranşah, 16, 23, 43, 55, 57, 58, 81,
84, 86, 89, 90, 105, 107, 108
Moğol, VI, XI, 29, 30, 31, 48, 102,
108, 125, 126, 137
Mu'tasım, 98
Muhammed, I, VI, VIII, XII, 18, 20,
34, 47, 52, 58, 60, 80, 98, 101, 104,
113, 114, 121, 132
Mukbil, 74
Musa, 36, 80, 81, 86, 89, 98, 115, 137
Musul, 31, 36, 38, 39, 40, 41, 45, 48,
50, 52, 55, 57, 59, 60, 84, 97, 116,
118
Muş, 30, 38, 39, 43, 55, 56, 91, 96,
102
Mutahharten, VI, VIII, 17, 41, 43, 49,
54, 56, 59, 61, 64, 67, 68, 69, 70, 74,
75, 80, 98, 116

N

Nahcivan, 31, 32, 39, 42, 43, 86, 87,
91
Nasıreddin, 40, 51
Nişabur, 106, 110

O

Oğuz Han, 27, 29, 30
Oğuzname, 27, 30
Olçay Han, 27
Orta Asya, VI, XI, 32
Osman, VI, VIII, 18, 19, 22, 26, 30,
31, 33, 35, 36, 47, 49, 50, 51, 52, 57,
61, 62, 70, 73, 74, 76, 92, 93, 94, 95,
96, 99, 102, 115, 116, 117, 118, 127,
130, 132, 133, 135
Osman Gazi, 26
Osmanlı, IV, VI, XI, 17, 18, 19, 20,
21, 22, 26, 30, 32, 34, 36, 54, 57, 58,
61, 63, 65, 67, 68, 70, 71, 72, 74, 75,
76, 77, 79, 80, 90, 107, 112, 130,
133, 134, 135

P

Pir Budak, 46, 52, 82, 89, 91, 93, 100,
101, 102, 120, 129, 130
Pir Hasan, IV, 44, 46
Pir Hüseyin, IV, 46, 47, 48, 62, 86, 89
Pir Ömer, 35, 36, 52, 62, 81, 86, 92,
93, 94, 95, 96, 97, 98, 115

R

Rum, 50, 62, 65, 68, 70, 71, 75, 78,
79, 80, 109, 111
Rüstem, 35, 59, 60, 80, 81, 105, 106,
111, 119, 120

S

Sa'dlu, 31, 32, 33, 86, 88, 89, 116, 117
Safevi, 26, 34, 37, 125
Salih, 96, 97
Salim Bey, 36
Selçuk, 28, 31, 136, 137, 139
Serdrud, 88
Seyfettin, 57
Sırderya, 30, 37
Sincar, 39, 40, 45, 98
Sivas, 16, 42, 54, 58, 61, 62, 63, 69,
70, 71, 72, 73, 74, 76, 78
Sultaniye, 20, 47, 57, 59, 61, 87, 88,
90, 91, 96, 103, 104, 106, 108, 109,
111, 113, 114, 115, 119
Suriye, 30, 36, 41, 51, 54, 58, 60, 62,
63, 70, 72, 73, 81, 84, 93, 110, 111
Süleyman Çelebi, 70
Süleyman Şah, 26, 27, 71, 125
Süleymaniye, 50

Ş

Şah Kubad, 118, 119
Şah Melik, 31, 110, 111, 115
Şahruh, V, VI, 15, 16, 17, 18, 30, 33,
74, 83, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 94, 95,
104, 105, 106, 107, 108, 109, 110,
111, 112, 113, 115, 116, 117, 118,
119, 125, 126, 130, 131, 133, 137
Şam, 17, 50, 51, 55, 57, 63, 64, 66, 70,
73, 74, 76, 81, 83, 84
Şemseddin Akkuş, 32
Şenb-i Gazan, 47, 48, 84, 86, 88, 99
Şeyh Ali, 40, 47, 84
Şeyh Hasan, 38, 52, 98

Şeyh Mahmudî, 82, 83, 84, 92, 93, 109
Şiraz, 35, 59, 60, 80, 105
Şirvan, XI, 34, 45, 52, 92, 100, 103,
109, 129
Şirvanşah, 103, 116
Şükrullah, 20, 21, 25, 29, 30, 52, 61,
63, 64, 74, 75, 107, 129, 133

T

Tacik, 54
Tatar, 36, 78, 79, 80, 101
Tavacı Muhammed, 121
Tebriz, IV, 17, 35, 37, 40, 42, 43, 46,
47, 48, 52, 56, 58, 59, 61, 73, 83, 84,
86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96,
98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106,
111, 112, 113, 114, 115, 117, 118,
120, 124, 125, 126, 130
Tercan, 45, 94, 95, 97, 98
Tikrit, 54
Timur, IV, VI, VIII, 16, 17, 18, 20, 22,
29, 33, 34, 36, 42, 43, 47, 48, 50, 53,
54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,
64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73,
74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83,
84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 96, 97,
98, 99, 100, 101, 104, 105, 106, 107,
108, 109, 110, 111, 112, 115, 119,
125, 126, 130, 132, 133, 135, 136,
137, 138
Timurtaş, 62, 70, 71
Türe Bey, 29
Türemiş, 40
Türk, IV, X, XI, 15, 17, 18, 19, 26, 27,
28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 45,
53, 54, 67, 68, 71, 85, 98, 101, 105,
112, 124, 132, 133, 134, 135, 136,
139
Türkistan, 22, 27, 29, 95
Türkmen, VI, VII, XI, 14, 24, 29, 30,
31, 32, 33, 35, 38, 40, 43, 44, 46, 47,
50, 52, 55, 58, 61, 70, 76, 81, 83, 84,

85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 98, 99,
100, 101, 102, 105, 106, 107, 108,
111, 112, 113, 119, 121, 125, 126,
129, 130, 133, 137

U

Ucan, VII, IX, 37, 40, 84, 113, 114,
118
Ulu Camii, 125
Urfa, 27, 84
Uzun Hasan, 15, 16, 19, 34, 117, 120,
121

Ü

Üçok, 27
Üveys, 16, 17, 33, 37, 38, 39, 59, 63,
117

V

Van, 38, 43, 85, 86, 98, 125, 126, 127,
131, 135
Varto, 30

Y

Yafes, 26, 27
Yakup, 35, 78, 80, 93, 94, 95, 115,
116
Yavuz Selim, 18
Yazır, 31, 32, 129
Yıldırım Bayezid, VI, VIII, 17, 19, 20,
21, 22, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67,
68, 69, 70, 72, 74, 75, 76, 78, 80,
130, 136, 139
Yıva, 30, 31, 32
Yusuf Hoca, 111

Z

Zırkî, 37, 39
Zortul, 126, 127, 128

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Yasin İşgüzar 27/08/1993 tarihinde de Kayseri’de dünyaya geldi. İlk ve ortaöğrenimini Sadiye Nuhoğlu ilköğretim okulunda, lise eğitimini İstikbal lisesinde tamamladı. 2016 yılında Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden mezun oldu.

2008 Aydemir Doğan yüzme havuzu yüzme eğitimi sertifikası ve 2010/2011 Kayseri Büyükşehir Belediyesi Şehir Konservatuvarı Tiyatro Eğitimi sertifikası mevcuttur. Ayrıca Kayseri’de düzenlenen 2010-2011-2012 Yıldızlar Serbest Stil güreş müsabakalarında 5 altın, 1 bronz madalya kazandı.

Yüksek Lisansını Orta Çağ Tarihi anabilim dalında yapan İşgüzar, 2017-2018 Eğitim Öğretim yılında Tahran Üniversitesi’nde 4 kur Farsça dil eğitimi görmüştür. Orta seviyede Farsça bilmektedir.